
This is the **published version** of the article:

García Casas, David; Gassiot Ballbè, Ermengol, dir. Estudi de les pràctiques socials ramaderes d'alta muntanya pirinenca a través de les restes arquitectòniques. 2012. 285 p.

This version is available at <https://ddd.uab.cat/record/98214>

under the terms of the  license

Estudi de les pràctiques socials ramaderes d'alta muntanya pirinenca a través de les restes arquitectòniques



Una aproximació als modes de poblament pirinenc des del Neolític fins als nostres dies.

VOLUM I TEXT IL·LUSTRAT

David Garcia Casas

Mòdul d'Iniciació a la recerca i treball de final de màster
Màster Universitari en Arqueologia Prehistòrica

Departament de Prehistòria. Universitat Autònoma de Barcelona. 2012.

INDEX

Pròleg.....	1
1. INTRODUCCIÓ A LA PROBLEMATICA	
1.1. El present treball d'investigació.....	2
1.2. Els Pirineus en la investigació.....	3
1.3. Transhumància i etnografia. Visions des de l'arqueologia.....	5
2. JUSTIFICACIÓ DEL TREBALL, PREMISES TEÒRIQUES I HIPÒTESI	
2.1 Justificació del treball.....	8
2.2 Premises teòriques.....	9
2.3 Hipòtesi plantejada.....	13
3. MATERIALS	
3.1 El registre etnogràfic.....	15
3.2 El registre arqueològic.....	16
3.3 Les datacions absolutes.....	17
4. METODOLOGIA	
4.1 Com he tractat les dades etnogràfiques.....	19
4.2 Com he tractat el registre arqueològic.....	20
4.3 Les proves estadístiques.....	25
5. RESULTATS I INTERPRETACIÓ	
5.1 Observacions a partir de la lectura del registre etnogràfic.....	28
5.2 Observacions a partir del registre arqueològic i primeres comparacions.....	34
5.3 Primers resultats de la comparació entre el registre arqueològic i la documentació etnogràfica.....	47
5.4 Les proves estadístiques.....	49
6. DISCUSSIÓ.....	55
7. BIBLIOGRAFIA.....	62

Pròleg

Primer de tot, es necessari mencionar que aquest treball es fruit de la feina col·lectiva que porta realitzant el Grup d'Arqueologia d'Alta Muntanya des de fa anys als Pirineus, sense aquests anys de feina aquest treball no hauria estat possible. Es per això que vull donar les gràcies tant als seus components com a la gent que alguna vegada ha participat en les nostres campanyes: David Antón, Laura, Ermengol (a ell gràcies per duplicat per haver-me tutoritzat la present investigació), Jordi, Mireia, Elsa, germans Bonvilà, Joana, Oscar, Marta, Ingrid, Nico, Sabina, Rocío, Oriol i tants altres. Totes les dades que presento son fruit de l'esforç col·lectiu de tota aquesta gent.

També he de donar el meu corresponent agraïment a Estrat Jove per la solidaritat i el suport rebut i sobretot per donar si més no esperança al enriquidor però difícil i precari món de l'arqueologia (perdoneu però algú ho havia de dir).

El meu interès per l'àrea d'estudi tampoc es pot entendre sense aquelles persones que hem van fer descobrir aquestes muntanyes, tan inabastables i tan senzilles, tant salvatges i tan plàcides: Marçal, Nebu, Xef, Sarri, Loreto entre ells també he de mencionar el Sime i el meu germà el Victor per els bons moments que hem passat creuant la serralada.

A tota la gent que m'ha acompanyat per aquests camins i no només els de la muntanya.

Als meus pares per la paciència que han tingut amb un fill que li dona per estudiar això.

A tots ells moltes gràcies.

Sabadell, setembre de 2011

David Garcia Casas

1. INTRODUCCIÓ A LA PROBLEMÀTICA

1.1 El present treball d'investigació

Aquest treball d'investigació es centra en els assentaments a l'aire lliure que el Grup d'Arqueologia de l'Alta Muntanya de la UAB al Parc Nacional d'Aigüestortes i Estany de Sant Maurici ha localitzat en successives campanyes de prospecció dutes a terme des de l'any 2001 fins al present. A través d'aquest registre tinc la intenció de detectar els canvis en el poblament que hi ha hagut en aquesta zona des del Neolític fins al segle XX. Tot i que les dades analitzades es circumscriuen als límits de l'esmentat Parc, considero que poden ser representatives d'un marc geogràfic més ampli: les zones alpines i subalpines de la serralada Pirinenca.

Per entendre millor les problemàtiques associades a la nostra investigació crec necessari fer primer un repàs a dues problemàtiques més generals: Les interpretacions que s'han ofert sobre el passat dels Pirineus i la qüestió de la transhumància en les investigacions arqueològiques.

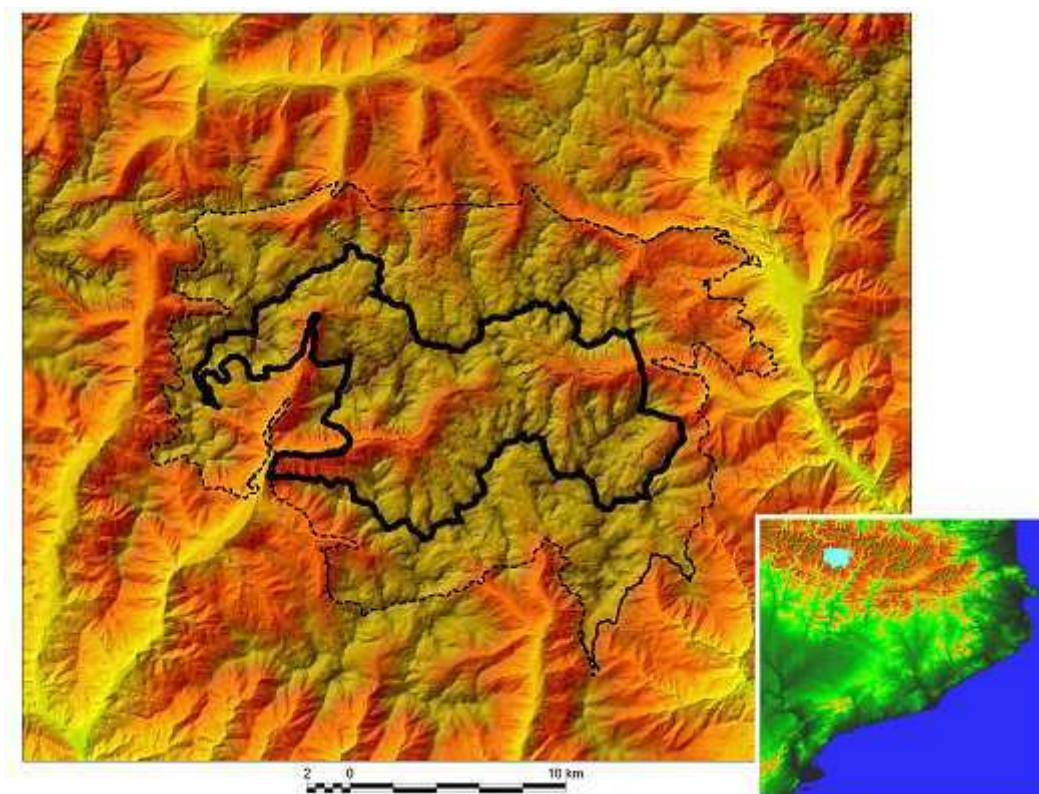


Fig.1: El Parc Nacional d'Aigüestortes i Estany de Sant Maurici i la seva situació dintre de Catalunya., la línia permanent mostra els límits del Parc mentre que la discontinua mostra la seva àrea perifèrica.

1.2 Els Pirineus en la investigació

Els Pirineus han estat una zona que al llarg de tot el segle XX ha rebut l'atenció de nombrosos investigadors per tal d'incloure'l en obres de síntesis regionals sobre la prehistòria del Nord Est de la Península (Bosch Gimpera, 1919); (Guilaine, 1976) (Ruiz Zapatero, 1995). Habitualment aquestes obres de síntesis han especulat sobre el poblament dels Pirineus en relació amb les àrees veïnes en termes d'influència o aïllament respecte d'elles

Ja a finals del segle XIX, les restes arqueològiques pirenaïques atrauen alguns investigadors que comencen a descriure i publicar restes megalítiques interpretant-les com vinculades a celtes i als semimitològics druides. Una mica més tard, a principis del segle XX, l'arqueòleg Bosc Gimpera (Bosch Gimpera, 1919) publica la primera síntesis explicativa del passat prehistòric del Pirineu elaborant el concepte de *Cultura Pirenaica*. Segons aquest autor el passat prehistòric del Pirineu està definit per una unitat ètnica i cultural present a la serralada des del Paleolític i diferenciada de la resta de poblacions del sud d'Europa. El relleu muntanyós hauria determinat per complet les formes socioeconòmiques d'aquestes poblacions fent de la ramaderia transhumant la principal activitat de subsistència. Alhora aquest relleu hauria dificultat la comunicació amb les zones veïnes donant com a resultat una cultura poc permeable als canvis que es produïen en els territoris del seu voltant (Jiménez, 2006). Aquesta visió dels modes de vida pirinencs va despertar l'interès d'etnògrafs com F. Krüger, que es van dedicar a estudiar les formes de vida de la població pirenaica contemporània ja que havien conservat elements materials i expressions culturals pròpies de temps molt antics i que havien desaparegut a altres llocs.

Entre aquests etnògrafs destaca Ramon Violant i Simorra que es va dedicar a documentar extensament tot allò relacionat amb les formes de vida primer del Pallars i després del Pirineu en general, des de la ramaderia transhumant, la manera de viure dels pastors, les seves eines i indumentària personal fins a les tradicions, les festes, les supersticions i les varietats dialectals per nombrar cadascun dels elements que descrivia. Violant considerava que aquests tipus d'estudi eren útils per obtenir imatges de les societats del passat ja que molts dels seus elements culturals i materials s'havien quedat *fossilitzats* en les tradicions actuals pirenaïques quant en la resta de societats han desaparegut (Violant, 2001).

Tot i que en la segona meitat del segle XX es va abandonar el concepte de cultura pirinenca, totes les obres que hi feien referència seguien utilitzant el determinisme geogràfic com a principal element per explicar la història dels Pirineus (Martin i Vaquer, 1995). El relleu abrupte va continuar interpretant-se com un factor que convertia als habitants de la serralada en grups humans poc receptius als canvis que es produïen en àrees veïnes i qualsevol canvi en les societats de la serralada era per influències externes i molt esporàdic, per contra, degut a algunes troballes que contradieien a aquestes hipòtesis, en els últims anys del segle XX van sorgir algunes explicacions que veïen el Pirineu com una zona de pas de gent i influències culturals

diverses al llarg dels segles (Ruiz Zapatero, 1995). Pel que fa a les investigacions en època històrica, només dir que a les comarques del Pirineu Central català (Vall d'Aran, Pallars, Alta Ribagorça, Alt Urgell) pràcticament no se'ls hi dedica atenció en les obres de síntesis d'història de Catalunya fins a l'arribada del feudalisme i la construcció de les esglésies romàniques de la Vall de Boí a durant els segles XI i XII (Maluquer de Motes i Rauret, 1994); (Salrach, 1987).

Tots aquests models interpretatius tenen en comú el fet que no es recolzaven sobre dades arqueològiques empíriques, fet que els convertia en meres hipòtesis no contrastades (Gassiot, Rodríguez Antón, García, 2011). En efecte la manca de documentació empírica a finals dels anys noranta era notable. Fins i tot les poques dades que existien estaven repartides de forma molt desigual. Per exemple, al Pallars, no es coneixia cap jaciment al nord de Sort amb l'excepció del dipòsit de bronze de Llavorsí, pel que fa a l'Alta Ribagorça únicament es coneixien tres evidències d'època prehistòrica al nord del Pont de Suert, dos túmuls i uns materials funeraris descontextualitzats (Cots, 2003), (Gassiot i Jiménez, 2006); (Gassiot, 2005). Tot i que existien evidències arqueològiques d'època històrica, aquestes seguien sent escasses i concentrades en l'extrem sud o dintre de les àrees poblacions actuals. En l'àrea del Parc Nacional, la Carta arqueològica de la Generalitat de Catalunya únicament constata la presència de menys d'una dotzena de jaciments (Gassiot, García, Celma, 2008).

En els últims anys, el coneixement sobre les àrees de la muntanya ha augmentat enormement canviant aquesta situació. Els resultats de les investigacions dutes a terme per la investigadora Ch. Rendu a la Cerdanya francesa (Rendu, 2003) sens dubte ha servit d'estímul per a altres recerques en les àrees de muntanya alpines i subalpines (Galop, 2004); (Palet et al. 2009). Pel que fa a la nostre investigació s'emmarca com ja hem dit dintre les recerques arqueològiques dutes a terme pel Grup d'Arqueologia d'Alta Muntanya que han augmentat substancialment el volum d'evidències arqueològiques conegudes a la zona del Pirineu Occidental tant al Pallars com al Parc Nacional on des de 2004 s'han documentat vestigis arqueològics en més de 200 emplaçaments en zones situades entre 1700 i 2900 metres d'altura (Gassiot et al, 2011). aquests vestigis consisteixen en restes arquitectòniques tant a l'aire lliure com en cova i tenen morfologies i èpoques molt diverses, quan s'han realitzat datacions de C-14 en mostres obtingudes en sondejos, els resultats ens han mostrat cronologies que van des del Mesolític fins als nostres dies. El meu treball tracta precisament sobre aquestes restes arquitectòniques, la novetat de l'estudi d'aquestes àrees geogràfiques fa que per la majoria d'aquestes estructures no es disposin de referents o paral·lels que en permetin inferir l'antiguitat sense realitzar sondejos i datacions absolutes.



Fig.2: Mapa altitudinal dels Pirineus i de les seves regions veïnes (Extret de Rodríguez-Antón, 2010).

1.3 Transhumància i etnografia. Visions des de l'arqueologia

La continua referència a la ramaderia transhumant que trobem en totes les obres que parlen del passat dels Pirineus hem remet a la segona de les problemàtiques exposades en aquest apartat: La transhumància, com s'ha abordat el seu estudi des de l'arqueologia i com s'ha fet servir l'etnografia de pobles que actualment la practiquen per investigar aquesta activitat en el passat.

La transhumància com a explicació històrica

La ramaderia transhumant s'ha utilitzat com a explicació de diversos fenòmens arqueològics, posarem com a breus exemples la cultura de Cogotas i el megalitisme. En el primer cas es va utilitzar l'existència de transhumància de llarg abast durant el Bronze Mig per explicar per què apareixia ceràmica vinculada a la cultura de Cogotas en àmbits de la península tan diferents com poden ser la Vall del Guadalquivir, l'Ebre o el sud-est quan es considerava que el nucli d'aquesta cultura era la meseta nord occidental (Jimeno, 2001). Pel que fa al megalitisme, el fet que l'emplaçament de moltes estructures dolmeniques coincidís amb rutes de pas transhumants utilitzades pels ramaders de la Mesta, va portar a pensar que les societats que les van construir practicaven la ramaderia transhumant i utilitzaven els mateixos camins per fer els seus recorreguts anuals (Galán i Martín, 1992), així els megàlits tenien com a funció marcar les zones de pas que utilitzaven els pastors en els seus desplaçaments.

Podríem citar molts més exemples en els que s'ha fet servir la transhumància com a explicació de fenòmens diversos sense esmentar cap element empíric que hi estigui directament vinculat, segurament perquè deu resultar un tema atractiu que es pot vincular a qualsevol fenomen socioeconòmic, cultural o polític recurrent en varies

regions allunyades entre les que no existeix un vincle fàcilment explicable. A més, la varietat de nínxols ecològics existents a la Península Ibèrica i la marcada estacionalitat del clima mediterrani feien pensar a molts autors, que la transhumància era una practica que es donava fonamentalment per condicions climàtiques i que resultava gairebé intrínseca a les societats peninsulars. D'aquesta manera es considerava a les societats que encara la practicaven en el present com a societats que s'havien estancat en un moment de l'evolució social, que guardaven reminiscències de formes de vida que havien desaparegut i estudiant-les es podia arribar a saber com vivien els pobles ramaders de l'antiguitat o la Prehistòria (Gómez-Pantoja, 2001). Veiem doncs que els tòpics que hem exposat abans sobre els Pirineus no son un cas aïllat, la interpretació que se'n va fer era freqüent en els territoris on fins fa poc es practicava la transhumància.

Tipus de transhumància

La transhumància es una pràctica ramadera, una forma de treballar el ramat per obtenir-ne productes, una de les característiques més distintives i vistoses de la transhumància es que implica moure el ramat en recorreguts de com a mínim diversos dies. Però la transhumància va més enllà del simple moviment de ramats, implica una estacionalitat en el moviment, l'existència de pisos ecològics complementaris (prats d'hivern i prats d'estiu). També el terme transhumància pot englobar pràctiques socials molt diferents.

Entre les practiques ramaderes que impliquin moviment de ramats o pastoralisme mòbil s'acostuma a distingir entre nomadisme, transtermitencia i transhumància. El nomadisme defineix als pastors que es mouen d'un lloc a l'altre buscant llocs amb herba abundant sense pautes fixes, en canvi la transhumància i la transtermitencia impliquen pautes fixes en el recorregut i en l'època de l'any en la que es practiquen aquests recorreguts (Gómez-Pantoja, 2001). La transtermitencia es refereix al desplaçament de ramats de curta distancia mentre que la transhumància es refereix a recorreguts llargs entre varies regions (Cots, 2003).

Orígens de la transhumància

Com ja hem vist existeixen moltes visions sobre l'època i l'origen de la transhumància. Des dels primers autors que van tractar sobre el tema que la consideraven una reminiscència de temps molt antics en societats poc permeables al canvi (Braudel i Artola, 1966 citats per Gómez-Pantoja, 2001) fins a qui considera la transhumància com una adaptació accidental de determinats grups per pressions socials durant l'Edat Mitjana (Lewhtwaite, 1981).

Altres teories fan referència al desenvolupament de l'agricultura i la ramaderia per explicar el desenvolupament de la transhumància. Una de les teories veu el seu origen en el desenvolupament de relacions de simbiosis entre grups que vivien en regions

diferents, aquests grups, a mesura que s'especialitzaven, intercanviaven béns que falten en la seva regió a canvi de productes provinents de l'altre. La transhumància seria el vehicle d'aquest intercanvi (Less i Bates, 1974 citat per Greenfield, 1999).

Una altra de les teories proposades interpreta la transhumància com una conseqüència de l'adaptació del Neolític per part de grups mesolítics que mantenien el seu mode de subsistència mòbil. En un primer moment aquests grups van adoptar un sistema agrícola itinerant per tal de no consumir els nutrients de sòl fins que es van especialitzar en la ramaderia transhumant mantenint l'agricultura com a element secundari en la seva estratègia de subsistència (Geddes, 1983).

Finalment, una altra teoria vincula l'aparició de la transhumància a la *Revolució dels productes secundaris* (Sherratt, 1983). Al ser explotats els animals no només per a ser consumits com a aliment sinó també pels seus derivats (llana i llet fonamentalment) els pastors haurien d'augmentar el nombre de caps dels ramats per pogué explotar efectivament els productes secundaris, aquest augment en el nombre de caps i en la mida dels animals portaria a la necessitat de moure els animals per poder disposar de prou aliment per al ramat tant a l'estiu com a l'hivern. Aquesta revolució dels productes secundaris hauria tingut lloc segons aquest autor durant el Neolític Final.

No es la meua intenció efectuar una proposta de resolució sobre aquest debat ja que no es el tema d'aquest treball, tanmateix he cregut necessari exposar les implicacions que comporta el terme transhumància i les múltiples visions que existeixen sobre el tema.

2. JUSTIFICACIÓ DEL TREBALL, PREMISES TEORIQUES I HIPOTESI

2.1 Justificació del treball

El meu treball contempla ambdues problemàtiques. Per una banda vull demostrar el caràcter històric del poblament de l'alta muntanya pirinenca, es a dir l'existència de canvis socials que comporten la successió de diferents models de poblament al llarg del temps. Això implica també demostrar el caràcter històric de les pràctiques ramaderes transhumants, ja que si el poblament ha canviat, les seves estratègies de subsistència també encara que la ramaderia segueixi sent una part molt important d'aquestes estratègies. Per una altre banda, aquest primer objectiu hem servirà per esbrinar en quin grau els models ramaders observats pels etnògrafs són vàlids per a ser extrapolats a èpoques passades.

La zona estudiada es el Parc Nacional d'Aigüestortes i Estany de Sant Maurici, tant la zona catalogada com a Parc Nacional com la seva area perifèrica. Es situa a la província de Lleida, entre les comarques de l'Alta Ribagorça i el Pallars Sobirà agafant també part de la Vall d'Aran i el Pallars Jussà, en total te 40.852 ha. de superfície. He escollit la zona perquè es on, per temes administratius, l'equip del Grup d'Arqueologia de l'Alta Muntanya ha dut a terme una recerca més intensiva. Tanmateix crec que els resultats poden ser representatius per a les àrees de prats de muntanya i fons de vall elevats del Pirineu Central, zona que s'estén aproximadament entre l'oest del Segre i el pas del Portalet a l'Aragó (de forma molt aproximada).

Algunes consideracions sobre el marc cronològic

El marc cronològic d'aquest treball es molt ampli: Des del Neolític fins a principis del segle XX, tan ampli i engloba des del Neolític fins als nostres dies. He escollit una franja cronològica tan gran d'una banda perquè amb les dades de prospecció existents no es pot avaluar la cronologia dels assentaments (excepte en els pocs casos en que es disposa de cronologia absoluta) i d'altre banda perquè per veure el canvi en les pràctiques ramaderes m'interessa observar seqüències temporals amplies. Si hem focalitzes en un sol període es possible que no hi hagués prou contrast en les dades que ara tenim com per avaluar el canvi ni potser prous jaciments per veure una tendència. A més no hi hauria continuïtat amb les dades etnogràfiques



Fig.3: Mapa dels Pirineus on es veu algunes de les divisions que s'han proposat per la serralada (Rodríguez-Anton, 2010).

2.2 Premisses teòriques

Tot i que per qüestions d'espai i de temps no hem puc estendre gaire en aspectes de teoria, si que considero necessari dedicar-hi unes pàgines. La necessitat de teoria al abordar un procés d'investigació rau en el fet que la realitat existeix de manera independent a qualsevol consciència o a com es concebuda, així doncs la sistematització dels procediments per conèixer uns fenòmens arranca necessàriament del coneixement que tenim d'ells fins a aquell moment, per plantejar-se com conèixer es necessari saber que busquem conèixer. Un cop establerts els principis metodològics, aquests han de ser capaços d'exposar quins aspectes de la teoria son adequats o no per poder comprendre el fenomen estudiat (Bate, 2007).

La producció de la vida social i la seva relació amb l'espai

Les meves premisses es basen en les propostes de l'arqueologia marxista (Castro et al., 1998); (Bate, 1998) amb alguna reflexió pròpia referida als objectes d'estudi i de coneixement d'aquest treball¹. Seguint aquestes propostes, pressuposem tres condicions objectives en la vida social: Dones, homes i els objectes materials que aquets utilitzen. Aquestes tres condicions bàsiques es relacionen entre sí mitjançant el treball atorgant un caràcter social a certs segments del món físic, la seva expressió material conforma la materialitat social.

El treball humà relaciona les tres condicions alhora que les redimensiona, homes i dones son agents en el procés productiu però també productes d'ell en la mesura en la que han estat creats i formats a partir d'una vida social preexistent que al seu torn involucrava també aquestes tres condicions, alhora que son objectes a partir de les

¹ Seguint aquesta classificació, l'objecte d'estudi d'aquest treball serien les restes arquitectòniques presents al Parc Nacional a través de les quals ens volem acostar al nostre objecte de coneixement: Les pràctiques socials ramaderes que s'han donat al mateix lloc des del Neolític fins al segle XX.

relacions concretes que s'estableixen en una societat, per la seva banda, els objectes també són agents ja que s'integren en la producció de la vida social sigui com a mitjans de producció o productes.

Els segments o parts de l'espai on tenen o han tingut lloc aquestes relacions els hi direm espai social per diferenciar-los de l'espai natural, hem de tenir en compte que essent conseqüents amb aquesta teoria molt poca part de la superfície del planeta emergida del nostre planeta podria ser classificada com a espai natural i per descomptat quedaria fora de la zona d'estudi i de les seves àrees veïnes.

Pel que fa a l'espai, en aquest treball no considero que tingui sentit la dicotomia entre societat i medi físic o natural establerta per molts autors (Ratzel, 1985); (Binford, 1988). Donat que la vida social està composta per les tres condicions abans esmentades i que aquestes tenen una expressió material, l'existència d'un espai és condició necessària per a l'expressió material. Així doncs, sense l'espai físic no existiria la producció i sense producció no existiria la vida social, per això no creiem possible separar espai físic o medi i societat.

He cregut necessari fer aquest matís perquè molts segments de l'espai on tenen lloc les relacions socials que estudiaré contenen elements com muntanyes, prats, boscos..., que molt sovint s'han classificat com a espai físic o natural diferenciats de la societat. En la meua proposta d'estudi considero aquets segments de l'espai com a objectes socials² ja que han estat condició bàsica de la vida social i per tant han ocupat un lloc com a producte, objecte de treball o mitjà de producció en la vida social. El lloc que ocupen aquests elements en el procés productiu (muntanyes, prats, boscos etc...), com tot objecte depèn de com es desenvolupa el procés productiu en cada moment històric.

Des de la teoria marxista no es pot parlar de producció sense parlar de distribució i de consum, categories lligades al concepte de producció i sense les quals aquesta no té sentit. Un producte no adquireix completament la categoria de producte fins que és consumit, entre producció i consum existeix la distribució com a pont entre els dos, de la producció que és social al consum que és individual (Marx, 1978).

En certs moments de la història es pot donar una divisió de feines en el procés productiu col·locant diferents individus en diferents llocs del procés. Aquesta relació no implica desigualtats socials entre els individus però pot crear les condicions necessàries per l'aparició de la divisió social del treball, quant es donen diferències en l'accés al consum del producte en funció del lloc que s'ocupa en el procés de producció (Castro et al., 1998).

² Creiem que el fet que aquests elements a vegades siguin difícils de concretar en les nostres representacions i delimitacions ha portat a una confusió que els separa dels objectes socials més "quotidians", és a dir aquells que podem transportar (eines, aliments...) i en general tots aquells que en que l'empremta del treball humà ens resulta més fàcilment identificable en la morfologia que actualment presenten (habitatges, camins, canals...). Aquest fet condiciona la representació que en tenim i que ens pot portar a aquesta confusió.

Si la primera contradicció de la vida social esta en el caràcter social de la producció i el caràcter individual del consum, l'aparició de la divisió social del treball dona lloc a una nova amalgama de contradiccions. Quan es dona la divisió social del treball, en molt casos la tendència es que els individus que gestionen la producció cada cop inverteixen menys energia en ella alhora que s'apropien de mes quantitats del producte distribuït. Això genera una nova contradicció que es ocultada pels qui es beneficien del procés mitjançant una ideologia, les ideologies emmascaren la posició real de cadascú en la vida social i la raó per la que es troba en aquell lloc.

Totes aquestes noves situacions impliquen un seguit de noves contradiccions socials, quan aquestes contradiccions es tornen irreconciliables³ es produeix un salt qualitatiu. Els salts qualitius redefeixen totes les relacions anteriorment es esmentades i tots els processos que impliquen, donant lloc a noves formes d'explotació social o a relacions que no impliquen dissimetria social. No m'estendré més en els orígens de la desigualtat social, la propietat privada i l'estat però sí que he cregut necessari explicar que l'origen dels canvis en les societats esta en el procés de producció, i en les contradiccions que d'ell es deriven.

Donada la materialitat del procés de producció, la redefinició del procés canvia necessàriament la forma de relacionar-se amb els objectes físics i el propi espai social es veu redimensionat. Tant en les relacions dels objectes que conté com en les propietats físiques d'aquests objectes transformades per les noves condicions. Per tant hem d'entendre l'espai social com un producte històric derivat del treball humà, els canvis que es donen en l'espai social es duen a les contradiccions produïdes pel desenvolupament de la vida social que hem esmentat abans.

La materialitat d'aquestes pràctiques i la seva existència en un espai físic fa que puguin ser contrastades empíricament, així doncs, des de l'arqueologia es possible identificar les pràctiques socials a través de l'objecte d'estudi d'aquesta disciplina: Les restes materials que generen. Alhora la variabilitat del registre arqueològic com a expressió material dels canvis abans esmentats pot ser utilitzada com a eina d'estudi per identificar-los i ordenar-los en el temps.

Les pràctiques ramaderes

Les pràctiques ramaderes son un tipus de procés de producció en el que l'objecte de treball son els animals. El lloc que els animals ocupen en el procés de producció⁴ varia

³ Quant parlem de la contradicció, aquesta la entenem segons els principis del materialisme dialèctic que afirmen que la realitat no es lineal sinó que en tot canvi o desenvolupament de la realitat existeixen forces contradictòries que la formen, en cada contradicció existeixen dos aspectes (tesis i antítesis) que a mesura que es desenvolupen provoquen un salt qualitatiu que redefeix tot el segment de la realitat en que te lloc la contradicció (síntesis). Aquesta síntesis al seu lloc tindrà nous elements contradictoris que a la llarga provocaran un altre salt qualitatiu i així successivament (Gil, 1997); (Tse-Tung, 1968).

⁴ Segons l'esquema econòmic bàsic proposat per R.Risch (Risch, 1995); (Castro et al., 1998). la producció es compona de varis factors: L'Objecte de Treball (OT) que es la base de la producció, el segment del món físic que s'incorpora. La Força de Treball (FT), la inversió d'energia dels subjectes

molt en funció de les practiques ramaderes. Els animals a més de objecte de treball poden ser també producte en forma d'aliment. (cria d'animals per alimentar-se de la seva carn), producte per aconseguir nous objectes de treball o producte que posteriorment serà mitjà de treball (animals de tir o de muntar). També poden ser objecte de treball destinat a aconseguir productes derivats dels animals, habitualment aliments (llet) o implements, productes per a nous processos de treball (com per exemple la llana, que serà al seu torn objecte de treball per aconseguir altres productes com ara vestits).

Aquests tipus de procés de producció es poden donar en formacions socials molt diferents i per tant, el propi procés serà molt diferent en funció de la divisió social del treball existent en una societat concreta (en el cas que existeixi aquesta divisió social). La forma d'apropiació del producte resultant també pot variar molt, en algunes de les pràctiques ramaderes té lloc al final del procés mitjançant tribut, en d'altres el pastor esta produint amb un objecte de treball (animals) que es propietat d'un tercer que no intervé en la producció, també pot existir propietat sobre els elements de l'espai involucrats en el procés de producció (prats, muntanyes) que el condicionen completament, no fa falta dir que també es poden combinar totes aquestes formes d'apropiació. Seria molt extens descriure tots els tipus de pràctiques ramaderes que podem trobar al llarg de l'espai i el temps, únicament volia mencionar la gran variabilitat que poden presentar i que aquestes depenen de la seva articulació amb altres processos de treball i de les relacions socials de producció generals en la formació social concreta en què es duen a terme (que pot tenir com a marc una mateixa comunitat o varies comunitats).

La transhumància al Parc Nacional

En l'apartat anterior hem exposat tots els tipus i definicions que s'han proposat per a la transhumància, a mode general agafarem la proposada per Geddes. "*Estratègia de producció animal i us de la terra que implica moviment de ramats d'herbívors domèstics entre pastures altitudinalment diferents i estacionalment complementaries*"⁵ (Geddes, 1983); (Greenfield, 1999). Aquesta definició la caracteritza com un producte integrat amb agricultura sedentària portada a terme per membres de la mateixa

socials en el procés de transformar l'OT en P. I els Mitjans de Producció (MP), els objectes socials que s'incorporen al procés de treball normalment per augmentar la productivitat d'aquest, no tots els processos tenen perquè incloure'ls. La suma dels tres factors dona com a resultat del producte. Com hem dit, no hem puc estendre gaire més en qüestions teòriques però sí que es important senyalar que aquest esquema únicament conté l'expressió material del procés de producció, per tractar tots els aspectes del procés de producció hauríem de tenir en compte com es genera el valor, com aquest canvia així com les expressions que presenta (Guerrero, 2009); (Marx, 1959).

⁵ La traducció es meva

comunitat. No tenim la intenció, ni ens es possible en aquest treball de distingir els tipus de transhumància en funció de la distància recorreguda (Transhumància o transtermitència, en termes d'altres autors).

La transhumància es un dels tants tipus de pràctiques ramaderes i pel que fa al Parc Nacional es l'única de la que es té constància en època històrica. Per les condicions climàtiques existents⁶ es molt possible que el territori comprés dintre dels seus límits únicament fos habitat únicament en el període estival. Per tant no tenim representat el cicle transhumant anual complet sinó únicament aquella part que es desenvolupa en els prats d'estiu. Tanmateix he de dir que aquesta premissa no esta confirmada i existeix la possibilitat de que en el passat, el territori estudiat estigués habitat durant més mesos al llarg de l'any o que hi hagués poblament permanent. També existeix la possibilitat de que els primers pastors que van establir-se ni que fos temporalment a la zona d'estudi practiquessin una ramaderia de tipus nòmada.

De totes maneres, comprovar aquestes possibilitats queda fora de l'abast d'aquest treball i haurà de ser confirmada en futures investigacions.

Finalment he de dir que el fet que la transhumància fos la principal activitat en el territori estudiat durant època etnogràfica no vol dir que fos l'única ni que en el passat fos també la principal activitat, en aquest treball únicament pretenc estudiar-la , no precisar el seu grau d'importància respecte altres possibles activitats (mineria, explotació del bosc, possible agricultura, etc...).

2.3 Hipòtesi plantejada

La hipòtesi de la que partim es que a mesura que les societats del Nord-est peninsular canviaven, els espais d'alta muntanya dels Pirineus Occidental també canviaven. Els processos que van tenir lloc en les àrees veïnes en l'ampli ventall cronològic tractat (sorgiment de la desigualtat social, romanització, aparició del feudalisme, etc...) van tenir la seva correlació en les zones d'alta muntanya i per tant el seu poblament té un caràcter històric.

Hipòtesis derivades

De la formulació d'aquesta hipòtesi i assumint les premisses teòriques de les que parlat abans se'n deriven altres hipòtesis subsidiàries.

- No totes les pràctiques ramaderes transhumants son iguals sinó que varien en l'espai i el temps. En la mesura que les relacions socials de producció son una variable central en les formacions socials i que els productes generats potser tenen un caràcter excedentari (dins una comunitat o entre varies), les variacions en les pràctiques ramaderes pirenaïques s'han d'entendre com a producte i en

⁶ L'abundant capa de neu que es forma durant tot l'hivern fa difícil habitar la zona, especialment per la ramaderia, els ovicaprins no poden pasturar si hi ha una capa amb cert gruix de neu.

certa mesura agent dels canvis socials tant en la zona estudiada com en les seves àrees veïnes.

- Les restes arquitectòniques variaran segons vagi canviant la practica social ramadera i les formacions socials on aquestes s'insereixen.
- Si hi ha variabilitat en les formes d'explotació ramadera hi haurà diferencia entre les pràctiques socials que van ser registrades etnogràficament i les que son anteriors en el temps. Aquesta diferencia pot ajudar a entendre la correspondència o no de les dades etnogràfiques amb el registre arqueològic es a dir verificarà l'existència de canvi històric.

3.MATERIALS

3.1 El registre etnogràfic

El registre etnogràfic que utilitzaré prové bàsicament de l'obra de Ramon Violant i Simorra (Sarrocà de Bellera 1903- Barcelona 1956), etnògraf pallarès que va estudiar el món pastoral del Pallars i dels Pirineus en general des dels seus aspectes més concrets (art pastoral, música i malalties del bestiar) fins a aspectes més globals com són els cicles ramaders al llarg de l'any i els seus múltiples aspectes associats.

Durant les seves campanyes de recerca entre 1932 i 1946, Simorra va entrevistar un total de 114 informants molts d'ells en varies ocasions. Els seus estudis estan fortament influenciats per l'obra de F.Krüger, investigador alemany amb el que va mantenir relació per correspondència. En la seva recerca, Simorra es fixa en múltiples aspectes ordenats per temes com ara la cultura material dels pastors, les seves creences i supersticions, el cicle ramader, els habitatges... Les seves observacions sempre les comparava amb altres zones dels Pirineus de les que tenia notícia i en ocasions d'Europa.

En aquest treball analitzaré dues de les seves obres *El Pirineo Español* (Violant, 1949) i la *Vida Pastoral al Pallars*, obra que va restar inèdita fins que pel seu valor etnogràfic, Ignasi Ros i Fontana va dur a terme la seva edició l'any 2001 (Violant 2001).

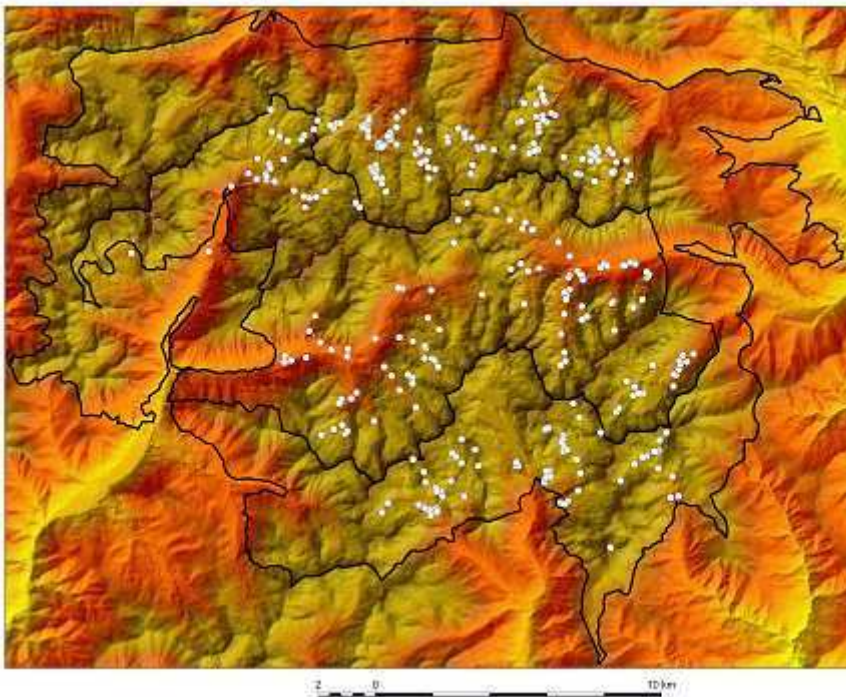


Fig.4: Mapa altitudinal amb el total de punts d'interès arqueològic registrats al Parc Nacional (fins a 2010).

3.2 El registre arqueològic

El registre arqueològic analitzat en aquest treball prové de les investigacions que el Grup d'Arqueologia de l'Alta Muntanya porta realitzant al Parc Nacional d'Aigüestortes i Estany de Sant Maurici des de l'any 2004 fins a l'actualitat. Els treballs de camp s'han efectuat durant els mesos d'estiu i han consistit en cinc campanyes de prospecció (2004, 2005, 2006, 2007, 2009 i 2010) i tres campanyes d'excavació en les que s'ha pogut excavar en la seva totalitat el jaciment de la Cova del Sardo. D'aquest assentament s'ha obtingut una seqüència del poblament des del Neolític Antic fins al segle XVIII. La prospecció s'ha alternat amb tres excavacions en extensió més: L'abric de l'Estany de la Coveta (2005), la Cabana de Tallada Llarga (2005) i la Cabana dels Vidals de Dalt (2007).

Aquestes actuacions s'han emmarcat en diversos projectes, la primera actuació en l'àmbit del Parc, l'any 2004, es va denominar *Asistencia técnica para el inventario de detalle de los recursos arqueológicos del Parque Nacional de Aigüestortes y Estany de Sant Maurici* i tenia com a precedent el projecte: *La vida prehistòrica a l'alta muntanya del Pallars Sobirà: de la cacera a la transhumància (9.000 – 50 calANE)*. Des de l'any 2006 al 2009 les actuacions s'integraren dintre el projecte: *Arqueología de l'Alta muntanya pirinenca. Ocupació humana i canvi climàtic al llarg de l'Holocè (ref.: 2006EXCAVA00022)* i des del 2010 fins ara s'han integrat en el projecte *Interacción entre clima y ocupación humana en la configuración del paisaje vegetal del Parque Nacional de Aigüestortes i Estany de Sant Maurici a lo largo de los últimos 15000 años (Ocupa)*.

Amb aquestes actuacions s'han documentat més de 200 punts d'interès arqueològic. A grans trets consisteixen en quatre categories principals: Petites cavitats amb traces d'acondicionament i us, evidències d'arquitectura a l'aire lliure, troballes de material en superfície i evidències de practiques mineres (Gassiot, García i Celma, 2008). El nostre treball tracta de la segona categoria d'aquestes troballes. Es per això que hem inclòs cavitats únicament quan estaven associades a estructures arquitectòniques a l'aire lliure.

Dels jaciments a l'aire lliure he seleccionat en primer lloc els que en el moment de començar aquesta investigació estaven processats, d'aquests he seleccionat els jaciments amb dades que ens poden informar les característiques de les estructures a l'aire lliure que analitzaré en aquest treball: Morfologia de la planta de cada estructura, area total de cada estructura i sistema constructiu. En total he seleccionat 48 jaciments que reuniten aquets requisits.

En l'annex 2 d'aquest treball es pot trobar una recopilació de les dades disponibles per a cadascun d'aquests 48 jaciment. Aquestes dades estan extretes de les memòries d'actuació entregades al Servei d'Arqueologia de Catalunya corresponents a les campanyes de prospecció del 2005 al 2007 i del 2010. (Gassiot, 2009); (Gassiot i Rodríguez-Antón , 2010).

3.3 Les datacions absolutes

En aquest treball també tindre en compte la sèrie de datacions disponibles per al Parc Nacional⁷, aquestes datacions es van obtenir en petits sondejos de uns 50 x 50cm aproximadament que van ser realitzats quan es va considerar que les característiques de l'assentament el feien interessant (Gassiot, 2009). També provenen de les poques excavacions en extensió dutes a terme. De la sèrie de datacions efectuades únicament 5 provenen de contextos a l'aire lliure.

⁷ Totes les datacions han estat calibrades mitjançant la corba de calibració InCal 09 i el programa OxCal 4.1.5. Quan les he introduït en el text les cito amb el seu codi de datació i la data en anys abans del present (bp) sense calibrar.

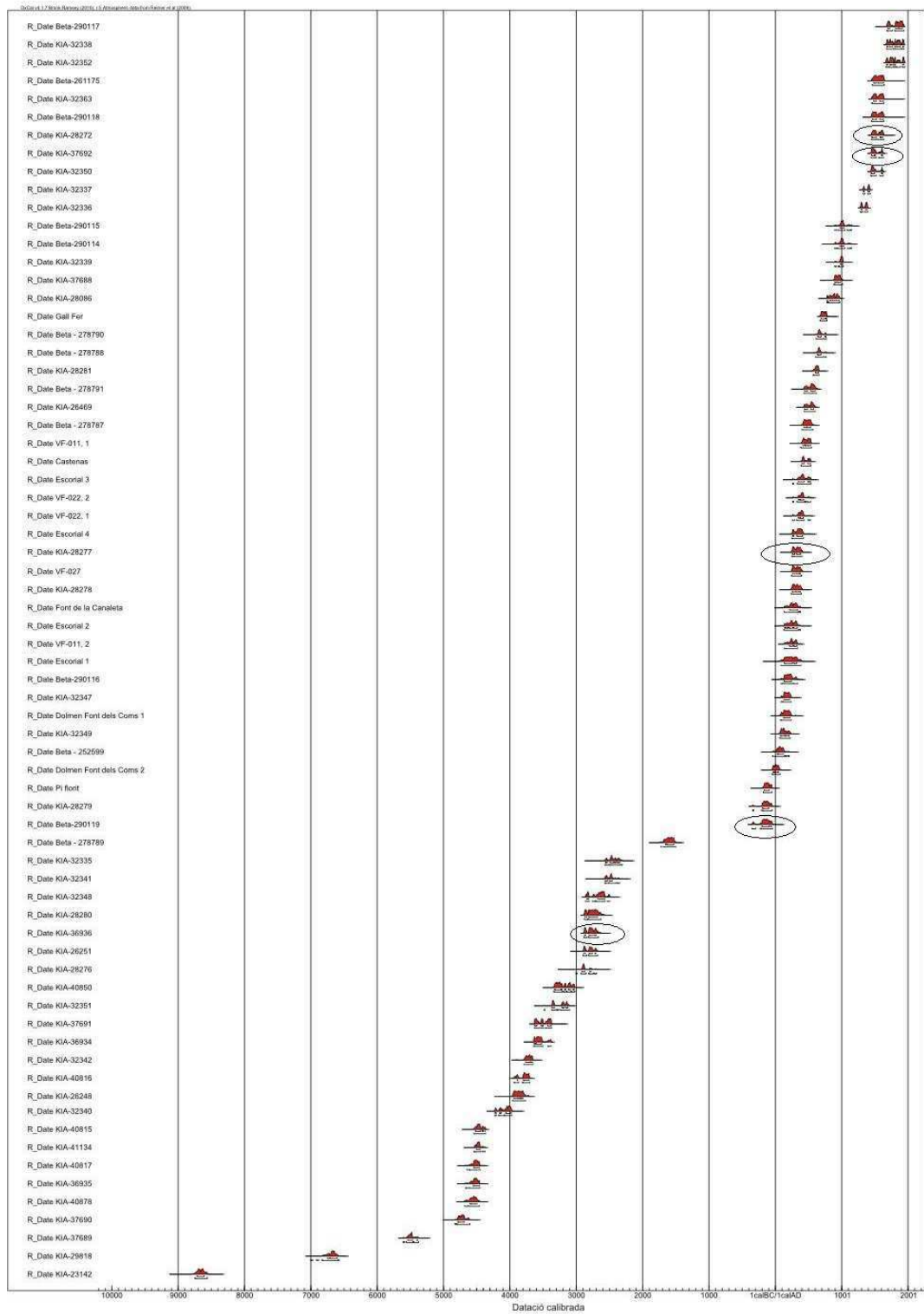


Fig. 5: Sèrie de datacions obtingudes per l'equip des de l'any 2001, també inclou datacions en altres zones del Pallars, les datacions en contextos a l'aire lliure al Parc Nacional estan encerclades (Gassiot,Obea, Rodríguez-Anton, 201

4. METODOLOGIA

4.1 Com he tractat les dades etnogràfiques

Les dades recollides per Ramon Violant i Simorra, per la seva exhaustivitat i pel rigor amb el què les tractava, desglossant la informació en apartats, deduint sempre a partir de fonts explícites, intentant recollir sempre la informació de primera mà... constitueixen una de les millors aproximacions a les formes de vida pirenaïques de principis del segle XX. Tanmateix per aquest treball he seleccionat una part de la informació ja que no totes les dades recollides per l'etnògraf es poden relacionar amb les restes arqueològiques tractades en aquest treball.

Simorra va estar molt influenciat per l'obra de F. Krüger, etnògraf alemany de tendència culturalista⁸ que també treballava amb l'etnologia del Pirineu en la línia de les tesis aïllacionistes exposades a l'apartat 1. Segons aquestes premisses els Pirineus eren per Krüger i també per Simorra un observatori etnogràfic privilegiat ja que en un mateix temps i un mateix espai es podien trobar diverses etapes evolutives de la història. Seguint aquest raonament, les cases, cabanes, les formes de treball i de vida que existien en aquell moment eren vistes com reminiscències mes o menys evolucionades de temps passats. En el pastor aquestes reminiscències es marcaven especialment pel seu caràcter conservador i mantenidor de les tradicions, aquest caràcter havia "fossilitzat" gran quantitat de costums que ja havien desaparegut en la resta de regions. Els dos autors s'afanyaven a recollir i inventariar el màxim d'aspectes d'aquesta cultura pastoral ja que es tractava d'una cultura que anava desapareixent per l'efecte de les carreteres i la modernitat.

En aquest treball estudiaré les dades recollides per aquest autor però sota un punt de vista molt diferent. Segons el meu plantejament, aquestes dades poden ser útils per reconèixer arqueològicament les pràctiques ramaderes que es donaven a la seva època i en el seu passat recent (100-150 anys, potser dos o tres segles) però en cap cas es poden remuntar a temps antics o prehistòrics com assenyala l'autor ja que penso i intentaré demostrar en aquest treball que els modes de poblament dels Pirineus han canviat. Crec que les manifestacions que recull en la seva obra són fruit de la organització socioeconòmica present a la zona en els segles XIX i principis del XX, per tant els canvis històrics que ha patit en una determinada regió no representen en cap cas una *fossilització* atemporal d'elements culturals primitius. Així doncs contràriament a les deduccions històriques dels etnògrafs de l'època, utilitzarem les seves dades principalment per distingir les restes arquitectòniques que corresponen a períodes recents (segles XVIII, XIX i XX) de les de períodes més antics. Les primeres tindran

⁸ Paradigma en l'arqueologia i les ciències socials en general molt estès en la primera meitat del segle XX. Aquest paradigma classificava les societats en "cultures" estanques que es podien reconèixer a partir de les seves manifestacions no funcionals. El canvi en aquestes cultures era poc freqüent, producte del "geni creador", de l'adaptació i en la majoria de casos de influències externes d'altres cultures (Lull i Micó, 1997).

característiques en gran mesura molt semblants a les descripcions etnogràfiques, les segones les podrem fer correspondre poc o gens amb aquestes descripcions. Ocasionalment utilitzarem també l'etnografia per intentar interpretar funcionalment algun aspecte del registre arqueològic que ens es desconegut però de manera puntual i sempre justificant-ne l'ús.

Pel que fa a la lectura i recollida de dades del registre etnogràfic, en aquest treball les he tractat de manera analítica, es a dir anant més enllà del recull de descripcions. M'he fixat en el calendari pastoral, en quines activitats corresponen a quin període de l'any i especialment en les activitats que es duen a terme en els prats d'estiu. També m'he fixat en les formes de propietat dels ramats, en les espècies d'animals que fan el cicle transhumant, en els productes que generen i com es reparteixen. Finalment li he dedicat especial atenció a les estructures utilitzades pels pastors en els prats d'estiu, bàsicament cabanes i corrals.

4.2 Com he tractat el registre arqueològic

Buidatge i classificació de dades

D'aquesta mostra de jaciments definiré diversos paràmetres que m'interesen analitzar en cada jaciment agrupant-los en dos nivells bàsics: Jaciment i estructura. En cada nivell ens hem fixat en paràmetres diferents però que son els mateixos per a cada unitat identificada.

Donat que en la majoria de jaciments hi trobem varis recintes, la recollida d'informació i la interpretació ha estat individualitzada per cada estructura.. Las majoria d'estructures ja es van definir com a tals en el registre de camp en prospecció però quan en una planta he vist diversos murs que formaven una estructura clara que no apareixia en la descripció de camp he incorporat la nova estructura al registre. Bàsicament entenc que existeix una estructura arquitectònica quan un o diversos murs delimiten un espai que respon a un mateix us funcional i que te a veure amb la pernoctació de persones, animals o amb determinats processos productius, excloem així les delimitacions de propietat sobre àrees grans com ara els prats. Un altre requisit es que aquests murs delimitin l'espai o hi hagi indicis que el delimiten com a mínim per dos punts cardinals i hi hagi algun indicati que ens faci pensar que el delimitaven com a mínim per un tercer. Amb aquest criteri distingeixo els recintes amb un us que hem pogut determinar o no dels murs aïllats, en el cas d'aquests murs ens resulta impossible la seva funcionalitat i per tant no els hem considerat en aquest treball. En total he analitzat 153 estructures.

Pel que fa als jaciments, hem revisat que hi hagués uns mínims criteris d'associació entre les estructures que el composaven, es a dir que totes les estructures es van utilitzar dintre una mateixa unitat d'habitat i/o producció ramadera en un determinat segment del temps. Quan existien indicis que ens informen que les estructures no guardaven aquesta relació les hem desdoblats com si fossin jaciments diferenciats. Es per això que de la mostra inicial de 49 jaciments, un cop desdoblats hem obtingut 58 unitats a analitzar.

Els criteris per dissociar sectors de cada jaciment normalment es deuen a l'observació d'estats de conservació diferents en cada sector o estructura, a l'observació d'una morfologia clarament diferent de les estructures o a ambdues condicions. Normalment en les dades preses en camp ja es feia aquesta diferenciació agrupant cada estructura o grup d'estructures en "fases" o "sectors" però si he vist que existien prous indicis he afegit noves divisions.

Els jaciments i estructures de cada jaciment es troben descrits en l'annex 2. En aquell annex es presenten algunes dades de contextualització de cada jaciment (codi, nom, altura en que es troba, relleu i tipus de jaciment). Seguidament es presenten alguns resultats del present treball aplicats a cada jaciment (classificació de cada estructura segons el seu sistema constructiu i mode de poblament assignat). Però el cos d'aquest annex el constitueix la descripció general de cada jaciment seguida de la descripció de cada estructura continguda en ell. Les estructures estan classificades segons el sector del jaciment al que corresponen (en cas que es puguin diferenciar diversos sectors). Cada descripció be precedida del codi del sector i el codi de cada estructura. Finalment es presenta la descripció gràfica de cada estructura. Com hem dit, excepte en un cas (VB-014), totes les dades provenen de prospecció en superfície. En el cas que s'hagi realitzat un sondeig s'inclou la descripció del sondeig després de la descripció de l'estructura on s'ha dut a terme.

Tornant a les dades d'estructures, en aquest treball m'he fixat en tres paràmetres principals: La morfologia de la planta per tal d'inferir-ne la funcionalitat, el sistema constructiu del parament dels murs i l'àrea total de superfície útil delimitada per aquests murs.

Pel que fa a la morfologia de la planta, assumeixo que aquesta te a veure amb la funcionalitat del recinte cariant en funció de si era usada com a habitacle de pastors, per a estabular ramats, per processos productius relacionats amb la ramaderia.... Així doncs he fet una classificació argumentada de les morfologies de la plantes i els hi he assignat una funció. He inferit aquesta funció a partir d'observacions etnogràfiques, a partir de referents arqueològics i a partir de dos criteris: Per definició una estructura per estabular animals es més gran que una per pernoctar persones, en principi una estructura d'hàbitat per a persones presenta més entitat arquitectònica ja que ha de tenir algun tipus de coberta per resguardar-se.

El sistema constructiu

Encara que tots els paraments utilitzen la tècnica de la pedra seca, existeixen diferents sistemes constructius. Mentre alguns murs mantenen un alçat considerable i doble parament presentant indicis clars d'haver tingut una coberta de pedra, altres estan fets d'una sola filada i una sola filera de pedres. En aquest treball farem també una classificació argumentada d'aquests sistemes constructius tot comparant-los amb les dades etnogràfiques i la morfologia de les plantes. L'objectiu es detectar a quin sistema de pràctiques ramaderes correspon cada sistema constructiu, un segon objectiu es seqüenciar en el temps sistemes constructius i practiques ramaderes per intentar

distingir quin es anterior i quin es posterior ni que sigui de manera relativa i sense precisar en el temps calendaric.

L'àrea de cada estructura

Un paràmetre molt important que analitzarem per establir si existeixen diferents tipus de pràctiques ramaderes a partir de les restes documentades. Les àrees de cada estructura les he calculat mitjançant el programa Autocad a partir de la seva representació en planta sigui amb un croquis a escala o sigui amb un plànol detallat. Quan no existien representacions a escala he calculat l'àrea a partir de la descripció, el grau de fiabilitat del calcul apareix a la base de dades. Amb la suma de l'àrea de les estructures segons la seva funcionalitat he calculat l'àrea total destinada a ramaderia i l'àrea total destinada a habitat de cada jaciment.

Inferències a partir de cada paràmetre i comparació

He seleccionat aquests paràmetres perquè crec que en el meu treball són els més útils per acostar-se a les pràctiques ramaderes passades. Primer de tot cal establir la funcionalitat de cada estructura, un cop establerta la funcionalitat podem fer més deduccions. Les característiques en planta de cada estructura ens poden informar com a mínim de dos aspectes claus en les pràctiques ramaderes: Volum del ramat en caps de bestiar i número de gent que el gestionava quan es trobava present al territori estudiat. Partim de dues premisses. La primera estableix que la mida en planta de cada estructura d'habitat ens pot informar del número de gent que l'utilitzava i gestionava el ramat. La premissa següent afirma que la mida del tancat ens pot informar de la grandària relativa del ramat que contenia, assumint també que tot el ramat s'estabula per la nit.

Assumint aquests enunciats, hem analitzat aquestes àrees tant per estructura com per jaciment. Finalment hem comparat aquestes dues variables amb el sistema constructiu de cada estructura per observar si els canvis en el sistema constructiu estan relacionats amb canvis en la manera de gestionar els ramats, seguidament he fet una classificació temporal com a mínim relativa dels sistemes de gestió del ramat, assumint que amb la comparació amb les dades etnogràfiques podem diferenciar què és anterior. Amb aquestes deduccions esperem aconseguir un dels objectius d'aquest treball: establir quines restes arquitectòniques actuals van ser fruit de quines pràctiques ramaderes del passat.

Confeció de la base de dades

A partir dels informes citats anteriorment he recollit les dades de cada jaciment seleccionant els camps que m'interessaven i introduint-los en una base de dades de confecció pròpia amb el programa Acces 2007. La base de dades resultant es troba a l'annex 1. En aquesta base de dades hi ha tres taules, una per a cadascun dels meus dos nivells d'anàlisi principal de cada jaciment: Jaciment i estructura i una altra per les datacions absolutes. Cal mencionar que algunes d'aquestes datacions provenen de zones

situades fora del Parc Nacional i per tant fora de la zona d'estudi concreta d'aquest treball.

En la fulla d'estructures cada entrada correspon a una estructura arquitectònica concreta. Hem recollit els següents paràmetres agrupats en camps, molts d'ells contenen resultats de l'anàlisi com la funció concreta de cada estructura, la tipologia etc...

Codi Jaciment: El codi de jaciment que se li va assignar en els treballs de camp i que surt recollit en els corresponents informes. Quan s'han individualitzat sectors de cada jaciment cada sector té un registre amb un codi que conté el codi del jaciment i una lletra (normalment el punt cardinal del jaciment on es situa el sector).

Sector: El sector del jaciment on es troba l'estructura. La lletra abans esmentada, quan no hem distingit sector la lletra es una "M".

Codi estructura: A cada estructura se li ha assignat un codi, aquest codi està format per l'atribució funcional abreviada que li hem assignat a cada estructura (Tancat, Cabana, Orri, Estructura indefinida...veure més endavant) i un número correlatiu basat en el número d'aquestes estructures dintre de cada jaciment. El sector no es té en compte. Un exemple podria ser C2 (Cabana 2 del jaciment X).

Funció: La funció que li hem assignat a l'estructura en funció en els seus dos grans categories: Habitat o estructura ramadera (Tant per si està destinada a l'establiment com a processos de treball). Si no la hem pogut determinar, en aquest camp hem posat "Estructura indefinida".

Tipus: El tipus concret d'estructura, aquest camp depèn de la funció que li hem assignat. Si es tracta d'un espai d'habitat pot ser un "abric/bauma", una "cabana" o una "casa". Si es tracta d'una estructura ramadera pot ser un "tancat", un "orri" o un "pas comptador". Si es tracta d'un espai aterrat ho recollim també indicant "terrassa" tanmateix no coneixem la funció que podien tenir aquests espais per tant, pel que fa a la seva funció els hem considerat "estructura indefinida". Si no hem pogut determinar la funció ni el tipus l'hem classificat com a "altre".

Forma: Classificació molt preliminar en funció de la morfologia, pot ser "irregular", "circular", "quadrangular", "corredor" o "indefinida" quan les restes no tenen prou entitat com per definir bé un tancament.

Àrea: La superfície útil delimitada pels murs.

Definició arqueològica: El grau de seguretat que tenim en el càlcul de l'àrea, depèn de l'estat de conservació de les restes i de si hem pogut definir bé l'espai delimitat o només hem pogut determinar el tancament de l'estructura per alguna direcció però no per totes. També depèn de si existia croquis o plànol a escala o hem hagut de calcular l'àrea a partir de la descripció, en aquest últim cas sempre hem posat "possible". Els tres nivells de definició són "ben establert", "probable" i "possible". En el cas que la mida

de l'àrea interna de l'estructura s'hagi obtingut a partir de la descripció el nivell de definció es "possible".

Tipologia constructiva: Com hem classificat el sistema constructiu, com veurem més endavant, hem definit 5 tipus.

Enderroc: El grau d'enderroc que presenta i la seva sedimentació

A	Sense enderroc	D	Molt enderroc sedimentat
B	Traces de poc enderroc sedimentat	E	Molt enderroc no sedimentat
C	Poc enderroc no sedimentat		

Fig. 6: Codis utilitzats per descriure l'enderroc i la sedimentació de les estructures

Datació absoluta: En cas que n'hi hagi, en la fulla "estructures ramaderes" esta introduït el seu codi. En la fulla "datacions" que inclou tota la sèrie de datacions apareix el codi, el context on ha aparegut, el tipus d'intervenció, l'estrat o talla on apareix, les característiques del material datat, la datació sense calibrar en anys abans del present (BP), el marge d'error, les calibracions a un i dos sigmes i una breu explicació de la intervenció on s'ha obtingut..



Fig. 7: Situació de la mostra de jaciments analitzada en el present treball.

4.3 Les proves estadístiques

Com ja he dit la variació entre mida en planta de les cabanes, mida en planta dels ramats i el sistema constructiu d'aquestes estructures pot servir per establir l'existència de diferents sistemes de gestionar el ramat. L'estadística la he utilitzat per veure recurrències, diferències i relacions entre aquestes variables que pugui interpretar com degudes a diferents sistemes de gestió. De les variables a comparar, una es qualitativa, la tipologia constructiva i les altres son quantitatives (son una gradació en aquest cas àrees en m²). Aquestes àrees s'han considerat en els dos nivells d'anàlisi, fent proves per cada grup d'estructures segons la seva funcionalitat i fent proves estadístiques que considerin als jaciments en el seu conjunt sumant les àrees de cada cabana i les àrees de cada tancat. En aquest la superfície dels orris associats a tancats també esta inclosa dintre la superfície ramadera total de cada assentament. He inclòs l'àrea d'aquestes estructures perquè les investigacions que he fet servir com a referència per interpretar aquestes estructures (Rendu, 1998) afirmen que en els orris també s'establava el ramat per la nit. Per tant els paràmetres a comparar son sistema constructiu, area de cada cabana, area de cada tancat, superfície total ramadera de un jaciment i superfície total d'hàbitat d'un assentament. Totes les proves realitzades s'han efectuat amb el programa SPSS excepte l'estadística descriptiva i les de percentatges que s'han realitzat amb el programa Accés 2007. Les proves que he fet amb aquets paràmetres son les següents:

- a. *Proves d'estadística descriptiva*: Histogrames amb la superfície dels tancats i percentatges de cada tancat del jaciment sobre el total d'àrea ramadera. Aquestes proves serveixen per obtenir una primera representació de la variabilitat.

- b. *Proves de normalitat*: Abans de seguir amb proves estadístiques més analítiques es necessari conèixer si les diferències en cada sèrie de dades (mida de cada cabana, mida de cada tancat, superfície ramadera total, superfície d'hàbitat total) es deuen a l'atzar i per tant presenten una distribució normal o si hi ha variacions en aquesta distribució ocasionades per algun patró. Per tant he realitzat la prova coneguda en estadística com a Shapiro-Wilk, aquesta prova analitza en quin grau la sèrie de valors s'ajusta a la freqüència central que trobaríem en cas que les diferències en aquesta sèrie de valors fossin a l'atzar. La prova compara la tendència que segueixen els valors amb al tendència central que seguirien en cas que presentessin una distribució normal, el resultat es la probabilitat que els valors segueixin una distribució normal. Si aquesta significació es inferior a 0,05 aleshores considerarem que no hi ha normalitat en la distribució de valors. En arqueologia el fet que els valors no presentin normalitat⁹ s'associa a una

⁹ De fet, estadísticament parlant no podem parlar de normalitat ni d'atzar ja que l'atzar no va causar els valors observats, aquesta prova estudia els errors o diferències de cada observació amb la tendència central de totes els observacions. Si els errors o diferències son massa grans aleshores podem dir que hi ha un factor que les explica. Més que de normalitat i corba de normalitat hauríem de parlar de "corba característica de errors aleatoris" (Barceló, 2007).

intencionalitat, a una selecció conscient o no (Barceló, 2007). En el present cas d'estudi es pot afirmar que si no hi ha normalitat, les àrees de cabanes o tancats estan condicionades per un seguit de factors que varien segons l'assentament, possiblement el numero de caps de ramat gestionat en el cas dels tancats i el numero de persones que els gestionen en el cas dels habitats. Si hi hagués normalitat en la distribució de valors aleshores les diferències en les àrees serien producte de les imprecisions, el volum de els pedres, l'habilitat del constructor, petites coses que no es poden controlar ja que els assentaments haurien estat construïts seguint un mateix patró de mesures.

- c. *Proves de correlació*: Seguidament he estudiat la relació entre dos variables quantitatives a nivell de jaciment: L'àrea total destinada a habitat i l'àrea total destinada a activitat ramadera. Si no existissin canvis en els sistemes de gestió ramadera, les diferències en la mida dels tancats es podrien explicar per un augment de la producció dins un mateix sistema ramader, aleshores conforma augmenta el ramat augmentaria el nombre de gent que el gestiona, per tant existiria certa relació positiva entre la superfície total d'habitat i la superfície total ramadera. Aquesta hipòtesis l'he estudiat estudiada mitjançant un gràfic de dispersió i aplicant les proves del coeficient de la R de Pearson si hi ha normalitat en les series de dades i la Rho de Spearman si no n'hi ha. Aquestes proves ens donen dos dades: El coeficient de correlació, i la significació de la relació. El coeficient de correlació es una mesura de la intensitat de la relació expressada en valors de 1 a -1. Considerarem que la relació te importància a partir de 0,5 i de -0,5 si la correlació es inversa. La significació de la correlació estudia la possibilitat de que la relació sigui lineal, es a dir que una variable augmenta exponencialment en funció de l'altre. Considero poc probable que la relació entre les dos variables sigui lineal, però he presentat igualment els resultats.
- d. *Proves d'anàlisis de variança*: A partir d'aquí s'introdueix una altre variable: el sistema constructiu (tipologies constructives), l'objectiu de la prova es establir si el sistema constructiu varia tal i com varia la morfologia dels assentaments ramaders, es a dir, si cadascuna de les possibles pràctiques socials ramaderes té un sistema constructiu que la caracteritza o pel contrari, el sistema constructiu no està relacionat amb cap d'aquestes variables i l'elecció d'aquest prové d'altres factors. Les anàlisis de variança compara les medianes d'una mateixa variable a nivell quantitatiu corresponent als diferents nivells d'un factor qualitatiu. Concretament he estudiat la relació de la variable independent qualitativa (sistema constructiu) amb la resta, amb les àrees una per una (dependents quantitatives). Donat que encara no sabem si existeix normalitat en cadascuna de les series (àrees) en principi crearem gràfics de caixa perquè ens mostrin aquesta variança i farem servir la prova de Kruskal Wallis per comprovar si la variança es significativa. Com en els altres casos, amb una probabilitat de la hipòtesis

nul·la inferior a 0,05 es descarta aquesta possibilitat i permet afirmar que hi ha diferències en funció del tipus de sistema constructiu utilitzat. Mitjançant aquesta prova he comprovat la tipologia constructiva amb cadascuna de les altres variables, concretament he fet aquest seguit de comparacions:

Tipologia constructiva i mida interna de cada cabana: Per estudiar si la mida de les cabanes depèn de la seva tipologia constructiva

Tipologia constructiva i mida interna de cada tancat: Per estudiar si la mida dels tancats depèn de la seva tipologia constructiva.

Tipologia constructiva de les cabanes i superfície total ramadera del jaciment:

Donat que alguns jaciments presenten diferent tipologia d'estructura segons la seva funció, compararem la superfície total ramadera amb la tipologia de la cabana per estudiar si depèn d'aquesta. En cas que fos així la mida dels ramats variaria segons el sistema constructiu de les cabanes que sempre es el mateix quan estan associades.

Tipologia constructiva del tancat més gran i superfície total ramadera del

jaciment: Donat que en varis jaciments trobem tancats associats però amb diferents sistemes constructius, amb aquesta comparació analitzo si la tipologia constructiva del tancat més gran varia en funció de la superfície total destinada a contenir ramat. El numero de caps de ramat es al meu entendre una de les variables determinants per definir un model de poblament.

5.RESULTATS I INTERPRETACIÓ

5.1 Observacions a partir de la lectura del registre etnogràfic

La explotació ramadera: Formes de propietat i divisió social del treball

Com s'observa en l'obra de Ramon Violant i Simorra (Violant, 2001); (Violant, 1949), el procés de treball ramader es exercit per treballadors per compte aliena, assalariats, es a dir que no son propietaris del seu propi ramat. El ramat pertany a famílies riques (l'autor parla de *cases grans*), grans propietaris ramaders, en alguns casos també agrícoles, que no treballen directament amb el ramat ni amb la terra. La part del producte obtingut, (llana en el cas dels oviscaprins), que el propietari s'apropia esta destinada a la comercialització. La venda d'aquesta llana té lloc als mercats locals o es exportada a Lleida i Barcelona. La part que es queda el pastor així com el tipus de contracte varia depenen de si treballa amb oviscaprins, bòvids (en aquest cas es anomenat *vaquer*) o èquids (*eguasser*). Els ramats d'aquestes espècies no es barregen mai, son portats per pastors diferents i segueixen un cicle anual diferent.

En el cas dels pastors d'oviscaprins, Simorra descriu varis tipus de contractes (Violant 2001, pp 250-258). Si el pastor es llogat per tot l'any rep unes 1000 pessetes amb despeses pagades. Si el pastor únicament es llogat perquè tingui cura del bestiar durant l'hivern i la primavera aleshores normalment fan un tracte *a mitja llana* o *a mitja cria*. Es a dir el pastor es quedarà la meitat de la llana obtinguda després de la *xolla*.¹⁰Pel que fa als *vaquers* Violant esmenta que en els primers anys del segle XX cobraven generalment 6 duros (30 pessetes) per tota la temporada. En el temps en el que esta recollint la documentació, els *vaquers* podien també ser llogats per tota al temporada o només per l'hivern i la primavera, o només per l'estiu. Violant esmenta varis casos del seu temps, en el cas del vaquer de Llevata, aquest cobrava 550 pessetes per tota la temporada.

Pel que fa a la propietat de les zones de pastura o *peixents*, habitualment pertanyen al municipi o *comú*, aquest les posa en subhasta a principis d'any, en aquesta subhasta s'especifica el nombre de caps de bestiar que poden pasturar en un prat determinat. La *casa gran* fa d'intermediària entre el propietari de les terres i el pastor que te cura del ramat. Els pastors es *lloguen* a una casa al principi del cicle ramader i més endavant menciona que son les cases ramaderes les que tenen els prats *conllogats*. També hi ha municipis que contracten directament els pastors.

Per l'atenció que presta Violant a cadascun d'aquests tipus de ramaderia sembla que en la seva època, la transhumància d'oviscaprins especialment d'ovelles, era l'activitat ramadera i econòmica en general més important del Pallars a principis del segle XX. Aquesta transhumància d'oviscaprins es realitzava amb la intenció d'obtenir sobretot llana, també se n'aprofitava la llet. Pel que sembla, aquest producte estava destinat més

¹⁰ Esquillatge del bestiar , com veurem més endavant, normalment es realitza el maig.

aviat al consum propi de la família del pastor i si es comercialitzava, el comerç no arribava més enllà del mercat local.

El cicle ramader

Segons Violant i Simorra, el cicle ramader comença i acaba per Tots Sants (1 de novembre) que es quan els pastors es lloguen a la casa ramadera propietària del ramat. El cicle es diferent en el cas del *bestiar xic* (ovicaprí fonamentalment ovelles) i *el bestiar gros* (bòvids) però sempre comença per aquestes dates. En el cas dels ovicaprins, moltes cases fan baixar el ramat cap als prats d'hivern situats en diferents punts del Pla de Lleida, normalment depèn del poder adquisitiu de la casa ramadera per pogué llogar prats a la plana. Moltes vegades la casa ramadera fa baixar només una part del ramat, el bestiar que es quedava era guardat normalment per dos pastors en els corrals del poble. L'època de cria es durant l'hivern, (al Pallars entre Nadal i març). Abans de la cria, normalment el 30 de novembre es separa el bestiar en dos ramats, un format per les ovelles de cria i l'altre es el *baciu* format per les ovelles que no poden criar, els moltons, els bocs, els marrans, els crestons i les cabres. En algun cas (Vall d'Aneu) el bestiar *cabriu*, de pel, es separava durant tot l'hivern.

Durant la primavera, pel març es torna a barrejar el *baciu* amb les ovelles de cria, a l'abril es treu el ramat dels corrals se'l fa pasturar pels *peixents* o *pletas* dels afores del poble. El ramat que ha anat als prats d'hivern torna al poble a principis de maig i es barreja de nou amb el bestiar que no ha baixat. Aprofitant que el ramat ha criat en aquesta època es celebren algunes fires de bestiar. Entre finals de maig i juny es du a terme la *xolla*, el dia concret en què es duia a terme variava segons el poble. La *xolla* es el procés d'esquitllar les ovelles per obtenir-ne llana, aquest procés no es dut a terme pels pastors sinó per colles de vint *tonedors*, aquell dia els pastors tenien festa i no tenien perquè intervenir en les feines d'esquitllar. Passada la *xolla* ve el temps de *formatjar* o munyir el bestiar i fer formatges, aquest període també varia segons el poble però se sol situar després de la *xolla* i abans de pujar els ramats als prats d'estiu. Al final d'aquest període i abans de pujar els ramats a la muntanya, els pastors que han estat llogats només per hivern i primavera finalitzen la seva feina i reben la seva paga corresponent.

Pels exemples que menciona Violant, el procés de *formatjar* sol durar entre tres setmanes i varis mesos i es fet habitualment per les dones dels pastors. No menciona com es reparteix el producte pel que suposem que se'l quedaria la família del pastor. En les valls orientals del Pallars, en algunes valls araneses i a l'Arieja francesa aquest procés es du a terme en estructures específiques anomenades *orris* situades fora del poble, normalment als afores. En una altra obra (Violant, 1949) l'etnògraf menciona que en algunes valls les famílies dels pastors es traslladen també a *bordes* situades al peu dels prats d'estiu i allà es dediquen a fer formatge. Violant ho veu com una reminiscència de nomadisme integral i el compara amb la transhumància d'Asturies, on la família es trasllada amb el pastor als prats d'estiu i mentres el pastor guarda el ramat i el munyeix, la dona i els fills fan formatges i els baixen a vendre als pobles més propers.

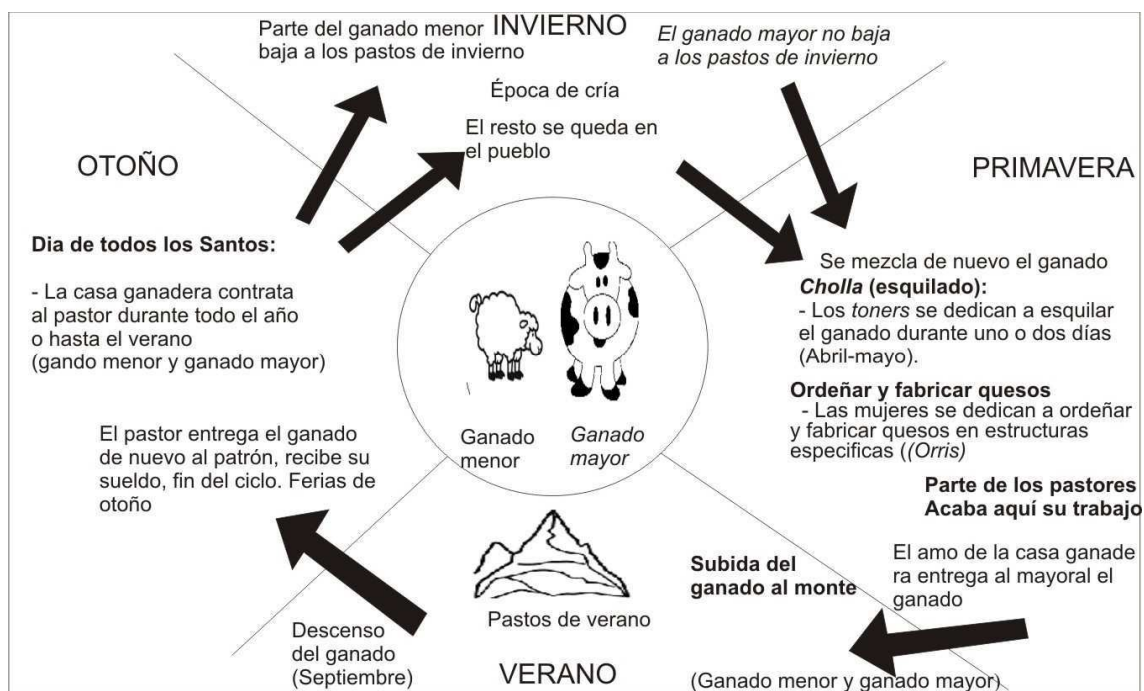


Fig. 8: Esquema del ciclo anual transhumant descrit per Violant i Simorra. (Garcia Casas, 2011).

A principis d'estiu, entre juny i juliol segons la vall el ramat es porta al lloc de *barreia*, allà cada casa ramadera barreja els seu ramats i l'entrega al *majoral*, el pastor responsable de les ovelles durant la temporada d'estiu sigui o no el mateix que s'havia encarregat del ramat durant la temporada d'hivern. En cas d'haver-hi varis pastors el majoral es qui mana, es el responsable del bestiar i qui fa els tractes amb l'amo. Un cop l'amo ha entregat el bestiar al majoral comença el desplaçament cap als prats d'estiu de les muntanyes. Aquest desplaçament per rutes ja fixades des de fa molts anys, les *cabaneres*. En molts casos el majoral porta ramats barrejats de varis cases ramaderes degudament marcats. Violant menciona en un capítol sobre els ramats que pertanyen a municipis el numero dels pastors que fan la transhumància d'estiu: "Un o dos si es tracta d'un ramat normal, tres si es tracta d'un ramat mitjà i quatre si és molt gros" (Violant, 2001 pp 242).

Durant l'estiu aquests pastors es queden amb el ramat al *peixent* que ha arrendat la casa ramadera que els ha contractat. Cada dia porten a pasturar el ramat a un lloc diferent del *peixent* i dormen normalment a la mateixa *pleta*¹¹. En cas que en una mateixa zona hi pasturi *bestiar xic* i *bestiar gros*, aquest últim pastura per els fons de vall i llocs més plans mentre que el *bestiar xic* s'enfila als prats més elevats. En alguns pobles el *baciu* se'l fa tornar a mitjans d'agost. En tot cas la temporada d'estiu s'acaba a finals de setembre, concretament el lloguer dels prats s'acaba el dia de Sant Miquel (29 de setembre). Aleshores el majoral porta el ramat fins al mateix punt on li havien entregat abans de pujar, separa cada ramat, el compta i el torna al seu corresponent amo. El dia que torna el ramat es celebra una festa, i el pastors acaben el seu servei. Durant

¹¹ El significat d'aquest mot varia segons la zona, segons Simorra al Pallars designa el lloc on pastors i ramat pasen la nit quan están als prats d'estiu.

l'octubre es celebren fires del bestiar on es venen les cries i els productes obtinguts. Per Tots Sants els pastors busquen de nou una casa ramadera per la que treballar.

Aquests ramats solen ser molt grossos. Tot i que no acostuma a donar gaires números, Simorra parla un moment dels noms de les agrupacions de bestiar segons el numero. Un *ramat* estava format per uns 120 caps de bestiar mes o menys, a partir de 500 (en tos els casos que descriu durant el període estival) era anomenat una *ramada*. En la seva altre obra que hem tractat (Violant, 1949), cita unes quantes d'aquestes *ramades*, concretament menciona de 800 a 1300 caps de bestiar cuidats per dos pastors en una *ramada* de la Vall de Róncal i que en el Ripollès les *ramades* solen ser de 4000 caps i estan gestionades per quatre o cinc pastors.

Pel que fa al bestiar gros, aquest no baixa als prats d'hivern. A l'estiu si que se'l porta als prats muntanyencs però el ramat es cuidat per un sol *vaquer*. Mai es barreja amb el *bestiar xic* i es cuidat per pastors diferents. Pel volum d'atenció que li presta Violant i Simorra, en època etnogràfica la ramaderia de vaques sembla ser secundària respecte a la ramaderia d'ovicaprins.

Les estructures dels prats d'estiu

Violant dedica una part d'un capítol d'un dels seus llibres (Violant, 2001 pp 205-215) a descriure els *pletius*, els espais on els pastors i els animals passen la nit quan son a muntanya. Segons ell es situen sempre en un lloc amb lleuger pendent o planell suau. L'aixopluc dels pastors es situa en el punt més elevat del *pletiu*. En aquest capítol Simorra fa una petita descripció dels habitacles dels pastors i d'altres estructures que passem a enumerar tot seguit.

- Abrics o coves naturals: Segons l'etnògraf, en la seva època s'utilitzaven com a aixopluc quan no hi havia cabana¹²
- Cabanes circulars: Simorra distingeix tres tipus de cabanes utilitzades pels pastors quan estan als prats d'estiu muntanyencs: De planta circular, de planta quadrangular i de planta triangular. Pel que fa ala cabana circular diu el següent: “ *Les cabanes dels pastors de Llevata, Ginebrell i Rus són totes de planta circular, de vegades en forma de ferradura, d'una sola cambra i arredosades sempre en una roca o pigall gros, aprofitant la petita balma que, com hem vist abans, alguns utilitzen encara sense les parets que formen la cabana. Estan construïdes totes amb gruixudes parets de pedra seca i amb cobertes d'angleves. La coberta està feta de lloses o pedres grans i planes, col·locades al voltant de la paret; a sobre d'aquelles en col·loquen d'altres,*

^{12c} Com hem vist, son molts els *pletius* en què no hi ha cabana, on els pastors passen la nit arrecerats a sota d'algun marge, roc gros o, millor, en qualsevol *caburtxòta*, en una balma o un forat de roca. Les *cabúrtxes* o *abrics naturals* estan formats per unes quantes pedrottes grosses que, despeses d'alguna roca per efecte d'alguna esllavissada, en caure han quedat formant una rudimentària cabana natural; com també la *cabúrtxa* pot ésser unes pedres o parets seques arredossades a una petita balma, a tall de *paravent*, per tal de fer-la més estable i donant principi, així, a una rudimentaria cabana” (Simorra, 2001 pp 208).

que fan sortir una mica més que les de sota, i a sobre una altre filada igual que les anteriors, o sigui, sempre formant cercle al voltant de la paret tot fent-les sortir cada filada una mica més que les de sota, fins que l'enllosat arriba al bell mig de la cabana i queda només un forat rodó que va tapat amb una llosa grossa. Aquest llosat formant un xic de volta va cobertat per la part de sobre de gleva i terra, formant cucurutxo del mig de la cabana. La porta està orientada a contravent i el marc del portal format per les mateixes parets, amb una pedra llarga per jovàl (llinda) que, ensems, aguanta la coberta.”(Violant, 2001, pp 208-209). L’etnògraf esta descrivint una tècnica de construcció coneguda com a cúpula falsa, afegeix també que aquestes cabanes tenen a mà dreta de l’entrada una llar formada per tres pedres grosses i que aquestes cabanes sempre tenen un o dos armaris o lleixes, espais deixats en buit per la part de dins al construir la cabana.

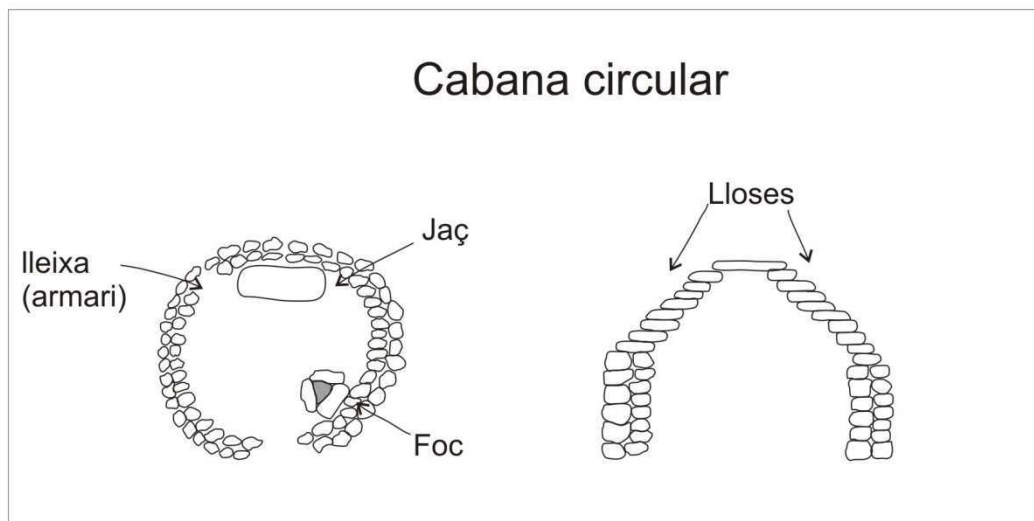


Fig. 9: Dibuix hipotètic d'una cabana circular a partir de la descripció de Violant

- Cabana quadrada: Segons Violant son cabanes de pedra seca, de planta quadrangular i amb un sostre a dos aigües de lloses i gleva, es tracta d'una cabana molt difosa pel Pirineu, aquest autor afirma haver-la vist al Pallars, vall d'Aran, Pirineu aragonès i a la Vall de Boí, afirma també que altres etnògrafs l'han vist a Andorra, Arieja i als Pirineus centrals francesos (Krüger, 1936 i Schmitt, 1934 citats per Violant, 2001). L'autor afirma també que es tracta d'un tipus de cabana més moderna que la de planta circular.

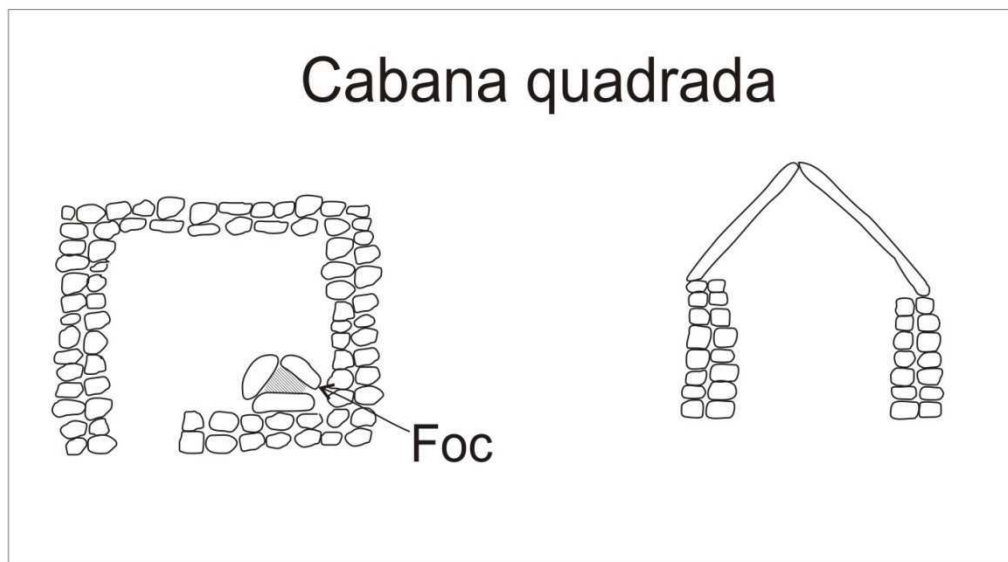


Fig.10: Dibuix hipotètic d'una cabana de planta quadrangular segons les descripcions de Violant

- Cabana triangular: Segons Simorra es tracta d'una cabana formada per un tronc de pi clavat de forma vertical que sosté una coberta a dos vessants. Aquesta coberta esta formada per troncs de pi col·locats en posició inclinada recolzant en aquesta biga central per la part de dalt i en el terra per la part de baix. Es tractaria d'una cabana en material perible excepte en alguns casos que es cobreix la meitat dreta de l'espai obert amb un muret de pedra seca deixant la part dreta com a accés a l'interior. L'etnògraf afirma que es una cabana més pròpia de carboners que de pastors tot i que aquets la utilitzen esporàdicament.
- Corrals: Segons Violant i Simorra, el bestiar sempre s'agrupa (*s'apleta*) per la nit i es deixa prop de la cabana on dormen els pastors. En l'època en la que aquest etnògraf fa les seves observacions no tots els pastors tanquen el bestiar per la nit però si que afirma que antigament, quan hi havia llops, tot el ramat es guardava en corrals. De fet cita alguns indrets en els que encara ho feien quan estava fent les seves observacions de camp: Estaon, Perafita i la pleta de Burgo. La investigadora francesa Christine Rendu (Rendu, 2003) també recull abundants testimonis sobre els tancats que indiquen que el tot el ramat es guardava en aquestes estructures per la nit. Observant les estructures i amb testimonis de principis del segle XX, l'autora acaba conclouent que malgrat que el tancat en ell mateix no oferia massa protecció contra les bèsties (no tenien porta i normalment no eren gaire alts), la seva funció era mantenir el ramat agrupat per evitar que s'escampés i es perdés per la muntanya. No només en cas d'atac d'un depredador sinó per les possibles estampides del ramat que podia provocar una tempesta. En quant al seu valor defensiu, aquest s'ha d'entendre conjuntament amb com actuaven els pastors i el gos guardià en cas de detectar la presència del llop: formant un cercle que envoltava i protegia el bestiar amb teies enceses i esperar que ataqués (Rendu, 2003).

- Orris: Segons Violant son una espècie de petites bordes de planta quadrada destinats a fer-hi formatges. Les situa als afores dels pobles i afirma que només es troben a les valls orientals del Pallars i que actualment estan en desús. En canvi segons Ch. Rendu (Rendu, 1998), un orri es una estructura formada per dos murs de pedra seca disposats en paral·lel. La seva funció era servir de passadís on el pastor col·locava les ovelles en fila d'un, el pastor es col·locava en un punt de l'orri i les munyia una per una a mesura que anaven passant. El seu us està documentat també al País Basc i a Còrsega, en aquest últim lloc l'estructura tenia una morfologia diferent en funció de si era utilitzada per a munyir ovelles o cabres. Les munyidores per ovelles estaven formades per dos murs mes o menys rectes col·locats paral·lelament i en les estructures destinades a munyir cabres l'estructura era semicircular (Ravis-Giordani, 1983, citat per Rendu, 1998).

Consideracions generals que es desprenen a partir del registre etnogràfic

En primer lloc, en època etnogràfica l'ús de la zona estudiada era com a prats d'estiu. El mateix Violant menciona alguna zona del parc quan parla de *pletius* (Sant Maurici, Peguera, pletiu de Subenuix, estany Redó...). Per tant només estaria poblada entre finals de juny i finals de setembre per pastors adults sempre masculins que residirien en pobles situats en àrees més baixes fora de la zona d'estudi.

En segon lloc només hi trobaríem una part del cicle ramader, les operacions d'obtenció del producte derivat de la ramaderia (*xollar, formatjar*) no es durien a terme a la zona d'estudi sinó en les zones d'habitat permanent, els pobles. Pel que fa a munyir i fer formatges hi ha un cas en el que la família si que es desplaçava als prats muntanyencs però es a Vallferrera, fora de la nostra zona d'estudi. Per tant, si no hi han hagut canvis històrics i les pràctiques ramaderes han estat sempre les mateixes, en la nostra zona d'estudi només trobaríem estructures d'estabulació i d'habitat, no trobaríem cap estructura destinada al processament ja que aquest es duria a terme als pobles.

Finalment, pel que fa a les pràctiques ramaderes durant els mesos d'estiu, estem veient que existia molt ramat (milers de caps de bestiar) conduït per poca gent, dos o tres pastors, quatre com a molt i cinc com a màxim. Per tant a la zona d'estudi hi trobaríem corrals (tancats) molt grossos i cabanes relativament petites ja que els pastors únicament hi pernocten i s'escalfen el sopar, segons l'etnògraf, la resta d'activitats les fan fora.

5.2 Observacions a partir del registre arqueològic i primeres comparacions

Com he dit que faria en l'apartat de metodologia, a continuació presentem una classificació ordenada de les estructures arquitectòniques arqueològiques que hem analitzat en el treball. Concretament presento dues classificacions, una pel que fa a la

morfologia de la planta de cada recinte i la funcionalitat que infereixo a partir d'aquesta morfologia i una altra classificació en base al sistema constructiu amb el que estan fets els paraments actualment observables de l'estructura, a partir d'aquest sistema constructiu també intento saber en la mesura del possible com estaven construïts altres elements com la coberta que ja no son visibles actualment.

Quan he vist que les morfologies de la planta o els sistemes constructius coincideixen amb el que descriuen les dades etnogràfiques així ho indico, i explicant en què s'assemblen i en què es diferencien.

Com he dit abans, cal tenir en compte que les estructures analitzades en el treball han estat documentades en prospecció visual de superfície i no han estat objecte d'excavacions en extensió¹³. Es per això que la funcionalitat assignada i les seves característiques s'han d'entendre com a provisionals, una excavació sistemàtica podria donar dades que replantegessin l'assignació funcional que hem atribuït a moltes d'elles.

Començarem per la classificació en base a la morfologia de la planta. A grans trets, he considerat estructures que s'agrupen en dos grans categories: Habitat i estructures de gestió ramadera. Les estructures d'habitat serien recintes destinats a la pernoctació de les persones que gestionen el ramat. Dintre d'aquesta categoria hi ha els abrics, les cabanes i les cases. Les estructures de gestió ramadera estarien destinades a l'establació dels animals i/o a processos de treball que involucrin el ramat, aquestes estructures son tancats, orris i pasos comptadors. Finalment descriure altres estructures que es troben en el Parc Nacional d'Aiguestortes.

Estructures d'habitat

- **Abrics:** Espais coberts entre gran blocs de caiguda natural per acció geològica o petites cavitats en les parets dels vessants muntanyosos mes que autèntiques coves, son molt abundants en tota l'àrea del Parc. Existeixen ocupacions dels abrics de cronologies molt variades, la més antiga documentada te una datació que es situa entre el 6830 i el 6589calANE¹⁴ (Gassiot, 2009b). Existeix un important buit en aquest tipus d'ocupacions entre el Calcolític i la tardoantiguitat aproximadament, entre el 2450-2350 calANE i el segle III calNE (Gassiot et al., e.p.a); (Gassiot et al., 2009). El seu us com a espai d'hàbitat el reconeixem per petits murs construïts en l'accés i en el seu interior a més de materials en superfície i altres evidències arqueològiques. Les hem tingut en compte en el treball quan presentaven indicis d'associació amb estructures a l'aire lliure però les seves dimensions d'hàbitat no les

¹³ Amb l'excepció de la Cova del Sardo que si que es va excavar en extensió. D'aquest jaciment hem introduït les fases 3, 6 i 8 d'època altmedieval, Neolític Final i Neolític Mig (Gassiot, 2010). Existeixen dues cabanes que han estat excavades en extensió però la seqüència que s'ha trobat es molt més curta. Tot seguit les mencionarem.

¹⁴ KIA 29818. 7845 +/-45BP. La calibració a dos sigmes dona diversos intervals, l'interval entre el 6830 i el 6589 calANE acumula el 92,3% de probabilitat de correspondre a l'antiguitat de la mostra.

introduïrem en les proves estadístiques ja que la superfície potencialment habitable no ve donada per les necessitats d'un grup humà dins d'un procés de producció ramadera sinó per l'acció geològica que va originar aquests espais. Com hem vist més amunt, les dades etnogràfiques ja recollien la utilització d'aquests espais.

- Cabanes: Espai d'hàbitat utilitzat pels pastors per a dormir i cuinar en els prats d'estiu. L'estructura d'hàbitat a l'aire lliure més antiga considerada en el treball té una datació de principis del tercer mil·lenni, entre el 2816 i el 2667 calANE¹⁵ (Gassiot et al., e.p.a). Els criteris d'observació superficial per a distingir-les consisteixen bàsicament en la seva mida inferior a les estructures ramaderes, en el fet de presentar unes parets més ben definides que els tancats i en l'existència d'abundant enderroc en el seu interior producte del col·lapse del sostre. Existeix gran variabilitat de formes, mides, morfologia i materials constructius. Pel que fa a la mida, hem interpretat com a cabanes els espais que compleixen els requisits mencionats i que tenen una superfície habitable interior superior a 1m². Aquesta es la superfície mínima que un pastor necessita per pernoctar segons diversos autors que han estudiat les pràctiques ramaderes modernes (Ott, 1993; Rendu, 2003). Tot i que aquesta superfície pugui semblar molt escassa, s'ha de tenir en consideració que en època etnogràfica els pastors únicament utilitzen la cabana per a sopar i dormir, la resta d'activitats en els prats muntanyencs es realitzen a l'exterior.

Comparant-ho amb el registre etnogràfic hem fet les següents observacions: Trobem morfologies de plantes d'estructura molt semblants a la cabana circular i la cabana quadrangular, en canvi, no trobem en el registre arqueològic cabanes de planta triangular o no les hem sabut reconèixer. Les cabanes de planta circular semblants a les que descriu l'etnògraf són bastant habituals, tot i que no sempre aprofita un bloc natural com afirma Violant i no sempre hi trobem *lleixes* (armaris). Dues d'aquestes cabanes van ser objecte d'excavació en extensió obtenint per ambdues una datació del segle XVI¹⁶ aproximadament (1442-1524 calNE) i (1448-1529, 1544-1634cal NE)¹⁷.. També hem trobat alguns exemples del que podrien ser cabanes quadrangulars, a continuació veurem un exemple de cadascuna.

¹⁵ KIA 36936: 4180 +/- 30 BP. L'interval presentat a dos sigmes acumula el 73,6% de probabilitat de contenir la dada de mort de la fusta. Tot i així s'ha de mencionar que existeix un segon interval 2887 i el 2835 que presenta un 21,8% de probabilitat de contenir la data de mort de la fusta.

¹⁶ Cabana dels Estanys de Vidals de Dalt : KIA 37692 385 +/- 30 BP.

¹⁷ KIA 28272: 365 +/-30BP. Els dos intervals a dos sigmes tenen una percentatge de probabilitat molt semblant.

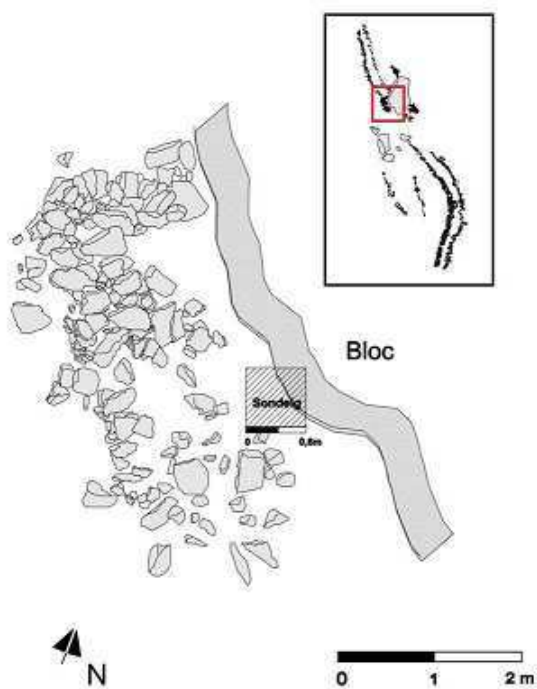


Fig. 11 : Cabana 1 del Pletiu de Mainera (SO-007), s'aprecia bé la planta quadrangular, però en aquest cas la teulada potser recolzaria sobre el bloc natural adjacent.

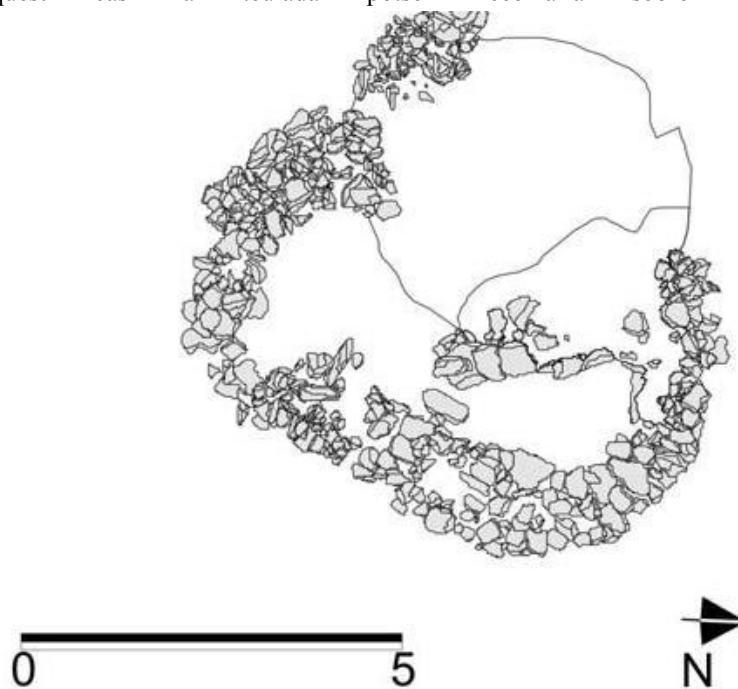


Fig.12: Exemple de cabana circular, la Cabana 1 de l'Orri Vell (SO-008), la cabana es l'estructura de la dreta.

Tanmateix en el registre arqueològic si que trobem cabanes diferents a les descrites per Violant i Simorra. En general es tracta de cabanes amb una superfície habitable més gran que la que trobem en les cabanes amb morfologia semblant a les d'època etnogràfica. Pel volum d'enderroc present, considerem que únicament tenien una part construïda en pedra, la coberta i part de les parets devien estar construïdes amb materials perible.

- Cases: Hem anomenat cases a estructures d'hàbitat de mida superior a les cabanes i a vegades amb compartimentació interna, no apareixen en el registre etnogràfic. L'única excepció que tenim en el registre es una construcció que interpretem com una *borda*¹⁸, un tipus de construcció molt freqüent en els Pirineus durant els segles XIX i XX però que normalment no es troben en els prats muntanyencs d'estiu sinó als afores dels pobles.

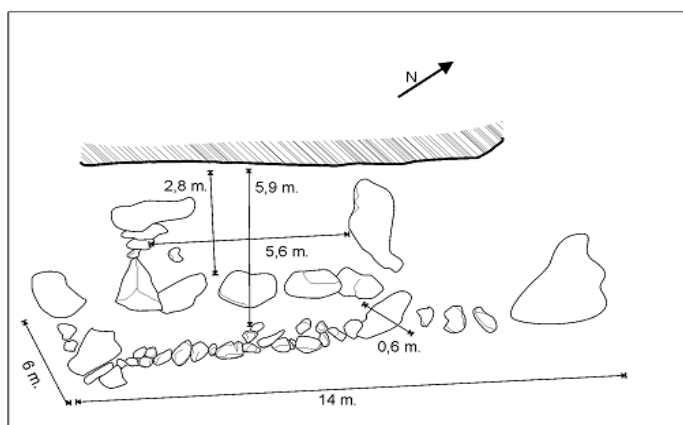


Fig.13: Estructura del jaciment ESP-024, se li ha assignat la categoria de “casa” al presentar una morfologia molt diferent a la majoria de cabanes.

Estructures de gestió ramadera

- Tancats: Hem anomenat tancats a recintes que semblen delimitar un espai normalment més gran que el de les cabanes però que no acaben de tancar aquest espai i no existeix cap indicatiu de coberta. Suposem que es tracta d'estructures destinades a guardar el bestiar durant la nit quan aquest es troba als cims d'estiu muntanyencs. N'existeixen de moltes morfologies i sistemes constructius diferents però es en la mida en planta on la seva variabilitat es més gran. A partir de les observacions etnogràfiques comentades en l'apartat anterior, assumim que fins a principis del segle XX tot el ramat s'estabulava

¹⁸ Situada en el jaciment VB-054, l'hem anomenat VB-054E11 en la base de dades. Les bordes són edificis de dues plantes, la superior està destinada a l'emmagatzemen de palla i la inferior a servir de corral. Hi ha també un petit departament per a fer foc on el bordaler pugui fer menjar i escalfar-se però no és un edifici destinat a servir d'hàbitat permanent. Simorra el classifica dintre els edificis d'hivern “pel terme i els conreus del poble” (Simorra, 2001).

en aquestes construccions¹⁹, per tant la seva mida en planta l'utilitzarem com un indicador arqueològic del nombre relatiu de caps de bestiar que eren gestionats

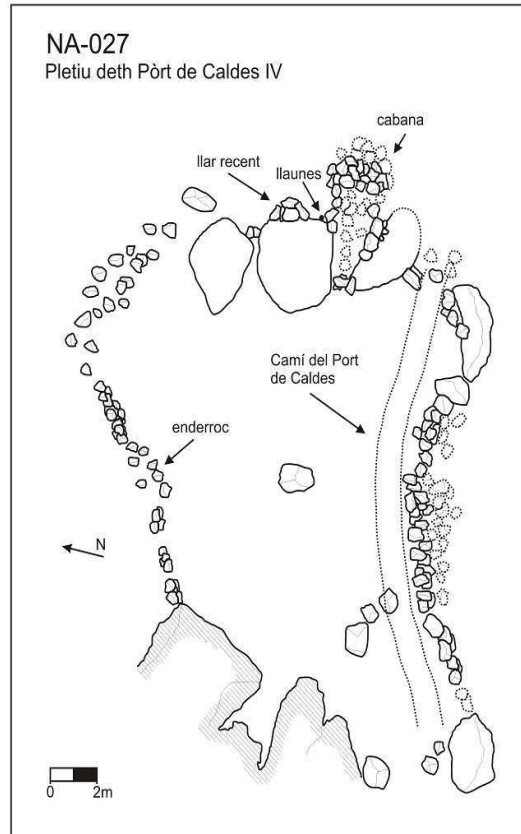


Fig. 14 : Tancat del Pletiu deth Pòrt de Caldes.

- Orris: Hem anomenat orris a les estructures formades per dos murs de pedra seca disposats en paral·lel. Per referències etnogràfiques sabem que (Rendu, 1998); (Rendu, 2003) La seva funció era servir de passadís on el pastor col·locava les ovelles en fila de un, el pastor es col·locava en un punt de l'orri i les munyia una per una a mesura que anaven passant. La descripció etnogràfica d'aquesta autora coincideix bastant més amb el registre arqueològic que les descripcions que fa Violant i Simorra. En quant a les comparacions amb els orris de Còrsega que ella cita (Ravis Giordani, 1983,

¹⁹ Tenim algunes observacions etnogràfiques que ens afirmen que sí, i cap indicador etnogràfic, arqueològic i històric que ens afirmi el contrari, tanmateix no podem afirmar-ho amb rotunditat, haurem d'agafar la premissa com a provisional a l'espera de més estudis.

citat per Rendu, 1998), només trobem orris en forma de corredor i no tenim cap indicati que es destinessin exclusivament a les ovelles.

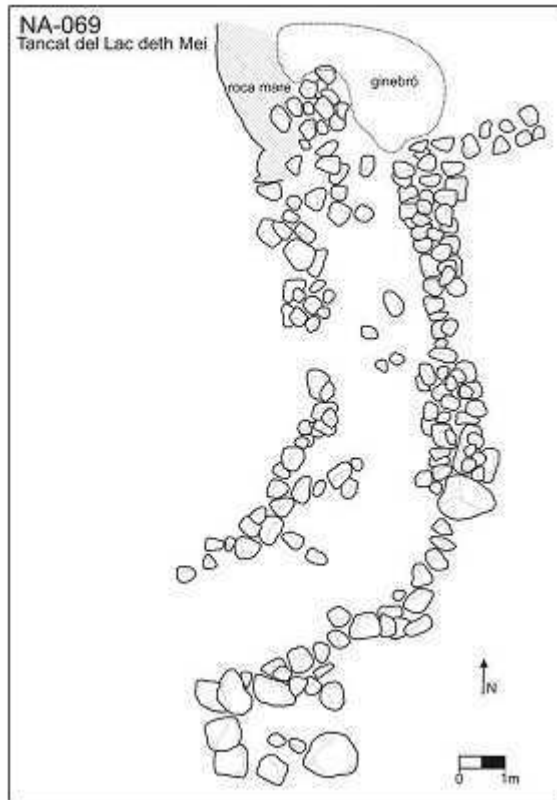


Fig. 15: Exemple d'un orri, en aquest cas es lleugerament corbat.

A partir de les excavacions que va realitzar a Enveig (Cerdanya francesa), Rendu situa l'inici dels orris al segle XV, emmarcats en una reordenació profunda de l'espai i les pràctiques pastorals després de la crisi baixmedieval del segle XIV. La reordenació comportaria entre altres coses l'adopció de sistemes constructius completament en pedra i l'aparició d'una indústria de la llet als prats de muntanya complementaria a la resta d'explotacions, la investigadora situa el final d'aquesta indústria, com a mínim en els prats de muntanya, entre els segles XVII i XVII a causa d'una pèrdua gradual d'importància en favor de la llana i la carn (Rendu, 1998). Malgrat que aquesta investigadora utilitza el mot per designar l'assentament sencer que conte l'estructura (munyidora), en el treball utilitzarem el terme per designar estrictament la construcció. Però en el registre arqueològic que manegem pel Parc Nacional no trobem cap datació que es pugui vincular a un orri.

- Passos Comptadors: Hem anomenat pas comptador a estructures que son semblants a un tancat però que només tanquen per una banda i enmig del mur hi trobem una obertura que forma un petit passadís. Les informacions orals

recollides per aquest equip²⁰ (Gassiot, 2005) indiquen que aquestes estructures s'utilitzaven per fer el recompte del bestiar. Segurament el recompte es devia efectuar quan el propietari dels ramats lliurava el bestiar al majoral perquè el pugés als prats muntanyencs a principis d'estiu i quan aquest el tornava al seu amo a principis de tardor,

Altres estructures

Al llarg de les campanyes de prospecció al Parc Nacional s'han documentat més estructures de les que hem parlat anteriorment, algunes no les hem tingut en consideració al no estar relacionades amb les pràctiques ramaderes i altres les hem classificat com a “estructura indefinida” bé perquè no se'ls hi ha pogut assignar una funcionalitat degut al seu estat de conservació o bé perquè no disposàvem de prou referents per interpretar-les. A continuació exposem breument algunes d'aquestes estructures.

- Possibles formatgeres: Espais semblants a cabanes però de dimensions més reduïdes. Christine Rendu va excavar una d'aquestes estructures en un assentament amb un orri. L'estructura estava annexa als espais d'hàbitat però al no trobar cap estructura de combustió va deduir que es tractava d'una formatgera a partir dels referents etnogràfics dels orris de la regió de l'Arieja en els que juntament amb la muniadora i els espais d'hàbitat, sempre es troben espais coberts destinats a emmagatzemar el formatge mentre se'l deixa assecar (Rendu, 1998). Al Parc Nacional s'han trobat diverses estructures en assentaments que podrien tenir aquesta funció però hem preferit classificar aquestes estructures com a indefinides al no tenir pràcticament cap element que pugui donar suport a aquesta interpretació.
- Aterrassaments: Murs situats en pendents suaus que colmaten el terreny originant un espai aterrassat, es a dir mes o menys pla en un espai en pendent. Les terrasses resultants podrien haver-se utilitzat com a espais de conreu. Tanmateix no tenim cap evidència que hagi estat així, de totes maneres les hem inclòs a la bases de dades com a estructures indefinides.
- Carboneres: Acumulacions de cendra força sedimentades resultat de la combustió de carboneres, estructures destinades a produir carbó que es consumeixen en el procés. La seva cronologia es pot situar des de època romana fins al segle XX Normalment no es troben vinculades a altres estructures siguin d'hàbitat o ramaderes. No les hem tingut en compte en el treball.

²⁰ Comunicació oral de Juan Gil, de Boí (Gassiot, 2005).

- Megalits: Estructures funeràries prehistòriques, constituïdes bàsicament per grans blocs de pedra que formen un túmul dintre del qual es sol localitzar una càmera que conté les restes humanes dipositades (Maluquer, 1974), son els elements més característics del megalitisme, fenomen cultural que es dona a amplies regions de l'Europa Occidental i la Península Ibèrica. Amb importants diferències regionals, podem dir que en els Pirineus aquestes estructures poden tenir cronologies des del Neolític Final fins a l'edat del ferro amb algunes diferències segons l'autor que ha abordat la qüestió (Cots, 2003; Tarradell, 1962). El fenomen megalític així com les seves implicacions socials resulta massa extens com per tractar-lo aquí. Únicament afegirem que s'ha localitzat com a mínim una estructura que sembla ser un dolmen amb una morfologia que presenta les característiques anomenades de "cambra pirenaica" (Vilardell, 1987) i diversos cercles de pedres o "cromlecs", de cronologia posterior als primers. Aquest tipus concret de megalits, es situen entre el Bronze Final i l'Edat del Ferro, diversos autors el vinculen culturalment al sector occidental dels Pirineus, segons ells presenten una evolució al llarg de la Prehistòria recent i Protohistòria diferent al Pirineu Oriental, la Mediterrània nord occidental i les seves zones properes (Ruiz Zapatero, 1995; Maluquer, 1962). Com hem dit en apartats anteriors, contràriament a les interpretacions defensades per alguns investigadors (Galán i Martín, 1992), no tenim cap element que permeti vincular l'emplaçament d'aquestes estructures a l'existència de rutes transhumants prehistòriques, per tant no les hem tingut en consideració quan es troben aïllades i quan apareixen en l'àmbit d'un jaciment les hem considerat com a "estructura indefinida".

Classificació del sistema constructiu de cada estructura (tipologies de sistemes constructius)

Com s'ha vist abans, la cronologia dels assentaments a l'aire lliure resulta difícil d'establir sense realitzar-hi excavacions, en prospecció de superfície es localitzen molt pocs objectes arqueològics que permetin inferir la cronologia de les estructures observades i el seu grau de sedimentació es en general lent i variable segons la vall i la posició del jaciment. Tanmateix, des de l'inici de les campanyes d'investigació arqueològica al Parc Nacional d'Aigüestortes (Gassiot, 2005), (Gassiot, García i Celma, 2008), ja es va observar que, encara que tots els assentaments a l'aire lliure utilitzessin la tècnica de construcció coneguda com de pedra seca, no totes les estructures tenien la mateixa morfologia, mida ni feien servir la mateixa tècnica constructiva.

Mentre que algunes construccions presenten filades i fileres ben definides conservant un alçat de murs considerable, altres construccions presenten parets compostes per acumulacions més desordenades de blocs integrant estructures geològiques presents en el terreny o bé únicament formen un sòcol d'una única filada de

pedres sense enderroc important visible. Les primeres s'han relacionat amb relativa facilitat amb l'arquitectura tradicional dels pastors pirinencs ja que presenten una morfologia molt semblant a estructures que van ser utilitzades fins fa relativament pocs anys (cabanes de pastor, corrals...) i van ser documentades àmpliament per etnògrafs i excursionistes a principis de segle, en canvi per les altres estructures no es disposa de cap referent etnogràfic ni històric però si que se'ls hi pot assignar una cronologia relativa anterior ja que, quan trobem varies fases en un mateix assentament, aquest tipus d'estructures sempre es col·loquen estratigràficament per sota de les construccions amb arquitectura tradicional (Gassiot et al., 2008). A continuació presentem una proposta de classificació de cadascun dels sistemes constructius que esperem que ens serveixi per als objectius proposats.

Concretament hem elaborat 5 tipologies principals de sistemes constructius que s'utilitzen en diferents tipus d'estructures. L'assignació d'una tipologia a una estructura determinada s'ha d'entendre també com a provisional ja que en molts casos l'enderroc, l'elevada sedimentació o el mateix estat de conservació de les restes dificulten la visió del parament dels murs. Una excavació en extensió o en molts casos una simple neteja superficial del mur podria fer que ens replantegéssim la tipologia que hem assignat a cada estructura.

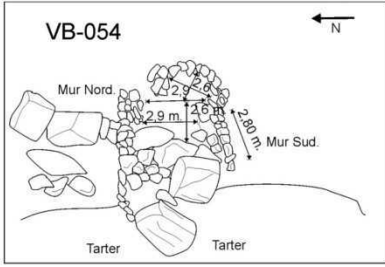
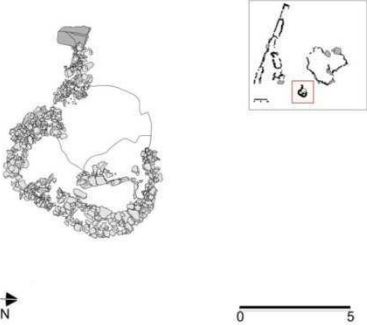
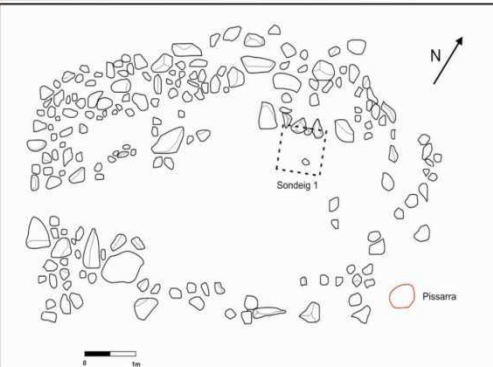
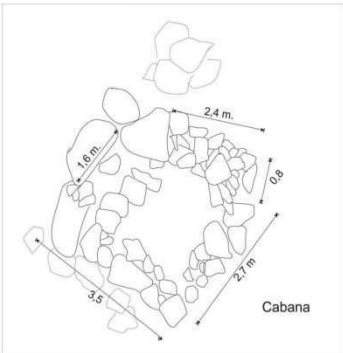
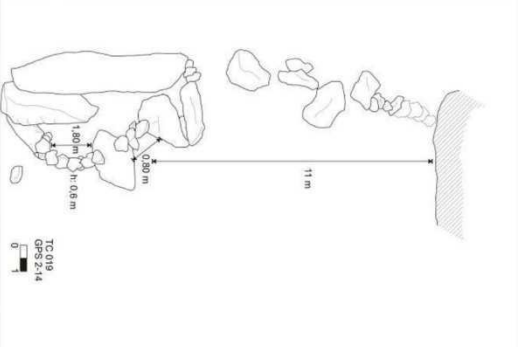
Codi	Murs	Exemple
1	<p>Murs de pedra seca, la pedra es el principal component.</p> <p>1 o varies filades</p> <p>Varies fileres (3 o més) alçats conservats normalment superiors a 0,5m</p> <p>Carreus irregulars petits (inferiors a 30x20cm)</p> <p>Poc sedimentat</p>	 <p>VB-054</p> <p style="text-align: right;">N</p> <p style="text-align: right;">VB-054C1</p>
2	<p>Murs de pedra seca, la pedra es el principal component.</p> <p>Doble parament, a vegades amb rebliment interior.</p> <p>Varies fileres (3 o més) alçats conservats superiors a 0,5m.</p> <p>Carreus irregulars generalment petits</p> <p>Sedimentació variable</p>	 <p style="text-align: right;">SO-008C2</p>
3	<p>Murs de pedra que formen el sòcol de les parets. La resta de l'estructura era de material perible.</p> <p>Varies filades, ample proper a 1 metre. De vegades doble parament</p> <p>1 filera, dues com a molt.</p> <p>Alçat escàs.</p> <p>Carreus de mida variable.</p> <p>Presenta molta sedimentació</p>	 <p style="text-align: right;">TC-026C3</p>
4	<p>Murs de pedra, es combinava la pedra i el material perible</p> <p>1 o 2 filades</p> <p>Carreus irregulars generalment grans (superiors a 40x30cm)</p> <p>En general les filades i les fileres estan poc definides, semblen acumulacions desordenades.</p> <p>Sedimentació variable</p>	 <p style="text-align: right;">VB-060C2</p>
5	<p>Murs de pedra, servien de parament a estructures en material perible.</p> <p>1 filada generalment, 2 com a molt. Existència d'espais buits entre bloc i bloc.</p> <p>Normalment 1 filera poc definida.</p> <p>Carreus de volum divers, sovint s'aprofiten blocs de caiguda natural.</p>	 <p style="text-align: right;">TC-019 C1</p>

Fig.16: Codis de les tipologies constructives elaborades i exemple de cadascuna.

- Tipologia 1: He enumerat dintre d'aquesta tipologia les estructures que tenen un sistema constructiu amb murs que conserven un alçat important (superior als 50 cm normalment) i que presenten com a mínim dues filades i varies fileres ben definides. En aquesta tipologia els carreus solen ser relativament petits, inferiors a 30x20x20 cm. En les construccions trobem abundant enderroc producte del col·lapse del sostre i de les parts superiors de les parets. En principi no presenten gaire sedimentació però això pot canviar en funció del ritme de formació del sòl en cada vall i pis altitudinal (vessant, fons de vall, etc...). Aquesta tipologia corresponen a edificis construïts principalment en pedra. Es tracta d'un sistema constructiu observat en l'arqueologia tradicional pirinenca per la qual disposem d'abundants referents etnogràfics.

- Tipologia 2: Tipologia molt semblant a la 1, es tracta d'estructures que conserven un alçat important i amb murs ben definits, en aquest cas de doble parament i a vegades amb rebliment de clastes més petites entre els dos paraments. Els carreus també son relativament petits d'unes dimensions similars a la tipologia 1. Aquesta tipologia correspon a les cabanes circulars amb coberta de cúpula falsa molt típiques de l'arquitectura tradicional pirinenca i del món rural en general encara que hi ha més tipus d'estructures amb aquesta tècnica. Com la 1, es tracta de construccions principalment en pedra, fet que fa que presentin abundant enderroc i a vegades traces d'haver tingut sostre de llosa. He volgut distingir-la de la tipologia 1 pel fet de tractar-se d'edificis mes o menys circulars i pel doble parament, molt característic. Les cabanes amb aquest sistema constructiu corresponen a la cabana circular de la que he parlat abans.

- Tipologia 3: Es tracta d'estructures que consisteixen bàsicament en un sòcol de pedra generalment amb un alçat escàs que no acostuma a sobrepassar les dues fileres. Tenen murs amb un gruix considerable, superior als 70 cm i en ocasions 1 metre. Els carreus son de dimensions variables. No s'acostuma a trobar molt enderroc associat als murs fet que ens porta a pensar que no tota l'estructura estava construïda en pedra i la part que sí que ho estava no devia ser gaire més alta del que veiem en l'actualitat. Son estructures molt sedimentades. En l'arquitectura pirinenca dels últims segles no s'hi paral·lelismes etnogràfics però si que s'assemblen molt als habitatges d'època ibèrica i romana que es localitzen en assentaments rurals com ara el Castellet, en les que un sòcol de pedra serviria per fonamentar una construcció feta de tapia. Les cabanes tindrien una coberta formada per un embigat de fusta cobert de brancatge cobert per una capa de terra que impermeabilitzaria la

construcció. Aquest sistema de construcció el menciona Vitruvi en la seva obra *De Architectura* (Morera, Mercadal, Olesti, Crespo, e.p). Creiem per tant que serien construccions d'època romana o bé de l'edat del ferro o anteriors, de moment disposem de tres datacions obtingudes en sondejos de cabanes d'aquesta tipologia que confirmen aquesta antiguitat²¹.

- Tipologia 4: Es tracta d'estructures en les que es visible un mur de pedra amb cert alçat (sobre 50 cm) però en el que les no trobem fileres ni filades definides, els carreus son de dimensions grans, normalment superiors a 40x30 i estan col·locats de forma desordenada, sense seguir un patró. Existeix cert enderroc encara que no tant abundant com en les tipologies 1 i 2, fet que porta a pensar que les cabanes d'aquesta tipologia tindrien la coberta construïda en material perible. Normalment estan força sedimentades. Pràcticament no existeixen referents per aquesta tipologia. L'única referència a quelcom semblant que he pogut trobar en la bibliografia es un sistema de classificació que estableix R. Cribb per als pobles pastors. Aquest autor menciona que existeixen habitatges amb les parets de pedra i el sostre de fusta però cobert amb una lona (Cribb, 1992 citat per Señorán, 2007), tanmateix, en el text al que hem tingut accés, aquesta referència es molt minsa i aporta molt poca informació. Aquest sistema constructiu es el menys definit de tots i la seva assignació a determinades estructures resulta molt provisional, es possible que en algunes ocasions el confonguem amb la tipologia 5.
- Tipologia 5: Es tracta de estructures definides per murs que aprofiten grans blocs de caiguda natural, trobem molts espais buits entre els carreus. Els murs son d'una única filada i rarament sobrepassen les dues fileres, el seu alçat varia inclús en un mateix mur depenen de la mida dels blocs en els que es recolzen. Es tracta de la tipologia on la part construïda en pedra té menys entitat i no s'hi troba gaire enderroc que permeti afirmar que aquesta part originàriament fos més consistent. No he trobat paral·lelismes etnogràfics però si que recorden a les plantes de les cabanes en fusta excavades per CH. Rendu (Rendu, 2003) on la funció de les pedres era fer de parapet i/o suport a una estructura amb parets i sostre fets completament o casi completament de material perible. En la zona que estudia la investigadora, totes les cabanes excavades amb una cronologia anterior al segle XV tenen un sistema constructiu semblant, tot i així algunes de les cabanes posteriors presenten aquest sistema constructiu. Es desconeix si les estructures trobades al Parc tenen també aquesta cronologia.

²¹ Beta 290116 1810 +/-40BP 280-330calNE, KIA 28277 1715+/-30 BP 250-401calNE i KIA 36936 4180+/-30 bp.2816-2667calANE

5.3 Primers resultats de la comparació entre el registre arqueològic i la documentació etnogràfica

Les pràctiques ramaderes documentades etnogràficament corresponen a un model ramader on un grup petit de gent (entre 2 i 5 pastors com a molt) gestiona una gran quantitat de caps de ramat, milers pel que sembla.

Assumim que la mida en planta de l'espai delimitat per murs d'una estructura d'habitat representa la quantitat de persones que l'habitava, assumim també que la mida en planta de la superfície delimitada en un tancat representa el número de caps de bestiar que aquest contenia i que aquest número inclou la totalitat del ramat gestionat. Assumint aquestes premisses, el model ramader observat etnogràficament generaria uns conjunts d'estructures arquitectòniques caracteritzades per tenir uns espais d'habitat reduïts i uns tancats molt grans.

Una primera lectura ràpida del registre arqueològic ens indica que en molts dels assentaments registrats s'observen estructures que no concorden amb aquest model, existeix una variabilitat molt alta en la superfície en planta dels tancats, dels 15 metres als 540 metres, també existeix gran variabilitat en les superfícies de les cabanes. Una interpretació que fem es que anteriorment existien assentaments habitats per més gent que gestionava menys ramat. En l'apartat 5.4 "estadística" tractarem millor aquesta observació.

Pel que fa als sistemes constructius, si els comparem amb l'etnografia podem tenir també una idea del temps en el que s'utilitzaven. En època etnogràfica, totes les estructures es construeixen en pedra, tanmateix en el registre arqueològic trobem estructures que estan construïdes en la seva major part de material perible.

Observant les poques datacions que tenim podem precisar una mica més els sistemes constructius, les dues cabanes amb datació del segle XVI tenen un sistema constructiu clarament de tipus 2, doble parament i alçat considerable important, es corresponen perfectament a les cabanes de planta circular descrites per Simorra. En canvi les datacions més antigues d'estructures a l'aire lliure son de tipologia 3, en conseqüència podem ordenar les tipologies 1 i 2 com les més recents i la tipologia 3 com la més antiga. Les tipologies 4 i 5 son anteriors a la 1 i la 2 pero no podem precisar gaire més.

Un cop fetes aquestes lectures, si comparem els sistema constructiu d'uan estructura amb la funcionalitat que li hem assignat hi han tipus funcionals d'estructures que les trobem en tots els sistemes constructius, en canvi d'altres tipus funcionals d'estructura no els presenten tots.

	Abric/Bauma	Tancat	Orrri	Pass Comptador	Terrassa	Cabana	Casa
1	X	X	X		X	X	X
2						X	
3		X				X	X
4	X	X	X	X		X	
5	X	X	X			X	X

Fig. 17: Relació entre tipus funcionals d'estructures i sistemes constructius utilitzats, la "X" indica quins coincideixen.

El resultat d'aquesta observació es interessant si es té en compte que el sistema constructiu també varia en el temps. El fet que determinats tipus d'estructures només en presentin uns quants pot ser un indicatiu que pot indicar que pertanyen a certs períodes de temps. També es possible que cada tipus d'estructura requereixi d'una determinada tècnica constructiva. Ho mirarem cas per cas.

Pel que fa als orris, només se'n trobem de tipologia 1, 4 i 5, si mirem les tipologies als que estan associats trobem tipologies 1, 2, 4 i 5 mai 3. L'etnografia en parla, però en l'època a la que fa referència estan en desús, per tant es possible afirmar que no pertanyen ni a les èpoques més antigues (romà o abans) ni a les més recents.

Pel que fa als passos comptadors, primer de tot dir que només dispo de 4 casos a la base de dades. Encara que els casos documentats son de tipologia 4, només es troben associats a estructures de tipologia 1 i 2. En els assentaments on es troben únicament trobem una sola cabana petita de tipologia 2, assentaments que segueixen els paràmetres etnogràfics. Es molt possible que estiguessin vinculats a l'operació de comptar el ramat que feia el majoral al tornar dels prats d'estiu. Per tant es tracta d'estructures recents o relativament recents. Son estructures on es realitzen practiques ramaderes basades en pastors assalariats que no son propietaris del ramat.

Pel que fa a les cases, amb l'excepció de la borda mencionada, son de tipologia 3, per tant aquests hàbitats més grans corresponen a les èpoques més antigues. Més endavant tornarem als resultats del poblament antic i prehistòric.

5.4 Resultats de les proves estadístiques

a. Estadística descriptiva

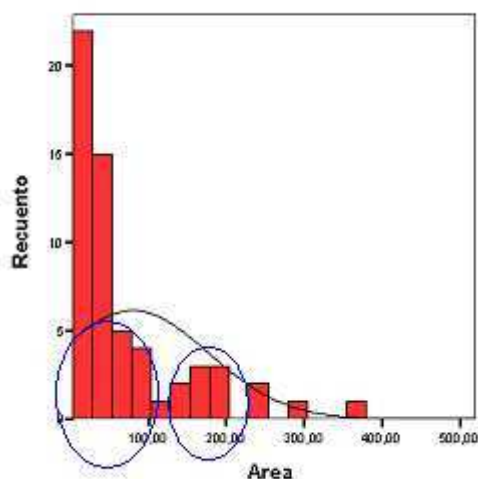


Fig.18: Histograma amb la mida en planta total dels tancats, els cercles representen els dos principals grups observats

L'histograma ens mostra que existeixen clarament dues tendències en els tancats, una de més grans i uns altres de més petits. He situat en 100 m² el límit entre les dues tendències el situo en 115 m², donat que hi ha una franja entre 115 i 150 m² en la que no trobem cap tancat. El següent histograma vol donar una idea de la variabilitat entre els tancats més petits, els que son inferiors a 25 m².

Pel que fa als percentatges de cada tancat sobre la superfície total ramadera (veure annex 1, prova 1), primer de tot observem que la majoria dels assentaments tenen només un tancat. En els que tenen més d'un tancat trobem varies tendències. En tres casos (un d'ells amb el segon tancat no gaire clar) trobem que el tancat més gran ocupa més del 90% de la superfície total ramadera. Això pot indicar un mode de gestió en que en un mateix ramat es separen les cries de la resta. Excepte el cas en que el tancat es dubtós, la resta corresponen a un sistema constructiu i una mida de tancats i habitat coherent amb el que trobem a època etnogràfica. La practica de separar les cries ens la descriu Violant per a l'habitació d'hivern del ramat però no menciona tants detalls en els prats d'estiu. Si mirem les característiques de cada assentament on hi ha un tancat molt gran i un altre de molt petit es corresponen amb els assentaments amb paràmetres propis d'època

etnogràfica, únicament hi ha una cabana superior a 4 m2 i els tancats son molt grans. En canvi hi ha altres casos en que el tancat més gran ocupa menys superfície total, menys del 70% sens dubte es una altre manera de gestionar el ramat, potser cada tancat correspon a un ramat diferent, o potser en alguns casos es tracta d'un assentament amb varis pastors cadascun amb el seu propi ramat.

b. Proves de normalitat

Fent la prova de Shapiro-Wilk, les probabilitats de la hipòtesis nul·la (que no hi hagi diferències significatives en les àrees) son de 0,000 per les superfícies de les cabanes 0,000 en les superfícies de cada tancat, 0,003 en la superfície ramadera total i 0,022 en la superfície total d'habitat. Al ser inferiors a 0,05 podem descartar la hipòtesi nul·la. Les proves de normalitat confirmen el que havíem suposat, les diferències entre la mida en planta de les cabanes, dels tancats i de la superfície ramadera de cada tancat no son producte de l'atzar sinó que responen a una intencionalitat clara.

c. Correlacions

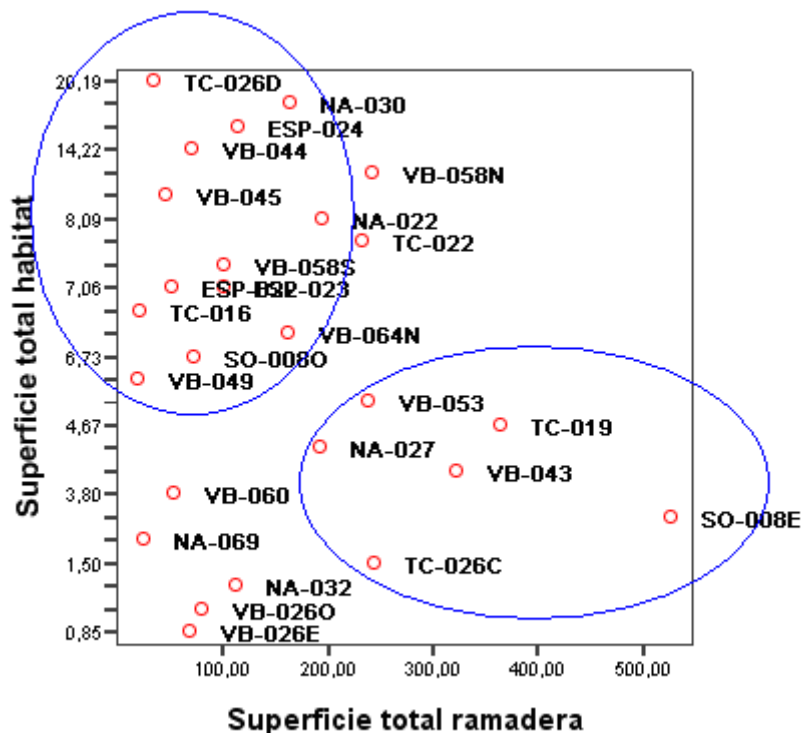


Fig. 19: Gràfic de dispersió amb la superfície total d'habitat i la superfície total ramadera de cada assentament, en blau estan encerclades les dues tendències.

El gràfic de dispersió ens confirma quelcom que ja havíem observat amb el primer cop d'ull, en general els jaciments amb menys superfície d'habitat són els que tenen més superfície ramadera. Per contra els assentaments amb les cabanes més grans són els que tenen menys superfície ramadera. Assumint les premisses esmentades anteriorment sobre la mida en planta dels tancats i la mida en planta de les cabanes, els resultats d'aquesta prova ens permeten afirmar que hi ha com a mínim un model de gestió de ramats anterior al conegut en època etnogràfica en el que més gent gestiona menys ramats.

Donat que com hem comprovat abans no es tracta de sèries que presentin normalitat, hem fet una correlació amb la prova de la Rho de Spearman (veure annex 2, prova 3). El resultat ens dona una relació inversa considerable (-0,75). Si les diferències en la mida de tancats i cabanes s'expliquessin per simples augmentos quantitius de la producció mantenint el mateix model la correlació seria com a mínim positiva. La correlació confirma una tendència cap als dos models explicats anteriorment. Poca gent i molt ramat i certa gent amb poc ramat. La correlació però no és lineal ni intensa (no arriba a -0,9), es tracta de una tendència que agrupa casos molt diferents i per si sols el descens d'un paràmetre no té perquè explicar l'ascens de l'altre, es tracta de regularitats materials visibles que són conseqüència de fenòmens socials molt diferents. A més sembla existir també assentaments amb poca gent i poc ramat.

d. Anàlisi de variància²²

- Relació entre tipologia de la cabana i superfície total de la cabana: El resultat és 0,011, llavors podem afirmar que la variable "superfície total de la cabana" depèn de la variable "sistema constructiu". Tanmateix la prova de Kruskal-Wallis informa de si hi han diferències entre un grup de sèries, no entre quines sèries concretes, un gràfic de caixes ens pot ajudar a visualitzar-ho:

²² Veure annex 1, prova 4

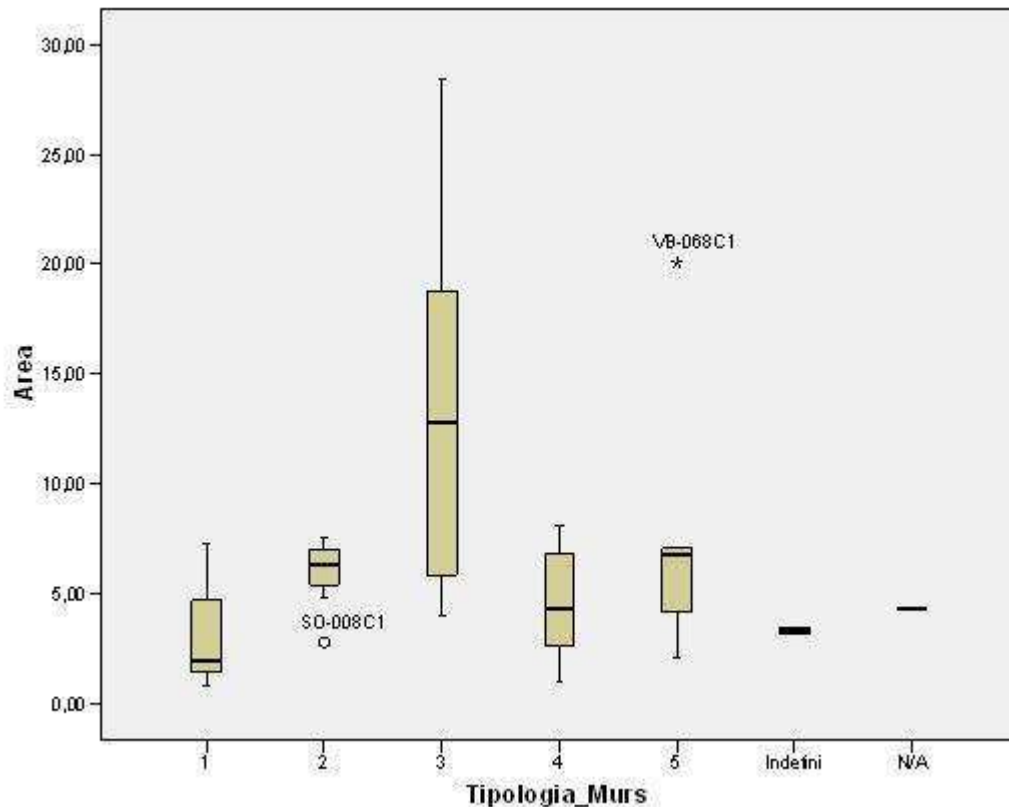


Fig. 20: Gràfic de caixes amb les àrees de les cabanes de cada tipologia

En contra del que ens esperàvem, existeixen diferències entre la tipologia 1 i la 2. La tipologia 3 és clarament la més gran. En quant a la tipologia 5 forma un cas intermitg, les seves diferències amb la resta de cabanes exceptuant la 3 no són estadísticament significatives. En quant a la tipologia 4 trobem des de cabanes petites a relativament grans.

- Tancats: Fent la mateixa prova amb la superfície de cada tancat el resultat és 0,066. Ens trobem amb que la tipologia constructiva de cada tancat no té relació amb la seva superfície.
- Tipologia de la cabana i superfície total de l'àrea ramadera: El resultat de la prova (0,064) no ens permet afirmar que la tipologia de la cabana depengui de l'àrea total ramadera.
- Tipologia del tancat més gran i superfície total de l'àrea ramadera: El resultat és que la superfície destinada a la ramaderia del assentament sí que depèn de

la tipologia del tancat més gran ja que el resultat el podem considerar significatiu (0,034). Podem per tant descartar la hipòtesi nul·la.

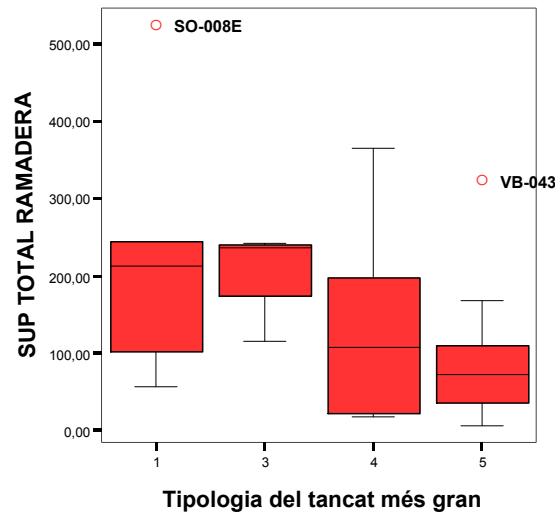


Fig.21: Gràfic de caixes amb la superfície total de l'àrea ramadera de cada assentament en funció de la tipologia constructiva del seu tancat més gran

Aquesta prova ens permet afirmar que la superfície total ramadera de cada assentament depèn de com estan construïts els tancats. Tanmateix l'àrea ramadera de cada tancat en particular no depèn de la seva tipologia, a continuació intentarem interpretar aquests resultats aparentment contradictoris.

El que ens diuen les proves estadístiques es que la tipologia de cada tancat no depèn de la seva superfície. Però la tipologia del tancat més gran de cada assentament sí que depèn de la seva superfície total. Una primera interpretació es que amb cada sistema constructiu es fan tancats de cada mida (excepte potser en el cas de la tipologia 3, en aquest cas l'únic tancat de mida petita te molt poca definició). Però els assentaments amb gran quantitat de superfície ramadera tendeixen a construir els tancats amb una tipologia determinada (el gràfic de caixes agrupa en la caixa el 50% dels casos per sobre els 100m² en la tipologia 1 i 3 tot i que la línia es prolonga lleugerament per sota d'aquest resultat). Per contra els assentaments amb menys superfície ramadera tendeixen a tenir tancats amb tipologia 5, com podem veure en el gràfic, hi ha excepcions ja que la línia es prolonga més amunt i tenim algun cas extrem. En la tipologia 5 tenim varis tancats grans, però degut a que la gran majoria son de mida escassa tant el gràfic com l'anàlisi de variança dona aquests resultats. La tipologia 3 dona uns resultats tan alts perquè pràcticament no presenta tancats

petits, pero tampoc te tancats tan grans amb tanta superfície ramadera com alguns de la tipologia 1.

Podríem dir que el sistema constructiu 5 esta present en diversos models d'assentament, però es més propi de una ramaderia familiar i no dels grans assentaments de ramaderia transhumant comercial, encara que aquests l'utilitzen esporàdicament. Aquests grans assentaments utilitzarien preferentment el sistema constructiu 1.

Una de les incògnites que ens queda amb la prova es la tipologia 4, inclou tant tancats grans com tancats petits i el gràfic ens dona un resultat intermitg entre els tancats de tipologia 1 i 3 i els de tipologia 5.

6. DISCUSSIÓ

En vistes dels resultats obtinguts podem establir que la hipòtesi de partida ha estat validada amb èxit. Els resultats demostren el caràcter històric del poblament del Parc Nacional d'Aigüestortes i en conseqüència que el model de ramaderia transhumant que els etnògrafs van registrar durant la primera meitat del segle XX es fruit d'una evolució social.

Com hem vist, existeix una diversitat molt gran en les característiques de les restes arquitectòniques vinculades a la ramaderia. D'acord amb el plantejament inicial de treball, l'etnografia ens ha ajudat a explicar els motius: Hi ha assentaments que concorden amb els observats pels etnògrafs i les seves característiques concorden amb les pràctiques ramaderes que aquests van enregistrar: la gran transhumància comercial. Tanmateix hi ha assentaments que les seves característiques no concorden, la suma de la superfície dels seus tancats, molt inferior als d'època etnogràfica indica que estabulaven molt menys caps de bestiar, els seus habitants gestionaven ramats amb menys animals, en ocasions molts menys animals que els pastors d'època etnogràfica amb les seves grans *ramades*. Aquests tancats es vinculen a cabanes més grans on hi vivia més gent.

Les premisses teòriques de partida, la recollida de dades i els seus resultats ens permeten afirmar que en el passat, la ramaderia era practicada per més gent amb menys ramat. Sens dubte es tractava de pràctiques socials molt diferents, el que ja no podem saber es quina divisió social del treball existia en aquest tipus de pràctiques així com quines formes de propietat. Es possible que els pastors fossin propietaris del seu ramat, al no haver-hi apropiació externa del producte es possible que amb menys bestiar aconseguissin els productes necessaris per a la seva supervivència. També es possible que practiquessin una economia més diversificada, sense especialitzar-se tant en la llana produint productes lactis, practicant agricultura esporàdica...

Una altra de les coses que hem comprovat es que la manera de construir canvia. L'estadística ens mostra una relació entre el sistema constructiu i la superfície ramadera total, els assentaments amb més superfície destinada a la ramaderia son els que construeixen els tancats en pedra, a més les cabanes construïdes en pedra solen ser més petites mentre que les construïdes en material perible solen ser més grans. Podem dir doncs que sembla que hi ha relació entre la manera de construir els assentaments i les pràctiques socials que s'hi desenvolupen. Comparant-ho amb l'etnografia com hem fet abans, ens trobem amb què en època etnogràfica totes les construccions son en la seva totalitat de pedra, per tant les que utilitzen també material perible seran, en principi, anteriors.

Els motius del canvi de sistemes constructius son difícils d'establir, les investigacions de la Ch. Rendu a Enveig estableixen un canvi semblant en la manera de construir, en època prehistòrica i medieval les cabanes estan construïdes en materials peribles casi bé totalment mentre que a partir del XV-XVI les cabanes estan construïdes en pedra i son més petites que les anteriors (Rendu, 2003), la investigadora descarta que

es degui a la disponibilitat de material²³ i ho atribueix a un canvi en l'estructuració de l'espai i en les pròpies pràctiques ramaderes. Anteriorment al canvi, la ramaderia es més mòbil, els prats d'estiu que corresponen a cada ramat no estan fixats. Tot i que existien anteriorment drets i cessions feudals sobre els territoris aquestes es refereixen a territoris amplis amb delimitacions vagues. En canvi, durant l'Edat Moderna, amb l'aparició i pujança de les grans cases ramaderes, l'espai es parcel·la, apareix propietat privada en el sentit capitalista que imposa uns límits clars sobre cada territori, aleshores els sistemes ramaders i els seus moviments estacionals es tornen més rígids. Seguint aquest raonament, la pedra seria una manera de demarcar aquests límits i la propietat d'una casa sobre un territori que abans era d'ús comunal. Creiem que una explicació semblant pot ser perfectament plausible per a la nostra zona d'estudi.

Els resultats també ens informen sobre l'existència d'una indústria de la llet sobretot per fer formatges vinculada a estructures específiques: Els orris. La documentació etnogràfica esmenta els orris però els situa als afores del poble, en valls molt determinades i indica que en moltes ocasions estan ja en desús. Però el registre arqueològic ens mostra la seva presència als prats d'estiu. De totes maneres, el fet que constin, encara que sigui de manera imprecisa, en l'etnografia ens indica que l'abandó d'aquestes pràctiques en els prats d'estiu es va produir no molt abans del segle XX. Els orris no apareixen en els assentaments més antics, més aviat es vinculen als assentaments amb construccions completament de pedra, per tant podem descartar que siguin d'època prefeudal. De manera molt provisional podem situar el seu inici durant els segles centrals de l'Edat Mitjana o a finals d'aquesta i el seu abandó cap al començament de l'edat contemporània (segle XIX). Aquesta classificació relativa s'ajusta bastant a la proposada per Ch. Rendu a la seva zona d'estudi, que situa els orris entre els segles XV i XVIII (Rendu, 1998).

Si mirem bé els resultats, podem veure que no va existir un únic model ramader anterior a l'etnogràfic, les dades semblen indicar una variabilitat més gran, varia el nombre de tancats, varia l'ús d'aquests tancats a jutjar pels percentatges sobre la superfície total ramadera. Amb les dades obtingudes proposo que existeixen un mínim de quatre models de poblament vinculats a la ramaderia o quatre maneres de gestionar el ramat. No es tracta de quatre classes absolutes en els que s'hi puguin encabir tots els assentaments, es tracta de tendències, poden haver assentaments que tinguin característiques de varis o de cap. L'ordre en el que apareixen es una seqüència temporal relativa de més recent a més antic, relativa però recolzada amb les poques datacions absolutes de que disposem. S'ha de tenir en compte que estic ordenant pràctiques ramaderes que poden haver existit simultàniament durant un temps, no ho hem de veure com una seqüència estanca.

²³ De fet l'aparició de les cabanes de pedra es dona en un moment en que a Enveig s'esta recuperant el bosc (Rendu, 2003).

1. Gran ramaderia transhumant

El model que van registrar els etnògrafs, donat que es l'únic que es va mantenir fins a la primera meitat del segle XX creiem que es el més recent. Tanmateix quan va aparèixer podria haver conviscut amb els dos altres models que explicarem a continuació. Ch. Rendu estableix que durant l'època moderna aprofitant-se dels nous reglaments i de la parcel·lació de la terra, les grans cases ramaderes es van quedant la propietat o el dret d'us de la majoria de prats i amb la majoria de ramats de la zona els ramats (Rendu, 2003). Es molt possible que al Pallars es hi hagués un procés semblant. Es un model caracteritzat per poques persones gestionant molt ramat, de fet es el model en el que es gestiona més ramat major quantitat de ramat, per això els tancats que presenta son tan grans. Com a habitat hi sol haver una única cabana petita de pastor, molt rarament dues. Les cabanes utilitzen el sistema constructiu 1 o 2, els tancats l'1 o a vegades el 4. En alguns d'aquests assentaments hi trobem orris, fet que ens fa pensar que també hi hagi variacions en el temps dintre d'aquest model, es possible que anteriorment la industria de la llet tingués més pes. En tot cas no creiem que sigui anterior al segle XIV, època d'aparició dels grans sistemes transhumants com ara la ramaderia de la Mesta a Castella.

2. Poblament agrupat.

En aquest model trobem com a mínim dues cabanes i diversos tancats, pensem que correspon a un model de gestió anterior al primer on per alguna raó varis pastors independents cadascun amb el seu propi ramat s'establien en un mateix assentament. Trobem exemples molt espectaculars que no he introduït a la base de dades perquè el registre no estava acabat de fer quan vaig començar el treball. Es tracta de quatre assentaments: Casesnoves, Francí de Dalt, Port de Rus i el Despoblat i Pletiu de la Cova, cadascun d'aquests te més de sis cabanes (un mínim de 12 en el cas de Casesnoves) i més de 8 tancats. Aquest tipus d'assentament no apareix en el registre etnogràfic, per això l'hem posat com a anterior. Aquests assentaments grans presenten unes cabanes amb sistema constructiu del tipus 2 i uns tancats del tipus 1, altres assentaments més petits tenen també cabanes i tancats del tipus 4. En vistes de la tipologia de les seves construccions i tenint en compte que generalment les estructures no estan molt sedimentades creiem que aquest sistema ramaders correspondria a l'Edat Mitjana o moderna, però es una suposició que s'hauria de confirmar. Els més grans no estan associats a orris. Altres assentaments sí.

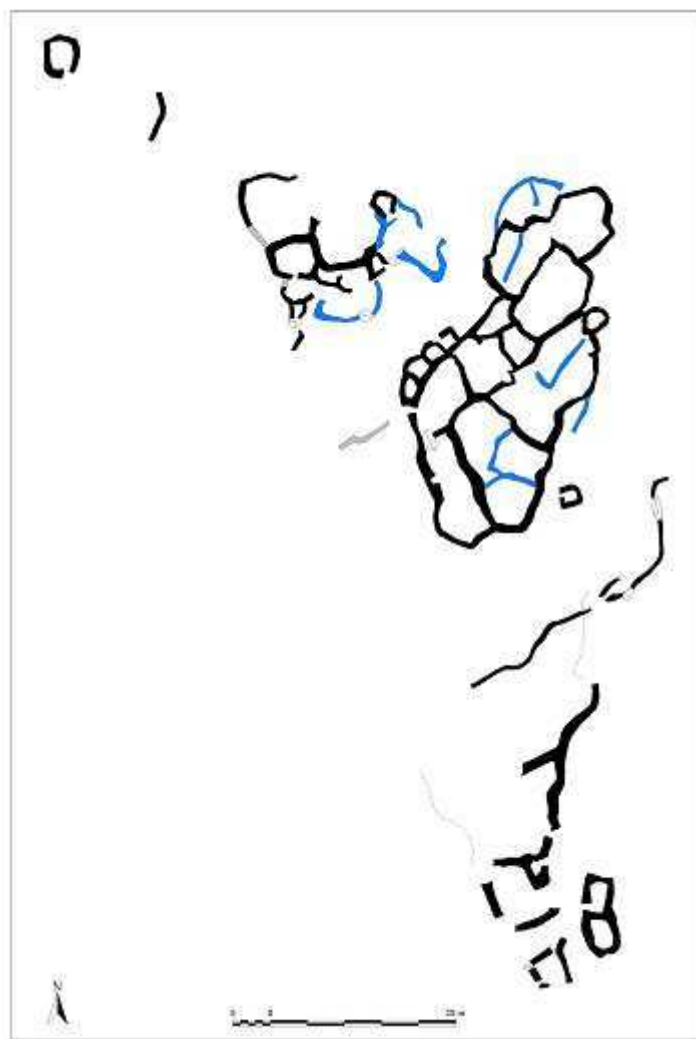


Fig.22: Planta del jaciment de Port de Rus, destaca la gran quantitat d'estructures ramaderes i d'habitat (les estructures més petites i circulars), concretament cabanes del tipus 2.

3. Petits ramaders independents:

Es tracta d'un model amb uns paràmetres completament diferents a l'etnogràfic: Tancats petits i cabanes relativament grans construïdes en gran part amb material perible. Un model en el que varia gent (potser 8-10 persones) gestionen poc ramat, ja he exposat abans una possible interpretació. En tot cas, matisaré que potser si que hi havia apropiació externa del producte però al ser els propis pastors els propietaris del ramat l'apropiació era menor que en el cas dels pastors assalariats d'època etnogràfica, potser únicament en forma de tribut per utilitzar unes pastures. Molt rarament estan vinculats a orris però algun assentament amb aquestes característiques si que ho està, fet que ens porta a pensar que en època baixmedieval encara existia, es possible que tingui una gran perduració en el temps. Si les suposicions son correctes seria el model que funciona en època medieval, independentment de si va començar abans. El que es curiós es que els anàlisis polínic fets a la Coma de Burg (Pèlachs, 2004), no gaire lluny

de la zona del Parc, indiquen que es en època altmedieval on hi ha més impacte antròpic per ramaderia. Aquesta aparent contradicció es podria explicar suposant una explotació de la muntanya per part de moltes unitats petites, una ramaderia extensiva composta de multitud de petits ramats. Aquest model esta vinculat als sistemes constructius 4 i 5 però també trobem ocasionalment alguna cabana del tipus 2. Els tancats son de tipologies 4 i 5.

4. Antic i protohistòric:

El que defineix més aquest model es el seu sistema constructiu basat sempre en un ample sòcol de pedra amb molt poca altura (tipologia 3) es un sistema que no trobem en assentaments posteriors. Destaca també la mida en planta dels seus habitats, la més gran de tots els models de poblament considerats. Penso doncs que es el moment en el que hi ha més gent gestionant ramats a l'estiu. Existeixen tres datacions²⁴ que vinculen el seu sistema constructiu característic a època romana i prehistòrica. Es molt possible que estigui barrejant varies pràctiques ramaderes pel fet de compartir la manera de construir. Els dos assentaments que sabem que son d'època romana curiosament tenen tancats relativament grans de mes de 100 m², superiors al model que hem explicat anteriorment, altres assentaments amb aquestes característiques també tenen uns tancats d'aquesta mida. Sabem també que en època romana existia també mineria en la zona del Parc Nacional. Per contra la cabana més antiga trobada, de finals del Neolític presenta un tancat relativament petit (35 m²). Es possible que hagi barrejat un model prehistòric de petites unitats productives més semblant al que hem exposat abans i un model d'època protohistòrica i antiga amb una activitat ramadera més intensiva. Tanmateix no dispo de suficients datacions ni suficients casos per establir-ho amb un mínim de seguretat.

Es pot veure també que, en termes generals, a cada model ramader se li pot assignar una tipologia constructiva que li es pròpia però no exclusiva, l'excepció la trobem en la tipologia 4 que apareix a casi tots els models de gestió, potser es tracta d'una solució constructiva recurrent en moltes pràctiques socials o potser la indefinició de la tipologia fa que l'hagi confós amb altres tipologies, en tot cas es un fet que queda per resoldre.

En l'annex 2 hem assignat un model de poblament a cada jaciment o sector de jaciment quan les característiques de cada unitat corresponien a algun dels models de poblament proposats. Quan només es reconeix alguna de les característiques s'especifica "possiblement". Quant no hem pogut vincular el jaciment a cap mode de poblament aquest camp s'ha deixat en blanc.

²⁴ Veure apartat 4

El que no he pogut establir es la vinculació dels canvis detectats amb els processos més generals i ben coneguts que es donen en àrees veïnes al llarg del temps. Tot i així penso que hi ha relació, en les poques excavacions en extensió realitzades s'han trobat indicis arqueològics de contacte i intercanvi amb zones veïnes, com a exemple podem citar els nivells neolítics de la cova del Sardo, on van aparèixer instruments lítics fabricats amb matèria primera del Pla de Lleida (Gassiot et al, e.p), en els nivells altmedievals de la mateixa cova un tipus de recipient ceràmic que es fabricava a Saragossa en els primers temps de l'època andalusina (Gassiot, 2010), a més en alguns jaciments s'ha trobat en superfície ceràmica romana del tipus terra sigil·lada que es fabricava en zones molt allunyades de l'àrea d'estudi (Gassiot, 2009). Tanmateix fer correspondre cada model ramader als processos generals que es donen en àrees veïnes queda fora de l'abast d'aquest treball.

Propostes per a futures investigacions

Vull tornar a remarcar el caràcter provisional d'aquestes conclusions, a l'haver utilitzat sobretot dades de prospeccions, la realització d'excavacions en extensió podria invalidar els resultats o fer que ens els replantegéssim.

A més d'haver establert l'existència de canvi històric, un dels principals resultats al meu parer, es una proposta dels canvis socials a les zones d'alta muntanya pirenaica vinculats a la ramaderia. Així doncs, una de les principals línies d'investigació futures hauria d'anar encarada a desenvolupar noves metodologies i aconseguir més dades que validessin o falsegessin aquesta proposta per anar traient-li a poc a poc el seu caràcter provisional. Esta clar que augmentar les excavacions en extensió i aconseguir més datacions seria la manera més segura de validar aquesta proposta, tanmateix podem exposar breument altres maneres de validar-la o afegir-hi noves interpretacions.

En aquest treball he fet servir l'etnografia sobretot per determinar el que es més recent i el que es més antic determinant el que es més antic a partir de les expressions materials que no hi consten. Es per això que cal anar molt amb compte alhora d'extrapolar pràctiques socials etnogràfiques al passat. Tanmateix l'etnografia també pot ser útil per determinar quin procés de treball ocasionava quines restes arqueològiques. Es per això que caldria elaborar un sistema teòric i metodològic per establir quins aspectes de les societats documentades etnogràficament podem extrapolat al passat i sobretot cal establir com fer-ho. Un cop establert s'hauria de fer un buidatge etnogràfic més exhaustiu que ens ajudi a entendre moltes manifestacions materials observades. Un punt molt important a comprovar es si el ramat s'estabula sempre per la nit i en cas que no sempre sigui així quins son els factors que fan que un determinat grup de pastors decideixi estabular-lo.

Els anàlisis arqueofaunistics que es poden fer son limitats degut a que les característiques del sòl fa que els restes amb certa antiguitat no es conservin, tanmateix s'haurien de tenir en compte ja que poden aportar molta informació encara que sigui per a èpoques relativament recents.

Un altre punt a desenvolupar seria fer anàlisis d'assentaments i territori amb l'ajut de Sistemes d'Informació Geogràfica, així es podria relacionar si hi ha correspondència entre les característiques de certs espais tant a nivell de relleu com d'altura, edafologia etc... amb algun dels models ramaders que hem proposat. Una altra anàlisi podria ser comprovar la possibilitat que existeixi diferent estacionalitat de l'ocupació segons el model. Per exemple es podria comprovar aquesta possibilitat estudiant si els assentaments prioritzen àrees amb insolació en determinades èpoques de l'any.

Finalment caldria fer estudis comparats amb altres àrees properes per pogué emmarcar aquests canvis detectats dintre de processos històrics més generals i més ben coneguts.

Consideracions finals

Com he dit en la introducció, en la zona dels Pirineus Occidentals encara queda molt per fer per tenir unes lectures històriques, una visió dels processos socials, de la gent que el va ocupar... especialment si es compara amb la resta de regions d'aquest país. Esperem que aquest treball pugui ser una contribució a conèixer la història d'uns territoris que han estat massa sovint oblidats per la historiografia. Si a més ho ha fet amb un mínim de rigor científic hem considerat completament satisfet amb els objectius que m'havia marcat.

7. BIBLIOGRAFIA

- Augé, O.; Gassiot, E .; Jiménez, J. (2008). L'explotació dels recursos naturals de l'alta muntanya pirinenca al llarg del darrer mil·lenni . *Arqueomediterrània* , 10: 9-16.
- Barceló, J.A. (2007). *Arqueología y Estadística I: Introducción al estudio de la variabilidad de las evidencias arqueológicas*. Bellaterra: Servei de publicacions de la UAB.
- Bate, L.F. (1998). *El proceso de investigación en arqueología*. Barcelona:Crítica
- Bate, L.F. (2007). *Arqueología y marxismo*. Obtingut el 3 de març de 2011, de <http://www.armasdelacritica.cl>
- Binford, L.R.(1988). *En busca del pasado*. Barcelona: Crítica.
- Bosch-Gimpera, P. (1919). *Prehistoria catalana*. Barcelona: Enciclopedia catalana.
- Castro, P., Gili, S., Lull, V., Micó, R., Rihuete, C., Risch, R., (1998). Teoría de la producción de la vida social. Mecanismos de explotación en el sudeste ibérico (c. 3000-1550 cal ANE). *Boletín de antropología americana*, 33, 24-77
- Cots, P. (2003). “Los primeros pobladores: un paisaje en transformación”. A Esteban, A. i Aniz, M. (Coord.), *La humanización de las altas cuencas de la Garona y las Nogueras (4500 aC-1955 dC)*, (pp. 43-142). Madrid: Organismo Autónomo de Parques Nacionales, Ministerio de Medio Ambiente.
- Jiménez, J. (2006): *La imagen de los espacios de alta montaña en la Prehistoria: El caso de los Pirineos catalanes Occidentales*. Bellaterra: Universitat Autònoma de Barcelona. Facultat de Filosofia i Lletres. Treball d'investigació.
- Lewthwaite, J. (1981). *Plains tails from the hills: Transhumance in Mediterranean archaeology*. A Sheridan, A Bailey, G (eds.), *Economic Archaeology : towards an integration of ecological and social approaches*. Oxford: BAR International series.
- Galop, D. (2005). *La conquete de la Montagne Pyrénéenne au Neolitique*. A Guilaine, J. (coord.), *Populations Néolithiques et environnements*, (pp.279-295), Paris: Errance
- Galán, E, Martín, A. (1992). Estelas, paisaje y territorio en el Bronce Final del suroeste de la Península Ibérica. *Zepirus*, 44-45, 193-205.
- Garcia Casas, D. (2011). El Poblamiento en los Pirineos Occidentales Catalanes. *Estrat Crític Número 5 Volúmen III, Actas de las III Jornadas de Jóvenes en Investigación Arqueológica (JIA 2010)*. 165-174
- Gassiot, E. (2005) *Asistencia técnica para el inventario de detalle de los recursos arqueológicos del Parque Nacional de Aigüestortes i Estany de Sant Maurici. Informe Final*. Memoria d'intervenció inèdita. Madrid: Organismo Autónomo de Parques Nacionales. Ministerio de Medio ambiente.

Gassiot, E., Jiménez, J.(2006). *El poblament prefeudal de l'alta muntanya dels Pirineus occidentals catalans*, a Tribuna d'arqueologia 2004-2005. 89-122.

Gassiot, E., Garcia, V., Celma, M.(2008). *Tres anys de recerca arqueològica al Parc Nacional d'Aigüestortes i Estany de Sant Maurici*. a La investigació al Parc Nacional d'Aigüestortes i Estany de Sant Maurici, VII Jornades sobre recerca al Parc Nacional d'Aigüestortes i Estany de Sant Maurici. (pp. 365-387). Lleida: Generalitat de Catalunya.

Gassiot, E., Pelachs, A., Bal, M.C., García, V., Julià, R., Perez, R.; Rodríguez, D.; Astrou, A.CH. (2009). *Dynamiques des activités anthropiques sur un milieu montagnard dans les Pyrénées occidentales catalanes pendant la période de la préhistoire : une approche multidisciplinaire*. A Stortzis, S. y Delestre, X., (Eds.), *Archéologie de la montagne européenne. Actes de la table ronde internationale de Gap, 29 septembre-1er octobre 2008*. . Errance: Centre Camille Jullian.

Gassiot, E. (2009). *Prospeccions arqueològiques al Parc Nacional d'Aigüestortes i Estany de Sant Maurici*. Memòria inèdita. Barcelona: Àrea de Coneixement i Recerca, Direcció General del Patrimoni Cultural.

Gassiot, E. (2009). *Excavació arqueològica de la Cova del Sardo(Boi). Memòria final de les intervencions de 2006, 2007 i 2008*. Memòria inèdita. Barcelona: Àrea de Coneixement i Recerca, Direcció General del Patrimoni Cultural

Gassiot, E., Rodríguez-Antón, D. (2010). *Prospecció i cartografia arqueològica de les valls de Ruda i Aiguamog*. Memòria inèdita. Barcelona: Àrea de Coneixement i Recerca, Direcció General del Patrimoni Cultural.

Gassiot, E., Rodríguez-Antón, D., García, V. (2011). “*El poblament del Parc Natural d'Aigüestortes i l'Estany de Sant Maurici durant el Neolític. Noves dades arqueològiques i les seves implicacions per a l'estudi de les zones d'alta muntanya*” a IX Jornades sobre recerca al Parc Nacional d'Aigüestortes i Estany de Sant Maurici.

Gassiot, E., Rodríguez, D., Clemente, I, García, V., Mazzuco, N. (e.p.) *Circulació i intercanvi en el poblament i explotació d'alta muntanya dels Pirineus durant el Neolític (VI-III mil.lenis cal ANE)*. Xarxes al Neolític. Circulació i intercanvi de matèries, productes i idees a la Mediterrània Occidental. (VII-III mil.leni AC). Congrés Interbaccional 2-4 de febrer de 2011.

Gassiot, E., Rodríguez-Antón, D. Obea, L.,. (2011). *Documentació i dtacaió de jaciments arqueològics de les Valls de Sant Nicolau, Llacs, Casesnoves i Port del Rus (Parc Nacional d'Aigüestortes i Estany de Sant Maurici)*. Document inèdit.

Geddes, D. (1983). Neolithic trashumance in the Mediterranean Pyrennes. *World Archaeology*, 15, 51-66.

Gil, I. (1997). Aprender y atreverse a pensar bien. Recetario útil para no pensar como tont@s. Obtingut el 10 d'octubre de 2010, de http://www.nodo50.org/ciencia_popular/articulos/Gil2.htm.

Gómez Pantoja, J. (2001). Pastio Agrestis. Pastoralismo en Hispania Romana a Gómez Pantoja, J. (ed.) *Los Rebaños de Gerión. Pastores y trashumancia en Iberia Antigua y medieval* (pp 177-213), Madrid: Collection de la Casa de Velásquez (73).

Greenfield, H. (1999). The advent of transhumant pastoralism in the temperate southeast Europe: a zooarcheological perspective from the Central Balkans. A Bartosiewicz, L i Greenfield, J (Eds.): *Transhumant pastoralism in southern Europe. Recent perspectives from Archaeology, History and Ethnology*, (pp 15-36.), Budapest.: Archaeolingua.

Guerrero, D. (2009). Economía y filosofía en el Capital de Marx: La teoría laboral del valor. *Laberinto*. 29, 51-69.

Guilaine, J. (1976). Problemes relatifs a la Neolitisation de la Cerdagne. *Cypsela*, 1, 31-33.

Jimeno, A (2001): El modelo de trashumancia aplicado a la cultura de Cogotas I. A Ruiz Gálvez, M (coord.), *La Edad del Bronce: ¿primera edad de oro de España?: sociedad, economía e ideología* (pp139-180). Barcelona: Crítica.

Lull, V., Micó, R. (1997). Teoría arqueológica I. Los enfoques tradicionales: las arqueologías evolucionistas e histórico-culturales. *Revista d'Arqueologia de Ponent*, 7, 107-125

Maluquer de Motes, J. (1962). Notas sobre la cultura megalítica navarra. *Príncipe de Viana*, 92-93, 93-147

Maluquer de Motes, J. (1974). Les Pyrénées avant l'Histoire. A Taillefer, F. (dir), *Les Pyrénées de la montagne a l'homme*, (pp 71-102), Toulouse: Privat.

Maluquer de Motes, J., Rauret, A. (1994). *Història de Catalunya: Volum I. Prehistoria i Edat Antiga (Fins al segle III)*. Barcelona: Edicions Peninsula 62.

Martín, A., Vaquer, J. (1995). "El poblament dels Pirineus a l'Holocé, del Mesolític a l'Edat del Bronze". A Bertranpetit, J., Vives, E. (eds.), *Muntanyes i població. El passat dels Pirineus des d'una perspectiva multidisciplinària. I Simposi de Poblament dels Pirineus*. (pp.35-73). Centre de Trobada de les Cultures Pirinenques: Andorra la Vella.

Marx., K. (1959). *El Capital: Crítica de la economía política*. México: Fondo de Cultura Económica.

Marx, K (1978). *Contribución a la crítica de la economía política*. Madrid: Comunicación.

Morera, J., Mercadal, O., Olesti, O., Crespo, C. (e.p). *El Castellot de bolvir (La Cerdanya): Ocupacions Iberoromana i altmedieval*. Tribuna d'arqueologia 2010.

Ott, S (1993): *Les cercle des montagnes. Une communauté pastorale basque*, traducció de T.Jolas. Paris: ed. Du C.T.H.S

Palet, J. Ejarque, A., Miras, Y., Riera, S., Orengo, H. (2008). *Formes d'ocupació de l'alta muntanya a la vall de la Vansa (Serra del Cadí-Alt Urgell) i a la vall del Madriu-Perafita-Claror (Andorra): Estudi diacrònic de paistages culturals pirinencs*. Tribuna d'arqueologia 2006-2007, pp 229-253.

Pèlachs, A., 2004, *Deu mil anys de geohistòria ambiental al Pirineu central català. Aplicació de les tècniques paleogràfiques per a l'estudi del territori i el paisatge a la Coma de Burg i a la Vall Ferrera*. Tesis Doctoral, Universitat Autònoma de Barcelona, Bellaterra, <http://www.tesisenxarxa.net/TDX-0119105-162806/>

Ratzel, F (1985). *Antologia geopolítica*. Buenos Aires: Pleamar.

Rendu, Ch. (1998). *La question des orris à partir des fouilles archéologiques de la montagne d'Enveig (Cerdane): état des recherches et éléments de réflexion*. A Rousselle, A., Marandet, M-C.(eds.), *Le paysage rural et ses acteurs*, Journée d'étude du 25 nov. 1995 du CRHiSM, Université de Perpignan.

Rendu, Ch.(2003). *La montagne d'Enveig: une estive pyreneen dans la longue durée*, Canet: Editions Trabucaire

Risch, R. (1995). *Recursos naturales y sistemas de producción en el sudeste de la Peninsula Iberica entre 3000 y 1000 ANE*. Tesis Doctoral. Universitat Autònoma de Barcelona

Rodríguez Antón, D. (2010). *La humanización de la alta montaña. El caso del Pirineo occidental catalán (11-4 ka calBP)*. Treball d'investigació de tercer cicle. Universitat Autònoma de Barcelona.

Ruiz-Zapatero, G. (1995). "El poblamiento del primer milenio a.c en los Pirineos. A Bertranpetit, J., Vives, E. (eds.), *Muntanyes i població. El passat dels Pirineus des d'una perspectiva multidisciplinària. I Simposi de Poblament dels Pirineus*. (pp.35-73). Centre de Trobada de les Cultures Pirinenques: Andorra la Vella

Salrach, J. (1987). *Història de Catalunya. Volum 2. El procés de feudalització*. Barcelona: Edicions 62.

Señoran, J.M. (2007). *Etnoarqueología de los grupos pastores*. *Arqueoweb. Revista sobre arqueología en Internet*. 9 (1). Obtingut el 11 de Juliol de 2011 de <http://www.ucm.es/info/arqueoweb/>

Sherrat, A.(1981). *Plough and pastoralism: aspects of the secondary products revolution*. A Hodder, I, Isaac, G., Hammond, N. (eds.), *Pattern of the Past, Studies in the Honour of David Clarke* (pp. 261-305). Cambridge: Cambridge University Press.

Tarradell, M. (1962). *Les arrels de Catalunya*. Barcelona: Vicens Vives.

Tse-Tung, M.(1937). *Sobre la contradicción*. Edició electrònica de Marxists Internet Archive. Obtingut el 10 de setembre de 2010 de <http://www.marxists.org>

Vilardell, R. (1987). Origen i evolució del megalitisme a les comarques centrals i occidentals de Catalunya. L'edat del bronze. *Cota Zero*, 3, 84-91.

Violant, R. (1949). *El Pirineo Español: Vida, usos, costumbres creencias y tradiciones de una cultura milenaria que desaparece*. Madrid: Plus Ultra.

Violant, R. (2001). *La vida Pastoral al Pallars*. Edició d'Ignasi Ros i Fontana. Tremp: Garsineu Edicions.

Estudi de les pràctiques socials ramaderes d'alta muntanya pirinenca a través de les restes arquitectòniques



Una aproximació als modes de poblament pirinenc des del Neolític fins als nostres dies.

VOLUM II ANNEX 1

David Garcia Casas

Mòdul d'Iniciació a la recerca i treball de final de màster
Màster Universitari en Arqueologia Prehistòrica

Departament de Prehistòria. Universitat Autònoma de Barcelona. 2012.

Base de dades fulla 1: Jaciments

ID	Nombre	Superfície total habitat	Superfície total ramadera	Relleu	Orientació	Datació absoluta, especificar
ESP-015E	Portarró, sector Est	13,5	233,42	Fons de Vall	Obaga	
ESP-015NE	Portarró sector NordEst	1,76	198,86	Fons de Vall	Obaga	
ESP-015NO	Portarró Sector NordOest	17,1	0	Fons de Vall	Obaga	
ESP-015SO	Portarró sector SudOest	25	0	Fons de Vall	Obaga	
ESP-016	Pletiu de la Coveta	9,28	5,63	Fons de Vall	Solana	
ESP-018	Obagues de Ratera	6,04	0	Fons de Vall	Solana	4160BP
ESP-022	Pletiu de Subenuix I	7,06	53,28	zona baixa de vessant	Solana	
ESP-023	Pletiu de Peretó	7,06	101,25	zona baixa de vessant	Obaga	
ESP-024	Pletiu de Subenuix II	15,44	115,14	zona baixa de vessant	Solana	III-IV NE
NA-002	Estany Major de Colomers	0	105,44	zona baixa de vessant	Obaga	
NA-008	Orri del Port de Caldes	6,03	23,53	zona baixa de vessant	Obaga	
NA-010	Cabana del Port de Caldes	7,24	0	zona baixa de vessant	Obaga	
NA-012	Orri de la Capçalera de la coma del Port de Caldes	14,22	0	zona baixa de vessant	Obaga	
NA-014	Tancat de la coma deth Port de Caldes	0	35	carena	Obaga	
NA-022	Tancat de l'estany solet	8,09	195,03	Fons de Vall	Solana	
NA-027	Pletiu del Port de Caldes	4,11	192,67	Fons de Vall	Solana	
NA-030	Pletiu del Port de Caldes V	17,36	164,41			
NA-032	Cabana dels Estanhets deth Port	1,34	113,04	Fons de Vall	Obaga	
NA-036	Tancats dels estanhets deth Port	0	57,44	Fons de Vall	Obaga	
NA-040	Pas comptador del Port de Caldes			Fons de Vall	Solana	

NA-044	Pas comptador de l'Estanh Plan				zona alta de vessant	Solana	
NA-058	Tancat de l'Estanh de Gargailhs de Jos IV	0	17,76		zona baixa de vessant	Obaga	
NA-061	Lac deth Mieï	28,44	0		Fons de Vall	Obaga	
NA-065	Tancat de Trençalós	0	52,14		zona alta de vessant	Obaga	
NA-067		6,01	0		zona alta de vessant	Obaga	
NA-069	Tancat del Lac deth Mei	2,04	26,35		Fons de Vall	Solana	
SO-007E	Pletiu de Mainera	12,56	159,45		Fons de Vall		
SO-007O	Pletiu de Mainera sector Oest	0	0		Fons de Vall		
SO-008E	L'Orri Vell	2,8	525,7				
SO-008O	L'Orri Vell	6,73	73,64		Fons de Vall		
TC-013	Font de la Portella	0	0		zona alta de vessant	Solana	
TC-016	Estany de Mar I	10,23	22,02		zona baixa de vessant	Obaga	
TC-019	Parada de Jou I	4,67	364,74		zona baixa de vessant	Solana	
TC-022	Coma d'Espòs	7,85	233,5		zona baixa de vessant	Solana	
TC-025	Cabana d'Espòs	4,01	0		carena	Solana	
TC-026A	Coma d'Espòs	0	46,31		Fons de Vall	Solana	
TC-026B	Coma d'EspòsB	3,17	0		Fons de Vall	Solana	
TC-026C	Coma d'Espòs C	1,5	244,72		Fons de Vall	Solana	
TC-026D	Coma d'Espòs D	20,19	35		Fons de Vall	Solana	4180BP
VB-014	Cova del Sardo	15,45	28,12		zona baixa de vessant	Solana	
VB-026E	Pletiu de Travesani I	0,85	70		Fons de Vall	Solana	
VB-026O	Pletiu de Travesani	0,96	81,65		Fons de Vall	Solana	
VB-034	Estany de Dalt de Tumeneia Nord	4,16	167,26		zona baixa de vessant	Solana	
VB-043	Estanyets de Dellui	3,9	323,64		Fons de Vall	Obaga	
VB-044	Estany Gran de Colieto I	14,22	71,82		zona baixa de vessant	Solana	
VB-045	Pletiu Damont de Morrano	11,81	47,94		Fons de Vall	Obaga	
VB-049	Estany Xic	6,03	20,4		zona alta de vessant	Obaga	

VB-050	Pletiu de Travesani III	4,2	0	zona baixa de vessant	Solana	
VB-052	Pletiu de Travesani IV	10,73	18,4	zona baixa de vessant	Solana	
VB-053	Llacs-Barranc del Montanyó	5,4	238,2	Fons de Vall	Obaga	
VB-054	Barranc de les Llastres	15,08	0	Fons de Vall	Solana	
VB-058N	Estany Sarradé	13,52	242,85	Fons de Vall	Solana	
VB-058S	Estany Sarradé	7,56	101,68	Fons de Vall	Solana	
VB-060	Estanyets de Dellui II	3,8	54,93	zona baixa de vessant	Solana	
VB-064N	Estany de Dellui nord	3,28	162,87			
VB-064S	Estany de Dellui	6,82	0	Fons de Vall	Solana	
VB-068	Estany de la Ribera	20,06	86,35	Fons de Vall	Obaga	

Base de dades fulla 2: Estructures arquitectòniques

Codi Jaciment	Codi Estructura	Sector	Funció	Tipus	Forma	Area	Definició area	Tipologia Murs	Enderroc	Datació absoluta	Pàgina(annex 2)	Comentaris
ESP-015E	A1	E	Habitat	Abric/Bauma	Irregular	13,5	Posible	1	A		3	Tamany per descripció, existència de dues fases, possiblement 3, recent, romana i (per associació amb tancats i ceràmica sigil.lata) i una intermitja o anterior
ESP-015E	T1	E	Estructura ramaderat	Tancat	Circular	77,9	Posible	3	B		4	Tamany per descripció, Tipologia 3 per associació però podria ser 5
ESP-015E	T2	E	Estructura ramaderat	Tancat	Circular	155,52	Posible	3	B		4	Tamany per descripció, ceràmica sigil.lata
ESP-015NE	A3	NE	Habitat	Abric/Bauma	Irregular	1,76	Posible	5	A		4	Tamany per descripció
ESP-015NE	T3	NE	Estructura ramaderat	Tancat	Circular	198,86	Ben establerta	5	A		5	Unic dibuixat, estructura visiblement antiga
ESP-015NO	A2	NO	Habitat	Abric/Bauma	Irregular	17,1	Posible	5	A	KIA-28276	6	Tamany per descripció, descrit interior habitat, exterior murs de tipologia 1
ESP-015NO	EI1	NO	EI	Altre	Altre	22,95	Posible	5	B		7	Tamany per descripció
ESP-015SO	A4	SO	Habitat	Abric/Bauma	Irregular	25	Posible	5	A		7	Associació dubtosa amb resta del jaciment
ESP-016	A1	M	Habitat	Abric/Bauma	Irregular	9,28	Probable	5	A	KIA-28281	9	Existència de diverses fases, la datació correspon a la base de la estratigrafia d'una cala
ESP-016	T1	M	EI	terrassa	Irregular	11,3	Posible	5	A		10	
ESP-016	T2	M	Estructura ramaderat	Tancat	Irregular	5,63	Posible	5	A		11	Molt petit per ser un tancat
ESP-018	A1	M	Habitat	Abric/Bauma	Irregular	6,04	Ben establerta	1	C	KIA-28280	13	Superposició, murs moderns, nivell prehistòric en cala

		m m										
ESP-022	C1	M	Habitat	Cabana	Irregular	7,06	Ben establerta	5	C		16	Interpretat com a cabana
ESP-022	T1	M	Estructura ramaderat	Tancat	Quadrangular	53,28	Probable	5	B		16	Interpretat com a tancat, es desconeix l'associació de les estructures d'aquest jaciment entre si
ESP-023	C1	M	Habitat	Cabana	Circular	7,06	Ben establerta	4	E		18	Croquis no esta a escala, mesures molt dubtoses, caracteristiques del 1 menys pel que fa als carreus relativament grans dominants i les fileres no definides
ESP-023	T1	M	Estructura ramaderat	Tancat	Irregular	57,5	Posible	1	B		19	Croquis no esta a escala
ESP-023	T2	M	Estructura ramaderat	Tancat	Indefinida	43,75	Posible	4	B		19	Croquis no esta a escala
ESP-024	C1	M	Habitat	Casa	Circular	12	Posible	3	D	KIA-28277	22	Tamany per descripció, edifici 1 a la memoria
ESP-024	C2	D	Habitat	Cabana	Irregular	3,44	Probable	Indefinida	B		27	Morfologia diferent a la resta d'estructures del jaciment
ESP-024	C3	M	Habitat	Altres	Corredor	12,11	Ben establerta	5	B		23	Contingut dintre ESP-024EI1
ESP-024	EI1	M	EI	Altres	Corredor	32,42	Probable	5	B		22	Area que conté ESP-024C3, funcionalitat desconeguda, anomenada estructura 3 a la memoria
ESP-024	EI2	M	EI	Altres	Indefinida	14,4	Posible	Indefinida			22	Tamany per descripció, a la memoria s'anomena estructura 6
ESP-024	T1	M	Estructura ramaderat	Tancat	Indefinida	66,64	Posible	3	A		23	
ESP-024	T2	M	Estructura ramaderat	Tancat	Irregular	48,5	Posible	3	A		24	
ESP-024	TE1	M	EI	terrassa	Quadrangular	72,75	Probable	Indefinida	D		25	
ESP-024	TE2	M	EI	terrassa	Indefinida	0		Indefinida	D		26	
NA-002	EI1	M	EI	Altres	Indefinida	0	Probable	5	B		29	Possible amagatall
NA-002	T1	M	Estructura ramaderat	Tancat	Indefinida	73,44	Ben establerta	5	B		29	
NA-002	T2	M	Estructura ramaderat	Tancat	Indefinida	32	Ben establerta	5	B		29	

NA-008	C1	M	Habitat	Cabana	Indefinida	2	Probable	5	C		31	
NA-008	C2	M	Habitat	Cabana	Indefinida	4,03	Probable	5	C		31	
NA-008	O1	M	Estructura ramaderat	Orri	Corredor	26,53	Posible	4	C		31	No esta clar si es un orri o un tancat
NA-010	C1	M	Habitat	Cabana	Quadrangular	7,24	Probable	4	E		33	
NA-012	O1	M	Estructura ramaderat	Orri	Corredor	14,22	Ben establerta	1	E		35	
NA-014	T1	M	Estructura ramaderat	Tancat	Irregular	35	Probable	5	A		37	
NA-022	C1	M	Habitat	Cabana	Quadrangular	8,09	Ben establerta	4	D		39	
NA-022	T1	M	Estructura ramaderat	Tancat	Indefinida	180	Posible	4	A		40	
NA-022	T2	M	Estructura ramaderat	Tancat	Quadrangular	15,03	Probable	5	A		40	
NA-027	C1	M	Habitat	Cabana	Indefinida	4,11	Ben establerta	1	E		43	La tipologia podria ser també 2
NA-027	T1	M	Estructura ramaderat	Tancat	Quadrangular	192,67	Ben establerta	1	D		42	
NA-030	C1	M	Habitat	Casa	Quadrangular	17,36	Ben establerta	3	B		45	
NA-030	T1	M	Estructura ramaderat	Tancat	Irregular	164,41	Ben establerta	5	B		44	
NA-032	C1	M	Habitat	Cabana	Corredor	1,37	Probable	1	E		47	
NA-032	T1	M	Estructura ramaderat	Tancat	Indefinida	113,04	Probable	5	A		48	
NA-036	EI1	M	EI	Altre	Circular	0,21	Posible	4	D		50	
NA-036	T1	M	Estructura ramaderat	Tancat	Irregular	39,73	Ben establerta	1	A		49	
NA-036	T2	M	Estructura ramaderat	Tancat	Irregular	17,71	Probable	5	D		49	
NA-040	P1	M	Estructura ramaderat	Pas comptador	Irregular	0		4	A		52	
NA-044	P1	M	Estructura ramaderat	Pas comptador	Irregular	0		4	A		54	
NA-058	T1	M	Estructura ramaderat	Tancat	Irregular	17,76	Ben establerta	5	B		56	

NA-061	C1	M	Habitat	Casa	Irregular	28,44	Ben establerta	3	D	Beta-290119	58	
NA-065	T1	M	Estructura ramaderat	Tancat	Irregular	52,14	Ben establerta	4	B		61	
NA-067	C1	M	Habitat	Cabana	Circular	6,01	Ben establerta	2	B		63	
NA-069	C1	M	Habitat	Cabana	Irregular	2,04	Ben establerta	5	D		66	
NA-069	O1	M	Estructura ramaderat	Orri	Corredor	26,35	Ben establerta	1	D		65	
SO-007E	C1	E	Habitat	Cabana	Quadrangular	5,3	Ben establerta	1	E		72	
SO-007E	C2	E	Habitat	Cabana	Indefinida	7,26	Posible	2	E		75	
SO-007E	O1	E	Estructura ramaderat	Orri	Corredor	53,5	Ben establerta	5	A		71	No es segura la adscripció a aquest sector , la seva arquitectura constructiva es una mica diferent a la resta
SO-007E	O2	E	Estructura ramaderat	Orri	Corredor	105,95	Ben establerta	4	E		73	
SO-007O	EI1	O	EI	Altres	Indefinida	63,26	Posible	5	A		68	Sector del jaciment que sembla tenir major antiguitat
SO-008E	C1	E	Habitat	Cabana	Circular	2,8	Ben establerta	2	E		86	Sostre adintel·lat
SO-008E	T1	E	Estructura ramaderat	Tancat	Quadrangular	5,7	Ben establerta	1	E		86	No es segur que sigui un tancat
SO-008E	T2	E	Estructura ramaderat	Tancat	Irregular	520	Ben establerta	1	E		88	
SO-008O	C2	O	Habitat	Cabana	Circular	6,73	Ben establerta	2	C		79	
SO-008O	O1	O	Estructura ramaderat	Orri	Corredor	233,6	Probable	5	C		83	S'ha anomenat "Orri" per la forma de corredor i per toponímia pero presenta una compartimentació interna desconeguda en la resta de orris estudiats, potser tenia una altra funció o posteriorment va ser remodelat
SO-008O	T3	O	Estructura ramaderat	Tancat	Circular	28,5	Ben establerta	5	C		80	

SO-0080	T4	O	Estructura ramaderat	Tancat	Indefinida	24	Ben establerta	5	C		81	
SO-0080	T5	O	Estructura ramaderat	Tancat	Quadrangular	12	Ben establerta	5	C		81	
SO-0080	T6	O	Estructura ramaderat	Tancat	Quadrangular	9,14	Probable	5	C		81	
TC-013	TE1	M	EI	terrassa	Quadrangular	28,09	Ben establerta	1	A		91	Possible us agrícola
TC-013	TE2	M	EI	terrassa	Quadrangular	10,16	Ben establerta	1	A		91	Possible us agrícola
TC-013	TE3	M	EI	terrassa	Quadrangular	33,63	Ben establerta	1	A		91	Possible us agrícola
TC-013	TE4	M	EI	terrassa	Quadrangular	50,22	Ben establerta	1	A		91	Possible us agrícola
TC-016	A1	N	Habitat	Abric/Bauma	Irregular	3,37	Probable	4	C		95	Fragment de ceramica vidriada possiblement verd-manganés
TC-016	C1	S	Habitat	Cabana	Irregular	6,86	Ben establerta	4	C		97	Tipologia extranya, malgrat presentar murs semblant a tipologia 1 aquets aprofiten grans blocs naturals, fet poc frequent
TC-016	T1	S	Estructura ramaderat	Tancat	Irregular	22,02	Ben establerta	4	C		96	
TC-019	C1	M	Habitat	Cabana	Irregular	4,67	Probable	4	A		100	Tipologia entre 4 i 5
TC-019	T1	M	Estructura ramaderat	Tancat	Irregular	364,74	Probable	4	A		99	
TC-022	C1	B	Habitat	Cabana	Irregular	1,52	Ben establerta	4	?		105	
TC-022	C2	B	Habitat	Cabana	Indefinida	6,33	Posible	3	B		106	La tipologia de mur no es segura
TC-022	EI1	A	EI	Altre	Irregular	1,22	Probable	2	A		105	
TC-022	T1	B	Estructura ramaderat	Tancat	Quadrangular	88,76	Ben establerta	1	A		102	
TC-022	T2	B	Estructura ramaderat	Tancat	Quadrangular	144,09	Ben establerta	1	A		103	
TC-022	T3	B	Estructura ramaderat	Tancat	Irregular	54	Posible	5	A		104	Tamany mol aproximat (falta escala al croquis)
TC-025	C1	M	Habitat	Cabana	Quadrangular	4,01	Ben establerta	3	D		107	Construcció molt semblant a ESP-024, no traces de sostre

TC-026A	EI1	A	EI	Altres	Irregular	13,88	Posible	?	A		111	Estructura molt poc definida, la descripció del jaciment presenta seriosos problemes.
TC-026A	O1	A	Estructura ramaderat	Orri	Corredor	46,31	Probable	5	A		110	
TC-026B	C1	B	Habitat	Cabana	Circular	3,17	Posible	Indefinida	D		112	
TC-026C	C2	C	Habitat	Cabana	Quadrangular	1,5	Probable	1	C		113	Posible cabana adosada al tancat
TC-026C	T1	C	Estructura ramaderat	Tancat	Quadrangular	247,72	Ben establerta	1	C		113	
TC-026D	C3	D	Habitat	Casa	Quadrangular	20,19	Probable	3	B	KIA-36936	114	
TC-026D	T2	D	Estructura ramaderat	Tancat	Irregular	36	Posible	5	B		118	No esta clara la seva vinculació a TC-026E2, la sedimentació ho sembla indicar, en general la descripció del jaciment presenta problemes al descriure murs sense definir estructures, també problemes per fer correspondre els croquis a les descripcions.
VB-014	A1	3	Habitat	Abric/Bauma	Irregular	15,45	Posible	1	B	KIA-37688	176	Interior de la bauma, la tipologia correspon al mur AE-3B4. Fogar a l'interior
VB-014	A2	8	Habitat	Abric/Bauma	Irregular	19,3	Posible	N/A	N/A	KIA-37690	182	
VB-014	C1	6	Habitat	Cabana	Indefinida	4,3	Posible	N/A	N/A	KIA-32348	179	Restes d'una estructura aèria en material perible, no s'ha localitzat estructura associada
VB-014	EI1	8	EI	Altres	Indefinida	4,39	Ben establerta	5	B	KIA-40815	183	
VB-014	T1	3	Estructura ramaderat	Tancat	Irregular	10,12	Ben establerta	4	B		171	Tancat inferior. Aterrassat. Excavació en extensió de bauma (Cova del Sardo), conjunt 3 altmedieval. Existeixen més tancats a l'exterior que no es poden atribuir a una època concreta.
VB-014	T2	3	Estructura ramaderat	Tancat	Irregular	18	Ben establerta	5	B		172	Tancat superior, aterrassat
VB-026E	C1	E	Habitat	Cabana	Irregular	0,85	Posible	1	A		120	Visible una reconstrucció d'una fase més antiga no identificada

VB-026E	O1	E	Estructura ramaderat	Orri	Corredor	70	Probable	4	B		120	
VB-026E	T1	O	Estructura ramaderat	Tancat	Irregular	17	Posible	4	B		121	
VB-026O	C2	O	Habitat	Cabana	Quadrangular	0,96	Posible	4			121	
VB-026O	T2	O	Estructura ramaderat	Tancat	Circular	29,4	Posible	5	A		120	Morfologia extranya, doble parament i 4 fileres
VB-026O	T3	O	Estructura ramaderat	Tancat	Quadrangular	24,6	Posible	1	A		121	
VB-026O	T4	O	Estructura ramaderat	Tancat	Irregular	10,65	Posible	4	A		121	Es desconeix si es una cabana o un petit tancat
VB-034	C1	E	Habitat	Cabana	Quadrangular	4,16	Posible	5	B		124	Sector S i E es poden associar No esta clar si es una cabana o un petit tancat per les poques traces d'enderroc trobades. Ídem que anteriors per tot aquest scetor del jaciment
VB-034	T1	S	Estructura ramaderat	Tancat	Irregular	76,44	Probable	5	A		124	Croquis no esta a escala, s'associa amb els altres sectors per la morfologia semblant
VB-034	T2	S	Estructura ramaderat	Tancat	Irregular	46,08	Probable	5	A		124	Ídem que anterior
VB-034	T3	E	Estructura ramaderat	Tancat	Irregular	14	Posible	5	B		124	
VB-034	T4	E	Estructura ramaderat	Tancat	Irregular	30,74	Posible	5	B		124	Falten dues estructures mal definides pero visibles en foto aerea segons la memoria
VB-034N	A1	N	Habitat	Abric/Bauma	Irregular	5	Posible	5	B		125	Força sedimentació i varies fases d'ocupació a jutjar pel sondeig, l'associació amb la resta del jaciment no es clara pero es posible que alguna de les fases de l'abric en presenti
VB-043	C1	N	Habitat	Cabana	Irregular	1,95	Posible	1	A		128	Contrariament a la memòria ho he interpretat com a cabana hi ha cabanes d'aquest tamany (Rendu, 2003)
VB-043	C2	N	Habitat	Cabana	Circular	1,95	Posible	1	C		128	No esta clar que sigui una cabana, la memoria ho descarta pel tamany pero jo crec que el tamany es suficient

VB-043	EI1	N	EI	Altres	Irregular	0,27	Posible	1	A		129	Posible estructura per guardar productes
VB-043	P1	S	Estructura ramaderat	Pas comptador	Quadrangular	0	Posible	Indefinida	A		130	Pas comptador i dos murs no enregistrats a BD per no formar estructura clara
VB-043	T1	N	Estructura ramaderat	Tancat	Quadrangular	297	Posible	5	A		128	
VB-043	T2	N	Estructura ramaderat	Tancat	Irregular	22,5	Posible	5	A		128	
VB-043	T3	N	Estructura ramaderat	Tancat	Irregular	4,14	Posible	5	A		129	Molt petit per ser un tancat
VB-044	C1	M	Habitat	Cabana	Circular	4,8	Posible	2	A		131	Ídem per a tot el jaciment
VB-044	O1	M	Estructura ramaderat	Orri	Corredor	18	Posible	5	B		132	Molt aproximat, l'orri es molt poc visible
VB-044	T1	M	Estructura ramaderat	Tancat	Irregular	53,82	Posible	5	A		132	Croquis no esta a escala
VB-045	C1	M	Habitat	Cabana	Circular	5,06	Probable	4	E		134	Croquis no esta a escala, part del mur a base de lloses de granit clavades verticalment, traces sostre llosa
VB-045	C2	M	Habitat	Cabana	Circular	6,75	Probable	5	B		136	Croquis no esta a escala, dos ambits
VB-045	EI1	M	EI	Altres	Irregular	0,8	Posible	Indefinida	A		137	Croquis no esta a escala, petita estructura, potser enmagatzematge
VB-045	EI2	M	EI	Altres	Irregular	1	Posible	Indefinida	A		137	Croquis no esta a escala, petita estructura, potser enmagatzematge
VB-045	EI3	M	EI	Altres	Irregular	0,91	Posible	Indefinida	A		136	
VB-045	T1	M	Estructura ramaderat	Tancat	Irregular	47,94	Posible	Indefinida	C		136	Posible tancat, no es segur, no es veuen dues de les parets
VB-049	C1	M	Habitat	Cabana	Irregular	6,3	Posible	2	D		138	Croquis no esta a escla, traces de sostre de pedra
VB-049	T1	M	Estructura ramaderat	Tancat	Irregular	10,2	Posible	4	B		139	Croquis no esta a escala
VB-049	T2	M	Estructura ramaderat	Tancat	Irregular	10,2	Posible	4	B		139	Croquis no esta a escala
VB-050	A1	M	Habitat	Abric/Bauma	Irregular	4,2	Posible	1	C		141	Croquis no esta a escala
VB-050	E1	M	EI	Altres	Irregular	14,5	Posible	1	C		142	Croquis no esta a escala

VB-052	A1	M	Habitat	Abric/Bauma	Irregular	10,73	Posible	4	B		144	Croquis no esta a escala, es presenta la tipologia del mur més antic, n'hi ha un de tipologia més recent
VB-052	T1	M	Estructura ramaderat	Tancat	Irregular	18,4	Posible	4	A		145	Croquis no esta a escala
VB-053	C1	M	Habitat	Cabana	Quadrangular	5,4	Posible	3	B		147	Croquis no esta a escala
VB-053	T1	M	Estructura ramaderat	Tancat	Irregular	87	Posible	3	B		148	Croquis no esta a escala,
VB-053	T2	M	Estructura ramaderat	Tancat	Irregular	151,2	Posible	3	B		148	Croquis no esta a escala,
VB-054	EI1	M	Habitat	Casa	Quadrangular	15,08	Posible	1	E		150	Croquis no esta a escala, funcionalitat desconeguda
VB-058N	C1	N	Habitat	Cabana	Circular	13,52	Probable	3	B		152	
VB-058N	T1	N	Estructura ramaderat	Tancat	Quadrangular	242,85	Probable	5	B		153	Compartimentació interna, dubtes entre tipologia 2 o 3
VB-058S	C2	S	Habitat	Cabana	Circular	7,56	Posible	2	B		154	
VB-058S	T2	S	Estructura ramaderat	Tancat	Quadrangular	101,68	Posible	4	B		155	
VB-060	C1	M	Habitat	Cabana	Quadrangular	3,8	Posible	4	?		158	Croquis no esta a escala
VB-060	O1	M	Estructura ramaderat	Orri	Corredor	11,78	Posible	1	C		159	Croquis no esta a escala, l'area de l'orri i per tant l'area destinada a ramaderia del jaciment pot ser més elevada
VB-060	T1	M	Estructura ramaderat	Tancat	Quadrangular	6,6	Posible	5	A		160	Croquis no esta a escala
VB-060	T2	M	Estructura ramaderat	Tancat	Quadrangular	36,55	Posible	5	A		161	Croquis no esta a escala
VB-064N	C1	N	Habitat	Cabana	Quadrangular	3,28	Probable	4	C		163	
VB-064N	P1	N	Estructura ramaderat	Pas comptador	Corredor		Probable	4	A		164	
VB-064N	T1	N	Estructura ramaderat	Tancat	Irregular	162,87	Probable	4	C		164	Posible nova tipologia, semblant a la 1 amb menys fileres i aspecte menys ordenat, no es el primer cas
VB-064S	C2	S	Habitat	Cabana	Quadrangular	6,82	Posible	4	A		165	
VB-064S	EI1	S	EI	Altre	Quadrangular	8	Posible	4	A		166	
VB-068	C1	M	Habitat	Cabana	Circular	20,06	Posible	5	D		168	Croquis no esta a escala. No esta clar que sigui una estructura d'habitat

VB-068	T1	M	Estructura ramaderat	Tancat	Quadrangular	86,35	Probable	5	D		168	Croquis no esta a escala
--------	----	---	----------------------	--------	--------------	-------	----------	---	---	--	-----	--------------------------

Base de dades fulla 3: Datacions absolutes reollides pel GAAM al Parc Nacional d'Aigüestortes i altres zones del Pallars

Id	Codi mostra	Codi lab	Jaciment	Codi jaciment	Tipus	Intervenció	Estrat/talla	Material datat	Taxó	Pes	Expl Context	Datació radiocarb (BP)	Desviació	cal 1 sigma (cal ANE/NE)	cal 2 sigma (cal ANE/NE)	Expl Resultat
1	NA-026/CB1	Beta-290116	Pletiu deth Pòrt de Caldes II	NA-026	Aire lliure	Sondeig		Carbó			Nivell base de l'enderroc coincidint amb la base del mur.	1810	40	140-250 calNE	120-260, 280-330 calNE	Ús més probable entre la segona meitat del s.II i la primera del s.III calNE.
2	NA-052/M2	Beta-290118	Tancat de Garguilhs de Jos II	NA-052	Aire lliure	Sondeig	M2	Carbó			Nivell sobre llosa plana que defineix la base del mur per l'interior. No es defineix un context clar.	360	40	1460-1530, 1560-1630 calNE	1440-1640 calNE	Cronologia més probable entre finals s. XV i s. XVI, preferentment la seva primera meitat.
3	NA-061/M4	Beta-290119	Lac deth Mei I	NA-061	Aire lliure	Sondeig	M4	Carbó			Coord. num. 4. Nivell de fogar o neteja de fogar amb ceràmica associada, just per sota del nivell de col·lapse del mur.	2120	40	200-90 calANE	350-300, 210-40 cal ANE	Resultat anterior en 4-6 segles a les antiguitats d'altres construccions similars datades al PNAESM.
4	NA-004/M1	Beta-290115	Pletiu deth Pòrt de Caldes I	NA-004	Abric	Sondeig	N4	Carbó			Carbó coord. num. 1. Extret del perfil del nivell 4, corresponent a una llengua de fogar sota nivell estèril.	1020	40	990-1030 cal NE	970-1040, 1100-1120 calNE	Fase més antiga de la ocupació de la cavitat correspon a finals del s. X i primer terç del s. XI calNE.
5	NA-039/CB3	Beta-290117	Abric del Camí de l'Estanh de Cabidornats	NA-039	Abric	Sondeig	N4	Carbó			Carbó coord. num. 3 recollit a l'inici del nivell 4 corresponent a un dipòsit de reble que recolza en el parament interior del mur que delimita l'entrada.	90	40	1690-1730, 1810-1920, 1950-1960 cal NE	1680-1770, 1800-1940, 1950-1960 cal NE	Irregularitats en corba INTCAL04 però ocupació més probable en primera meitat del s. XVII o tot el s.XIX i el primer terç del s. XX.
6	AA-067/M10	Beta-290114	Abric del Lac Major de Saboredo II	AA-067	Abric	Sondeig	N1	Carbó			Carbó coord. num. 10 recollit del perfil del sondeig d'un nivell vinculat a la utilització de la cavitat amb carbons fruit de la neteja de fogars.	1030	40	980-1030 calNE	900-920, 960-1040 calNE	La datació mostra el final o moment molt avançat de la darrera fase d'ocupació documentada de l'abric.
7	AA-067/M7	Beta-290113	Abric del Lac Major de Saboredo II	AA-067	Abric	Sondeig	N5	Carbó			Carbó coord. num 7 provinent del nivell 5, a sota de diverses capes de sediment estèril, amb carbons de dimensions més grans. Moment de formació del dipòsit sense context clar.	4010	40	2570-2480 calANE	2620-2460 calANE	Freqüentació o ocupació de la cavitat en el tram central del III mil·lenni calANE. Cal precisar millor el significat de la mostra.
8	AA-024/7	Beta-278787	Gerber I	AA-024	Abric	Sondeig		Carbó				1580	40	431-472, 477-535 calNE	401-569 calNE	En la calibració a dos sigmes es defineix només un interval força ampli que, a causa de la plana en la corba de calibració, no es pot precisar més. Així, l'antiguitat de la mostra se situa entre el s. V i la primera meitat del s.VI calNE.
9	AA-026/N1	Beta-278788	Gerber II	AA-026				Carbó				1360	40	637-689 calNE	605-719, 742-769 calNE	En la calibració a dos sigmes es defineixen dos intervals a causa de la variació en la corba. El més antic acumula un 86.5% de probabilitat de contenir l'antiguitat real de la mostra però a un nivell més precís es podria dir que aquesta se situa en el segon quart del s. VII calNE.

10	AA-043/6	Beta-278789	Conjunt del Mig	AA-043	Abric	Sondeig		Carbó				3320	40	1658-1655, 1636-1531 cal ANE	1727-1721, 1691-1503 calANE	Malgrat els dos intervals que es defineixen en la calibració a dos sigmes, el més modern és el que acumula el 94,6% de la probabilitat de contenir l'antiguitat de la mostra.
11	AA-043/7	Beta-278790	Conjunt del Mig	AA-043	Abric	Sondeig		Carbó				1340	40	643-690, 751-762 calNE	614-723, 740-771 calNE	En la calibració a dos sigmes, l'interval més antic té una probabilitat de 82,1% de contenir l'antiguitat de la mostra, més concretament, en el tercer quart del s.VII calNE.
12	AA-051/M1	Beta-278791	Riu de les Abadies I	AA-051	Aire lliure	Sondeig		Carbó				1520	40	442-484, 532-601 calNE	430-617 calNE	A dos sigmes només apareix un interval de prop de 200 anys on es trobaria l'antiguitat de la mostra tot i que la probabilitat és més alta en els dos darrers terços del s.V cal NE.
13	CA-002/M2	Beta-278792		CA-002				Carbó				440	40	1430-1460 calNE	1420-1490 calNE	
14	CA-002/M3	Beta-278793		CA-002				Carbó				810	40	1210-1260 calNE	1160-1280 calNE	
15	VB-014-B/2	KIA-40850	Cova del Sardo	VB-014	Balma/cova	Sondeig		Carbó	Pinus Sylvestris Nigra	0,34	Carbó provinent d'un nivell arbitrari en un sodeig fet en una segon balma. Al nivell apareixen ossos cremats i trencats, carbons petits i moltes llavors.	4465	30	3327-3230, 3225-3219, 3175-3160, 3120-3090, 3048-3033 calANE	3338-3208, 3194-3149, 3141-3078, 3072-3024 calANE	La variació en la corba de calibració en dos sigmes defineix quatre intervals, essent el comprès entre 3327-3230 calANE el que suposa més de la meitat de la probabilitat total.
16	VB-014/811	KIA-40878	Cova del Sardo	VB-014	Balma/cova	Excavació	A-8A4	Carbó	Pinus Sylvestris Nigra	0,48	Base del subconjunt A-8A4, format per llims amb carbons i cendres, molt extens i situat a l'exterior de la cavitat.	5715	35	4601-4498 calANE	4681-4636, 4620-4462 calANE	Datació que marca l'inici de formació del conjunt a finals de la primera meitat del V mil·lenni o, a tot estirar, els primers 40 anys de la segona meitat. La probabilitat de la cronologia real de la mostra entre 4580 i 4500 calANE és del 55%.
17	VB-014/861	KIA-41134	Cova del Sardo	VB-014	Balma/cova	Excavació	A-8A6	Carbó	Pinus Sylvestris Nigra	3,8	Subconjunt que ocupa un petit espai entre grans blocs de granit. Segurament prové de la neteja d'un fogar o la retirada de residus cap a la perifèria de la zona d'hàbitat a l'interior de la cavitat.	5645	25	4504-4452 calANE	4543-4446, 4421-4398, 4381-4375 calANE	L'interval entre 4550-4430 calANE acumula el 90% de probabilitats, mentre que els intervals més recents no arriben al 10%, de manera que l'antiguitat de la mostra es deuria situar en les dècades centrals del V mil·lenni calANE
18	VB-014/836	KIA-40817	Cova del Sardo	VB-014	Balma/cova	Excavació	A-8B2	Carbó	Pinus Sylvestris Nigra	0,48	Mostra provinent del sediment que reblia la cubeta de l'estructura A-8B2 i que, per tant, marca el moment proper a l'abandonament de l'estructura.	5685	35	4546-4463 calANE	4651-4642, 4617-4449 calANE	Calibració que no ofereix gaires problemes. Dins de l'interval definit per la calibració a dos sigmes, el període entre 4546-4456 calANE té el 73% de probabilitats de la correcció.
19	VB-014/825	KIA-40816	Cova del Sardo	VB-014	Balma/cova	Excavació	A-7B6	Carbó	Pinus Sylvestris Nigra	1,9	Carbó provinent del reble de la fossa A-7B6, a la base del conjunt 7, de manera que marca el moment inicial d'aquest.	5000	30	3892-3884, 3798-3712 calANE	3939-3869, 3812-3702 calANE	La variació en la corba de calibració defineix dos intervals, però la probabilitat no permet descartar-ne cap. Així, la cronologia de la mostra se situa en el primer terç del IVart Mil·lenni calANE, probablement entre el 3800 i 3700 calANE.
20	VB-014/812	KIA-40815	Cova del Sardo	VB-014	Balma/cova	Excavació	A-8A4	Carbó	Pinus Sylvestris Nigra	1,22	Superfície del dipòsit A-8A4, format per cendres i carbons i situat a l'exterior de la balma.	5635	35	4519-4447, 4419-4401, 4378-4376 calANE	4541-4368 calANE	Els tres períodes que es defineixen amb la calibració a un sigma s'unifiquen en un de 200 anys quan es calibra a dos sigmes. La probabilitat de la mostra de trobar-se en les dècades properes a 4500 calANE és més alta.
21	VB014/650	KIA-37689	Cova del Sardo	VB-014	Balma/cova	Excavació	A-9A2	Carbó	Pinus Sylvestris Nigra	0,16	Mostra recollida de la base del sediment que reblia la cubeta A-9B1/a, de manera que data un moment proper al darrer ús del fogar.	6525	45	5541-5468, 5399-5393 calANE	5609-5592, 5563-5462, 5451-5376 calANE	Les variacions en la corba de calibració donen lloc a algunes imprecisions però, malgrat tot, sembla que l'antiguitat del carbó se situa al voltant de les dècades centrals del VI mil·lenni cal ANE.

22	VB014/763	KIA-36934	Cova del Sardo	VB-014	Balma/cova	Excavació	A-7A8	Carbó	Pinus Sylvestris Nigra	2,90	Carbó provinent del cos del subconjunt A-7A8 vinculat a un rebuig o residu procedent de la neteja d'una àrea de combustió.	4765	40	3635-3621, 3608-3522 calANE	3641-3505, 3428-3381 calANE	La cronologia més probable se situa entre 3641 i 3505 calANE, amb un 83,4%.
23	VB014/766	KIA-37690	Cova del Sardo	VB-014	Balma/cova	Excavació	A-8B1	Carbó	Pinus Sylvestris Nigra	0,7	Mostra recollida del rebliment del fogar A-8B1.	5850	40	4785-4687 calANE	4827-4816, 4802-4602 calANE	Dels dos intervals definits amb la calibració a dos sigmes, el que acumula més probabilitat és el que es comprèn entre 4802-4602 calANE. En cas de filar més prim, el període entre 4750-4680 calANE també té una probabilitat alta.
24	VB014/794	KIA-37691	Cova del Sardo	VB-014	Balma/cova	Excavació	A-7A15	Carbó	Pinus Sylvestris Nigra	0,49	Carbó situat en el tram superior de A-1A15 procedent de la neteja d'un fogar. Data un moment tardà en la formació del conjunt 7 a l'interior de la cavitat.	4715	35	3627-3595, 3527-3500, 3431-3380 calANE	3632-3560, 3537-3494, 3466-3375 calANE	Els canvis d'orientació en la corba de calibració generen tres intervals. La probabilitat no permet descartar-ne cap, de manera que es pot dir que la datació obtinguda se situa al llarg del segon terç del IV mil·lenni calANE.
25	VB014/798	KIA-36935	Cova del Sardo	VB-014	Balma/cova	Excavació	A-8A4	Carbó	Pinus Sylvestris Nigra	0,49	Carbó recollit de la part baixa del cos de l'estrat A-8A4, en un moment ja consolidat però encara distant del seu final.	5695	35	4554-4462 calANE	4667-4663, 4653-4640, 4618-4454 calANE	La calibració no genera problemes i, pel que fa als diferents intervals definits en la calibració a dos sigmes, els dos anteriors al comprès entre 4618-4454 calANE són negligibles a causa de la baixa probabilitat. Es pot dir que la mort de la fusta va tenir lloc en les darreres dècades de la primera meitat del v mil·lenni calANE.
26	VB014/528	KIA-37688	Cova del Sardo	VB-014	Balma/cova	Excavació	A-3B12	Carbó	Abies alba	2,17	La mostra és un fragment de branca recuperat en el sediment localitzat a l'interior del cercle de pedres A-3B12 en un context de fogar.	1105	30	896-925, 935-981 calNE	885-1013 calNE	Sembla que la major probabilitat pel que fa a l'antiguitat de la mostra se situa en el segle X calNE en dos intervals que es comprenen en el primer quart de segle i els segons dos terços respectivament. No es poden descartar les darreres dècades del s. IX.
27	TC026/T2	KIA-36936	Coma d'Espós	TC-026	Aire lliure	Sondeig	nivell 4	Carbó	Pinus Sylvestris Nigra	2,90	Carbó procedent d'una branca calcinada anomenada com T2 procedent del nivell 4 del sondeig juntament amb altres dos troncs o branques.	4180	30	2879-2857, 2811-2748, 2724-2699 calANE	2887-2835, 2816-2667 calANE	A causa de la variació en la corba de calibració, quan aquesta és a dos sigmes presenta dos intervals. El que comprèn 2816-2667 té el 73,6% de probabilitats de contenir la data de mort de la fusta, però no es pot descartar l'altre interval que, malgrat tenir una probabilitat més baixa (21,8%) també comprèn una franja més breu de temps.
28	TC014/33	KIA-37692	Vidals de Dalt	TC-014	Aire lliure			Carbó	Corylus sp.	0,91	Diversos fragments del mateix carbó provinent d'un estrat de llims, carbons i cendres procedents d'un fogar de la primera ocupació de la cavana.	385	30	1449-1499, 1504-1512, 1601-1616 calNE	1442-1524, 1558-1631 calNE	En la calibració a dos sigmes, es defineixen dos intervals. El que comprèn entre 1442-1524 calNE té un 65,6 % de probabilitat i no es pot descartar el que la data de mort de la fusta es trobi en el segon. Les probabilitats per 5 anys, però, són més altes entre 1455-1485 calNE.
29	VB-005/1	Beta-261175	Conjunt del Planell Gran	VB-005	Aire lliure							340	40	1485-1528, 1551-1634 calNE	1462-1462 calNE	Tot i que en la calibració a un sigma es defineixen dos intervals, quan es calibra a un sigma, aquests s'unifiquen. Les probabilitats estan molt repartides de manera que no es pot precisar més.
30	VB-023/T5	KIA-32335	Cova de Sarradé	VB-023	Balma/cova	Sondeig	nivell 4	Carbó			La mostra consta de diversos fragments d'un mateix carbó recuperat al nivell més inferior del sondeig realitzat a la cova.	3945	35	2559-2537, 2491-2435, 2421-2403, 2379-2349 calANE	2569-2517, 2500-2337, 2322-2308 calANE	Dels intervals que es formen a partir de la calibració a dos sigmes, el que té una probabilitat major de contenir la data de mort de la fusta és el que es troba entre 2500-2337 calANE. En la probabilitat per anys, aquesta és més alta entre 2484-2459

															calANE.	
31	(VB-080/F2	KIA-32336	Abric del Bosc del Cantó	VB-080	Abric	Sondeig		Carbó			El carbó prové d'un fogar documentat en un sondeig.	650	25	1290-1309, 1362-1386 calNE	1282-1322, 1349-1392 calNE	A causa d'un canvi en la corba de calibració cap a 1335 calNE, la calibració a un i a dos sigmes defineix dos intervals separats amb probabilitats molt semblants rondant el 50%. Així, doncs, l'únic que es pot dir és que la datació se situa en les darreres dècades del segle XIII i tot el segle XIV calNE.
32	VB-083/T2	KIA-32337	Estany Gèmena de Dalt	VB-083	Abric	Sondeig		Carbó			La mostra prové d'un sondeig. Correspòn al nivell on es va documentar una possible ocupació amb lítica i ceràmica romana. Es tracta de diversos fragments d'un mateix carbó.	545	25	1329-1340, 1396-1422 calNE	1319-1352, 1390-1432 calNE	En aquest cas, la variació de la corba de calibració al voltant de 1375 calNE defineix dos intervals diferenciats tant per a un com per a dos sigmes. Tot i que la probabilitat que la data es trobi en l'interval més recent, la diferència no és prou com per descartar el més antic. Pel que fa a la probabilitat per anys, aquesta és més alta en la primera dècada del segle XV calNE.
33	TC-011	KIA-32338	Abric de l'Estany de Castieso	TC-011	Abric	Sondeig		Carbó			La mostra consisteix en diferents fragments d'un mateix carbó recuperat d'un nivell de sediment fosc amb cendres que probablement era part d'un fogar.	135	25	1681-1699, 1721-1763, 1802-1818, 1833-1880, 1916-1938 calNE	1675-1778, 1799-1892, 1908-1942 calNE	Aquesta és una datació molt recent que es veu fortament afectada per les variacions de la corba de calibració, de manera que no es pot precisar gaire. L'únic que es pot dir, és que la data de mort del carbó es troba entre els darrers anys del segle XVII i els darrers del segle XIX tot i que hi ha un 15.4% de probabilitat que sigui de la primera meitat del segle XX.
34	VB-014/292	KIA-32339	Cova del Sardo	VB-014	Balma/cova	Excavació	AE-3A4	Carbó	Pinus Sylvestris uncinata	0,71	Mostra de carbó recuperada com a objecte coordinat 292. Es trobava a la superfície del subconjunt AE-3A4, sobre el que recolzava una bona part del material arqueològic documentat a l'extrem oriental de la balma.	1050	25	982-1019 calNE	898-919, 950-956, 962-1025 calNE	La cronologia se situa en el trànsit del s.X al s.XI calNE tot i la variació en la corba de calibració que marca un interval cent anys anterior. De manera més concreta, la probabilitat més alta es troba entre el 980 i el 1020 calNE.
35	VB-014/273	KIA-32340	Cova del Sardo	VB-014	Balma/cova	Excavació	A-7A31	Carbó	Pinus sylvestris uncinata	0,64	Carbó de la base del sediment fosc associat al conjunt 7 al costat Oest de l'interior de la balma. S'associa a la neteja d'una àrea de combustió que hauria funcionat en un moment molt inicial de les ocupacions que marquen aquest conjunt.	5245	40	4223-4209, 4155-4133, 4063-3981 calANE	4229-4199, 4171-4089, 4083-3971 calANE	Les diverses variacions en la corba de calibració donen diversos intervals per a l'antiguitat de la mostra. Tenint en compte les probabilitats, en més d'un 60% se situa entre 4083-3971 calANE. El que es pot dir és que l'antiguitat de la mostra es troba en el darrer segle del V mil·lenni i els primers 30 anys del IV mil·lenni.
36	VB-016/T5	KIA-32341	Abric de les Covetes	VB-016	Abric	Sondeig	Talla 5	Carbó			Diversos fragments del mateix carbó recuperats de la base de la primera ocupació amb artefactes d'aspecte prehistòric. El sediment consta de llims negres amb algunes graves granítiques.	3960	30	2566-2525, 2497-2459 calANE	2571-2513, 2504-2400, 2382-2347 calANE	Les diverses variacions en la corba de calibració defineixen diferents intervals per a l'antiguitat de la mostra. Les probabilitats la situen entre 2504-2400, més concretament entre 2484 i 2464 calANE, però no es pot descartar la seva localització entre 2544 i 2539, ja que també s'observa una probabilitat alta.
37	VB-014/440	KIA-32342	Cova del Sardo	VB-014	Balma/cova	Excavació	A-5B2	Carbó	Fraxinus excelsior	0,63	Carbó provinent del sediment que omplia la cubeta A-5B2, format per llims i una elevada porció de restes vegetals cremades, i corresponent a l'ús de l'estructura. La datació obtinguda remet a un moment proper a l'abandonament de la llar.	4945	35	3765-3693, 3683-3663 calANE	3791-3652 calANE	Malgrat les petites inflexions de la corba de calibració, la datació no ofereix gaires problemes ja que, a dues sigmes, es defineix un interval continu. Dins del període entre 3760-3660 calANE s'acumula vora el 78% de la probabilitat.
38	VB-014/179	KIA-32347	Cova del Sardo	VB-014	Balma/cova	Excavació		Carbó			La mostra prové d'una llar que es relaciona amb un sòl d'ocupació a	1845	25	130-214 calNE	86-109, 120-238 calNE	Malgrat que en la calibració a dos sigmes es defineixen dos intervals, aquesta datació no

										la part Oest de la Cova.						suposa cap problema ja que el segon interval acumula el 89,3% de la probabilitat. En cas de voler filar més prim, podríem dir que l'antiguitat de la mostra se situa entre els darrers anys del s.II i els primers del s.III calANE
39	VB-014/429	KIA-32348	Cova del Sardo	VB-014	Balma/cova	Excavació	A-5B1	Carbó	Pinus sylvestris uncinata	1,45	Fragment de carbó d'una branca recollit del sediment que omplia la cobeta A-5B1.	4090	35	2840-2814, 2677-2574 calANE	2864-2806, 2760-2717, 2710-2565, 2533-2495 calANE	Les oscil·lacions de la corba de calibració en aquest tram defineixen diversos intervals. Les probabilitats, però, indiquen que l'antiguitat de la mostra se situa en la primera meitat del III mil·lenni calANE.
40	ESP-026/F2	KIA-32349	Estany Xic Subenuix	ESP-026	Abric	Sondeig	Talla 2	Carbó			El carbó es va recollir d'una llengua de llims i cendres que corresponia a un fogar. La datació prové del sondeig efectuat a l'abric nº2	1875	30	78-140, 151-170, 194-210 calNE	70-225 calNE	En aquest cas, la calibració no ofereix gaires problemes quan és a dos sigmes, ja que només es defineix un interval. Dins d'aquest, però, es pot acotar la cronologia en un període que aniria del 90 al 130 calNE.
41	VB-023/T3	KIA-32350	Cova de Sarradé	VB-023	Balma/cova	Sondeig		Carbó			La mostra consisteix en diferents fragments procedents del mateix carbó. El sediment on es trobava contenia cendra, carbó i fusta cremada, que molt probablement eren residus d'un fogar.	395	30	1445-1495, 1602-1616 calNE	1439-1523, 1573-1628 calNE	A causa de la variació en la corba de calibració, es defineixen dos intervals força separats. El més antic és el que acumula més probabilitat i, més concretament, el període entre 1450 i 1485 calNE, però no es pot descartar del tot que l'antiguitat de la mostra se situï en la primera dècada del segle XVII calNE.
42	VB-014/369	KIA-32351	Cova del Sardo	VB-014	Balma/cova	Excavació	A-6A1	Carbó	Pinus Sylvestris uncinata	0,95	El carbó datat prové d'un tronc del subconjunt A-6A1, possiblement format pel col·lapse d'una estructura aèria de fusta.	4555	30	3365-3331, 3215-3186, 3157-3127 calANE	3484-3476, 3371-3309, 3296-3284, 3276-3265, 3240-3104 calANE	Les característiques de la corba INTCAL04 condicionen la calibració de la datació definint diversos intervals amb probabilitats no negligibles, essent els dos segments temporals més importants els que se situen als extrems de la cronologia possible. Això no permet precisar més per establir una antiguitat real més probable.
43	VB-014/367	KIA-32352	Cova del Sardo	VB-014	Balma/cova	Excavació	AW-2A1	Carbó	Abies alba	0,69	Carbó recollit amb el coordenat 267. Marcarà un moment avançat en la formació del dipòsit de cendres.	150	25	1674-1694, 1728-1778, 1799-1812, 1919-1942 calNE	1667-1707, 1719-1783, 1796-1826, 1832-1885, 1913-1950 calNE	Degut a la variació de la corba de calibració, les cronologies possibles abarquen des del s.XVII fins el s.XX. Una gran part de la probabilitat s'acumula al voltant del primer terç del s.XVIII, de manera que podria estar relacionat amb la moneda trobada. Així, s'estableix que aquesta fase d'ocupació va tenir lloc en el tram central del s.XVIII, probablement en el segon quart.
44	VB-014/183	KIA-32363	Cova del Sardo	VB-014	Balma/cova	Excavació	AE-2A2	Carbó	Pinus sylvestris uncinata	0,49	Carbó provinent d'una de les dues llengües de fogar del subconjunt. És el coordenat 183	350	30	1481-1523, 1572-1630 calNE	1457-1635 calNE	L'existència d'un planell en la corba de calibració comporta que, a un sigma, es defineixin dos intervals que, a dos sigmes, esdevenen un. És, doncs una datació poc precisa que cal treballar comparant-la amb altres.
45	VB-033#42	KIA-28272	Vall de Tallada Llarga	VB-033	Aire lliure	Sondeig		Carbó		1,95	La mostra està composta per diversos fragments d'un mateix carbó. Aquests procedeixen d'un nivell de cendres i carbons que haurien estat residus d'un fogar situat al centre de la cabana.	365	30	1458-1521, 1579-1581, 1591-1620 calNE	1448-1529, 1544-1634 calNE	A causa de la variació en la corba de calibració, quan aquesta es fa a dos sigmes es defineixen dos intervals de probabilitats molt properes entre ells.
46	VB-051	KIA-28278	Abric de l'Estany de la Ribera	VB-051	Abric	Sondeig	nivell 2	Carbó		1,64	Carbó recollit de la base del nivell de cendres i carbons que va aparèixer al sondeig, just per sota del nivell de sediment orgànic (9,5cm).	1725	30	256-303, 315-350, 368-380 calNE	243-393 calNE	Els tres intervals que es defineixen en la calibració a un sigma s'unifiquen quan es calibra a dos sigmes. El més probable, és que l'antiguitat de la mostra se situï en la segona meitat del segle III i la primera del

															segle IV calNE.	
47	VB-046#1	KIA-28086	Estany Gran de Colieto II	VB-046	Abric	Sondeig		Carbó		0,61	El carbó recollit per a fer la datació prové d'un nivell de llims de color fosc amb cendres i carbons que cobria els fonaments d'un petit mur. Segurament, és el rebuig d'un fogar.	1155	30	783-788, 819-842, 860-900, 919-961 calNE	773-794, 800-971 calNE	Dels dos intervals definits en la calibració a dos sigmes, la probabilitat de trobar l'antiguitat de la mostra en el primer és molt baixa. Si mirem els anys, podem dir que, malgrat el canvi que s'observa en la corba de calibració, l'antiguitat de la mostra se situa, més probablement, en el canvi del segle IX al segle X calNE.
48	ESP-016#2	KIA-28281	Pletiu de la Coveta	ESP-016	Abric	Sondeig		Carbó		0,79	El carbó es va recuperar de la base d'un nivell definit per un sediment de llims gris fosc amb cendres que deu ser el resultat de la neteja d'un fogar.	1425	35	606-651 calNE	570-661 calNE	En aquest cas, la datació i la seva calibració no ofereixen problemes. Es defineix un interval d'aproximadament un segle que compren la segona meitat del s. VI i la primera del s.VII calNE.
49	ESP-018#1	KIA-28280	Obagues de Ratera	ESP-018	Abric	Sondeig		Carbó		1,90	El carbó s'ha recollit de la base del tercer nivell documentat format per llims, cendres i carbons de talla mitjana. En aquest nivell es van recollir restes lítiques i un fragment de ceràmica modelada a mà. Segurament, és el resultat de la neteja d'un fogar.	4160	35	2872-2841, 2813-2679 calANE	2880-2830, 2823-2627 calANE	A causa d'un canvi en la corba de calibració cap al 2825 calANE es defineixen dos intervals, les probabilitats dels quals no permeten negligir cap dels dos ni precisar més. Així, l'antiguitat de la datació se situaria en la primera meitat del III mil·lenni calANE.
50	ESP-014#2	KIA-28279	Fangassals	ESP-014	Aire lliure	Neteja perfil		Carbó		2,13	El carbó datat va ser recollit de la base del monticle de carbons i cendres proper al paviment del forn.	2115	30	192-99 calANE	342-328, 204-49 calANE	Malgrat l'interval més antic que es defineix quan es calibra la mostra a dos sigmes, la probabilitat de trobar-la és molt baixa. Així, es pot dir que l'antiguitat del carbó es troba entre el segle II i la primera meitat del segle I calANE. Més concretament, entre els tres darrers quarts del segle II calANE.
51	ESP-024#2	KIA-28277	Pletiu de Subenuix II	ESP-024	Aire lliure	Sondeig		Carbó		0,63	El carbó prové de la base del nivell on van aparèixer diferents materials arqueològics, en contacte amb un nivell de terra cremada que deuria pertànyer al nivell d'ocupació de la cabana.	1715	30	259-295, 322-382 calNE	250-401 calANE	Tot i que la calibració a dos sigmes només defineix un interval, dins d'aquest no es pot filar més prim a causa de la variació en la corba de calibració.
52	ESP-015#1	KIA-28276	Portarró	ESP-015	Abric	Sondeig	talla 3	Carbó		2,54	El carbó prové d'un nivell de llims foscos amb cendres i molts carbons de talla mitjana que podrien ser el resultat de la neteja d'un fogar.	4255	40	2915-2871, 2802-2779 calANE	3007-2990, 2931-2852, 2813-2743, 2727-2696 calANE	Malgrat els quatre intervals que es defineixen amb la calibració a dos sigmes, el més antic i el més modern es poden negligir a causa de la baixa probabilitat de trobar-hi l'antiguitat de la mostra. Si s'observen les probabilitats per anys, les més altes se situen en els primers anys del segon segle del III mil·lenni calANE.
53	VB-013/M2	KIA-26469	Estany de la Llebre	VB-013	Abric	Sondeig	Nivell 2	Carbó		9,82	El carbó va ser recollit del nivell 2, d'un fogar que marca el nivell d'ocupació de l'abric per sota del sediment húmich superficial. En aquest mateix nivell també es va recollir lítica i alguns fragments de ceràmica a mà.	1530	30	440-485, 532-580 calNE	432-600 calNE	Malgrat les variacions en la corba de calibració, aquesta datació no ofereix gaires problemes. L'antiguitat d'aquesta mostra se situa en la darrera meitat del segle V i el segle VI calNE i, més probablement, en el segon terç del segle V calNE.
54	VB-014#6	KIA-26251	Cova del Sardo	VB-014	Balma/cova	Sondeig	talla 8	Carbó		0,22	La mostra per datar prové d'un nivell d'argila on també ha aparegut lítica i ceràmica a mà. No s'hi va documentar cap activitat.	4210	35	2891-2862, 2808-2757, 2719-2706 calANE	2901-2839, 2815-2677 calANE	La calibració de la datació defineix dos intervals, el més contemporani dels quals és el que acumula més probabilitat, però no permet negligir l'altre. L'antiguitat d'aquesta mostra se situa en la primera meitat del III mil·lenni.
55	VB-014/T9	KIA-26248	Cova del Sardo	VB-014	Balma/cova	Sondeig	talla 9	Carbó		0,57	el carbó prové de la talla 9 del sondeig. És un nivell d'argiles i	5060	40	3943-3894, 3882-3854,	3963-3767 calANE	Malgrat els diferents intervals que es defineixen en la calibració a un sigma, quan

										sorres resultants de la descomposició del granit de la base del sondeig. Es considera que deuria ser un nivall ocupacional ja que s'ha trobat lítica.			3847-3832, 3825-3800 calANE		es fa a dos sigmes, aquests s'unifiquen en un període de 200 anys.	
56	ESP-008#083	KIA-29816	Abric de l'Estany de la Coveta I	ESP-008	Abric	Excavació	2A6	Carbó	Pinus sylvestris/uncinata	0,204	Carbó coordinat 083 procedent d'un dipòsit de llims amb gran quantitat de carbons i cendres, de color gris fosc.	4475	30	3328-3218, 3178-3159, 3122-3095 calANE	3339-3205, 3196-3085, 3064-3028 calANE	A causa de les variacions en la corba de calibració, es defineixen diferents intervals de probabilitat. La irregularitat en aquests intervals no permet precisar gaire tot i que sembla que l'antiguitat de la mostra probablement es trobaria en el període més antic.
57	ESP-008#2A9a	KIA-29818	Abric de l'Estany de la Coveta I	ESP-008	Abric	Excavació	2A9	Carbó	Pinus sylvestris/uncinata	0,25	El carbó prové de l'estrat 2A9 que consisteix en una petita llengua de sediment de color gris fosc amb cendres i carbons. S'ha considerat com un fogar.	7845	45	6750-6721, 6707-6608 calANE	7001-6971, 6913-6884, 6830-6589, 6579-6573 calANE	Malgrat els quatre intervals que es defineixen en la calibració a dos sigmes, el que se situa entre el 6830 i el 6589 calANE acumula el 92,3% de la probabilitat de contenir l'antiguitat de la mostra. Dins d'aquest, cal destacar el període que se situa entre 6679 i 6649 calANE.
58	VF-011/M1	KIA-26254	Meners II	VF-011	Aire lliure	Sondeig	8	Carbó		0,29	Les quatre peces de carbó que configuren la mostra van ser recollides de la base de la seqüència estratigràfica. El sediment que conforma el nivell és molt cendrós i es troba una alta densitat d'escòries de ferro.	1605	35	414-443, 450-462, 484-533 calNE	385-545 calNE	Tot i que la datació a dos sigmes només planteja un interval, la variació de la corba de calibració planteja dos moments separats amb més probabilitats de contenir l'antiguitat de la mostra. Segons això, però, es pot dir que la datació es troba entre la segona dècada del s. V i la segona dècada del s. VI calNE.
59	VF-011/M3	KIA-26253	Meners II	VF-011	Aire lliure	Sondeig		Carbó		0,95	La mostra consisteix en dos fragments del mateix carbó procedents del nivell superior del jaciment. El sediment és cendrós amb una densitat alta d'escòries de ferro.	1780	30	214-261, 280-326 calNE	135-337 calNE	Tot i només definir-se un interval en la calibració a dos sigmes, les variacions de la corba de calibració fan que aquest sigui força ampli. Sembla, però, que la probabilitat més alta se situaria en el segon quart del s. III calNE.
60	VF-022/M1	KIA-26247	Meners VI	VF-022	Aire lliure	Sondeig	estrat 7	Carbó		0,29 ⁹	El carbó procedeix del centre de la seqüència estratigràfica del monticle d'escòries de ferro, d'un nivell amb molta cendra i moltes escòries de ferro.	1660	30	347-371, 377-423 calNE	259-295, 321-436, 491-509, 518-529 calNE	Malgrat que es defineixen quatre intervals quan es calibra la mostra a dos sigmes, el que va de 321-436 calNE concentra el 86% de les probabilitats de contenir la mostra, més concretament, en els anys de canvi de segle.
61	VF-022/M2	KIA-26246	Meners VI	VF-022	Aire lliure	Sondeig	estrat 9	Carbó		0,29	La mostra prové de la base e la seqüència estratigràfica del monticle d'escòries de ferro. El sediment és molt cendrós amb una alta densitat d'escòries de ferro i carbons.	1650	30	349-369, 379-429 calNE	262-279, 328-442, 452-461, 484-532 calNE	Malgrat que es defineixen quatre intervals amb la calibració a dos sigmes, el que va de 328-442 calNE és el que té una probabilitat més alta. Més concretament, entre 390 i 420 calNE.
62	VF-028/M3	KIA-26252	Gall-Fer III	VF-028	Aire lliure	Sondeig	nivell 8	Carbó		1,35	El carbó procedeix del monticle d'escòries de ferro que defineix el jaciment. El sediment és molt cendrós amb una alta densitat d'escòries de ferro i carbons.	1720	30	258-299, 319-355, 366-381 calNE	245-397 calNE	A causa de les variacions en la corba de calibració no és possible precisar més l'antiguitat real de la mostra. Aquesta es troba entre la segona meitat del s.III i els. IV calNE.
63		KIA-20465	Gall Fer	VF-009	Aire lliure			Carbó			El carbó procedeix del dipòsit d'escòries.	1265	20	691-751, 762-772 calNE	676-779 calNE	La calibració de la datació no ofereix grans problemes ja que, a dos sigmes, només es defineix un interval. La variació de la corba de calibració, però, no permet ser més precisos.
64		KIA-20467	Planell de Castenàs	FA-005				Carbó			La mostra procedeix d'un dipòsit d'escòries	1620	25	401-438, 488-530 calNE	389-535 calNE	Malgrat que en la calibració a dos sigmes es defineix un sol interval, la probabilitat per anys és més alta en les primeres dècades del s.V calNE. De totes maneres no es pot

																descartar que l'antiguitat real de la mostra es pugui trobar en algun moment proper al canvi entre els segles V i VI calNE.
65	LL-007/3A5	Beta-252599	Dolmen de la Font dels Coms	LL-007	Aire lliure	Excavació	3A5	Carbó			1930	40	27-42, 48-125 calNE	40 calANE-140 calNE, 150-170, 195-210 calNE		En la calibració a dos sigmes es defineix un interval de 180 anys que acumula el 92.3% de la probabilitat de contenir l'antiguitat de la mostra. Aquesta podria situar-se en el segon quart del s.I calNE.
66		KIA-20468	Piflorit	LL-003	Aire lliure	Neteja perfil		Carbó			2100	20	168-93 calANE	182-51 calANE		Tot i que les variacions en la corba de calibració defineixen un interval ampli, la datació no ofereix més complicacions.
67		KIA-23143	Dolmen de la Font dels Coms	LL-007	Aire lliure	Excavació		Carbó	Pinus sp.		1850	35	126-223 calNE	79-240 calNE		Les variacions en la corba de calibració defineixen un interval força ampli entre el darrer quart del s.I i la meitat del s.III calNE. No és possible precisar més.
68		KIA-23141	Dolmen de la Font dels Coms	LL-007	Aire lliure	Excavació		Carbó	Pinus sp.		1990	30	37-29, 23-11 calANE, 3 calANE-30 calNE, 37-52 calNE	49 calANE-74 calNE		Els quatre intervals que es defineixen a causa de la variació en la corba de calibració s'unifiquen en un període d'aproximadament un segle al voltant del canvi d'era. La probabilitat més alta, però es troba en la primera meitat del s. I calNE.
69	LL-007/092	KIA-23142	Dolmen de la Font dels Coms	LL-007	Aire lliure	Excavació		Carbó	Pinus sp.	El carbó prové d'un forat de pal situat a l'exterior del cromleg del túmul. Estratigràficament correspon a la base del cromleg. Segurament, el carbó procediria del pal.	9375	35	8713-8611 calANE	8747-8562 calANE		La calibració de la datació no ofereix problemes. Sembla que l'antiguitat de la mostra se situa en el segon quart del IX mil·lenni calANE.

Proves estadístiques: Prova 1. Estadística descriptiva, percentatges de cada tancat sobre superfície ramadera total

Jaciment	Total sup tancats	Núm. Tancats	Promig tancat	T1	T2	T3	T4	%T1	%T2	%T3	%T4
ESP-016	5,63	1	5,63	5,63				100	0	0	0
VB-049	20,4	2	10,2	10,2	10,2			50	50	0	0
VB-026E	17	1	17	17				100	0	0	0
NA-058	17,76	1	17,76	17,76				100	0	0	0
VB-014	28,12	2	14,06	18	10,12			64,01138	35,98862	0	0
VB-052	19,4	1	19,4	19,4				100	0	0	0
TC-016	22,02	1	22,02	22,02				100	0	0	0
SO-008O	73,64	4	18,41	28,5	24	12	9,14	38,70179	32,59098	16,29549	12,41173
VB-026O	64,65	3	21,55	29,4	24,6	10,65		45,47564	38,05104	16,47332	0
TC-026D	36	1	36	36				100	0	0	0
VB-060	43,15	2	21,575	36,55	6,6			84,70452	15,29548	0	0
NA-036	57,44	2	28,72	39,73	17,71			69,16783	30,83217	0	0
VB-045	47,94	1	47,94	47,94				100	0	0	0
NA-065	52,14	1	52,14	52,14				100	0	0	0
ESP-022	53,28	1	53,28	53,28				100	0	0	0
VB-044	53,82	1	53,82	53,82				100	0	0	0
ESP-023	101,25	2	50,625	57,5	43,75			56,79012	43,20988	0	0
ESP-024	115,14	2	57,57	66,64	48,5			57,87737	42,12263	0	0
NA-002	105,44	2	52,72	73,44	32			69,65099	30,34901	0	0
VB-034	167,26	4	41,815	76,44	46,08	14	30,74	45,7013	27,54992	8,370202	18,37857
VB-068	86,35	1	86,35	86,35				100	0	0	0
VB-058S	101,68	1	101,68	101,68				100	0	0	0
NA-032	113,04	1	113,04	113,04				100	0	0	0
TC-022	286,85	3	95,61666667	144,09	88,76	54		50,23183	30,943	18,82517	0
VB-053	238,2	2	119,1	151,2	87			63,47607	36,52393	0	0
ESP-015E	233,42	2	116,71	155,52	77,9	0	0	66,62668	33,37332	0	0
NA-030	160,1	1	160,1	160,1				100	0	0	0
VB-064	162,87	1	162,87	162,87				100	0	0	0
NA-022	195,03	2	97,515	180	15,03			92,29349	7,706507	0	0
NA-027	192,67	1	192,67	192,67				100	0	0	0
ESP-015NE	198,86	1	198,86	198,86	0	0	0	100	0	0	0
VB-058N	242,85	1	242,85	242,85	0			100	0	0	0
TC-026C	247,72	1	247,72	247,72				100	0	0	0
VB-043	323,64	3	107,88	297	22,5	4,14		91,76863	6,952169	1,279199	0
TC-019	364,74	1	364,74	364,74				100	0	0	0
SO-008E	525,7	2	262,85	520	5,7			98,91573	1,084269	0	0

Prova 2: Proves de normalitat

Resumen del procesamiento de los casos

	Casos					
	Válidos		Perdidos		Total	
	N	Porcentaje	N	Porcentaje	N	Porcentaje
Superficie total ramadera	25	96,2%	1	3,8%	26	100,0%
Superficie total habitat	25	96,2%	1	3,8%	26	100,0%

Pruebas de normalidad

	Kolmogorov-Smirnov(a)			Shapiro-Wilk		
	Estadístico	gl	Sig.	Estadístico	gl	Sig.
Area	,225	60	,000	,723	60	,000

a Corrección de la significación de Lilliefors

Prova 3: Correlacions

Correlaciones

			Superficie total habitat	Superficie total ramadera
Rho de Spearman	Superficie total habitat	Coefficiente de correlación	1,000	-,075
		Sig. (bilateral)	.	,704
		N	28	28
	Superficie total ramadera	Coefficiente de correlación	-,075	1,000
		Sig. (bilateral)	,704	.
		N	28	28

Prova 4: Anàlisi de variància

4.1 Àrea de cada cabana i la seva tipologia constructiva

Prueba de Kruskal-Wallis

Rangos

Tipologia_Murs	N	Rango promedio
Area 1	8	10,88
2	7	23,29
3	8	30,63
4	12	17,21
5	5	23,70
Total	40	

Estadísticos de contraste(a,b)

	Area
Chi-cuadrado	13,150
Gl	4
Sig. asintót.	,011

a Prueba de Kruskal-Wallis

b Variable de agrupación: Tipologia_Murs

4.2 Àrea de cada tancat i la seva tipologia constructiva

Prueba de Kruskal-Wallis

Rangos

Tipologia_Murs	N	Rango promedio
Area 1	9	38,78
3	6	41,83
4	12	24,50
5	32	27,38
Total	59	

Estadísticos de contraste(a,b)

	Area
Chi-cuadrado	7,177
gl	3
Sig. asintót.	,066

a Prueba de Kruskal-Wallis

b Variable de agrupación: Tipologia_Murs

4.3 Tipologia constructiva de la cabana i superfície ramadera tota del jaciment

Prueba de Kruskal-Wallis

Rangos

	tipo	N	Rango promedio
Superficie total ramadera	1	5	17,40
	2	5	11,80
	3	6	16,50
	4	6	15,00
	5	4	4,00
	Total	26	

Estadísticos de contraste(a,b)

	Superficie total ramadera
Chi-cuadrado	8,872
gl	4
Sig. asintót.	,064

4.4 Tipologia constructiva del tancat més gran i àrea ramadera total del jaciment

Prueba de Kruskal-Wallis

Rangos

Tipologia del tancat més gran	N	Rango promedio
SUP TOTAL RAMADERA 1	6	24,00
3	4	26,75
4	8	15,75
5	16	13,63
Total	34	

Prueba de Kruskal-Wallis

Estadísticos de contraste(a,b)

	SUP TOTAL RAMADERA
Chi-cuadrado	8,677
gl	3
Sig. asintót.	,034

a Prueba de Kruskal-Wallis

b Variable de agrupación: Tipologia del tancat més gran

Estudi de les pràctiques socials ramaderes d'alta muntanya pirinenca a través de les restes arquitectòniques



Una aproximació als modes de poblament pirinenc des del Neolític fins als nostres dies.

VOLUM III ANNEX 2

David Garcia Casas

Mòdul d'Iniciació a la recerca i treball de final de màster
Màster Universitari en Arqueologia Prehistòrica

Departament de Prehistòria. Universitat Autònoma de Barcelona. 2012.

ANNEX 2: DADES ARQUEOLÒGIQUES

En aquest annex es presenta la descripció de les restes arqueològiques que han estat utilitzades en aquest treball. Els vestigis aquí descrits van ser descoberts durant les campanyes de prospecció arqueològica que el Grup d'Arqueologia de l'Alta Muntanya¹ va realitzar al Parc Nacional d'Aigüestortes en les campanyes de 2005, 2007 i 2010, com hem dit en apartats anteriors no es presenten tots els jaciments arqueològics descoberts sinó únicament aquells que presentaven estructures arquitectòniques a l'aire lliure visibles en superfície i que el seu registre i catalogació digital havia finalitzat en el moment d'inici del present treball.

Les descripcions contingudes en aquest annex estan extretes íntegrament de les memòries d'intervenció de les mencionades campanyes (Gassiot 2009a, Gassiot i Rodríguez-Anton, 2010). La descripció de cada jaciment ve precedida per una taula on es mostren:

- Dades de contextualització. (Altura, relleu, jaciment a l'aire lliure o en cova/abric i disposició de les estructures entre elles).
- Conjunts que conté el jaciment, aquets conjunts s'han separat quan s'observen elements que indiquen que algunes de les estructures pertanyen a cronologies i pràctiques diferents a les de la resta del jaciment.
- Sistema constructiu de cada estructura (veure apartat 5.2 pàgina 44-48).
- Mode de poblament assignat a cada jaciment o conjunt a partir dels resultats del treball (veure apartat pàgines 58-61). Com indiquem en la part final del treball, es traça d'una proposta provisional que requereix de més estudi. Es per això que amb les dades de que es disposen avui no es possible assignar un mode de poblament a tots els conjunts i jaciments. Quant en general el conjunt o jaciment presenta els paràmetres clars amb els que identifiquem un mode de poblament així apareix. Quant no s'observen tots els paràmetres i tenim dubtes afegim "possiblement". Quan no existeixen suficients elements per assignar un determinat mode de poblament el camp s'ha deixat en blanc

Tot seguit es passa a una descripció general del jaciment seguida per una descripció particular de cada estructura arquitectònica. Quant les observacions de l'autor del present treball contradiuen o modifiquen l'informe així es fa constar en notes intercalades en el text.

En el cas d'existir representació gràfica aquesta també s'inclou. A vegades trobem una representació de cada estructura i a vegades una representació general del jaciment. Quan la representació s'anomena "croquis" es tracta de un dibuix a escala que, tot i guardar les mesures més importants de cada estructura, pot ometre o simplificar detalls, quan la representació s'anomena plànol o planta es tracta d'una representació molt més precisa realitzada mitjançant les tècniques de fotogrametria digital.

¹ El Grup d'Arqueologia de l'Alta Muntanya pertany al Departament de Prehistòria de la Universitat Autònoma de Barcelona. Actualment esta format per Ermengol Gassiot, David Rodríguez-Anton, Laura Obea, David Garcia, Elsa Puig i Niccolo Mazzuco.

Codi Jaciment:	ESP-015
----------------	----------------

Nom:	Portarró	
Altura: 2276 m	Relleu: Fons de vall	Localització: Aire lliure i abric
Tipus de Jaciment:	Varis recintes adossats, exempts varis abrics.	
Conjunts diferenciats:	ESP-015NE, ESP-015NO, ESP-015E, ESP-015SO	

Tipologia de mur	Estructures
	1 ESP-015A1
	2
	3 ESP-015T1, ESP-015T2
	4
	5 ESP-015A3, ESP-015T3, ESP-015A2, ESP-015EI1, ESP-015A4

Model de poblament	Conjunts
Gran transhumància:	
Agrupat:	
Petits ramaders indep.:	
Antic i protohistòric:	ESP-015E, ESP-015NO, ESP-015NE

Descripció general:

Aquest jaciment es conforma per diferents tipus d'elements: 1 balma i 3 cavitats/abrics entre blocs de granit amb traces visibles d'haver estat arranats mitjançant murs, varis tancats i retalls de mur de pedra seca que defineixen espais clars entre els blocs de granit rodats pel tarter que baixa de la base de l'Agulla del Portarró i diversos punts on, malgrat la densa coberta herbàcia existent, s'hi ha recollit material ceràmic en superfície.

El jaciment es localitza en una zona de vegetació oberta, al final del darrer petit circ abans de la pujada al Coll del Portarró a l'arrencada del seu vessant S i SE. És visible des del camí d'accés al coll per la banda d'Espot, al S d'aquest.

El jaciment integra diverses fases d'ocupació diferenciades, algunes de les quals han pogut ser datades. Hi ha alguna construcció recent, com per exemple el mur de l'Abric 1, que contrasta amb les característiques d'altres murs i tancats. La ceràmica recuperada en superfície és, d'altra banda, d'època romana. Finalment, l'ocupació documentada mitjançant la cala estratigràfica de l'Abric 2 té una cronologia dels primers segles del III Mil·lenni calANE, molt similar a la de ESP-018.

A la base i la part baixa del vessant de l'últim circ que hi ha seguit el Barranc del Portarró en direcció el coll del mateix nom hi ha diversos elements arqueològics que han motivat la identificació d'aquest jaciment. Aquests vestigis es conformen de tres abrics que aprofiten els espais generats per grans blocs de granit rodats pel vessant i en els quals són visibles estructures constructives, diversos tancats i retalls de mur a l'aire lliure, tres punts on s'han recollit restes ceràmiques a l'aire lliure (un d'ells molt proper a l'Abric 1) i una balma amb sediment i material arqueològic.

El lloc es localitza a una altitud que oscil·la entre els 2265 i els 2330 m., si bé únicament la Balma documentada, que defineix la cota superior, es localitza per sobre els 2290 m. La majoria d'estructures (tant restes arquitectòniques a l'aire lliure com abric arranjats amb murs) es situen en a la part basal del vessant que baixa de l'Agulla del Portarró i que, progressivament, modera el gradient del seu pendent. Poc per sobre el pendent de la muntanya és cobert per un extens tarter, alguns blocs del qual arriben fins la zona dels vestigis arquitectònics. Tota l'àrea excepte els vessants rocosos és coberta per prats. En el fons de vall hi ha aigua disponible durant tot l'any actualment, procedent del Barranc del Portarró i d'alguns afluents. El lloc té un accés relativament ràpid i fàcil al Portarró i, d'aquí, a la vall de Sant Nicolau. L'extensió de l'àrea de presumpte interès arqueològic ronda unes 2 Ha.

L'aparença general del jaciment és que aquest és el resultat d'un palimpsest d'ocupacions de diverses èpoques, molt possiblement fruit de l'atractiu que haurien suposat les condicions físiques de l'indret, una zona amb poc pendent, pastures i aigua abundants i que té un accés directe al coll del Portarró, principal via transversal entre les capçaleres de les conques de la Noguera Ribagorçana i de la Noguera Pallaresa.

Dels tres punts on s'han recollit fragments de ceràmica en superfície, dos es situen sobre els camins que hi ha actualment en el marge esquerre de la vall. Una possibilitat és la seva confluència indiqui una major densitat d'aquest tipus de materials en el subsòl en aquest sector, que no es correspondria amb estructures visibles des de la superfície. Una segona, i potser més provable, és que aquest fenomen respongui a l'alteració que els camins fan en el subsòl i a la visibilitat diferencial d'aquest en aquestes àrees. En tots els casos els fragments recollits corresponen a ceràmiques de coccions oxidants amb pastes de color taronja d'aspecte romà. Una d'elles és una vora força rodada i l'altre, la recollida al costat de l'Abric 1, correspon a la base d'una copa. Aquesta darrera és una sigil·lata de vernís vermell.

Totes les estructures arquitectòniques es localitzen en l'extrem Sud i Sud-est del pletiu, just a la part baixa del vessant que el delimita. La seva disposició cobreix una àrea molt més reduïda que la del total del jaciment (uns 600 m²), sobre un eix d'uns 45 m. paral·lel al sentit del vessant. Tot seguit s'ofereix una descripció dels principals elements identificats.

ESP-015E

Conjunt:	ESP-015E
Codi estructura:	ESP-015A1

L'Abric 1 aprofita la cavitat existent a la base de la cara Est de l'acumulació diversos blocs de granit de dimensions molt grans. En realitat en aquesta banda hi ha dues cavitats, però les traces d'arranjament es situen en la més gran de les dues, la situada més al Sud. En aquesta actualment l'entrada a la cavitat és delimitada per dos murs de pedra seca que delimiten una porta de 0,7 m. d'ample. Els trams de mur mesuren 1,15 m. el meridional i 3,8 m. el més septentrional. La construcció d'ambdós murs es veu

sòlida, encara que una mica més acurada en el Nord, i empra clastes anguloses de granit de dimensions molt variades (entre 0,3 x 0,2 m. i 0,1 x 0,1 m. la majoria) tot i que es seleccionen els més regulars i grans per a definir els llandars de la porta. L'ample dels murs ronda els 0,8/0,9 m. i l'alçat de la seva cara externa arriba fins 1,15 m. El seu estat de conservació és bo i no evidencia gaire enrunament, fet que fa pensar que es tracta d'una construcció força recent (s. XIX o XX?). L'interior de l'abric mesura 2,25 m. de profunditat respecte el mur i 6 m. d'ample, i la coberta té una alçada que ronda els 1,6 m., fent un àmbit espai força ampli. El sòl de la cavitat es format per sediment llimós orgànic amb sorres fruit de la descomposició del granit.

Al centre de l'espai interior de l'abric es realitza una cala estratigràfica (Cala nº1) de 60 x 60 cm. en planta i que arriba a 40 cm. de fondària. Al llarg dels primers 5 cm. s'exhuma un sediment de llims amb sorres de color marró, en el qual es detecten 5 llengües superposades de terra cremada amb carbons, claus de ferro, ceràmica vidriada i fusta que no ha patit una combustió complerta. A uns 11-12 cm. de potència apareix una altra llengua de carbons i fins els 23- 24 cm. s'exhuma un sediment similar però amb més carbons tot i que internament estratificat (amb interrupcions en la presència de carbons). Aquí es recullen diversos fragments de ceràmica modelada a mà i una peça de sílex tallat. Per sota comencen a aflorar clastes de granit grans que finalment fan difícil l'excavació. S'atura l'aparició de materials arqueològics

Conjunt:	ESP-015E
Codi estructura:	ESP-015T1 ESP-015T2

A la part frontal de l'Abric 1 hi ha, adossats a la cara Est dels blocs amuntegats, dos tancats. El més meridional es troba just davant l'entrada a la cavitat i l'altra adossa al mur septentrional d'aquest. La seva planta és irregular. El primer mesura 9,5 x 8,2 m. i el segon 10,8 x 14,4 m. Els seus tancaments integren estructures geològiques procedents del tarter (acumulacions naturals de blocs de granit) junt a alineacions actualment desordenades de carreus de granit sense escairar. En aquests casos els clastes són de mesures molt variables, majoritàriament superiors als 0,3 x 0,2 x 0,2 m. En general no s'aprecien ni fileres ni filades en uns murs que es presenten força desfets. Aquest fet contrasta amb l'actual mur de l'Abric 1, que sembla molt més recent. En el Tancat Sud dels dos descrits hi ha, en la seva cantonada Nord-oest, un recinte interior d'uns 5,8 x 5 m., amb un accés d'uns 0,7 m. en la part Sud del seu mur Oest. Les dues parets que el defineixen són fetes mitjançant una filada de clastes grans i força aplanats, d'uns 0,4 x 0,3 x 0,15 m. Manté entre dues i 3 fileres. A l'interior no hi ha traces evidents d'enderroc d'una coberta. Dins del tancat Sud s'ha recollit el fragment de ceràmica sigil•lata.

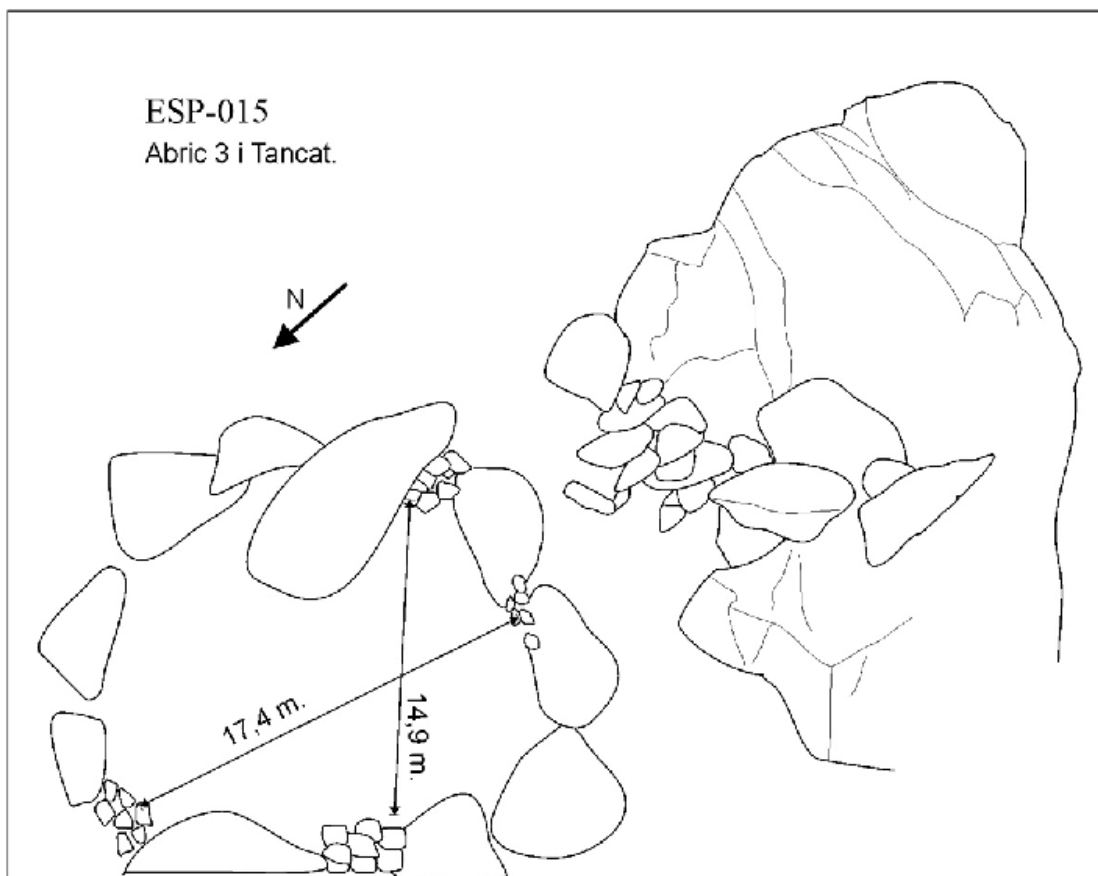
ESP-015NE

Conjunt:	ESP-015NE
Codi estructura:	ESP-015A3

A 21 m. al Nord-est de l'Abric 1 es localitza, ja en el vessant, l'Abric 3, definit pel tancament d'un petit forat existent a la base d'un gran bloc del tarter per mitjà d'un petit mur de pedra seca. L'estructura ressegueix tota l'entrada, que té un ample de 1,6 m. L'espai interior mesura un màxim de 1,1 m. de fondària i no presenta sediment. El mur, d'una única filada en la seva part superior i un ample de 0,7 m. en la base, no presenta fileres ordenades. L'alçat del seu parament exterior arriba a superar 1 m. Els seus carreus són de dimensions mitjanes i petites, no majors que 0,3 x 0,2 x 0,2 m. No s'hi aprecia un nivell d'enderroc evident, fet que planteja la possibilitat d'una construcció relativament recent.

Conjunt:	ESP-015NE
Codi estructura:	ESP-015T3

A l'oest d'aquest abric hi ha les restes d'un recinte (Tancat 3). Aquest recinte delimita una àrea de planta irregular, de 17,4 m. (eix N-S) i 14,9 m. (eix E/NE-W/SW). Gran part de la delimitació de l'espai s'aconsegueix mitjançant la presència de grans blocs del tarter, alguns dels quals poden haver estat desplaçats intencionalment, i la neteja de l'àrea interna. En 4 punts hi ha petits trams de murs de pedra seca, amb traçats que oscil·len entre 1,5 i 3 m., segons els casos. En tots els casos són construccions poc acurades, que no tenen fileres ni filades definides i empen carreus sense escairar de mesures variades. L'accés a l'espai es situa a la banda Nord, a través d'una obertura d'uns 0,8 m. d'ample.



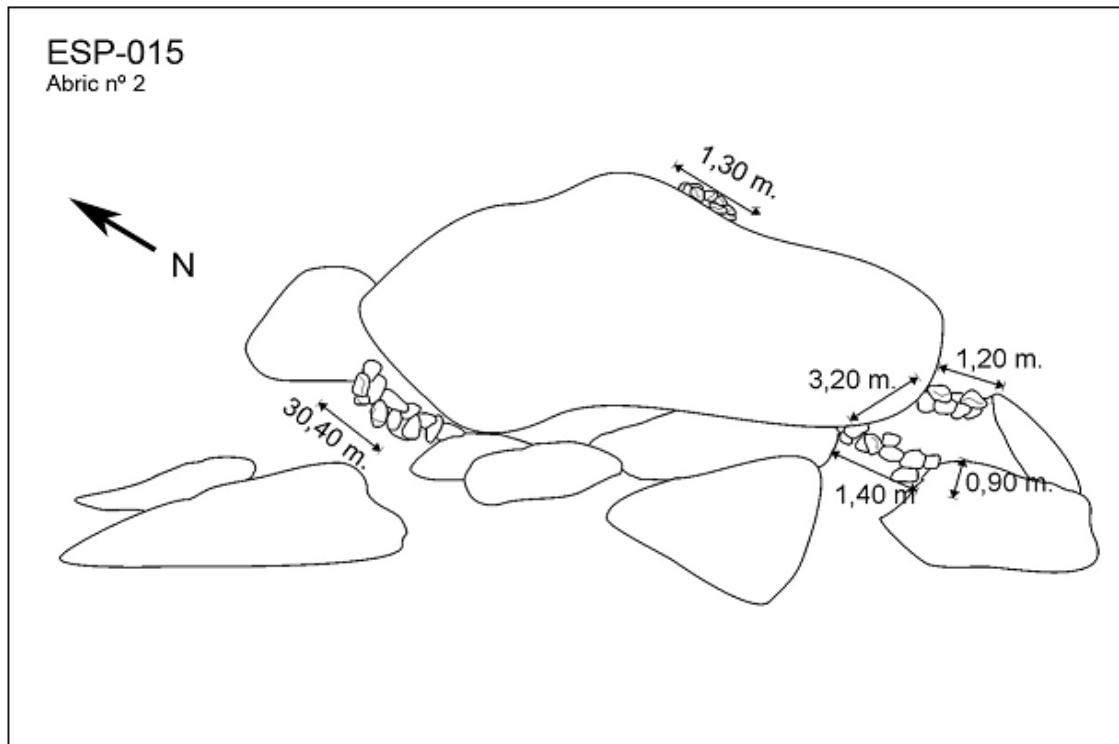
Croquis ESP-015A3 i ESP-015T3

ESP-015 NO

Conjunt:	ESP-015NO
Codi estructura:	ESP-015A2

L'Abric 2 denomina el tercer refugi que aprofita la morfologia d'un bloc de grans dimensions de granit que recolza a sobre d'altres tot generant un espai buit a la seva base. Indicis de l'aprofitament de l'indret com a lloc de resguard els ofereix la presència de tres trams de mur que tanquen o delimiten les tres obertures existents, a l'Oest, el Nord-est i el Sud-est. El parament de majors dimensions és el primer d'ells, que delimita un accés de 3,4 m. d'ample i 0,6 m. d'alt. Sembla ser aquest el principal punt d'ingrés a un espai interior que adquireix 5,7 m. de profunditat cap a l'Est/Sud-est, guanya alçada de la coberta (fins a 1,1 m.) i manté un ample superior als 3 m. El tancament del costat Nord-est és un petit mur de 1,3 m. i un alçat de 0,8 m., contactant el sostre. Finalment, a la banda Sud, davant d'una obertura de 3,2 m. d'ample hi ha dos petits trams de mur (de 1,2 m. i 1,4 m. respectivament) que paral·lels entre ells, i separats 2,9 m., es disposen perpendicularment a aquesta entrada i en la seva part distal adossen a blocs de granit, tot definint un petit espai delimitat. Aquests murs arriben a tenir fins a 0,9 m. d'alçat. En tots els casos les construccions són fetes de pedra seca emprant carreus sense escairar de dimensions mitjanes i petites.

L'espai interior de l'Abric 2 es conforma per un nivell superficial sorrenc amb alguns blocs de granit de grans dimensions que el compartimenten una mica. No s'hi aprecien vestigis d'ocupacions recents. S'hi ha realitzat una cala estratigràfica (Cala nº 2) de 50 x 50 cm. amb la finalitat de detectar si hi ha vestigis d'ocupacions arqueològiques i, en la mesura del possible, datar-les. L'actuació ha permès documentar un primer nivell d'un sediment sorrenc, amb matèria orgànica i petits carbons rodats estèril en altres tipus de materials. Entre els 15 i 21 cm. de fondària, segons el cas, s'ha exhumat un estrat d'entre 5 i 8 cm. d'espessor, també d'un sediment principalment sorrenc però amb una coloració molt més fosca i una gran quantitat de carbons. En el seu interior s'hi ha recollit diversos fragments informes de ceràmica de pastes grolleres i coccions predominantment oxidants. La base d'aquest estrat ha estat datada en la primera meitat del III Mil·lenni calANE. Per sota ha aparegut un tercer dipòsit amb una gran quantitat de clastes mitjans i grans de granit i un sediment més fi, tot i que amb algunes sorres, de color marró clar. Aquí han desaparegut les restes arqueològiques i a 50 cm. de fondària s'ha aturat l'excavació.



Croquis ESP-015A2

Conjunt:	ESP-015NO
Codi estructura:	ESP-015EI1

Uns 15 m. al Nord / Nord-oest del Tancat 3 i l'Abric 3 i ha un altre petit recinte. Aquest recolza a la banda Sud d'un gran bloc rodat del vessant. Són visibles d'aquest tancat un mur que arranca del citat bloc i discorre en direcció Sud-oest, paral·lel a la base de la tartera, un tram de 4,5 m; un segon tram que inicia en l'extrem de l'anterior i s'estén 5,1 m. en direcció Nord-est. A la seva fi, i definint ja el costat Nord-est del tancat, hi ha l'entrada, que té un ample de 1,1 m. i és flanquejada pel seu costat Nord-oest per un gran bloc de granit del qual arranca un darrer tram de mur que tanca definitivament l'espai adossant novament al bloc inicial. Els murs novament són construccions desordenades i força desmantellades de pedra seca, on no s'hi aprecien paraments clarament definits.

ESP-015SO

Conjunt:	ESP-015SO
Codi estructura:	ESP-015A4

La Balma es localitza a la part més elevada de l'àrea definida com a jaciment, 140 m. a l'Oest / Sud-oest de l'Abric 1. Es conforma a la base de la paret sortint de la cara Est d'un aflorament secundari de granit. El sòl de la balma està delimitat i, aparentment terraplenat, per un parament artificial de blocs angulosos de granit de grans dimensions (sovint de més d'1,5 m. d'eix més llarg) que semblen haver estat remoguts de sota la cornisa a fi de delimitar, amb un arranament lineal, la part frontal de la balma. Es defineix així un espai de quasi 10 m. seguint la cornisa i un ample que en algun punt arriba als 3 m. Actualment és cobert per una densa coberta herbàcia que amaga un terra amb algunes lloses i clastes de granit. A la part més occidental es localitzen forces carbons en superfície. A fi de detectar ocupacions arqueològiques o inferir la cronologia del parament frontal, es realitza una cala estratigràfica (Cala N° 3) de 50 x 50 cm. fins una fondària de 40 cm. En els primers 15 cm. el sediment és format per llims amb sorres de color marró fosc. La matriu té força matèria orgànica. En aquest estrat s'hi aprecien diverses llengües de carbons superposades, la major de les quals arriba a tenir quasi 5 cm. d'espessor en algun punt. Aproximadament a la seva alçada s'ha recollit el fragment d'una argolla de ferro, molt degradat. A partir dels 15 cm. de fondària ha aparegut un dipòsit amb una gran quantitat de clastes, sovint grans, de granit i un sediment progressivament més marronós i clar i amb una matriu amb més sorres granítiques. Han deixat de trobar-se carbons i no ha aparegut cap altre tipus de material.

Codi Jaciment:	ESP-016
----------------	----------------

Nom:	Pletiu de la coveta	
Altura: 2180 m	Relleu: Fons de vall	Localització: Aire lliure i abric
Tipus de Jaciment:	Varis recintes exempts i un abric.	
Conjunts diferenciats:	Cap	

Tipologia de mur	Estructures
	1
	2
	3
	4
	5 ESP-016A1, ESP-016T1 I ESP-016T2

Model de poblament	Conjunts
Gran transhumància:	
Agrupat:	
Petits ramaders indep.:	Tot el jaciment (Possiblement)
Antic i protohistòric:	

Descripció general:

El jaciment es conforma d'un abric a sota d'un gran bloc de granit i de les restes d'un petit tancat, un mur possiblement d'un tancat major i algun retall de mur aïllat (potser part d'aquest darrer). L'abric té restes de murs que arrangen l'espai, que es divideix en dos àmbits. Un d'ells, el més obert, aprofita la faceta de la cornisa/sostre ocasionada per un despreniment del bloc i s'orienta cap el Sud i l'Est. L'altre espai és molt més amagat i, actualment, baix de sostre. S'hi accedeix pel costat Nord de l'anterior. En el primer dels àmbits s'ha dut a terme una cala estratigràfica que ha permès constatar l'existència de diversos nivells de dipòsits de carbons amb ceràmica vidriada i ferro a l'inici de la seqüència i ceràmica modelada a mà i sílex tallat a la seva part més baixa

Conjunt:	ESP-016
Codi estructura:	ESP-016A1

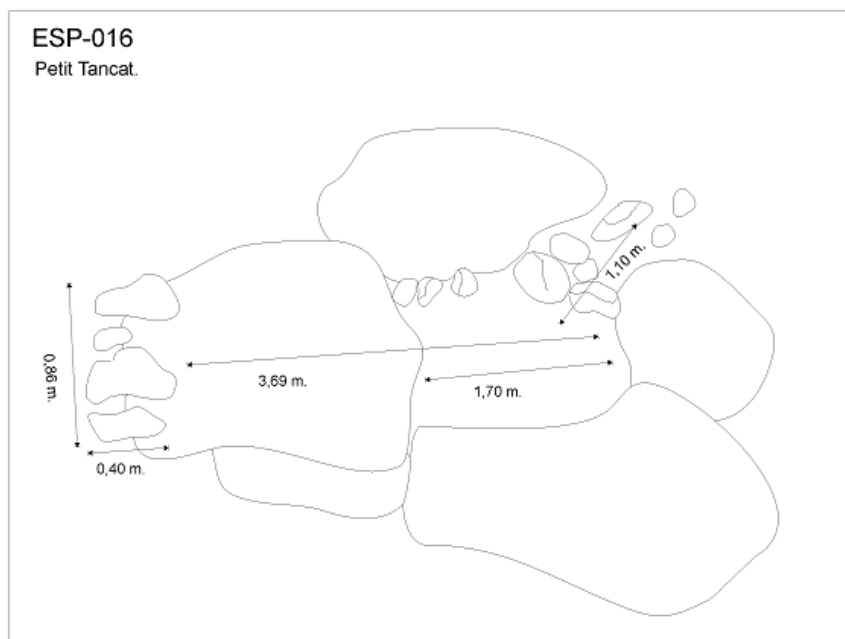
L'abric és l'espai del jaciment en el qual s'hi ha dedicat més esforços de documentació. Es defineix a partir de la morfologia d'un gran bloc de granit disposat a l'inici del vessant Oest de la vall de Monestero. La cavitat generada és visible àmpliament des de diversos punts de la vall, especialment al Sud i Sud-est de l'Estany de Monestero (i, casualment, dona nom al pletiu proper). L'espai apte com a resguard es localitza principalment a les bandes Sud i Est del bloc. En aquests sector hi són visibles diverses construccions que acaben de definir l'espai objecte d'ocupació humana. L'espai interior de l'abric té el seu accés per la banda Sud i la part meridional de la cara Est. En aquest punt la cornisa té una alçada considerable (entre 1 i 1,3 m.) i es defineix un primer

àmbit força ampli que s'estén cobrint eix de 8,2 m. de la meitat Est de la cara Sud del bloc, amb un ample que oscil·la entre 4,3 m. a la banda oriental, junt a l'obertura, i 1,75 m. en la part més occidental.

Aquest àmbit està delimitat per dues construccions de pedra seca. La primera discorre durant 2,8 m. en direcció Sud-Nord coincidint amb el límit de la cornisa a la cantonada SE del bloc. Actualment és visible com una alineació d'entre 1 i 2 fileres de clastes angulosos i grans (uns 0,6 x 0,4 m.) de morfologies heterogènies. En el seu extrem Sud aquesta estructura enllaça amb una acumulació desordenada de carreus encara majors que sembla ser el fruit de la neteja de l'espai interior de la cavitat. La segona és un altre mur que presenta un traçat en direcció E-W en el primer tram de 2,45 m. per a després girar vers el SE i continuar, definint una planta una mica sinuosa, al llarg de 3,8 m. El primer tram ressegueix una línia de ruptura del relleu de l'interior de l'Abric (i que defineix el segon dels àmbits existents) i es conforma con una alineació de dues filades de clastes d'uns 0,3 x 0,3 m. mentre que el segon, majoritàriament, es conforma com una única filada de carreus de dimensions similars i majors. L'alçat en tots dos casos no supera les dues fileres. La superfície de l'espai definit a sota la cornisa, arriba a quasi a 19,9 m², si bé únicament semblen aptes per a l'ocupació humana poc més de 9,5 m² (doncs gran part de la meitat occidental de l'àmbit presenta una gran acumulació de blocs del tarter). En aquesta segona part el sediment de la superfície és format per llims i sorres i hi creixen ortigues i altres herbes. En aquest àmbit hi ha diverses traces d'ocupacions relativament recents: un apilonament de llenya a la banda Est, alguna amb traces de combustió parcial, i una petita estructura de combustió feta amb clastes i de planta circular adossada a l'extrem Sud del mur oriental.

Conjunt:	ESP-016
Codi estructura:	ESP-016T2

A uns 25 m. al Sud hi ha les restes d'un recinte de dimensions incertes que queda amagat en la vegetació extremadament frondosa i alta que hi ha en aquest punt. Probablement es tracta d'un tancat ramader



Croquis ESP-016T2

Conjunt:	ESP-016
Codi estructura:	ESP-016T1

Amb l'observació del croquis i les evidències arquitectòniques que mostra s'ha cregut pertinent afegir una estructura més a la descripció: Un espai terrassat de funció incerta.

Codi Jaciment:	ESP-018
----------------	----------------

Nom:	Obagues de ratera	
Altura: 2312 m	Relleu: Fons de vall	Localització: abric
Tipus de Jaciment:	Abric.	
Conjunts diferenciats:	cap	

Tipologia de mur	Estructures
	1
	2
	3
	4
	5 ESP-018A1

Model de poblament	Conjunts
Gran transhumància:	
Agrupat:	
Petits ramaders indep.:	
Antic i protohistòric:	

Descripció general:

El jaciment consisteix en un abric conformat a l'espai buit existent a la base d'un gran bloc erràtic de granit. Aquest espai, que té un accés molt obert orientat al Sud, ha estat com a mínim en una de les seves ocupacions arranjat amb dos trams de murs que, deixant una zona d'entrada, ressegueixen la vertical de la cornisa. A l'interior de l'abric s'hi identifiquen diverses traces d'ocupacions recents (s. XX). En una cala estratigràfica realitzada es recull un fragment ceràmica modelada a mà i es documenten diverses llengües de sediment amb carbons.

L'abric es troba en l'arrencada del vessant Nord-est de la vall de Ratera, uns 860 m. abans d'arribar a l'Estany del Port de Ratera. La zona és molt pedregosa, amb tarters, i petites clapes de prat i algun arbre dispers. Hi ha aigua propera i accessible.

La cronologia de les ocupacions documentades és diversa. En superfície i ha restes recents. La datació de la base de la seqüència d'estrats de llims amb carbons de la cala estratigràfica ha facilitat una cronologia de la primera meitat del Tercer Mil·lenni calANE.

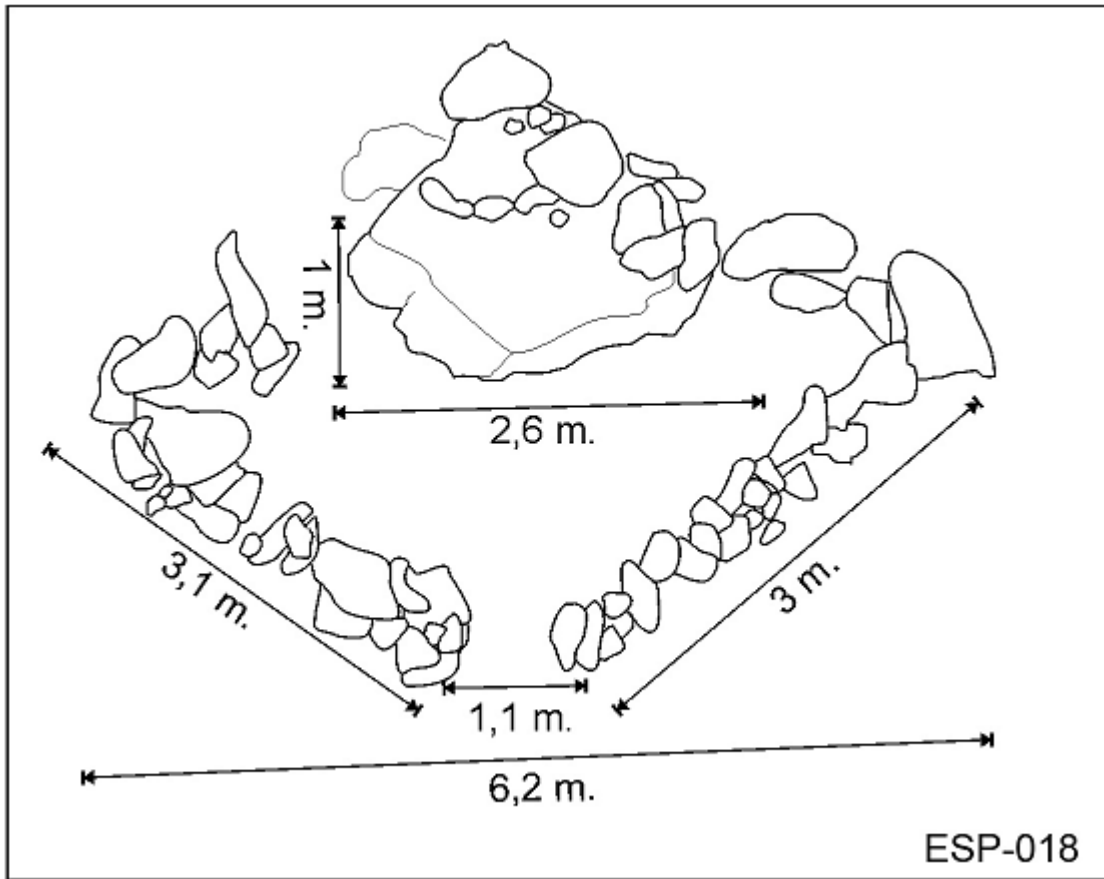
Aquest jaciment es localitza a la part alta de la vall de Ratera, uns 870 m. abans d'arribar a l'Estany del Port de Ratera, que en defineix la capçalera. La zona és bastant pedregosa i en molts trams és coberta per llengües de tartera. No obstant i ha espais amb vegetació de prat, algun pi negre dispers i aigua accessible. L'indret es situa, alhora, en el camí d'accés al port des del Sud. Actualment un dels corriols transcorre uns 40 m. al SW del punt on hi ha l'abric, que aprofita un dels darrers blocs del tarter que baixa pel vessant i mor al fons de la vall.

Conjunt:	ESP-018
Codi estructura:	ESP-018A1

L'abric es conforma a la base d'un gran bloc de granit que, amb una inclinació cap el Nord, genera un espai obert cap el Sud. Just coincidint amb el límit del bloc de coberta, resseguint la cornisa hi ha dos trams de mur que tanquen una mica aquest accés obert. L'espai interior de l'abric presenta una planta romboïdal, d'uns 6,2 m. de diagonal major (sentit E-W, paral·lel a l'accés) i 4,4 m. de diagonal menor (N-S). El sostre arriba a tenir uns 1,6 m. d'alçada. Franquejant l'accés hi ha els dos trams de mur. El Mur Sud-est limita la banda oriental de la cornisa, al llarg de 3,0 m. amb una planta rectilínia en direcció SW-NE. El Mur Sud-oest fa el mateix al llarg de 3,1 m. en direcció SE-NW. Entre els dos hi ha un espai de 1,1 m. que es conforma com a porta. En tots dos casos el seu alçat màxim es localitza en el costat oposat a aquesta porta i ronda els 0,7 m. La construcció d'ambdós és també molt similar: són de pedra seca de granit i formats per una única filada de clastes d'uns 0,25 x 0,15 m. per terme mig i sense escairar. En el seu recorregut integren alguns blocs de grans dimensions. El Mur Sud-oest integra també un pi, que sembla anterior a l'estructura. Entorn la porta sembla que dos grans blocs defineixin els respectius llindars. Tot i que hi ha algun bloc desplaçat, el nivell d'enrunament és molt limitat i la sedimentació de la base de la majoria dels carreus (excepte dels blocs més grans) és molt escassa. Sembla, doncs, que es tracta d'una construcció recent.

De l'interior de l'abric, la franja més propera a la cornisa i els murs presenta força sediment. En canvi, a la part més profunda el terra és copat per diversos blocs de granit. En el punt central del fons de l'espai n'hi ha un de grans dimensions, a sobre del qual hi ha una estructura de combustió formada per un cercle de diversos carreus de granit més grans en els laterals i menors en l'arc frontal. En el seu interior hi ha carbons i cendres d'aspecte relativament recent. Just a sobre de l'estructura, en una esquerra de la coberta hi ha clavat un clau de ferro, que molt probablement es relaciona amb l'estructura descrita. En els extrems Est i Oest de l'interior de l'abric també hi ha traces de carbons que fan pensar en petits fogars. A part de les descrites, no es troben més evidències en superfície.

A fi de comprovar la possible existència d'ocupacions més antigues, es realitza una cala estratigràfica de 50 x 40 cm. a l'interior de la cavitat. L'actuació permet documentar una seqüència de tres grans dipòsits de llims amb cendres i carbons associats a terra termoalterada a llurs respectives bases. En el dipòsit inferior ha aparegut un fragment de ceràmica modelada a mà. Un carbó de la base d'aquest dipòsit, a prop de 50 cm. de fondària, ha proporcionat una datació de principis del Tercer Mil·lenni calANE. Es desconeix, no obstant, la cronologia dels dipòsits entremitjos.



Croquis ESP-018A1

Codi Jaciment:	ESP-022
----------------	----------------

Nom:	Pletiu de Subenuix I	
Altura: 2276 m	Relleu: Zona baixa de vessant	Localització: Aire lliure
Tipus de Jaciment:	Varis recintes adossats i exempts.	
Conjunts diferenciats:	Cap	

Tipologia de mur	Estructures
	1
	2
	3
	4
	5 ESP-022C1, ESP-022T1

Model de poblament	Conjunts
Gran transhumància:	
Agrupat:	
Petits ramaders indep.:	ESP-022 (Possible)
Antic i protohistòric:	

Descripció general:

Aquest jaciment agrupa tres vestigis arquitectònics distants entre ells entre 140 m. i 240 m. El primer (Estructura 1) d'ells correspon a les restes d'un petit recinte de planta rectangular, al qual possiblement se n'hi adossa un altre, i funcionalitat desconeguda (tancat, habitació?) del qual se n'intueixen tres murs força sedimentats que adossen a un bloc que tanca el costat restant. El segon (estructura 2) és un retall de mur aïllat que es disposa seguint la corba de nivell del vessant i que també es presenta força cobert de sediment. El tercer (Estructura 3) és una construcció de planta quasi circular (tot i que oberta per un costat) localitzada al cim del turó que voreja pel Nord-oest l'entrada a la vall de Subenuix, i que sembla més recent que les anteriors. Les restes cobreixen una extensa àrea del vessant i la carena del Pletiu de Subenuix d'Avall, arribant fins el camí que permet accedir a la vall i que passa per sobre l'Estructura 1. L'indret és principalment una àrea de pastures, amb bosc de pi negre a la carena.

La cronologia és desconeguda. A prop, les restes arquitectòniques de l'assentament ESP-024 tenen una cronologia tardo-romana, que potser és extrapolable a l'Estructura 1, la que té aparença d'una major antiguitat.

Nota:

Malgrat la descripció realitzada en camp, una observació detallada del registre m'ha fet optar per no separar en sectors les dues estructures.

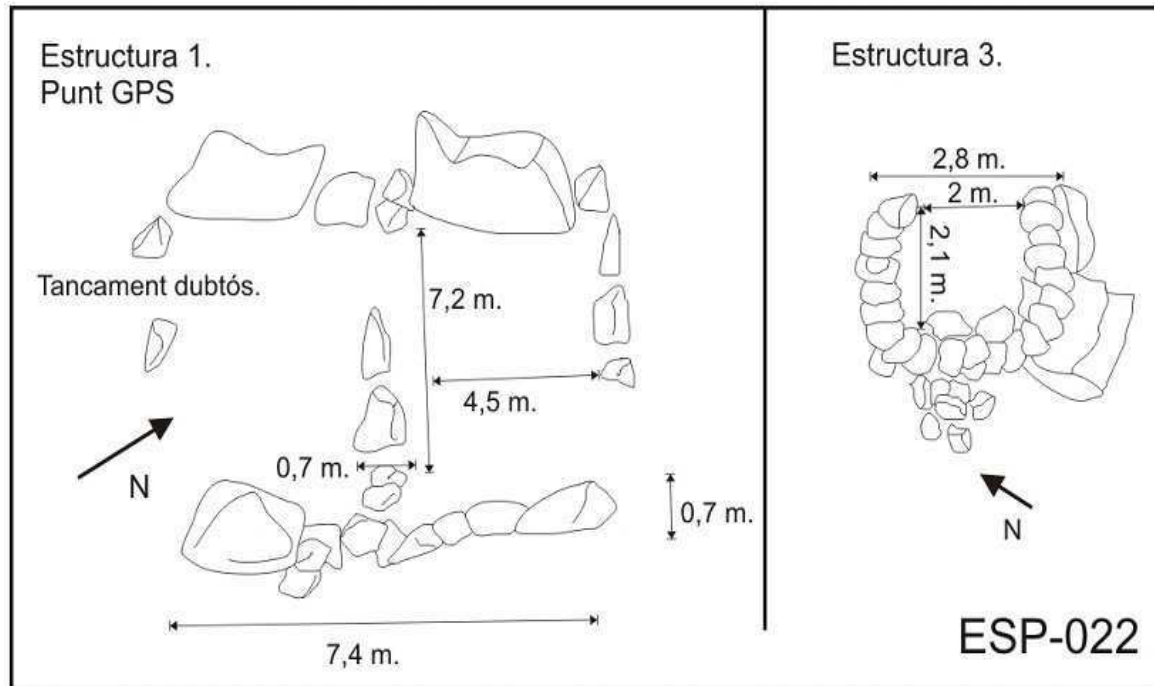
Conjunt:	ESP-022
Codi estructura:	ESP-022T1

Les restes constructives denominades Estructura 1 es localitzen al punt de menor cota del jaciment i són visibles des del propi camí, que els passa per sobre. En elles hi és evident un recinte de planta rectangular (7,2 m. de llarg, i 4,5 m. d'ample) seguint un eix orientat NW-SE, perpendicular al tàlveg. El mur transversal que defineix el costat Sud-est s'estén cal el Sud-oest superant l'ample del recinte i la cantonada que defineix amb el mur del costat SW. La capçalera d'aquest recinte (a la banda NW) està formada per un únic bloc de granit (de forma similar al recinte identificat a ESP-019) al qual adossen els dos murs longitudinals. Seguint vers el Sud-oest l'eix que aquest bloc marca hi ha carreus de granit de grans dimensions que podrien estar definint una filada. Si això fos cert, hi podria haver un segon recinte adossat al primer i definit per aquesta filada i per la continuació del mur SE. Li mancaria, no obstant, el tancament longitudinal de la banda SW, fet que fa aquest segon àmbit molt hipotètic. La construcció dels murs és feta a base de pedra seca amb carreus de granit sense escairar. Els murs tenen entre 1 i 2 filades en funció de les dimensions dels carreus (de 0,6 x 0,4 x 0,2 m. a 0,25 x 0,2 x 0,2 m.) i un alçat que no supera els 0,4 m. El tancament del costat NW el forma un gran bloc natural, que actua definint una espècie d'ortostat. Els murs estan molt colgats de sediment, tapant diversos trams de la única filera actualment visible. Aquest fet sembla indicar que la construcció és bastant antiga. Hi ha poc enderroc visible tant a l'interior com a l'exterior del recinte, fet que planteja interrogants sobre l'alçat original de les estructures de tancament. No hi ha traces de sostre de lloses col·lapsat.

Conjunt:	ESP-022
Codi estructura:	ESP-022C1

L'Estructura 3 es situa a 236 m. al Nord-est de l'Estructura 2 i 141 m. al Nord de l'Estructura 1, en el promontori més septentrional de la carena que delimita pel Nord-oest el Pletiu de Subenuix d'Avall. L'indret té una molt bona visibilitat sobre el vessant d'Amitges i bassiero i les valls d'Espot i Subenuix, així com del pas d'accés cap el Portarró des de la capçalera de l'Estany de Sant maurici cap a les Marrades del port. La construcció recolza directament sobre l'aflorament de grans blocs de granit del cim. En planta l'Estructura 3 defineix un recinte de morfologia irregular, amb murs arquejats i angles "roms". Mesura 2,1 m. de llarg (eix SW-NE) i 2,8 m. d'ample (eix SE-NW). Té una gran obertura cap el Nord-est de 2 m. d'ample. La construcció és de pedra seca. El mur deixa entre els carreus molts petits forats que no estan relligats amb sediment ni tapats amb altres clastes. La seva factura és molt expeditiva, amb carreus sense desbastar de mesures molt irregulars (de 0,1 x 0,1 x 0,1 m. a 0,5 x 0,3 x 0,3 m.), dominant potser els de dimensions més grans. No s'aprecien fileres clares en el parament. En planta els murs tenen una única filada i un ample d'uns 0,4 m. A la banda SW de la construcció hi ha evidències d'enrunament, amb clastes caiguts cap l'exterior de l'estructura i una disminució de cota de la cresta del mur. En aquesta zona també hi ha clastes plans caiguts cap a l'interior del recinte, que recolzen en el parament intern del mur i que poden ser indicatives d'un hipotètic sostre de lloses. En general, no obstant, la resta del tancament sembla mantenir la cota de la cresta del mur i haver patit poc enrunament. A l'interior del recinte hi ha alguns clastes. No obstant, l'abundant pinassa en dificulta la visió. La neteja de la base d'alguns trams del mur indica que hi ha

poca sedimentació, d'uns 3 a 5 cm. màxim d'humus. En alguns punts la base de la primera filera recolza directament sobre roca mare i en d'altres sobre sòl orgànic. Aquest fet, junt amb l'estat de conservació de la construcció fa pensar que la seva cronologia és força recent. Se'n desconeix la funcionalitat, tot i que l'indret, exposat al vent, té bones qualitats com a lloc de guaita del territori circumdant.



Croquis ESP-022T1 i ESP-022C1

Codi Jaciment:	ESP-023
----------------	----------------

Nom:	Pletiu de Peretó	
Altura: 2210 m	Relleu: Zona baixa de vessant	Localització: Aire lliure
Tipus de Jaciment:	Varis recintes exempts.	
Conjunts diferenciats:	Cap	

Tipologia de mur	Estructures
	1 ESP-023T1
	2
	3
	4 ESP-023C1, ESP-023T2
	5

Model de poblament	Conjunts
Gran transhumància:	
Agrupat:	
Petits ramaders indep.:	ESP-023 (possible)
Antic i protohistòric:	

Descripció general:

Seguint el camí que duu al refugi d'Amitges, més amunt de l'Estany de la Bassa i just abans d'arribar a la corba on brolla una font d'aigua, hi ha un petit pletiu, de pendent suau i amb vegetació pròpia de pastures i de sòls amb abundància de nitrats. A la banda Sud i Est d'aquest espai hi ha les restes arquitectòniques que motiven la documentació del jaciment. Com en d'altres ocasions, les estructures es localitzen a l'arrencada del vessant, quan el terreny esdevé més rocós. Els vestigis identificats es designen com a Tancat N° 1, Tancat N° 2 i Cabana. En tots els casos les construccions són fetes a base de pedra seca emprant carreus de granit de dimensions d'uns 0,4 x 0,2 x 0,2 m., de mitjana, tot i que en algun tram de la Cabana i del seu enderroc tendeixen a ser una mica més petits.

Conjunt:	ESP-023
Codi estructura:	ESP-023C1

La Cabana es situa a uns 7 m. al Nord/Nord-oest de la cantonada del Tancat N° 2. La seva planta actual és més o menys. Mesura entre 3,2 m. i 3,5 m. de diàmetre. En un punt

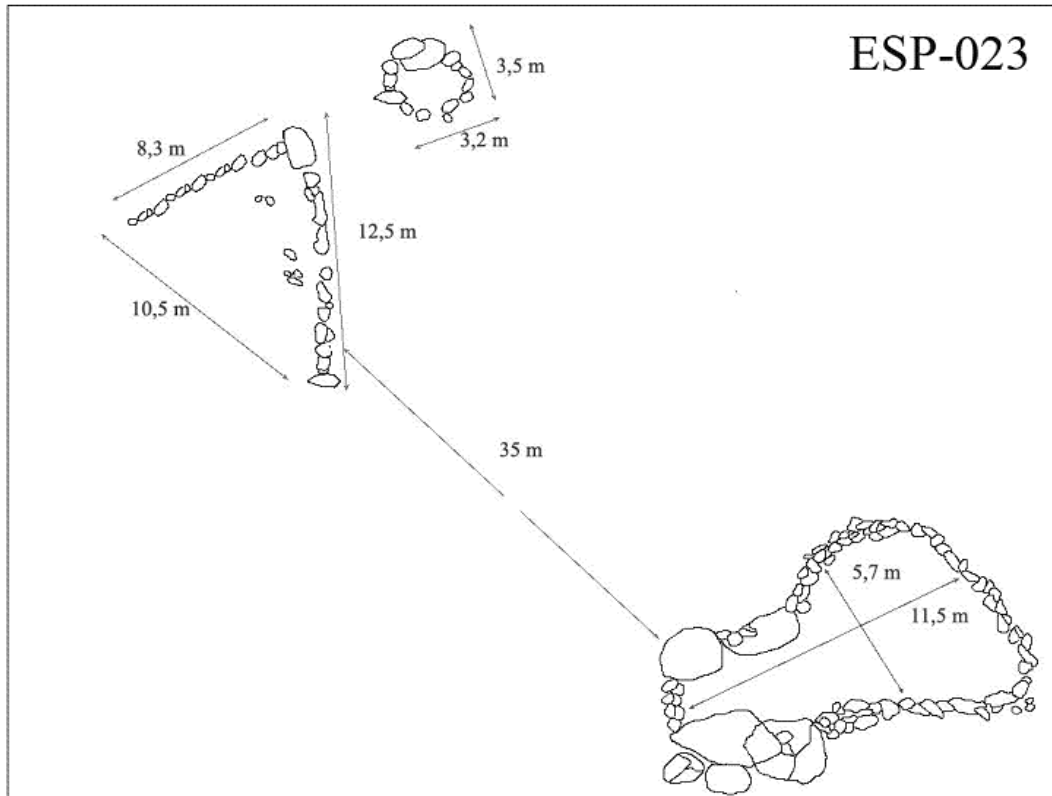
del seu traçat la construcció adossa a un bloc de granit força gran, no aportat antropícament. La construcció és a base d'un mur d'una filada de carreus grans de granit que, tot i no semblar escairats, en alguns casos evidencien certa selecció de formes anguloses. En la seva banda Sud l'enrunament del mur és major i els clastes són més petits. A l'interior no s'hi detecta l'existència d'una coberta de lloses caiguda. S'hi realitza una petita cala de 20 x 20 cm. i a una fondària de 19-20 cm. apareixen carbons. Davant d'aquest fet, l'excavació s'atura.

Conjunt:	ESP-023
Codi estructura:	ESP-023T1

El Tancat N° 1 es situa al marge Sud del jaciment, a la base de la tartera que marca l'inici del vessant cap a l'elevació designada com a Pletiu de Peretó. Conformava un recinte de planta irregular, de 12 m. de llarg i 5,7 m. d'ample a la part oriental. Més o menys en els 2/3 de la seva extensió cap a l'Oest la seva planta s'estreny a poc més de 2,5 a 3 m. d'ample. En el seu traçat, el mur que el delimita integra diversos blocs de granit de grans dimensions del tarter i la vessant. L'ample del mur ronda els 0,6 m. i té un alçat màxim, corresponent a unes tres fileres, d'uns 0,7 m. Tot i que en alguns punts s'hi observa cert enrunament, la seva visió és clara i el seu perímetre és ben definit.

Conjunt:	ESP-022
Codi estructura:	ESP-022C1

El Tancat N° 2 es troba a uns 35 m. al Nord-oest del recinte anterior, en la banda Oest del prat on s'ubica el jaciment. A diferència del Tancat N° 1, aquí només s'identifiquen dos murs que conflueixen en un angle de poc menys de 90° i que, per tant, deixen obert per dos costats el que hauria pogut ser el recinte original. El primer dels murs es disposa seguint una orientació aproximada S-N durant 12,5 m. seguint més o menys la corba de nivell i el segon enllaça amb el seu extrem septentrional per a discórrer cap a l'Oest al llarg de 8,3 m. En el punt on s'estableix el contacte entre ambdós hi ha un bloc gran de granit, d'origen geològic. El primer mur presenta una obertura d'uns 0.8 m. que sembla correspondre a l'accés del Tancat N° 2. El seu alçat és d'uns 0,7 m. i la seva construcció similar a la de l'altre recinte. Del segon mur només se'n conserva una filera i, en planta, només presenta una filada.



Croquis ESP-022C1, ESP-022T1 i ESP-022 T2

Codi Jaciment:	ESP-024
----------------	----------------

Nom:	Pletiu de Subenuix I	
Altura: 2165 m	Relleu: Zona baixa de vessant	Localització: Aire lliure i abric
Tipus de Jaciment:	Varis recintes exempts	
Conjunts diferenciats:	ESP-024M, ESP-024D	

Tipologia de mur	Estructures
	1 ESP-015A1
	2
	3 ESP0-24C1, ESP-024T1, ESP-024T2
	4
	5 ESP-024C3, ESP-024E11

Model de poblament	Conjunts
Gran transhumància:	
Agrupat:	
Petits ramaders indep.:	
Antic i protohistòric:	ESP-024M

Descripció general:

En la part alta de la zona de pastures que limita el marge dret del sender que porta cap a l'Estany de Subenuix des de l'inici de la vall, uns 117 m. al Nord-oest del punt on el camí creua el riu de la Ribera de Subenuix, es localitza un conjunt d'estructures arquitectòniques. La zona és relativament poc inclinada i abasta el cim d'un petit contrafort fins a la part baixa del tarter que limita l'àrea per la part superior del vessant. El punt té una bona visió sobre les valls de Subenuix i l'Estany de Sant Maurici, i no es troba gaire allunyat de punts amb aigua permanent. Les estructures, principalment murs que delimiten àrees terraplenades, es troben principalment exemptes les unes de les altres i cobreixen una àrea d'uns 500 m² aproximadament. Algunes d'elles es confonem amb els blocs del tarter i la seva visibilitat és complicada. La tipologia d'algunes construccions recorda alguns dels murs dels tancats de ESP-015, jaciment que ha facilitat ceràmica romana en superfície. La datació obtinguda aquí indica que ESP-024 té com a mínim algunes de les construccions d'època romana (s. III-IV calNE). A la mateixa vall ESP-026 té una cronologia prop de dos segles anterior. Potser la única construcció que sembla de diferent cronologia a la resta és l'Estructura 2.

ESP-024M

Conjunt:	ESP-024M
Codi estructura:	ESP-024C1

És una de les estructures més evidents del jaciment. Es localitza en el sector inferior del mateix, en una zona de pastures i de poc pendent. La seva planta és rectangular, de 6 m. de llarg i uns 5 m. d'ample. El seu eix longitudinal s'orienta en direcció SW-NE. Els murs que el delimiten es troben molt sedimentats i coberts per sòl orgànic i herba. La seva visibilitat es dona, principalment, per les línies de ruptura que introdueixen en el relleu, promovent a més un enfonsament corresponent a l'interior del recinte, ja que en gran part és coberta per sòl orgànic i herba. Complementa aquesta visió l'aflorament d'alguns dels carreus de l'estructura. Tots els murs, excepte el del costat Sud-est, mesuren un ample d'1 m. L'amplada del darrer, el que delimita el recinte per la banda més baixa del vessant (i per tant, amb un alçat major) és més confós. L'elevació perceptible actualment marca un ample de prop de 1,75 m., però que pot estar falsejat per la presència d'enderroc. L'espai interior als murs mesura 4 m. de llarg i 3 m. d'ample. La construcció dels murs és, aparentment, de paret seca emprant blocs de granit poc o gens escairats. En planta semblen presentar dos paraments d'una filada cadascun i un rebliment intern. En alguns punts els murs aprofiten gran blocs, possiblement geològics. El mur que anivella el terreny per la seva cota inferior (costat SE) presenta abundants blocs grans en el seu parament exterior. El relleu suggereix l'existència d'abundant enderroc tant a l'interior com a l'exterior, recolzant en els paraments dels murs tot formant tal•losos inclinats.

A la part més enfonsada de l'interior es realitza una cala estratigràfica de 50 x 50 cm. amb la finalitat de documentar l'existència d'un nivell d'ocupació i, eventualment, datar-lo. Els primers 8-10 cm. exhumats corresponen a un sediment d'humus estèril format posteriorment a l'abandonament de l'edifici. A partir dels 10 cm. comencen a aparèixer petits carbons i fragments molt rodats de ceràmica de pasta depurada taronja. Aquests materials incrementen de forma molt notòria a partir dels 16 cm. i fins els 18-19 cm. de profunditat, per sota de taques de terra cremada (tubot?) i més carbons. Entre els materials apareguts hi ha un esclat, un fragment de vidre antic, algunes restes ceràmiques, carbons i fauna molt meteoritzada. Aquest nivell de materials, que sembla correspondre a l'ocupació de la construcció, recolza sobre un sediment de llims de color marró que en la seva part superior té fragments de terra cremada que cobreix un nivell de petits clastes plans que podrien ser estructurals. El carbó datat en el s. III-IV calNE prové de l'inici d'aquesta capa de terra cremada en contacte amb materials arqueològics, i previsiblement es relaciona amb l'ús de la construcció.

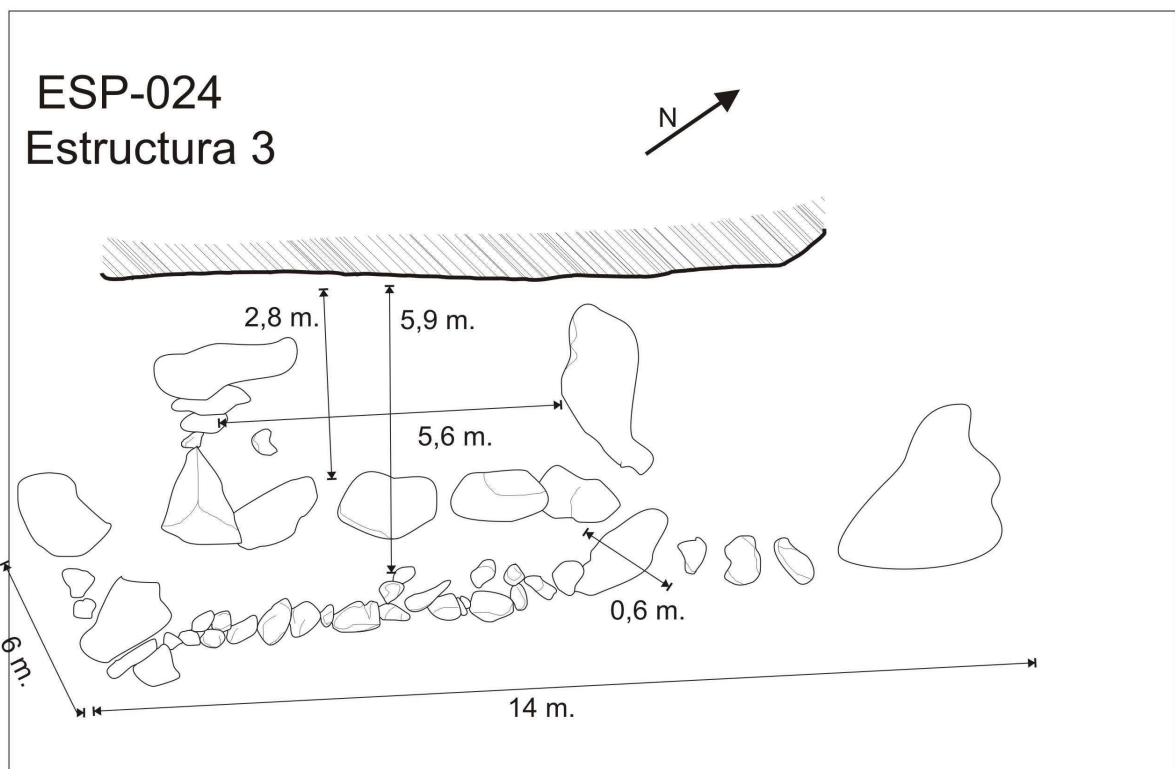
Conjunt:	ESP-024M
Codi estructura:	ESP-024EI1

Aquesta estructura limita al Nord-oest amb l'Estructura 4 i per la seva banda Est/Sud-est suposa el límit oriental del jaciment. Es conforma com un espai terraplenat per un mur de terrassa fet a base una única filera de blocs de granit força grans (de dimensions variables però generalment superiors a 0,4 x 0,3 x 0,2 m.) que en diferents punts, especialment en els extrems, aprofita blocs naturals. Únicament en el seu extrem Sud mostra l'existència de 3 fileres. Té un alçat d'uns 0,8 m, un ample de 0,6 i un recorregut

màxim de 14 m., tot i que el més evident correspon als 8 m. més meridionals. En l'extrem Sud aquest mur gira cap a l'Oest al llarg de 6 m. (mur Sud-oest) definint una planta d'arc a base d'un sòcol de 1 – 2 filades de carreus de granit molt sedimentats de dimensions similars a les del mur anterior. Podria ser el tancament de la terrassa en aquesta banda.

Conjunt:	ESP-024M
Codi estructura:	ESP-024C3

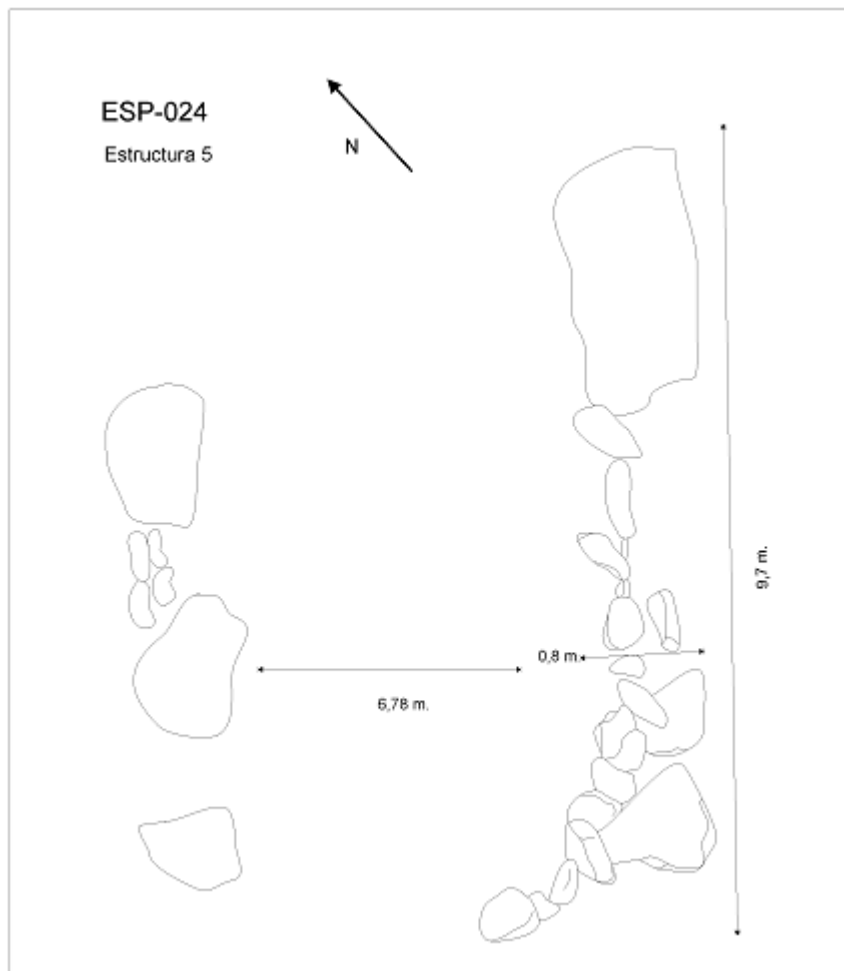
El tret diferencial de l'Estructura 3 és que en la part Sud de l'espai terraplenat s'hi distingeixen les restes d'un recinte de planta rectangular de 5,6 m. De llarg (seguint l'orientació de la terrassa) i uns 2,9 m d'ample. De ell en són evidents les fileres basalts dels murs Nord-oest, Nord-est i Sud-est. El tancament restant sembla definit pel mur frontal de la terrassa Estructura 4. Els murs d'aquest recinte es presenten com un sòcol molt sedimentat d'una filada de carreus grans (més de 0,4 x 0,3 m.) que en general no arriben a tocar-se. L'interior és buit i no hi ha traces visibles d'enrunament. Podria constituir un espai d'hàbitat a l'interior de la terrassa.



Croquis ESP-024EI1 i ESP-024C3 (contingut dintre del primer)

Conjunt:	ESP-024M
Codi estructura:	ESP-024T1

A l'interior de la tartera, en el límit Oest del jaciment, hi ha un tancat o espai delimitat. La seva visibilitat s'estableix pel buidatge d'una àrea de dins de la tartera, d'uns 4,8 m. de llarg i 3 m. d'ample, que actualment té una densa coberta de neret, i per l'existència d'un mur en la seva banda superior (Oest) fet de pedra seca amb carreus de diferents dimensions però que defineix molt clarament el parament interior (respecte el recinte). El seu alçat ronda els 0,8 m. i té un recorregut de 4,8 m. adossant a dos grans blocs.



Croquis ESP-024T1

Conjunt:	ESP-024M
Codi estructura:	ESP-024T2

En l'extrem més occidental del jaciment hi ha com a mínim 5 trams de mur que, majoritàriament, reomplenen espais buits entre blocs rodats que marquen el límit interior de la tartera que hi ha per sobre del jaciment en el vessant. Aquest element conforma el límit Oest del jaciment i podria constituir el costat occidental d'un tancat (en aquest punt caldria definir la relació que guarda amb l'Estructura 4). Els trams dels murs són:

Tram 1: format per quatre clastes plans de granit disposats transversalment al seu eix. Té un llarg de 1,1 m., un ample de 0,5 m. i un alçat de 0,5 m.

Tram 2: format per 3 clastes plans de granit de 0,4 m. d'eix, un posat verticalment i els altres dos un a sobre l'altre.

Tram 3: amb un recorregut de 3,1 m., un ample de 0,6 m. i un alçat de 0,8 m. és format per carreus de 0,6 m. d'eix. És evident en el seu parament interior.

Tram 4: format per tres clastes plans de granit. Recolzant en un bloc de granit, delimiten un espai buit de pedres que després és continuat pel tram 5.

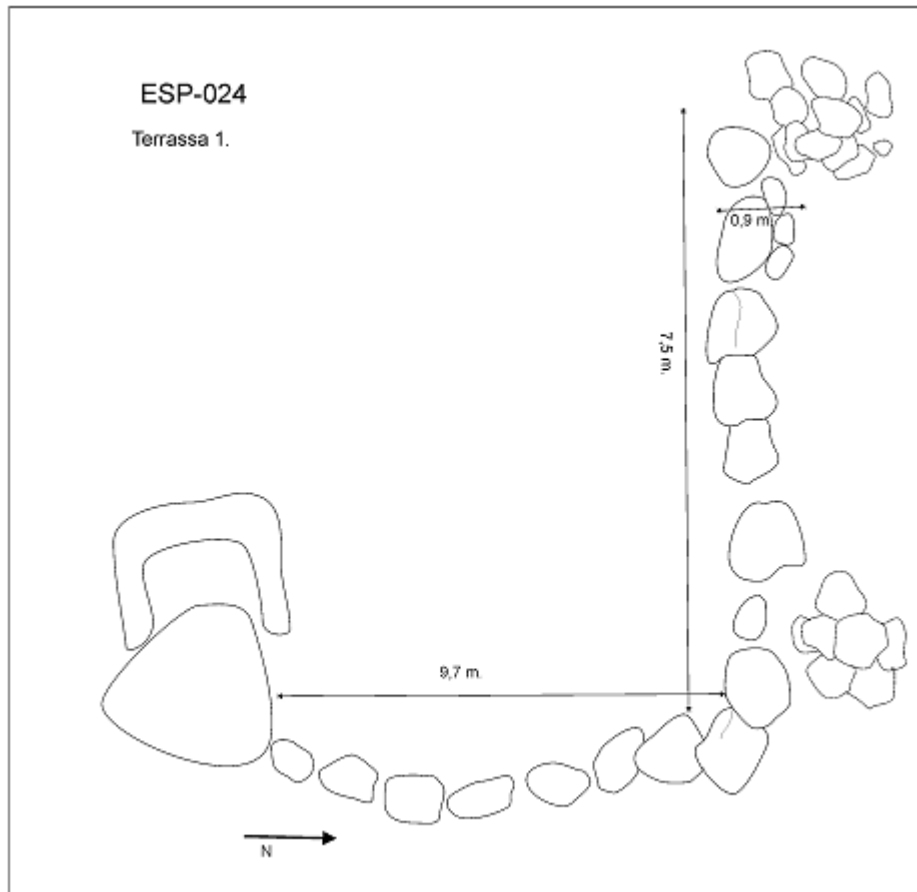
Tram 5: és un petit mur de 1,8 m. de llarg, 0,5 m. d'ample i un alçat de fins a 0,6 m. que adossa a 2 blocs grans de granit. És conformat per carreus de morfologies i dimensions molt variades col•locats de forma desordenada sense definir filades ni fileres clares.

Conjunt:	ESP-024M
Codi estructura:	ESP-024TE1

A uns 6 m. al Nord de l'Edifici 1 es localitza un mur d'aterrament de 9,7 m. seguint les corbes de nivell en direcció N-S. És construït amb blocs de grans dimensions (molts de més de 0,5 x 0,4 x 0,4 m.) relligats amb d'altres de menors dimensions sense formar fileres clares fins arribar a una acumulació de grans blocs de granit relligats amb clastes més petits que transcorre paral•lela al tancament septentrional de la terrassa.. El parament de la terrassa és evident i té un alçat de 0,8 m. El marge introdueix un a clara discontinuïtat en el terreny, tot terraplenant la superfície superior. L'extrem Est del mur sembla haver patit enrunament. A la cantonada hi ha el que sembla ser una alineació d'una filada de clastes de granit, molt sedimentada, que s'estén al llarg d'uns 5,5 m. Podria ser que aquest segon mur, que segueix el gradient del vessant, tanqui per la banda Oest l'espai terrassat. Es desconeix la funció (agrícola, de construcció d'un hàbitat, etc.) d'aquest aterrament.

Conjunt:	ESP-024M
Codi estructura:	ESP-024EI2

Observant els croquis i les descripcions creiem que existeix una estructura que no menciona la memòria. Molt semblant ESP-024EI1. La seva funció és incerta.



Croquis ESP-024TE1

Conjunt:	ESP-024M
Codi estructura:	ESP-024TE2

Just per sota, quan a cota, de la Terrassa Septentrional 1 una altra estructura que repeteix el format de l'anterior. En aquesta ocasió el sector Nord del mur frontal és menys evident fruit del seu enrunament, però en canvi el tram Sud és clar. La construcció segueix les mateixes pautes que la terrassa superior i té una llargada de 10,20m. i un alçat màxim de 1,1 m. Del mur lateral Nord, més o menys continuació de l'existent en aquest punt en la Terrassa Septentrional 1, només en roman una acumulació desordenada de grans blocs de granit. D'altra banda, en l'extrem Sud el mur frontal gira cap a l'Oest definint, aquí també (com en les estructures 3 i 4) un tancament de 2,05 m. de llarg de la terrassa en aquesta banda.

No disposem de descripció per a l'estructura que hem identificat com a ESP-024EI2 identificat en el croquis general com a "Mur Nord".

ESP-024D

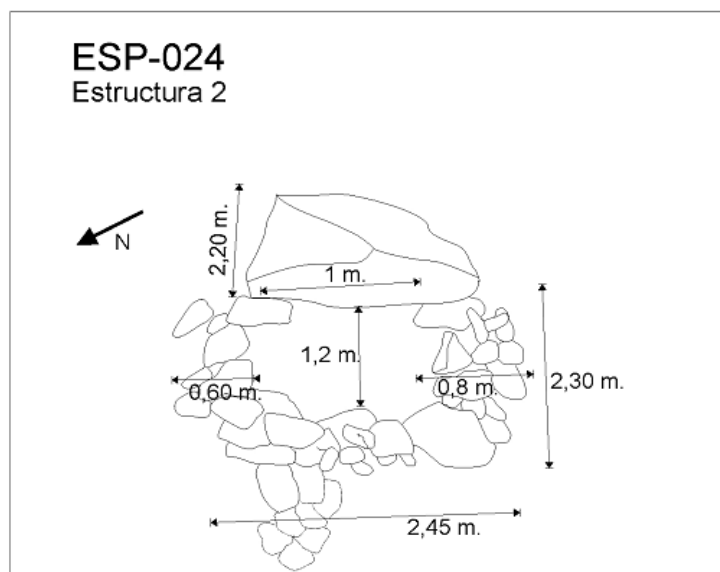
Conjunt:	ESP-024D
Codi estructura:	ESP-024C2

Codi estructura: ESP-024C2

Descripció estructura:

Consisteix en un petit recinte situat a una cota inferior i a uns 5 m. en direcció Nord de l'Edifici 1. La seva planta tendeix a ser rectangular amb angles roms, d'uns 2,45 m. d'eix N-S i 2,3 m. d'ample. La construcció aprofita un gran bloc de granit com a cara Est. La resta del perímetre és format per murs de pedra seca de granit, amb carreus de dimensions variables, més grans als murs Nord i Oest (entorn 0,45 x 0,35 x 0,30 m.) i més petits al Sud (0,2 x 0,25 m.), amb alguns de mesures superiors als 0,7 m. d'eix. L'ample dels murs varia entre 0,8 i 0,6 m. i el seu alçat màxim ronda els 0,4 m. No s'aprecien filades ni fileres clares. L'espai interior, que mesura aproximadament 1,2 1/1,2 m., té una abundant vegetació i traces d'enderroc. Aquest enrumament també és evident cap a l'exterior de la banda Nord del mur Oest. La funcionalitat de l'estructura és desconeguda. Podria tractar-se d'una cabana de pastor. El seu estat de conservació i la seva morfologia arquitectònica la distingeixen clarament de l'Edifici 1 i d'altres elements del jaciment, fet que pot respondre a que correspongui a una fase d'ocupació diferent (més recent).

A pocs metres del costat Oest (potser inicialment en una connexió avui desapareguda), hi ha les restes d'un mur que hipotèticament podria constituir el tancat Nord d'un tancat en gran part desaparegut. El traçat reconeixible del mur és de 3,5 m. i majoritàriament és format per dues filades de clastes d'uns 0,5 x 0,3 m. L'ample del mur ronda els 0,8 m. En la seva banda Oest adossa a un bloc gran de granit. Té evidències d'enrunament tocant els dos paraments. Manté un alçat de poc més de 0,25 m.



Croquis ESP-024C2

Codi Jaciment:	NA-002
----------------	---------------

Nom:	Estany Major de Colomers I	
Altura: 2177 m	Relleu: Fons de vall	Localització: Aire lliure
Tipus de Jaciment:	Varis recintes exempts	
Conjunts diferenciats:	Cap	

Tipologia de mur	Estructures
	1
	2
	3
	4
	5 NA-002T1, NA-002T2

Model de poblament	Conjunts
Gran transhumància:	
Agrupat:	
Petits ramaders indep.:	
Antic i protohistòric:	

Descripció general:

El jaciment es troba a 50 metres al sud-oest del punt de separació entre el GR-11 i el GR11-18. La zona on es troba es un indret de fons de vall cobert de pastures i molleres amb alguns grans blocs de granit de caiguda erràtica, per la seva banda oest hi ha una tartera de blocs de grans dimensions. Concretament el jaciment es localitza al marge dret del camí que des de l'Estant Major de Colomers porta cap al Pòrt de Caldes a uns 130 metres del Lac deth Pòrt de Caldes i a uns 5 metres d'un rierol.

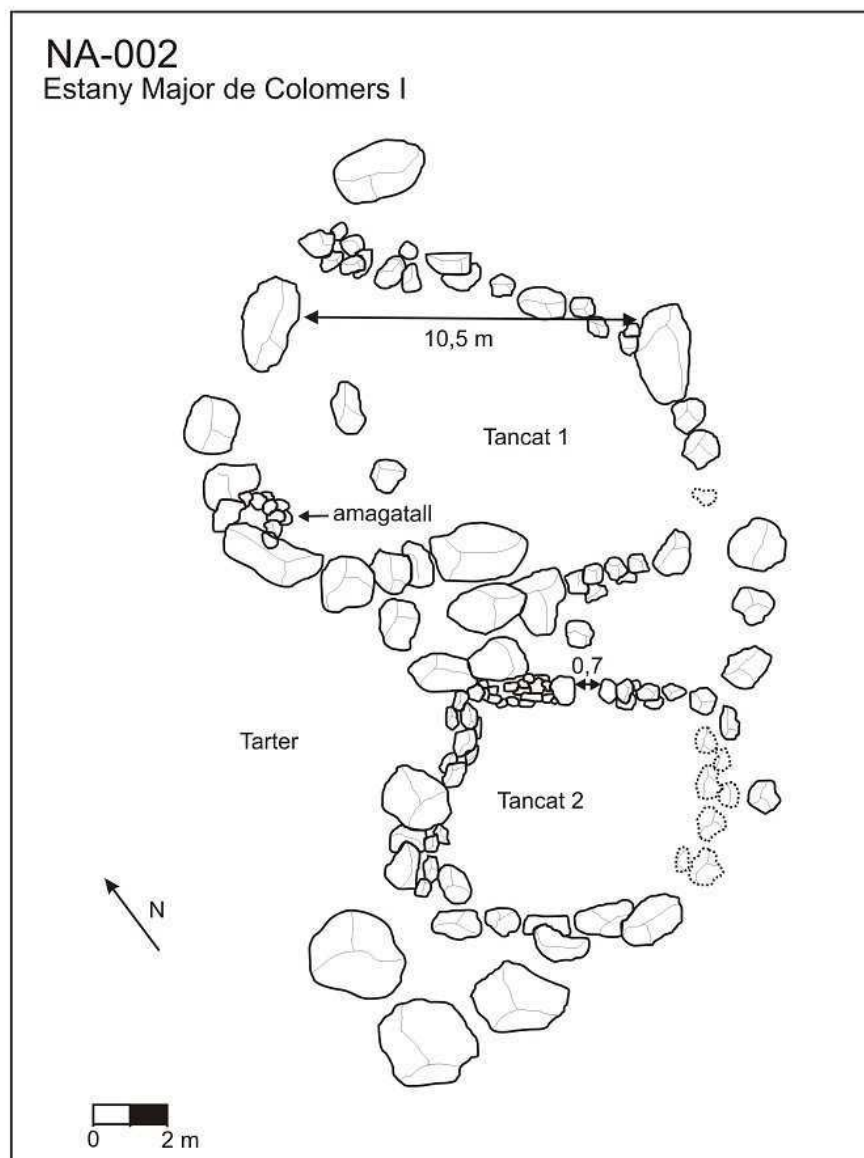
El jaciment consisteix en dos tancats ramaders separats entre si per escassos dos metres. Es traçat de dos estructures de morfologia irregular. Els murs d'aquestes estructures mantenen entre 1 i 2 fileres i 1 i 2 filades depenen del tram. Els carreus son carreus irregulars de granit que mesuren de mitjana uns 0,8x0,4x0,4 metres. En alguns trams els murs aprofiten blocs més grans de caiguda natural de 2x1metres o més. L'alçat conservat no es superior als 0,4 metres i tot i trobar cert enderroc, aquest no es troba en quantitat suficient com per sospitar que originalment els murs eren més grans. Alguns dels carreus enderrocats es troben molts sedimentats.

Conjunt:	NA-002
Codi estructura:	NA-002T1 NA-002EI1

El Tancat 1 es situa més al nord i a la seva cantonada oest trobem un arc d'un metre de diàmetre i un alçat de 0,4 metres. En aquest tram els carreus del mur que l'envolten son de 0,3x0,3x0,2 metres. L'interior es ple de sediment color marró clar i no s'hi localitza material arqueològic. Podria tractar-se d'un armari o lleixa o un amagatall.

Conjunt:	NA-002
Codi estructura:	NA-002T2

El Tancat 2 es situa al sud, els carreus del seu mur nord-est son d'una mida lleugerament inferior 03x0,3x0,2 metres. Aquest mur presenta un accés de 0,7 metres d'ample delimitat per carreus de 0,8x0,4x0,4 que fan de llindar. Aquesta estructura es troba afectada per l'actual camí.



Croquis NA-002

Codi Jaciment:	NA-008
----------------	--------

Nom:	Orri del Port de Caldes	
Altura: 2450 m	Relleu: Fons de vall	Localització: Aire lliure
Tipus de Jaciment:	Varis recintes adossats	
Conjunts diferenciats:	Cap	

Tipologia de mur	Estructures
	1
	2
	3
	4
	5 NA-008C1, NA-008C2, NA-008O1

Model de poblament	Conjunts
Gran transhumància:	
Agrupat:	
Petits ramaders indep.:	NA-008
Antic i protohistòric:	

Descripció general:

El jaciment es troba en una zona plana i elevada que delimita la cubeta del Lac deth Pòrth de Caldes per la seva banda nord-est. Es tracta d'una zona amb un relleu que presenta petites ondulacions, afloraments arrodonits de granit, blocs erràtics i pastures alpines amb algunes petites basses i estanyols. El punt concret on es localitzen els vestigis es troba en una petita fondalada allargada.

L'estructura més visible del jaciment es un recinte allargat que identifiquem com un orri que s'estén seguint l'eix oest-est. A l'extrem est trobem un mur transversal que conforma una divisió interna de l'estructura que delimita un recinte, probablement una cabana. Hem anomenat a aquest espai Cabana 1. Al sud-oest del recinte trobem una alineació de pedres que podrien estar delimitant una altre possible cabana tanmateix la visibilitat d'aquest recinte es molt menor i resulta més difícil afirmar que es tracta d'un espai d'hàbitat amb un mínim de seguretat.

La cronologia del recinte es indeterminada, en tot cas pel que hem vist en el cos del present treball d'investigació, les estructures no presenten una morfologia de planta ni un sistema constructiu com el de les cabanes tradicionals de pastor dels últims dos o tres segles. D'altre banda, per l'existència d'un orri, no podem atribuir-li una antiguitat superior al segle XIV pel que sabem fins ara dels orris² aquets no tenen una antiguitat superior al segle XIV. Es per axó que li podem assignar tipològicament una cronologia de la Baixa Edat Mitjana o inicis de l'Edat Moderna.

² Veure (Rendu, 1998) a la bibliografia del cos del treball.

Conjunt:	NA-008
Codi estructura:	NA-008C1

Situada a l'est de l'orri te unes dimensions interiors de 2,5x1,75 metres. Esta construïda amb carreus més petits que els de l'orri d'uns 20-30cm de mida mitjana. No observem fileres ni filades clares. Conserva cert alçat, entre l'enderroc interior podem observar lloses segurament caigudes del sostre. Aquesta estructura també presenta una elevada sedimentació.

Conjunt:	NA-008
Codi estructura:	NA-008C2

Es tracta d'una estructura situada al sud-oest de l'orri molt sedimentada. Únicament podem identificar un tancament de pedres que formarien la seva cantonada nord. Degut a aquesta definició no podem afirmar amb seguretat que es tracti d'un espai d'hàbitat.

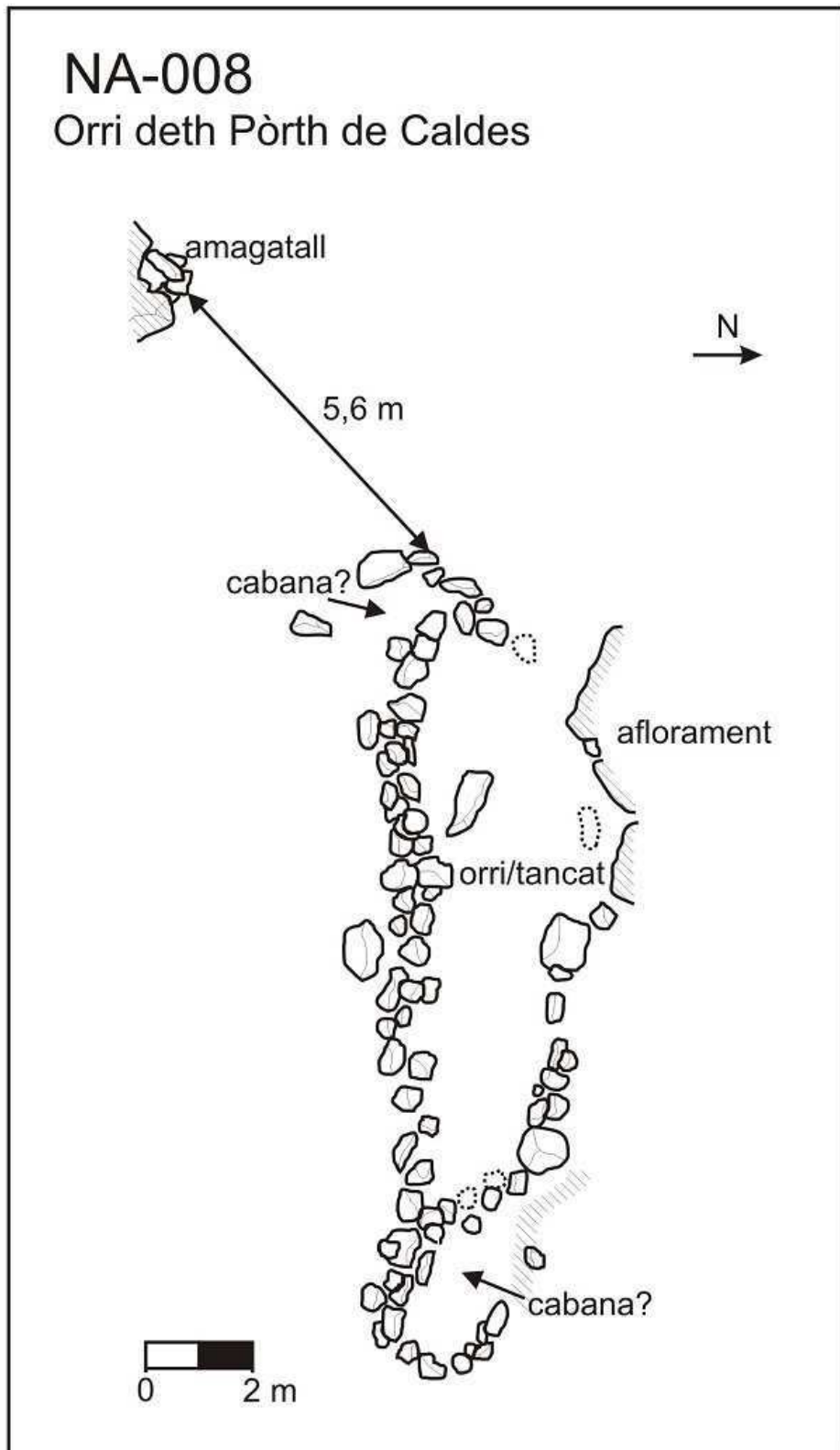
Conjunt:	NA-008
Codi estructura:	NA-008O1

Es tracta d'una estructura allargada de 12 metres de longitud i uns 2,5 metres d'amplada mitjana encara que aquesta es bastant variable. Aprofita per la banda nord-oest un aflorament de pedra natural. El mur discorre amb un traçat sinuós aprofitant pedres de caiguda natural relligades entre si per carreus de dimensions molt variables que no formen fileres ni filades clares. No s'observa gaire enderroc i presenta força sedimentació.

Recinte 1

Es troba a 5 metres a l'oest de l'orri i aprofita un aflorament natural al que se li ha afegit un mur que tanca un espai de 60-70 centímetres de diàmetre. Podria tractar-se d'un amagatall o bé d'una fresquera.

Nota: Aquesta ultima estructura no s'ha tingut en compte



Croquis NA-008

Codi Jaciment:	NA-010
----------------	---------------

Nom:	Cabana del Port de Caldes	
Altura: 2452 m	Relleu: Zona baixa de vessant	Localització: Aire lliure
Tipus de Jaciment:	Recinte aïllat	
Conjunts diferenciats:	Cap	

Tipologia de mur	Estructures
	1
	2
	3
	4 NA-010C1
	5

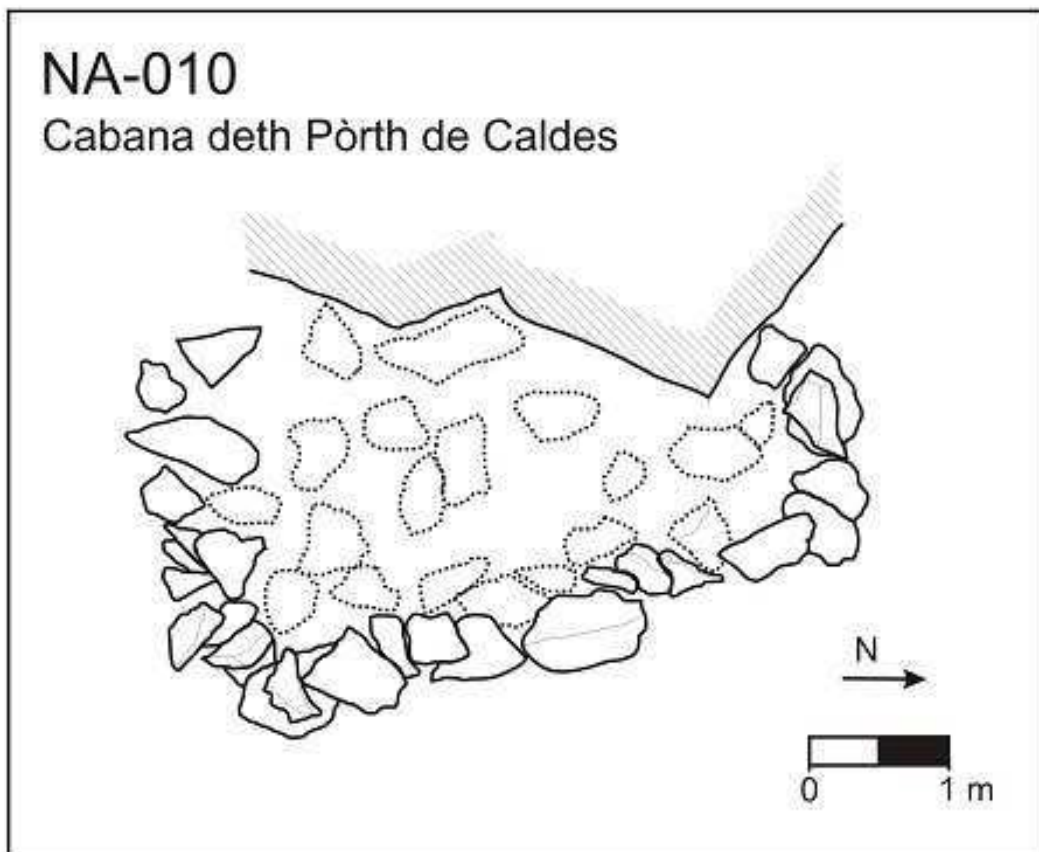
Model de poblament	Conjunts
Gran transhumància:	
Agrupat:	
Petits ramaders indep.:	
Antic i protohistòric:	

Descripció general

El recinte arquitectònic es troba a la coma que baixa del Port de Caldes cap als estanys situats sobre la Ribereta de Naut. Concretament es troba en una zona plena d'afloraments de granit que han estat erosionats i arrodonits pel gel. A 20 metres al nord trobem l'Estanyol de Capçalera de Naut.

Conjunt:	NA-010
Codi estructura:	NA-010C1

El jaciment consisteix en una cabana de planta quadrangular adossada a un aflorament de granit per la banda sud-est. El mur esta construït amb pedres de diverses mides. Aquets carreus mesuren de mitjana uns 40x25cm però per exemple al mur nord-oest mesuren 50x30. No s'aprecien fileres ni filades clares. L'àrea delimitada pel mur mesura uns 4 metres de llarg per dos d'ample aproximadament. L'interior es ple de pedres segurament provinents de la caiguda del mur. Tanmateix no observem suficient consistència al sòcol com per pensar que el tancament aeri estigues construït en pedra.



Croquis NA-010

Codi Jaciment:	NA-012
----------------	---------------

Nom:	Orri de la Capçalera de la Coma del port de Caldes	
Altura: 2450 m	Relleu: Zona baixa de vessant	Localització: Aire lliure
Tipus de Jaciment:	Recinte aïllat	
Conjunts diferenciats:	Cap	

Tipologia de mur	Estructures
	1 NA-012O1
	2
	3
	4
	5

Model de poblament	Conjunts
Gran transhumància:	
Agrupat:	
Petits ramaders indep.:	
Antic i protohistòric:	

Descripció general:

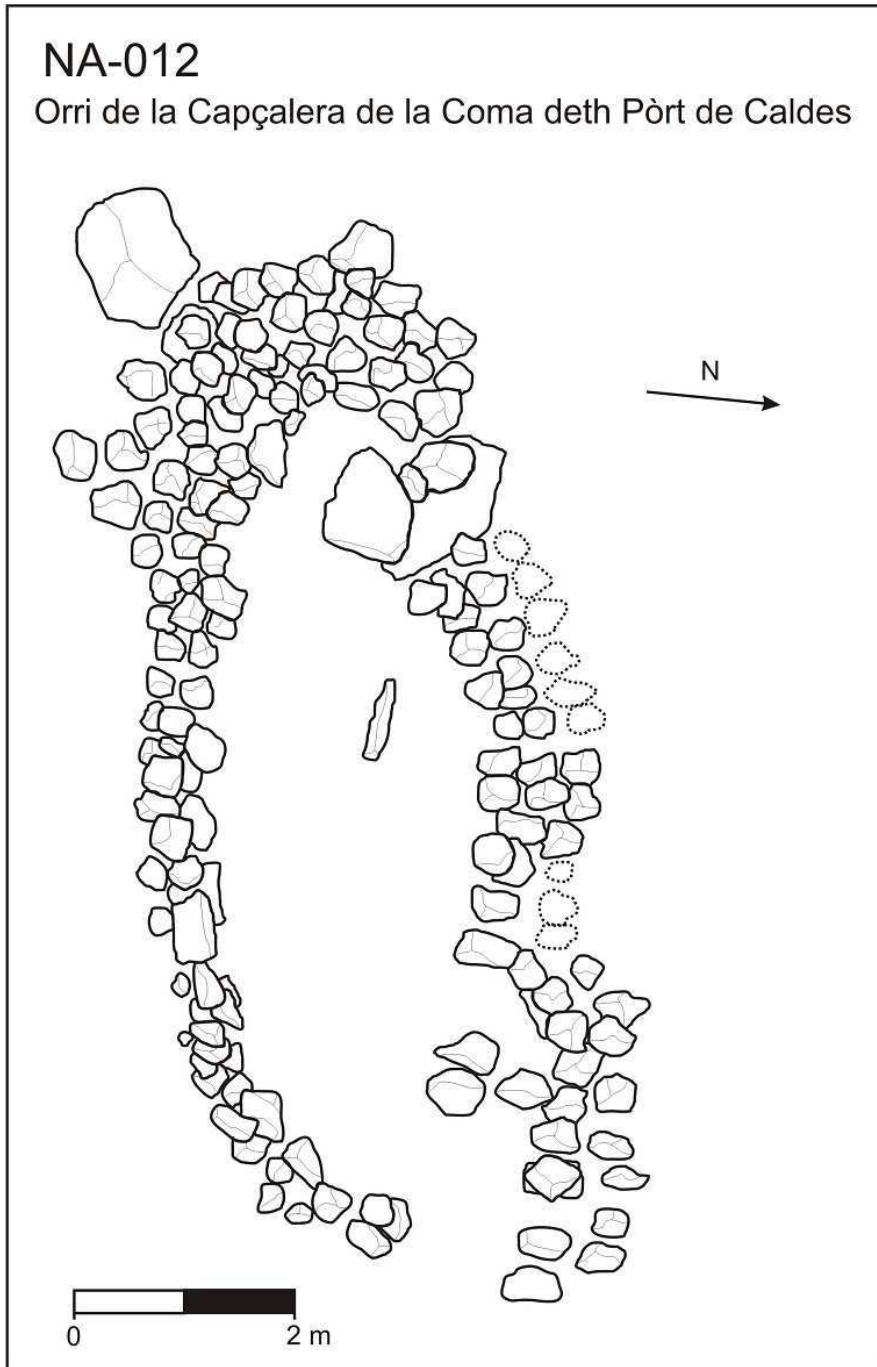
El jaciment consisteix en un orri, una estructura destinada a munyir ovicaprins. El seu estat de conservació es pobre ja que els seus murs es troben en part desballestats i amb un grau considerable d'enderroc.

Els vestigis es localitzen enmig d'una petita tartera la base nord d'un turó a la conca del Lac deth Pòrth de Caldes. L'indret es situa en una zona plana de pastures.

Conjunt:	NA-012
Codi estructura:	NA-012O1

El jaciment consisteix en un orri, una estructura rectangular que segons les fonts etnogràfiques servia per extreure llet del bestiar ovicaprí. El recinte mesura uns 9x2,5 metres i l'àrea interior en mesura 8x2. Els murs tenen un traçat sinuós fet que fa que la morfologia de la planta tot i rectangular tingui un aspecte irregular. Els murs conserven dues fileres en algun tram, encara que els filades no acaben d'estar clares. Els carreus estan aprofitats del tarter. No s'aprecien divisions internes llevat d'un gran bloc en la part oest de l'estructura que potser delimita un tancat.

La cronologia del recinte la podem situar provisionalment entre el segle XIV i el XVIII. Aquesta assignació la fem en base a dos fets: Per una banda, en època etnogràfica, els orris no es troben a les zones dels prats d'estiu sinó als afores del poble, es per axó que un orri en aquesta zona no pot tenir una cronologia posterior a finals del segle XVIII i inicis del XIX. D'altre banda, pel que sabem, els orris no son anteriors el segle XIV (Rendu, 1998). Per la sedimentació present en el jaciment es possible que dati de la primera meitat del ventall cronològic proposat.



Croquis NA-012

Codi Jaciment:	NA-014
----------------	---------------

Nom:	Orri de la Capçalera de la Coma del port de Caldes	
Altura: 2470 m	Relleu: Carena	Localització: Aire lliure
Tipus de Jaciment:	Recinte aïllat	
Conjunts diferenciats:	Cap	

Tipologia de mur	Estructures
	1
	2
	3
	4
	5 NA-014T1

Model de poblament	Conjunts
Gran transhumància:	
Agrupat:	
Petits ramaders indep.:	
Antic i protohistòric:	

Descripció general:

El jaciment consisteix en les restes d'un recinte aïllat identificat com a un tancat ramader. Malgrat la abundant sedimentació present els murs de la estructura encara son perfectament visibles. El jaciment es situa en un corredor entre dos afloraments de granit en un dels trams del coll que comunica el vessant de la Coma deth Pòrth de Caldes amb el circ dels estanys de la Ribereta. L'indret es localitza a la banda oriental d'una area en que la carena es torna ample i defineix una zona de pastures amb algunes basses i estanys que enllaça a l'oest amb la darrera rampa d'accés al port.

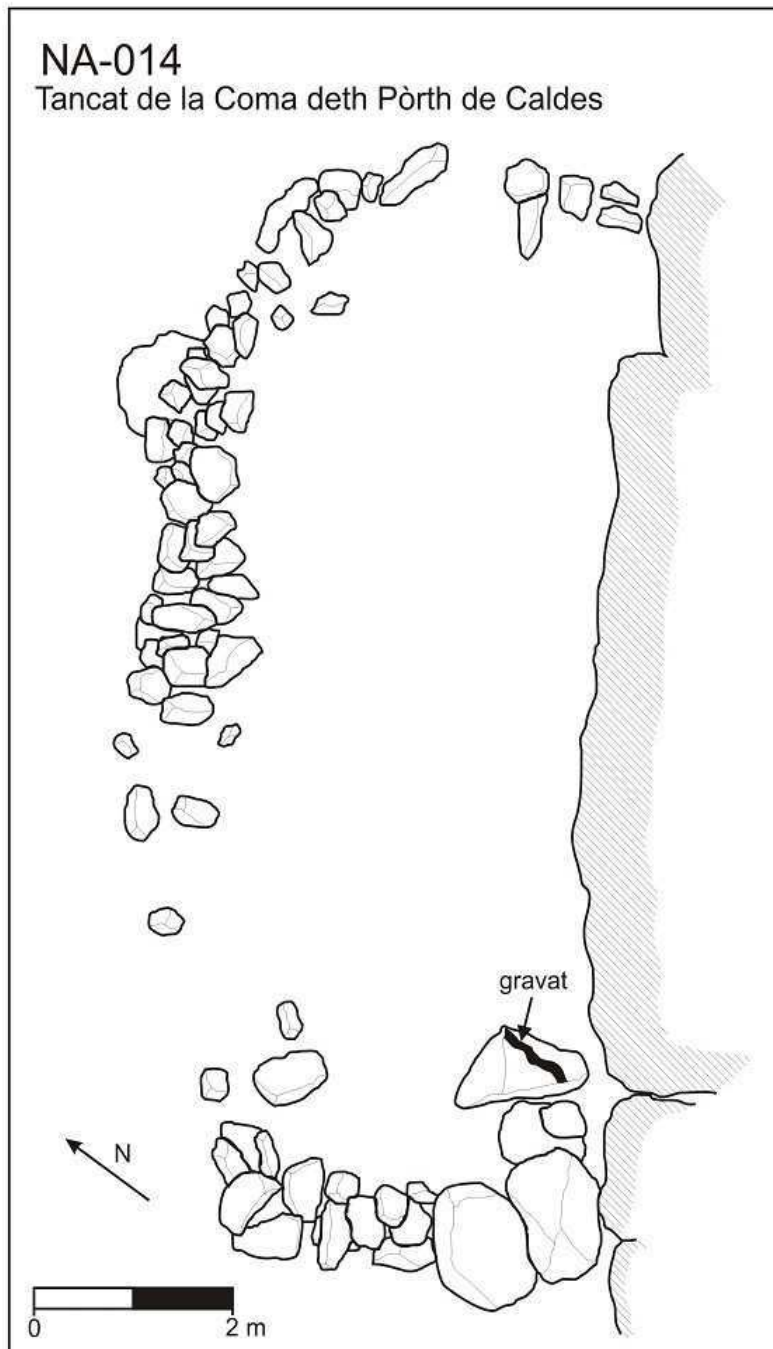
La cronologia del jaciment es desconeguda però pel grau de sedimentació i el sistema constructiu dels murs podria ser anterior al segle XVI.

Conjunt:	NA-014
Codi estructura:	NA-014T1

La construcció identificada correspon aparentment a un tancat ramader, no s'intueix cap indicati de cabana o habitació associada. El tancat te una planta rectangular d'uns onze metres de llarg. El seu costat sud-oest aprofita un aflorament rocós. Els murs estan construïts amb carreus irregulars de mesures variables col·locats de forma desordenada

sense definir filades ni fileres clares L'amplada varia entre 0,8 i 1,3 metres. En alguns punts els murs presenten discontinuïtats i en d'altres aprofiten blocs de caiguda natural.

A l'interior de la cantonada sud-oest del tancat hi ha un bloc de granit, la cara superior del qual orienta cap a l'interior de l'estructura. En aquesta cara hi ha les traces d'una línia sinuosa clarament gravada, amb un solc amb forma de "U" ampla. El gravat fa 5 centímetres d'ample i te una profunditat de 2,5. Dins la línia hi ha presència de molsa i líquens fet que indica que no es recent.



Croquis NA-014

Codi Jaciment:	NA-022
----------------	---------------

Nom:	Tancat de l'Estanh Sense Nom	
Altura: 2272 m	Relleu: Fons de vall	Localització: Aire lliure
Tipus de Jaciment:	Varis recintes adossats	
Conjunts diferenciats:	Cap	

Tipologia de mur	Estructures
	1
	2
	3
	4 NA-022C1, NA-022T1
	5 NA-022T2

Model de poblament	Conjunts
Gran transhumància:	
Agrupat:	
Petits ramaders indep.:	
Antic i protohistòric:	

Descripció general:

El jaciment esta conformat per les restes de una cabana, un tancat i una possible estructura que podria ser un tancat. L'estat de conservació de les estructures es regular ja que falten dos murs del tancat més visible, un de la cabana i la tercera estructura es troba poc definida.

Les restes es situen en un planell a la vora oriental del petit estany que hi ha per sobre de l'Estanh Obago tot seguint el rierol que l'alimenta per la banda sud-oest. Es una zona molt plana i coberta de pastures. En el seu extrem te algunes llengües de tartera que baixen pel vessant de la vall de Ratera de Colomers. Pel seu costat nord el planell delimita amb un turó que per la seva altre cara domina l'extrem sud-est de l'Estanh Obago. La zona es propera al GR-11 en el tram que porta cap al Coll de Ratera.

La cronologia del conjunt es desconeguda però per la sedimentació i el sistema constructiu de les estructures no semblen recents. Li podem assignar provisionalment una cronologia anterior al segle XVIII.

Conjunt:	NA-022
Codi estructura:	NA-022C1

Es tracta d'una estructura adossada al mur est del Tancat 1, a més d'aquest mur compartit amb el tancat únicament es visible el mur sud de la cabana compost per una filada i tres fileres de carreus de la mateixa mida que els del tancat. Mante un alçat de 60cm. La resta de murs de tancament no son visibles actualment. A l'interior de la cabana es pot veure força enderroc i al costat del mur sud es poden veure les lloses que formaven el sostre de 70x50 centímetres de grandària. A l'interior s'observa també un cercle de pedres molt sedimentat que fa 1,1 metres de diàmetre. La funció d'aquesta estructura es desconeguda

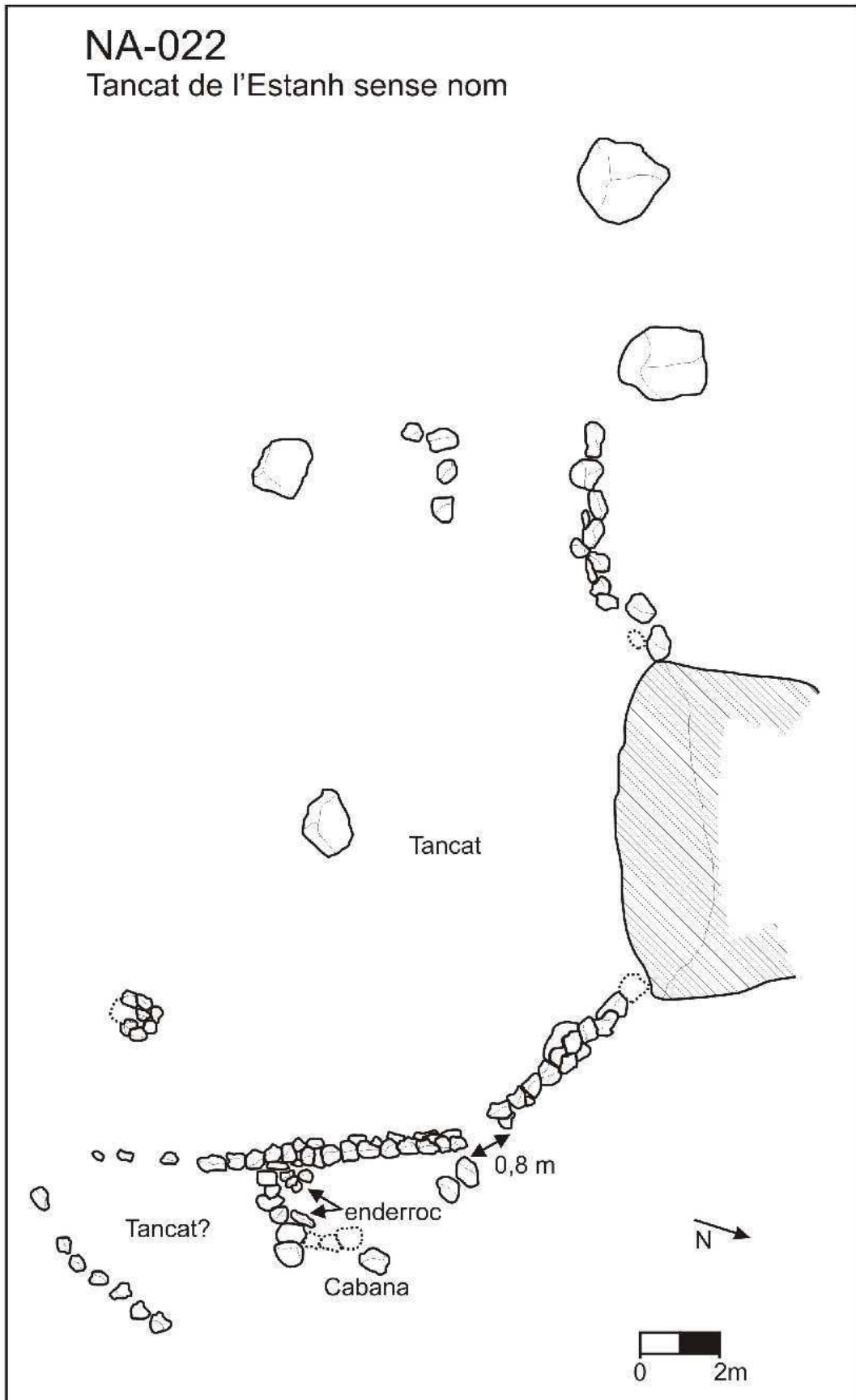
Nota: Per les dimensions i morfologia de l'espai interior hem interpretat aquest recinte com un espai d'hàbitat.

Conjunt:	NA-022
Codi estructura:	NA-022T1

Es tracta d'un tancat de grans dimensions que aprofita un aflorament rocós en el seu costat nord. Actualment únicament en son visibles dos murs formats per una sola filada irregular composta per carreus de mides variables, la majoria mesuren 40x40cm. El mur est es el que esta més ben conservat i mante dos fileres d'alçat, en aquest mur es localitza l'accés al tancat que mesura 80cm. El mur nord aprofita un aflorament de granit i en general es troba mes enderroc i menys visible que el mur est, no son visibles els murs de tancament per la banda sud i la banda oest.

Conjunt:	NA-022
Codi estructura:	NA-022T2

Es tracta de l'estructura menys visible del conjunt esta definida per un mur paral·lel al mur sud de la cabana que juntament amb el mur est del tancat 1 tancaria un espai al sud-est del conjunt. Es tracta d'una estructura molt sedimentada i per la seva poca definició hem d'entendre com a provisional el perímetre i la funció que li hem assignat.



Croquis NA-022

Codi Jaciment:	NA-027
----------------	---------------

Nom:	Pletiu del Porth de Caldes IV	
Altura: 2207 m	Relleu: Fons de vall	Localització: Aire lliure
Tipus de Jaciment:	Varis recintes adossats	
Conjunts diferenciats:	Cap	

Tipologia de mur	Estructures
	1 NA-027C1, NA-027T1
	2
	3
	4
	5

Model de poblament	Conjunts
Gran transhumància:	NA-027 (Probablement)
Agrupat:	
Petits ramaders indep.:	
Antic i protohistòric:	

Descripció general:

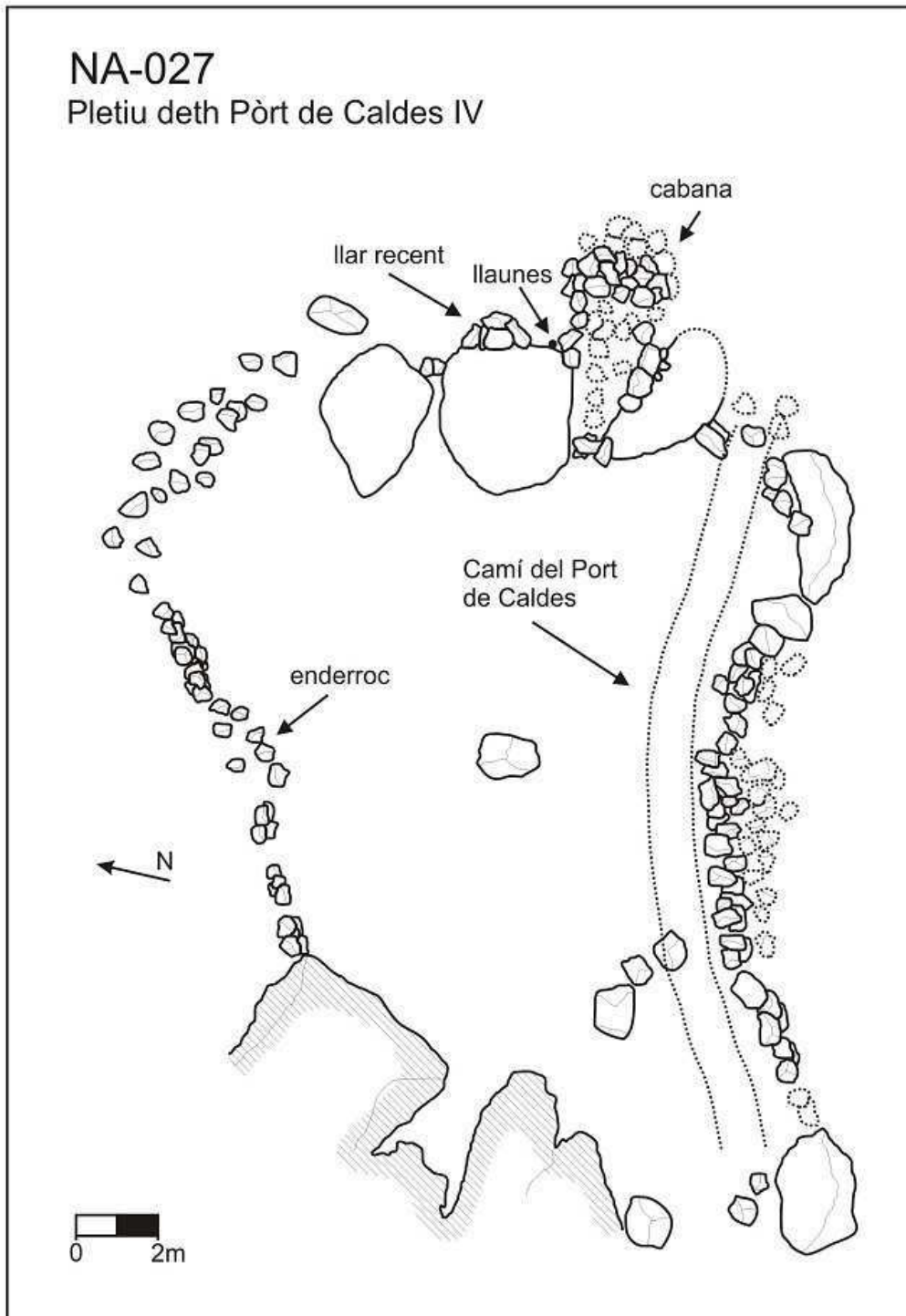
El jaciment consisteix en un tancat de grans dimensions i una cabana adossada. Ambdues estructures estan fetes de pedra seca i presenten un cert grau d'enrunament. L'actual camí afecta al jaciment travessant-lo d'est a oest. El tancat es l'estructura de major dimensions localitzada a la zona de las Pletiu del Port de Caldes. El jaciment es localitza a la part septentrional del Pletiu deth Pòrt de Caldes, en el vessant sud d'una petita elevació que el delimita per la banda nord-oest, a l'interior d'un gir que efectua un riu que desemboca a l'Estanh Major de Colomers . L'actual camí que condueix cap al port creua per sobre del tancat, deixant un mur a la seva banda dreta (en sentit ascendent) i la resta del conjunt a l'esquerra. Es tracta d'una zona plana amb abundats pastures i dos llacs a la vora.

Conjunt:	NA-027
Codi estructura:	NA-027T1

El tancat te una planta irregular i es de grans dimensions, es defineix per dos trams de mur que adossen a blocs de grans dimensions de caiguda natural. Per la banda nord-oest queda tancat per un aflorament de granit. No trobem filades ni fileres clares i alguns trams de mur estan molt sedimentats i no es distingeix el traçat. En general l'estructura es troba força enderrocada.

Conjunt:	NA-027
Codi estructura:	NA-027C1

Es tracta d'una cabana adossada a dos grans blocs que conformen el tancament oest del tancat. Aprofita en part l'espai entre aquets blocs afegint un mur de prolongació i un mur de tancament per la banda est. Manté un alçat considerable. Es tracta d'una estructura amb bastant enderroc tant a l'interior com a l'exterior.



Croquis NA-027

Codi Jaciment:	NA-030
----------------	---------------

Nom:	Pletiu del Porth de Caldes V	
Altura: 2209 m	Relleu: Fons de vall	Localització: Aire lliure
Tipus de Jaciment:	Varis recintes exempts	
Conjunts diferenciats:	Cap	

Tipologia de mur	Estructures
	1
	2
	3 NA-030C1
	4
	5 NA-030T1

Model de poblament	Conjunts
Gran transhumància:	
Agrupat:	
Petits ramaders indep.:	
Antic i protohistòric:	NA-030 (probablement)

Descripció general:

El jaciment esta conformat per dos recintes principals un dels quals l'identifiquem com un tancat ramader i l'altre com un petit tancat o més possiblement un espai d'hàbitat. Trobem també dos recintes de menors dimensions de funció desconeguda. Tots aquets recintes presenten una elevada sedimentació.

El jaciment esta situat en el vessant d'una petita elevació just per sobre del camí (GR-11-18) que porta cap al port de Caldes venint des del refugi de Colomers, en la part interior d'un giravolt que fa el riu. La meitat del tancat es troba en la pendent d'aquesta elevació. Es tracta d'una zona plana i oberta de fons de vall amb abundants pastures.

El conjunt identificat consisteix en un tancat, un espai que possiblement es d'hàbitat i dos petits recintes de funció incerta, tots els recintes es troben exempts però semblen estar construïts amb una tècnica constructiva semblant, la sedimentació també els afecta mes o menys per igual, deduïm per tant que es molt possible que haguessin funcionat sincrònicament.

Conjunt:	NA-030
Codi estructura:	NA-030T1

Es una estructura de planta irregular formada per grans carreus de granit de 1x0,8 de mida mitjana. També aprofita alguns blocs erràtics de caiguda natural. Algunes parts del

mur estan desballestades especialment en el tram sud-oest. Pel que fa al tram oest el mur no es visible actualment fet que fa que no puguem determinar com tancaria l'estructura en aquesta part. La part més ben conservada es el mur nord que manté dues fileres en alguns punts.

Conjunt:	NA-030
Codi estructura:	NA-030C1

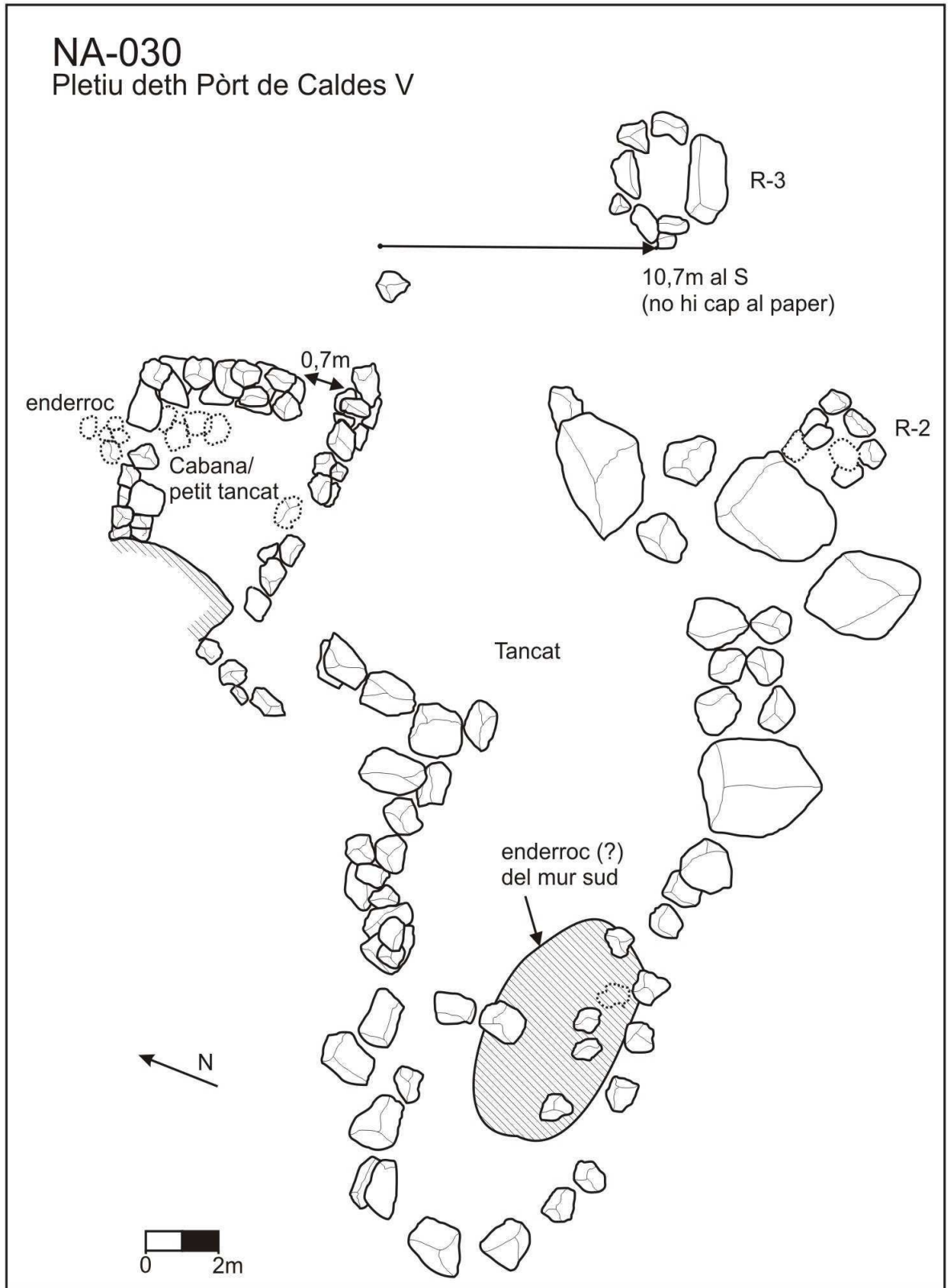
Tot i que existeixen dubtes sobre la funcionalitat d'aquest recinte l'hem identificat com una cabana per les seves dimensions i per el sistema constructiu dels murs. Aprofita un bloc erràtic per la banda oest. Els altres murs conserven en alguns trams dues fileres i dues filades. En el mur est trobem un accés de 70cm. A l'interior de l'estructura trobem cert enderroc però no el suficient com per pensar que el tancament aeri estigues construït en pedra. Els murs en general es troben molt sedimentats.

Conjunt:	NA-030
Codi estructura:	NA-030EI1

Com en altres jaciments trobem estructures de funció indeterminada massa petites per ser espais d'hàbitat ja que la seva area interior no arriba al metre quadrat. La estructura 1 adossa a un gran bloc i te un mur molt sedimentat que en alguna part s'entreveu que te dos fileres. Hi ha enderroc a l'interior.

Conjunt:	NA-030
Codi estructura:	NA-030EI2

Molt semblant al primer, es troba a 10 metres al sud de la resta de estructures del conjunt. Aparentment no te enderroc a l'interior. La funcionalitat d'aquests dos recintes es desconeguda.



Croquis NA-030

Codi Jaciment:	NA-032
----------------	---------------

Nom:	Pletiu del Porth de Caldes V	
Altura: 2373 m	Relleu: Fons de vall	Localització: Aire lliure
Tipus de Jaciment:	Varis recintes exempts	
Conjunts diferenciats:	Cap	

Tipologia de mur	Estructures
	1 NA-032C1
	2
	3
	4
	5 NA-032T1

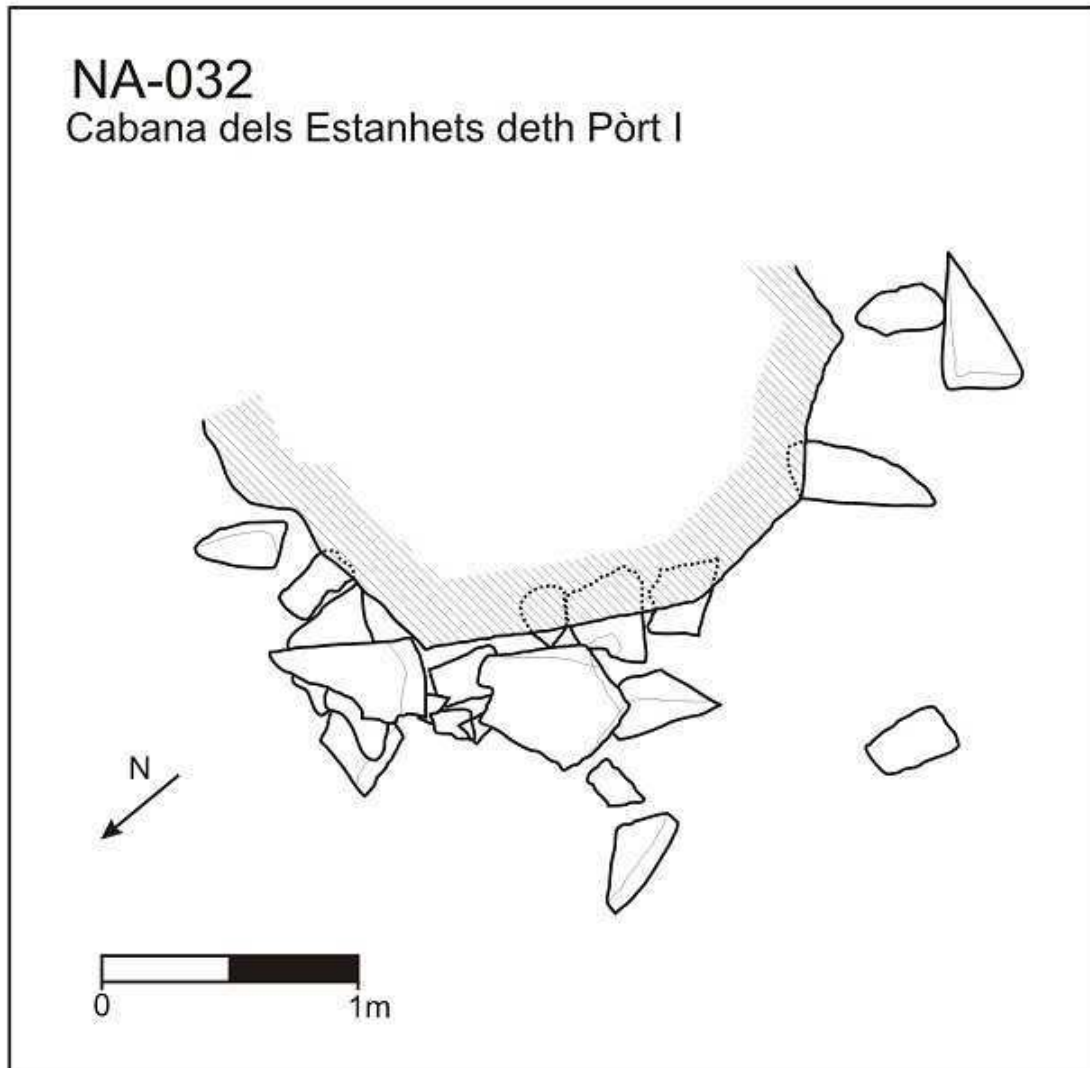
Model de poblament	Conjunts
Gran transhumància:	NA-032 (probablement)
Agrupat:	
Petits ramaders indep.:	
Antic i protohistòric:	

Descripció general:

Aquest jaciment consisteix en les restes d'una petita cabana adossada a un bloc erràtic i un possible tancat, la cabana es troba molt enrunada i el tancat molt sedimentat. Les restes es localitzen molt aprop de la riba nord d'un dels estanys de Estanhets deth Pòrt a l'oest d'un rierol que mena a aquest estany. Es tracta d'una zona de fons de vall ampla i plana amb presència de alguns afloraments granítics, la coberta vegetal consisteix en prats alpins i s'hi troben abundants rierols i estanys.

Conjunt:	NA-032
Codi estructura:	NA-032C1

Es tracta d'una estructura habitacional que aprofita un bloc erràtic de granit que defineix el seu tancament sud-est. El recinte té una planta allargada que mesura al voltant de 2,5 metres de llarg i 1 metre d'ample. L'estructura està orientada en direcció sud-oest nord-est en el seu eix longitudinal. El mur més ben conservat és el mur nord-est que conserva fins a 4 fileres amb un alçat de 0,65 metres, tots els murs estan compostos d'una filada. Els carreus són de formes irregulars, sense escairar amb dimensions de 0,5x0,4x0,2 de mitjana. L'interior de la cabana està cobert d'enrunament amb blocs de morfologia diversa que deuen provenir del sostre i alçat dels murs. Es per això que suposem que el tancament aeri deuria estar construït en pedra. En general la cabana presenta força enderroc i sedimentació.



Croquis NA-032

Conjunt:	NA-032
Codi estructura:	NA-032T1

A 10 metres de la cabana hi ha un espai lleugerament enclotat delimitat per afloraments de granit i alineacions antròpiques que defineixen un recinte ovalat que podria correspondre a un tancat ovalat. L'espai delimitat mesura entre 10 i 19 metres de diàmetre. L'estructura es troba molt sedimentada i només s'aprecien alguns trams de mur.

Codi Jaciment:	NA-036
----------------	---------------

Nom:	Tancats dels Estanhets deth Pòrt	
Altura: 2385 m	Relleu: Fons de vall	Localització: Aire lliure
Tipus de Jaciment:	Varis recintes adossats i exempts	
Conjunts diferenciats:	Cap	

Tipologia de mur	Estructures
	1 NA-036T1
	2
	3
	4 NA-036E11
	5 NA-036T2

Model de poblament	Conjunts
Gran transhumància:	
Agrupat:	
Petits ramaders indep.:	
Antic i protohistòric:	

Descripció general:

Els vestigis es localitzen entre diversos blocs erràtics propers en una zona plana entre dos dels Estanhets deth Pòrt, en l'ample fons de vall del Port de Colomers en la seva part central. Es tracta d'una zona de pastures amb blocs erràtics i afloraments de granit, rierols i petites basses i estanyols.

Els recintes s'articulen al voltant de tres grans blocs erràtics de granit anomenats bloc sud, bloc central i bloc est. Mesuren entre 6 i 8m de llarg. Estan separats entre ells per aproximadament 5 metres i estan en línia est-oest. Els dos primers recintes son tancats ramaders adossats entre ells, els altres dos recintes son estructures menys definides, la primera es troba a l'interior del Tancat 2 i la segona adjacent a un bloc erràtic a l'est de la resta d'estructures.

Conjunt:	NA-036
Codi estructura:	NA-036T1

Es tracta d'un recinte entre el bloc central i el bloc sud al qual s'hi adossa i l'aprofita com a tancament sud-oest. Es el recinte de majors dimensions, la seva planta es irregular, fa uns onze metres de llarg i la seva amplada es de 7m a la part central i 3 metres als extrems. Els murs estan compostos per dues filades i en alguns trams conserven dos o més fileres. A l'est del recinte sembla haver-hi un accés de un metre d'amplada aproximadament. Cal destacar un alineament de pedres adossat a la cara nord

del bloc est sense continuïtat més enllà del bloc, es una estructura estranya en els tancats ramaders, tot i presentar l'aspecte d'un enllosat la seva funció es incerta. Es tracta del recinte més ben conservat ja que tot i presentar cert enderroc els murs estan ben definits en casi be tots els seus trams.

Entre el Tancat 1 i el bloc central s'observa un amuntegament de pedres que substitueix el mur oest del Tancat 1 en aquell tram, potser se l'hi superposa o be el mur aprofita l'amuntegament que entra dins el Tancat 1.

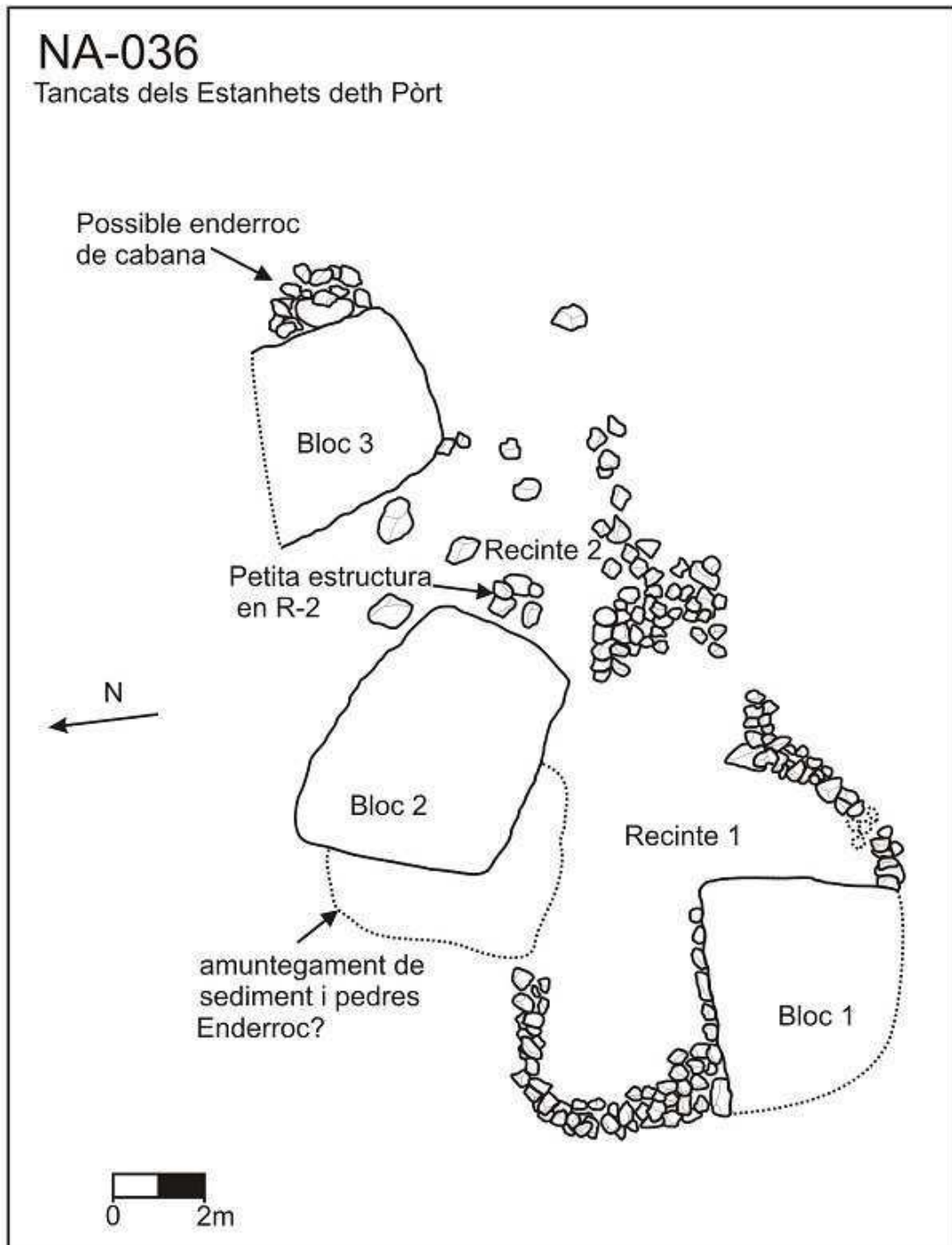
Conjunt:	NA-036
Codi estructura:	NA-036T2

Situat entre el bloc central i el bloc est, comparteix la paret est del Tancat 1 i comunica amb ell per un petit accés en el mur. Bastant més petit que el primer i menys definit, no s'observen filades ni fileres clares degut a l'abundant sedimentació present.

Conjunt:	NA-036
Codi estructura:	NA-036EI1

A l'interior del Tancat 2 i al costat del bloc central, es tracta d'una estructura de planta quadrangular construïda amb clastes de 20x30 cm de mida mitjana. Envoltan un espai, probablement de fogar que mesura 0,5 metres d'amplada.

Nota: Existeix una altre estructura que no s'ha tingut en compte al no pogué comprovar el seu origen antròpic.



Croquis NA-036

Codi Jaciment:	NA-040
----------------	---------------

Nom:	Pas comptador del Camí del Port de Caldes	
Altura: 2191 m	Relleu: Fons de vall	Localització: Aire lliure
Tipus de Jaciment:	Recinte aïllat	
Conjunts diferenciats:	Cap	

Tipologia de mur	Estructures
	1
	2
	3
	4 NA-040
	5

Model de poblament	Conjunts
Gran transhumància:	NA-040
Agrupat:	
Petits ramaders indep.:	
Antic i protohistòric:	

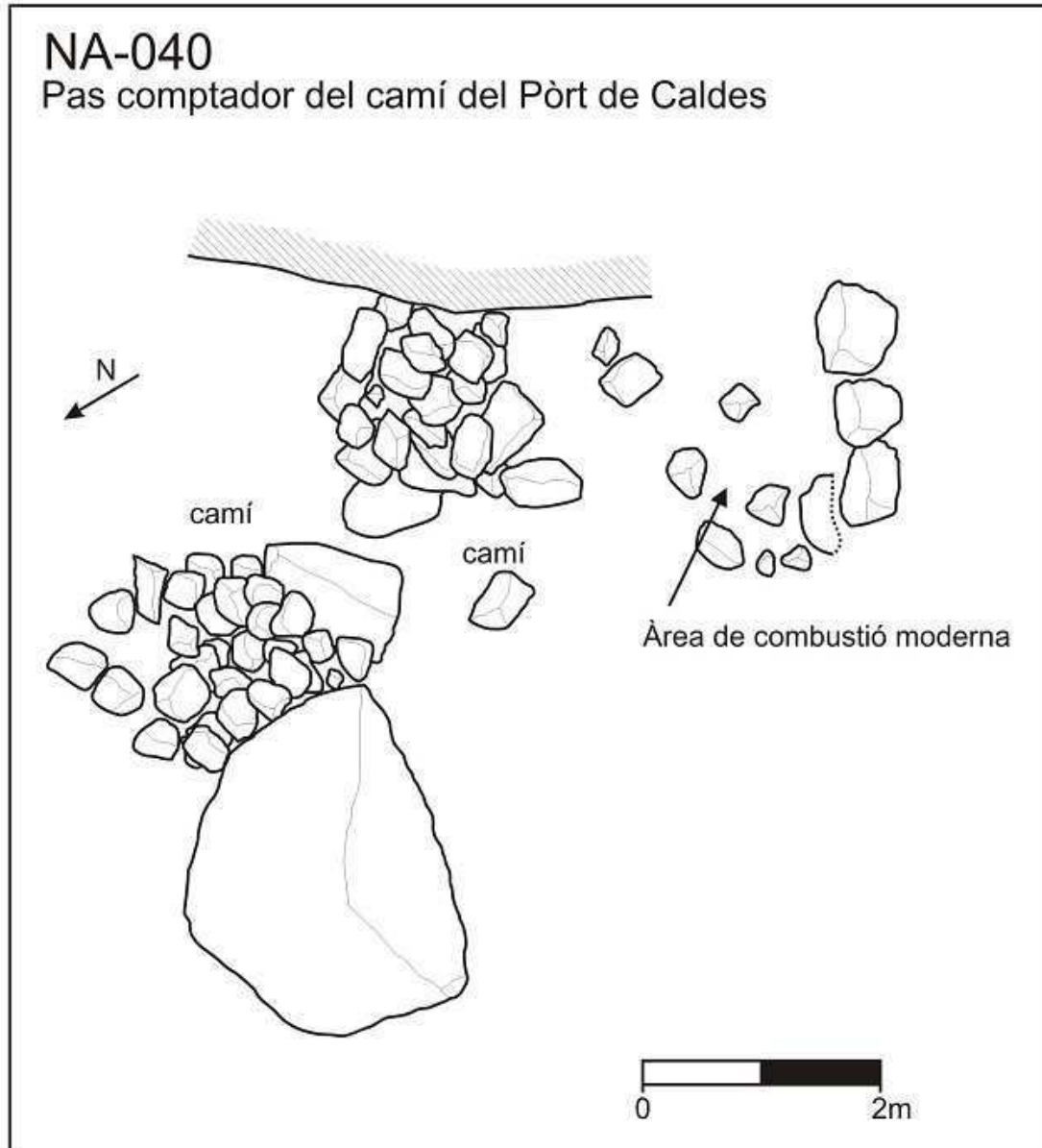
Descripció general:

El jaciment es una estructura que aprofita un bloc e caiguda natural col·locant-hi un mur que forma un passadís que hem identificat com un pas comptador de ramats. No hem identificat més estructures tret d'un folgar d'aspecte recent. L'estructura es troba entre la part de roca granítica del pendent i un bloc de caiguda natural al costat d'un petit turó. Es tracta doncs d'un passadís natural per on transcorre un camí (GR-11-18) que des del Llac de Colomers puja cap al Port de Caldes, esta a l'est d'un rierol que desemboca al Llac de Colomers. Es una zona amb certa pendent rocosa amb abundants afloraments però també amb prats alpins.

La cronologia del jaciment es indeterminada, aquestes practiques perduren fins al segle XX però no creiem que el seu origen sigui anterior a inicis de l'Edat Moderna.

Conjunt:	NA-040
Codi estructura:	NA-040P1

Els vestigis de l'estructura consisteixen en dos petits trams de mur disposats transversalment al camí que deixen un espai central lliure de menys d'un metre d'ample. Esta disposat sal sud-oest sobre un aflorament natural rocós que forma part del pendent de més de 15 m d'alçada i 60m de llarg. Pel sud-oest es recolza en un bloc erràtic de 5x4m. Hem identificat l'estructura com un pas comptador, un recinte on segons les informacions etnogràfiques es comptaven els caps de bestiar fent-los passar per l'estret passadís.



Croquis NA-040

Codi Jaciment:	NA-044
----------------	---------------

Nom:	Pas comptador de l'Estanh Plan	
Altura: 2234 m	Relleu: Zona alta de vessant	Localització: Aire lliure
Tipus de Jaciment:	Recinte aïllat	
Conjunts diferenciats:	Cap	

Tipologia de mur	Estructures
	1
	2
	3
	4 NA-044
	5

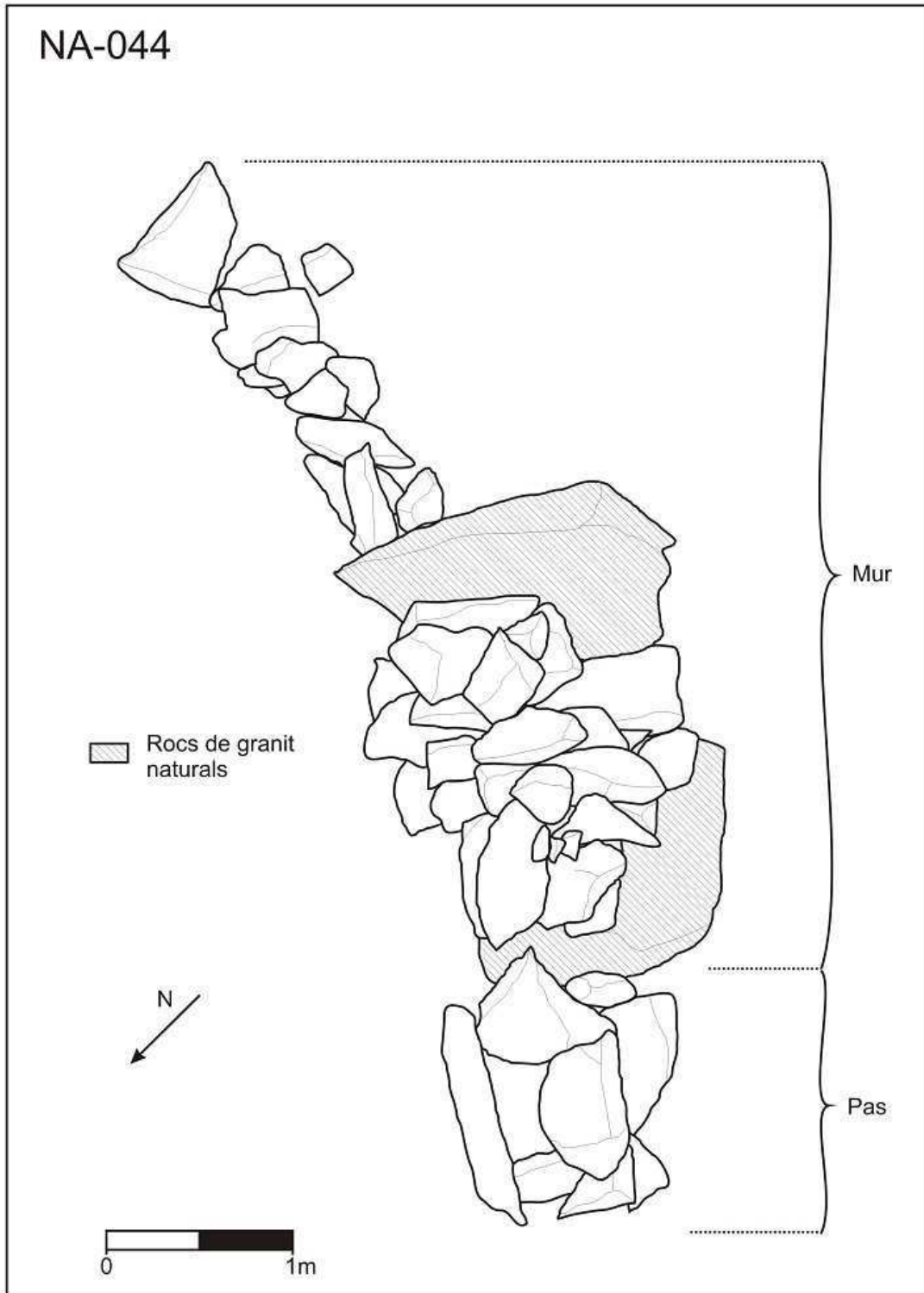
Model de poblament	Conjunts
Gran transhumància:	NA-044
Agrupat:	
Petits ramaders indep.:	
Antic i protohistòric:	

Descripció general

Els vestigis designats per aquest jaciment consisteixen en un tram de mur amb un petit espai de pas. L'estructura es troba en el camí que porta des de l'Estanh Major de Colomers cap l'Estanh Plan en un punt on el camí fa un canvi de vessant en un petit collet força estret, un passadís natural per on transcorre el camí. El punt es localitza al sud-oest de l'Estanh Plan i les àrees dels voltants son pastures obertes amb afloraments de granit erosionat i abundants fonts d'aigua. Té un domini visual considerable sobre l'Estanh Plan i la zona de Garguils de Jos, des d'aquest jaciment es distingeix clarament el jaciment NA-050.

Conjunt:	NA-044
Codi estructura:	NA-044P1

L'estructura aprofita un coll estret que fa de passadís natural en el camí entre un gran roc de granit de caiguda natural a l'est i la paret de roca mare a l'oest. Entre aquestes dues roques es col·loca el mur. El mur fa 5 metres de llarg i està construït amb carreus mitjans i grans (40-80cm). L'alçat màxim conservat es 1,3 metres. El mur té una pas de 1 metre aproximadament. Les roques estan sense sedimentar però cobertes de líquens. No sembla que s'hagi reconstruït o modificat recentment. Per les referències etnogràfiques identifiquem l'estructura com un pas comptador, un recinte destinat a comptar els caps de bestiar. No s'observen altres restes arqueològiques associades, ni estructures arquitectòniques ni restes mobles.



Croquis de NA-044

Codi Jaciment:	NA-058
----------------	---------------

Nom:	Tancat de l'Estanh de Garguilhs de Jos IV	
Altura: 2215 m	Relleu: Zona baixa de vessant	Localització: Aire lliure
Tipus de Jaciment:	Recinte aïllat	
Conjunts diferenciats:	Cap	

Tipologia de mur	Estructures
	1
	2
	3
	4
	5 NA-058T1

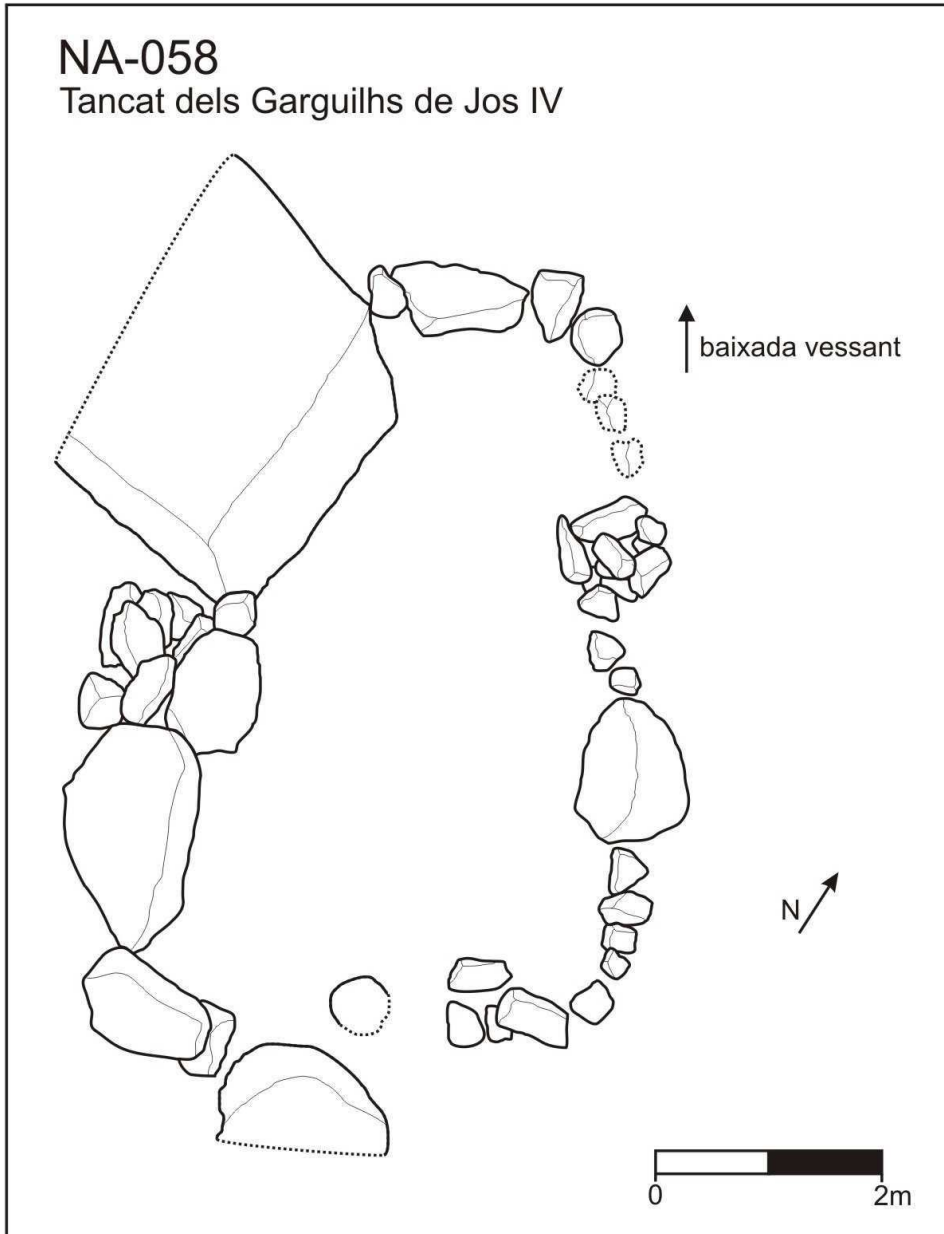
Model de poblament	Conjunts
Gran transhumància:	
Agrupat:	
Petits ramaders indep.:	
Antic i protohistòric:	

Descripció general

Aquest jaciment esta format per un únic tancat ramader que aprofita grans blocs de granit. Tot i l'abundant sedimentació present en el tancat els trams dels seus murs en general son visibles i mes o menys ben definits. El jaciment es situa a la base de la llengua de tartera que baixa per el vessant septentrional de la vall de capçalera de la conca de l'estany superior de Garguilhs de Jos, es troba a 40 metres a l'est de NA-054. Es tracta d'una zona plana a la part baixa del vessant de la vall, uns 10m per sobre de les aigües tortes de l'Est de l'estany. L'indret es un espai de pastures, en un vessant de pendent moderat i delimitat per la tartera a la banda sud-est.

Conjunt:	NA-058
Codi estructura:	NA-058T1

Els vestigis arqueològics consisteixen en un tancat ramader de planta irregular que mesura uns 6,5m de llarg i prop de 4 d'ample. El perímetre del recinte esta definit per un mur que aprofita alguns cinc grans blocs de caiguda natural. Aquest mur esta compost per una sola filada i una sola filera de carreus de granit irregulars de mides variables. L'ample del mur es de 50cm i no conserva gaire alçat. No s'entreveu gaire enderroc a l'estructura però si que trobem un alt grau de sedimentació.



Croquis NA-058

Codi Jaciment:	NA-061
----------------	---------------

Nom:	Lac deth Miei	
Altura: 2291 m	Relleu: Fons de vall	Localització: Aire lliure
Tipus de Jaciment:	Recinte aïllat	
Conjunts diferenciats:	Cap	

Tipologia de mur	Estructures
	1
	2
	3 NA-061C1
	4
	5

Model de poblament	Conjunts
Gran transhumància:	
Agrupat:	
Petits ramaders indep.:	
Antic i protohistòric:	NA-061

Descripció general

El jaciment consisteix en un recinte arquitectònic amb funció probablement habitacional. No es localitzen més vestigis arquitectònics associats. Els murs es troben molt sedimentats i en alguns punts s'entreveu un enderroc considerable. Degut a l'estat de conservació no podem identificar la totalitat de la planta del recinte que es perd en el seu costat nord-oest. El jaciment es localitza en la llengua de terra que separa el Lac deth Miei del Lac de Baish. Es una area de relleu pla amb ondulacions que progressivament van guanyant alçada fins a enllaçar amb el vessant occidental de la Vall de Saboredó. La coberta vegetal esta formada per prats alpins allà on no hi ha afloraments de roca mare granítica erosionats pel gel. Trobem també alguns blocs erràtics. Concretament, els vestigis identificats es localitzen en la part alta d'un petit turó.

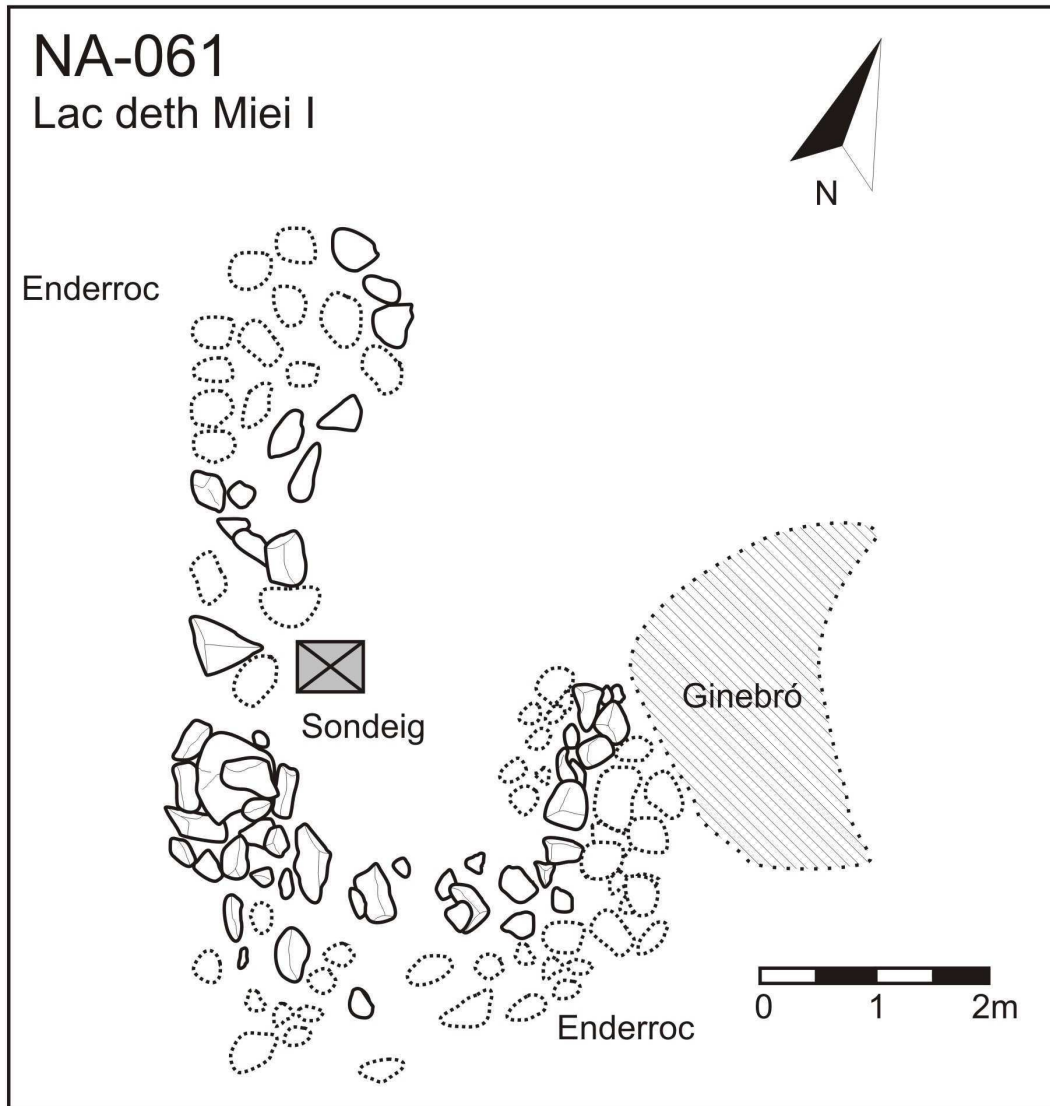
Conjunt:	NA-061
Codi estructura:	NA-061C1

El jaciment consisteix en un recinte aïllat possiblement habitacional amb una planta que tendeix a ser rectangular encara que no veiem el seu tancament en la part nord i ni en la part nord-oest. La zona sud es la més ben definida de la cabana, en aquesta part l'espai interior queda tancat per les tres parets definint una area interior de 4x2m. Més al nord el mur oest es perd però l'est encara es visible malgrat l'enderroc. Es per això que no podem precisar amb seguretat l'àrea interior de la cabana que pot mesurar entre els 22 i els 30m². Els murs es presenten com alineacions desordenades de clastes de granit d'entre 40x20cm i 30x20cm de grandària. Algunes de les clastes son de menor mida,

uns 20x10cm i possiblement servissin per falcar les pedres més grans i irregulars. No s'observen fileres ni filades clares possiblement degut a l'estat de conservació. Pel que fa al traçat dels murs, degut a l'elevada sedimentació únicament podem apreciar el tancament transversal sud-est de l'estructura, el mur lateral nord-est i una part del mur lateral sud-oest. En algunes parts observem un volum d'enderroc considerable i molt sedimentat que impedeix definir amb exactitud el traçat original del mur.

Atenent el grau de sedimentació de la construcció i la seva similitud a d'altres possibles hàbitats a l'aire lliure datats en cronologies prehistòriques i romanes (TC-026 i ESP-024), es realitza una cala estratigràfica en l'interior de la cantonada sud-oest. L'actuació permet documentar els paraments interns dels murs que defineixen la cantonada, que adossen entre si i mantenen un alçat de dues fileres. Recolzat en ells s'ha exhumat un nivell d'enderroc format per clastes de granit que, a la seva base i entre els carreus, tenia diversos fragments de ceràmica modelada a mà amb pastes oxidades i reductores. Just a la base d'aquest nivell i coincidint amb la base del mur s'ha documentat un estrat de terra negra amb molts carbons que podria correspondre a un fogar. S'han recollit mostres d'aquests carbons per a efectuar datacions absolutes mitjançant la tècnica del C-14.

La datació d'un dels carbons recollits en la cala, en el nivell de terra negra que podia correspondre a un fogar ha donat un resultat d'entre el 200 i el 90 ANE.(Beta-290119 2120 +/-40bp).



Croquis NA-061C1

Codi Jaciment:	NA-065
----------------	---------------

Nom:	Tancat de Trencalós		
Altura: 2472 m	Relleu: Zona alta de vessant	Localització: Aire lliure	
Tipus de Jaciment:	Recinte aïllat		
Conjunts diferenciats:	Cap		

Tipologia de mur	Estructures
	1
	2
	3
	4 NA-065T1
	5

Model de poblament	Conjunts
Gran transhumància:	
Agrupat:	
Petits ramaders indep.:	
Antic i protohistòric:	

Descripció general:

El jaciment consisteix en les restes d'un recinte identificat com un tancat ramader. L'estructura aprofita blocs de caiguda natural i afloraments de roca. Esta força sedimentat i no s'observa si té enderroc associat.

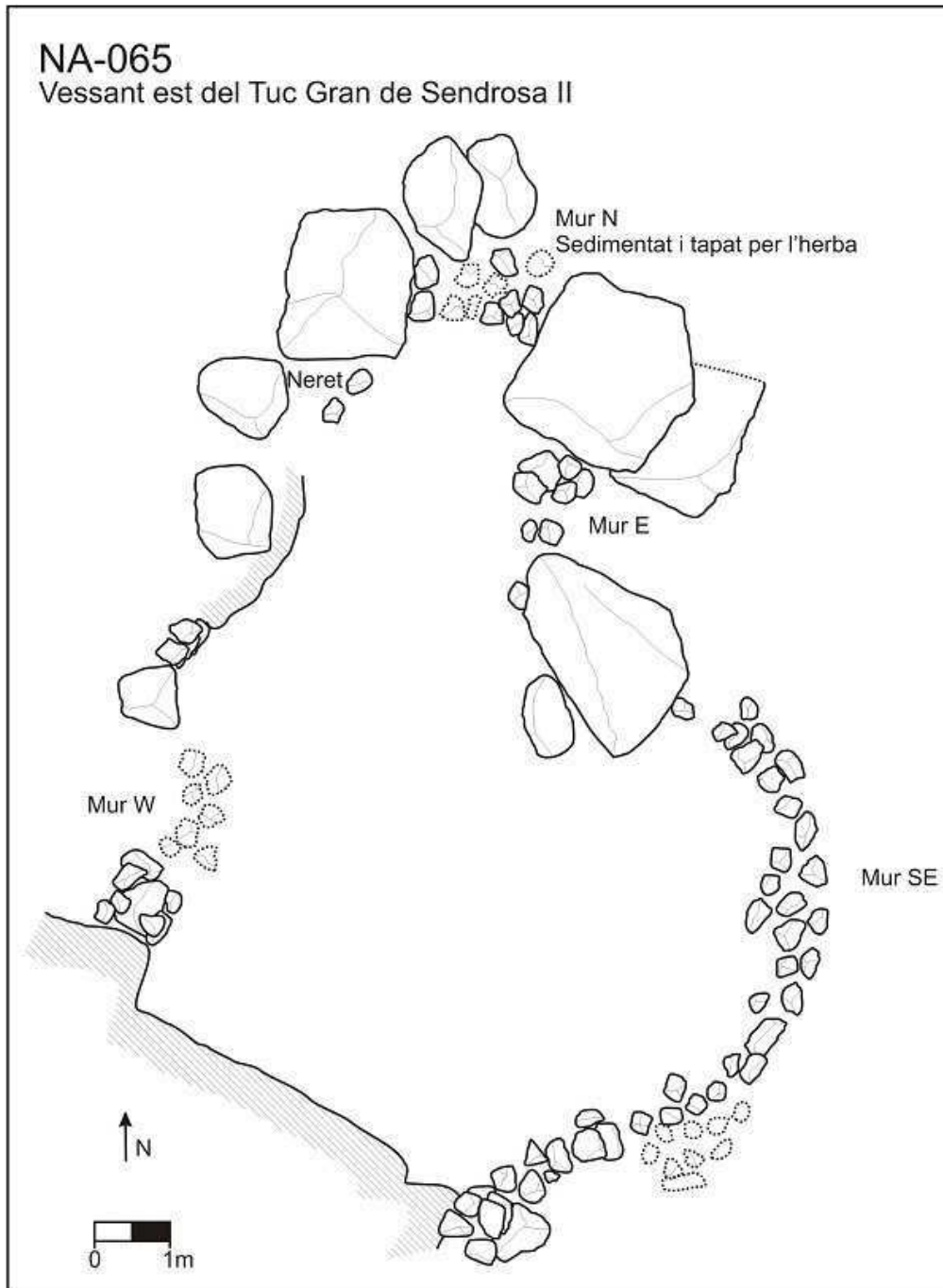
L'estructura es troba al marge oest d'una petita àrea de pletiu a mitja vessant de la carena sud del Tuc Gran de Sendrosa. El lloc es una petita zona plana de Prats on hi ha diversos estanyols i basses.

Conjunt:	NA-065
Codi estructura:	NA-065T1

El jaciment consisteix en les restes d'un recinte identificat com a un tancat ramader. No s'observen més tancats associats ni recintes habitacionals. Aquest tancat esta format per 5 trams de mur que aprofiten blocs erràtics de caiguda natural i un aflorament granític per definir un recinte de planta irregular que mesura uns 12,5m de llarg i uns 8 d'ample tot i que en la seva banda nord s'estreny fins a un ample de 3m.

El tram més ben conservat es el mur est. Esta format per dues filades i una sola filera de carreus amb dimensions d'entre 60 i 20cm de llarg per 10-30cm d'ample. Els altres murs estan mes mal conservats i no son tan llargs, l'estructura aprofita també els afloraments de roca mare al sud-oest i a l'oest on diverses pedres reomplen espais buits

en aquest aflorament. Al nord el tancament aprofita blocs erràtics de caiguda natural relligats amb petits trams de mur. A la cantonada sud-est, la base del mur i algunes pedres d'enderroc formen un monticle particularment evident respecte al nivell del terra amb una altura de 60cm. En general el tancat està molt sedimentat i no s'hi entueu molt enderroc degut possiblement a que està sedimentat i actualment no es visible.



Croquis NA-065

Codi Jaciment:	NA-067
----------------	---------------

Nom:	Vessant est del Tuc Gran de Sendrosa I		
Altura: 2457m	Relleu: Zona alta de vessant	Localització: Aire lliure	
Tipus de Jaciment:	Recinte aïllat		
Conjunts diferenciats:	Cap		

Tipologia de mur	Estructures
1	
2	NA-067C1
3	
4	
5	

Model de poblament	Conjunts
Gran transhumància:	
Agrupat:	
Petits ramaders indep.:	
Antic i protohistòric:	

Descripció general:

El jaciment consisteix en les restes d'un recinte que identifiquem com una cabana. L'estructura presenta força enderroc relativament sedimentat. No es localitzen altres restes arquitectòniques pels voltants ni material en superfície.

El jaciment es localitza en el vessant oriental de la cresta us del Tuc Gran de Sendrosa entre el Lac de Baish i el Lac deth Mieï, en un petit replà on hi ha un petit estany sec en el moment de la prospecció (setembre). Es una zona plana a mig vessant molt pedregosa amb afloraments de roca mare i llengües de tartera però amb algun tram de prat. El "camí" o corriol per creuar el serrat passa per aquest punt.

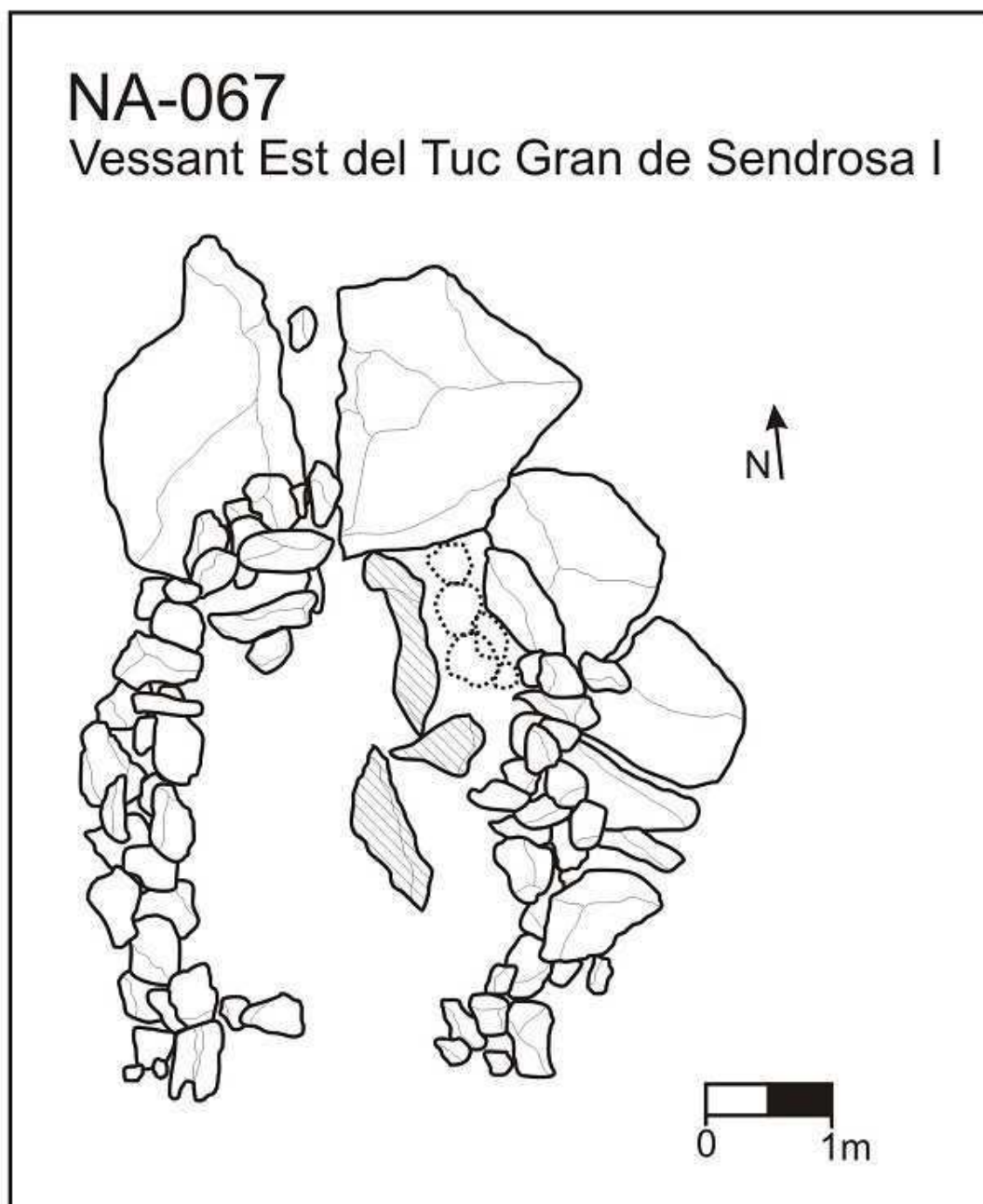
Conjunt:	NA-067
Codi estructura:	NA-067C1

La estructura identificada com a cabana aprofita un gran bloc de granit al que se li adossen dos trams de mur semicirculars que defineixen un espai interior ovalat de 3,2m per 2,8m. Els trams de mur estan compostos per carreus de granit grans i irregulars que mesuren de mitjana 50x30x20cm també aprofiten algun bloc de caiguda natural especialment en el tram est. En algun punt l'alçat conservat arriba a 1m d'altura fet que fa pensar que el sostre de la cabana podria ser de pedres col·locades mitjançant la tècnica de la falsa cúpula. Alternativament, observant que un costat de la cabana es més alt que l'altre, la estructura podria estar inclinada i tenir un sostre de fusta a una sola

aigua. No tenim elements que ens permetin confirmar cap de les dues hipòtesis. L'estructura té una obertura al sud de més d'un metre d'ample però es possible que aquestes dimensions estiguin deformades pel desballestament dels murs. En general la estructura presenta força enderroc amb certa sedimentació.

No s'aprecien restes de tancat però es possible que aquesta funció la fes el mateix terreny: el petit pletiu amb elevacions de terreny als voltants.

La cronologia de la cabana es molt possible que es situï al voltant del segle XVI per les seves similituds morfològiques amb les cabanes de Tallada Llarga i Vidals de Dalt en les que s'ha obtingut datacions absolutes que les situen en aquesta època.



Croquis NA-067

Codi Jaciment:	NA-069
----------------	---------------

Nom:	Tancat del Lac deth Miei	
Altura: 2294m	Relleu: Fons de vall	Localització: Aire lliure
Tipus de Jaciment:	Recinte aïllat	
Conjunts diferenciats:	Cap	

Tipologia de mur	Estructures
	1 NA-069O1
	2
	3
	4
	5 NA-069C1

Model de poblament	Conjunts
Gran transhumància:	
Agrupat:	
Petits ramaders indep.:	NA-069 (probablement)
Antic i protohistòric:	

Descripció general:

El jaciment consisteix en les restes d'un tancat allargat que identifiquem com un orri de planta corba. També s'observen les restes d'un recinte que se l'hi adossa que per les seves dimensions podria correspondre a una cabana. En alguns trams observem cert enderroc, en general el conjunt es troba força sedimentat.

Els vestigis identificats es situen entre el Lac de Baish i el Lac deth Miei uns 70m al Nord del darrer i a l'est del riu que el drena per alimentar el Lac de Baish. Es tracta d'una area plana de pendents suaus i coberta de prats amb molts afloraments de granit arrodonits i alguns blocs erràtics.

Per tipologia del recinte el podem situar entre el segle XIV i el XVIII.

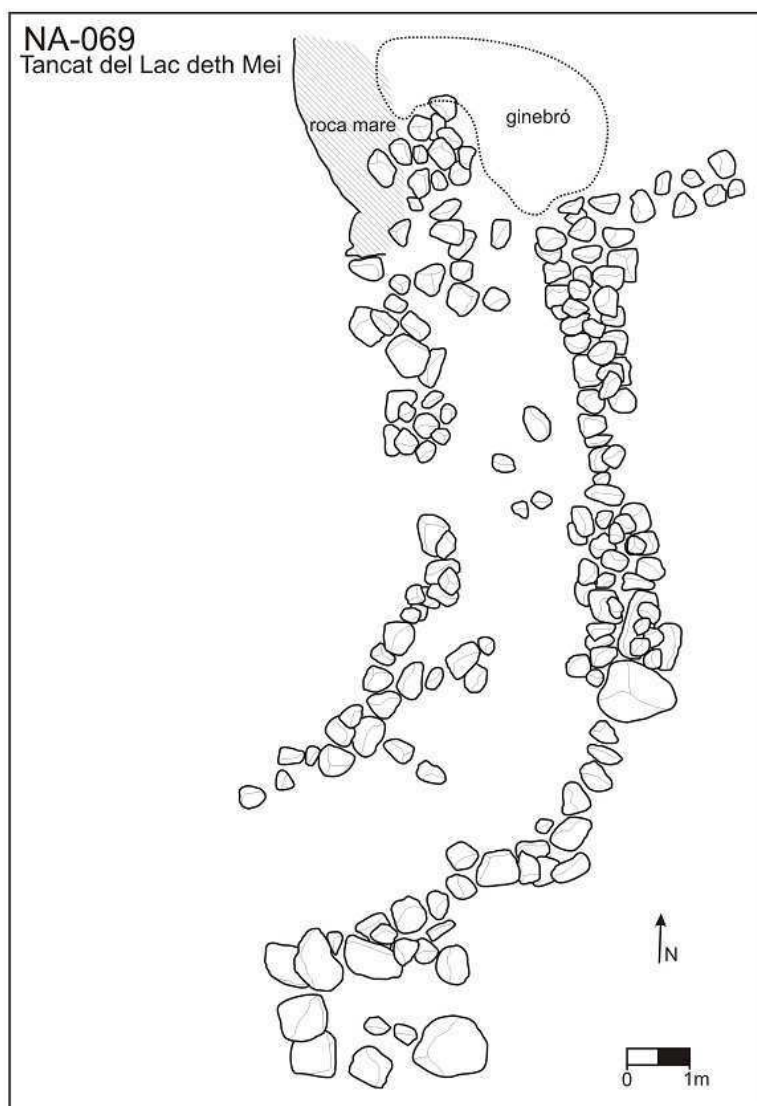
Conjunt:	NA-069
Codi estructura:	NA-069O1

Es tracta d'una estructura allargada de planta corba. El seu accés es troba al sud-oest i en el tram inicial l'estructura es troba orientada sud-oest vers nord-est. Al cap de 3 metres trobem una corba als murs de l'estructura que passa a estar orientada en direcció sud-nord. En aquest gir trobem un mur intern que podria estar delimitant el lloc on es situava el pastor per a l'extracció de llet del bestiar. L'estructura mesura 13 metres de llarg, la separació interna entre els dos murs que els defineixen ronda els 2 metres encara que al nord s'estreny lleugerament. El tancament nord queda cobert pel ginebró. En aquest punt trobem un mur que s'estén en direcció nord-oest que podria definir un

possible recinte però no podem confirmar aquesta possibilitat. Els dos murs que defineixen l'orri estan formats per dues filades de carreus de 70x30x20cm, en algun tram conserven dues fileres. En general trobem cert enderroc i un volum important de sedimentació. Per informacions etnogràfiques sabem que la aquest tipus d'estructures estaven destinades a l'extracció de llet de ramats d'ovicaprins per a la fabricació de productes làctics.

Conjunt:	NA-069
Codi estructura:	NA-069C1

Aquesta estructura es troba adossada al mur sud de l'orri. Podem identificar tres dels seus mur compostos de carreus de majors dimensions que els de l'orri. Defineixen un espai de planta quadrangular. Per la morfologia de la seva planta i les seves dimensions podria correspondre a un espai d'hàbitat però actualment no podem confirmar aquesta hipòtesi. L'estat de conservació i la visibilitat de l'estructura son més precaris que en el cas de l'orri.



Croquis NA-061

Codi Jaciment:	SO-007
----------------	---------------

Nom:	Pletiu de Mainera	
Altura: 2165-2175 m	Relleu: Fons de vall	Localització: Aire lliure
Tipus de Jaciment:	Varis recintes adossats i exempts	
Conjunts diferenciats:	SO-007E, SO-007O	

Tipologia de mur	Estructures
	1 SO-007C1
	2 SO-007C2
	3
	4 SO-007O2
	5 SO-007O1, SO-007EI1

Model de poblament	Conjunts
Gran transhumància:	
Agrupat:	
Petits ramaders indep.:	
Antic i protohistòric:	

Descripció General:

Les restes arquitectòniques que donen lloc a aquest jaciment es troben a pocs metres riu amunt del punt d'informació del Parc Nacional a l'entrada de la vall de Mainera (uns 275 m.). Els vestigis es localitzen al llarg d'una superfície de 6915 m², entre 105 m. i 175 m. a l'Est del curs del riu Berasti. Les restes arquitectòniques visibles actualment es disposen agrupades en tres sectors. Els dos situats a cota inferior es localitzen en els dos marges de la fondalada que defineix el Pletiu de Mainera i que transcorren en direcció Sud-oest des d'una petita cinglera fins al riu. El tercer es disposa pocs metres per sota la cinglera, en una zona on el gradient del vessant es modera sensiblement, i dominant des d'una posició elevada gran part del recorregut de la fondalada. Les distàncies entre els diferents sectors amb restes arquitectòniques varia entre 70 i 90 m.

La visibilitat diferencial de les restes identificades en el jaciment ha motivat que només s'efectuï la planimetria del conjunt que es localitza en la part superior de l'assentament (Figura 11). Els motius d'aquest fet han estat exposats més amunt. La planta dibuixada cobreix, doncs, la totalitat de les estructures arquitectòniques visibles al llarg d'una superfície que ronda els 1388 m² disposades seguint un eix longitudinal d'uns 80 m. En sentit Nord-Oest a Sud-est i entre 2174 i 2168 m. d'altitud. En tots els sectors, les inspeccions efectuades l'any 2007 i posteriorment el 2008 han permès constatar que totes les construccions empen clastes no escairats d'esquist procedents de tarters i afloraments rocosos que es localitzen a pocs metres de l'assentament.

El sector del jaciment mapificat és el més destacat tant per la visibilitat de les seves estructures, com pel seu nombre, extensió i diversitat morfològica dels vestigis (en els

altres dos només s'aprecien les restes de murs d'un tancat en cada cas). Aquí, la majoria de les estructures se situen entorn d'un gran bloc central, de 11 m. per 6 m. de planta i 4m. d'alçada. Aquest grup d'estructures està compost per dos parells d'alineacions paral·leles de clastes, que s'han denominat Orri 1 i Orri 2 (i que s'interpreten com a munidores de ramats d'ovelles), i de 2 cabanyes de forma quadrangular adossades al bloc, denominades Cabana 1 i Cabana 2. A més, cal assenyalar la presència de dos trams aïllats del mur, al costat de l'Orri 2, i un tercer adossat al bloc.

A uns 44 m. d'aquest conjunt, en direcció Est, a la base de la cinglera que delimita el pletiu per aquesta banda hi ha dues petits balms, formades per sortints de la cornisa rocosa. Una d'elles té un petit mur frontal que la delimita. A més, al voltant d'aquestes cavitats, es troben algunes alineacions de pedres de diversa grandària, de les quals no s'ha pogut determinar, a falta d'una intervenció arqueològica més intensa, si són fruit de l'activitat antròpica o si responen a estructures naturals. Es desconeix la funcionalitat de l'ocupació de com a mínim una de les dues cavitats i, igualment, la seva cronologia així com la relació amb la resta dels vestigis que conformen el jaciment.

Sobre la base de les observacions “a visu” de les estructures, en aquest sector del jaciment és possible distingir els dos tipus constructius esmentats en l'apartat precedent. Aquesta distinció permet agrupar una gran part de les construccions en un mateix grup que es distingeix d'un segon grup que integra els murs que hi ha en el vessant per sota de l'Orri 2 (el situat al Sud-est). En primera instància aquesta classificació respon a criteris merament tècnics, com són les tipologies dels elements constructius. No obstant, com a hipòtesi, aquí es planteja que el segon grup d'estructures mostra l'existència d'una fase constructiva al jaciment que precedeix en el temps a la resta de recintes i murs del sector representat en la mapificació. Òbviament aquest és un punt que caldrà confirmar en el futur, així com, si s'escau, la magnitud de la distància cronològica entre les diferents fases.

Nota: Les representacions que es mostren del SO-007 i el SO-008 provenen d'un planimetria que es va realitzar sobre els dos jaciments. Es per això que les figures s'anomenen “plànol” i no “croquis” com en la resta dels jaciments.

SO-0070

Conjunt:	SO-007E
Codi estructura:	SO-007EI1

La fase aparentment més antiga del sector mapificat del jaciment es compon de dos trams de mur denominats Mur 3 i Mur 4 que es localitzen entre 5,5 i 6,9 m. per sota (en direcció Sud-oest) del sector central de l'Orri 2 (Figura 14). El seu traçat, en direcció Nord-Oest a Sud-est segueix més o menys les corbes de nivell del vessant. Els murs són més o menys paral·lels entre i se situen a una distància compresa entre els 5,9 m. del seu extrem Sud-est i els 7,9 m. de la punta Nord-Oest. Malgrat que el Mur 4, el situat en una cota inferior i més extern al conjunt té carreus de majors dimensions, l'aspecte, les característiques tècniques i el grau de visibilitat d'ambdues estructures és similar. Aquest fet junt a la disposició similar i propera fa pensar que mantenen certa relació, probablement com a parts integrants d'una estructura de la qual avui en dia no en

romanen més evidències. pel que guardarien una relació estructural. Aquests murs se situen a escassos metres del orri 2, que podria ser d'una fase posterior d'ocupació del lloc, més recent

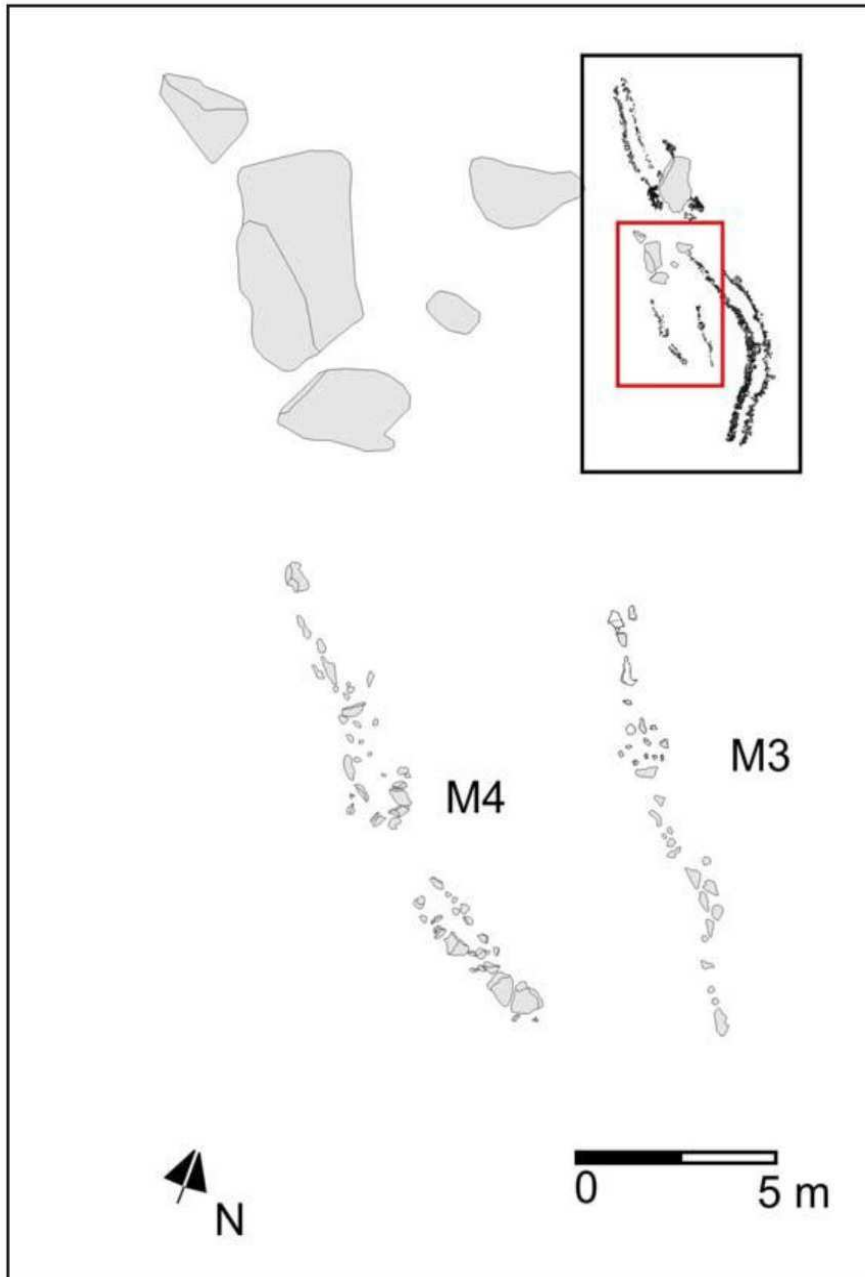
El Mur 3.

Es tracta d'un mur rectilini de 13 m. de llarg (Figura 15). Dels dos que defineixen aquesta fase, és el que està situat a una major cota i, per tant, més proper a l'Orri 2. L'estructura està realitzada principalment amb carreus d'entre 60 i 80 cm. d'eix màxim (i amples d'uns 30 cm.), tot i que en alguns trams els clastes són de dimensions menors (inferiors als 20 cm. d'eix). Els carreus majors principalment es disposen seguint l'orientació del mur. En planta el mur es defineix com una alineació desordenada de clastes que entre si deixen espais buits d'entre 30 cm. i 50 cm. En la majoria del recorregut només hi ha una filada tot i que en alguns trams el mur en podria haver tingut alguna més. Aquest punt és difícil, doncs es podrien estar confonent alguns clastes naturals amb elements de la paret. L'alçat del mur és d'una única filera que, actualment, està molt clavada en el sediment. No hi ha traces evidents d'enrunament fet que il·lustra que el mur feia les funcions de sòcol o simplement de delimitar visualment un espai.

El Mur 4.

És també un mur amb una planta rectilínia, de 16m. Es disposa per sota del Mur 3, amb una orientació similar però oberta cap el Nord-oest, fet que provoca que la distància entre ambdós augmenti lleugerament en aquesta direcció. Tot i que el seu sistema constructiu és molt similar al del mur precedent, es diferencia d'aquest pel fet de que els clastes emprats són de dimensions sensiblement majors, d'entre 140 i 70 cm. d'eix màxim (els amples oscil·len entre menys de 50 cm. en els més llargs i uns 65 cm. en els menys allargats). D'igual manera, la majoria de carreus grans es disposen seguint l'eix longitudinal del mur que, en gran part del seu recorregut en planta només presenta una filada. Únicament en la seva part més meridional el mur es conforma com una alineació més ample de clastes, sense que s'hi endevinin filades clares. També de forma similar al cas precedent, els carreus del mur deixen espais lliures entre si que, en aquesta ocasió, poden arribar a superar el metre. L'alçat és igualment d'una filera i no hi ha enrunament evident des de la superfície. El grau de sedimentació dels carreus és igualment elevat.

La disposició dels murs 3 i 4 fa pensar que pertanyen a una mateixa estructura. La separació entre ells és una mica superior a la dels murs dels recintes allargats de la fase aparentment més antiga de l'Orri Vell (SO-008). No obstant, podrien haver format part d'una edificació similar, tot i que aquest aspecte és poc clar. En tot cas, actualment no hi ha visible des de la superfície cap connexió física entre ambdós murs més enllà de la proximitat espacial i les similituds esmentades.



Plànol de SO-007E11 i disposició dintre del jaciment

SO-007O

La majoria dels vestigis arquitectònics evidents del conjunt superior del jaciment s'han agrupat dins d'un grup, que s'interpreta que respon a una fase cronològica més recent que la descrita en l'apartat precedent. En termes generals, aquestes estructures comparteixen les característiques que han permès definir el primer tipus arquitectònic exposat en l'apartat 3.1.: es tracta de murs de pedra seca amb paraments formats per diverses fileres i amb certa projecció vertical que com a mínim actualment encara es

conserven en part, el seu grau de sedimentació és menor al dels murs 3 i 4 ja descrits i els recintes que formen es poden interpretar a partir de les dades etnogràfiques i històriques.

Els vestigis que componen aquesta fase es localitzen a una cota superior als anteriorment explicats i ocupen la part més extensa del conjunt superior del jaciment. De fet, són els elements més evidents de tot l'assentament. Consisteixen en les restes de quatre recintes, dos orris i dues cabanes, i dos petits trams de mur sense connexions clares amb altres elements. La relació cronològica entre tots aquests elements és poc clara i, a manca d'una exploració més intensa (per exemple, mitjançant excavacions arqueològiques) és inviable discernir si els dos orris i les dues cabanes van existir sincrònicament o si, la seva presència a l'indret, simplement constitueix un palimpsest de dos binomis típics de cabana més orri (Rendu 2003, Palet et al. 2008). De fet, els dos orris presenten certes diferències constructives i en el grau d'enrunament, encara que aquest darrer fenomen potser sigui més fruit del tipus d'edificació que de l'antiguitat. El mateix succeeix en les dues cabanes, una de les quals (la Cabana 1) és molt més visible que l'altra.

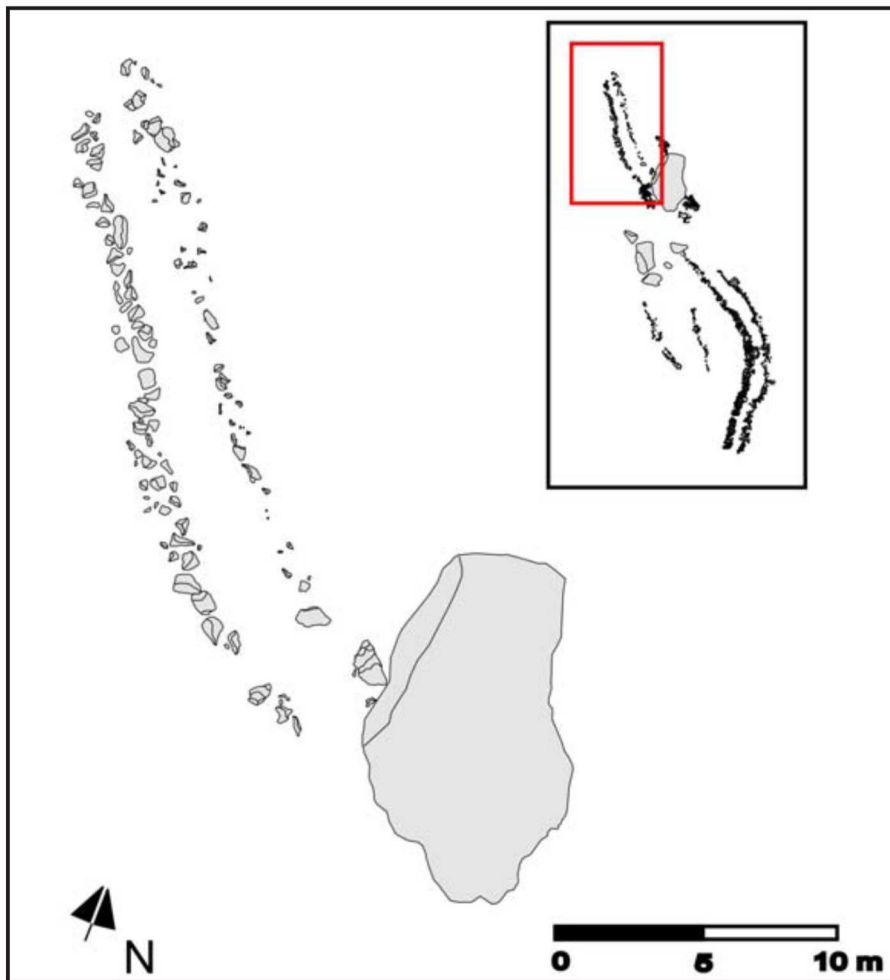
Conjunt:	SO-007E
Codi estructura:	SO-007O1

L'eix que articula el conjunt arquitectònic predominant visualment al jaciment el conformen dos recintes allargats formats per murs paral·lels entre si formant una espècie de passadís que, en aquesta memòria, es designen com a orris per les seves característiques. Seguint la documentació existent per a les architectures ramaderes dels Pirineus, aquest tipus de tancats es vinculen al munyit de ramats d'ovicaprins.

L'Orri 1 denomina el recinte d'aquestes característiques que es disposa al Nord-est del bloc rocós que es situa enmig d'aquesta alineació de dues munyidores. La seva orientació és Nord-est a Sud-oest, convergint en el seu extrem proximal amb la cabanya inferior (Cabana 1) que s'adossa al gran bloc central. La longitud dels murs és de 22,5m. i 22 m respectivament, sent el més llarg el situat a una cota superior. La separació entre els murs, pràcticament paral·lels, és de 1,5 m. en l'extrem Nord-oest de l'orri, 2,05m. en el tram medial i 2,45 m. en l'extrem Sud-est, en el punt de contacte amb el gran bloc i la Cabana 1. En planta l'Orri 1 té una forma lleugerament corba en la part Sud-est (amb una orientació virant lleugerament cap el Nord des de l'Est) per a transcórrer pràcticament en línia recta en la segona meitat del seu recorregut. Tret dels dos murs longitudinals, no és visible cap altre tancament del recinte. En el seu extrem distal (Nord-oest) s'aprecia un lleuger estretament, però no hi ha cap element que delimiti transversalment el corredor de forma clara. En la banda oposada, el bloc parcialment i sobretot el mur de la Cabana 1, suposant que existís simultàniament a l'Orri 1, n'haurien constituït el tancament. L'àrea que resulta del recinte delimitat d'aquesta manera és de 53,5 m².

La construcció dels murs d'aquest recinte s'assembla una mica a la dels murs 3 i 4. No obstant, s'inclou a la "fase recent" en definir una estructura assimilable a l'Orri 2. Les parets es constitueixen a partir de carreus de granit sense escairar de grandàries generalment superiors als 20 cm. i inferiors als 90 cm. d'eix màxim. En general els

clastes visibles són sensiblement majors en el mur situat a la cota inferior (banda Sudoest de l'orri) que en el superior, on part del parament a penes s'intueix. En la majoria dels trams els clastes, que formen una única filada en planta en gran part del recorregut dels murs, presenten buits i discontinuïtats d'entre 50 cm. i 30 cm., que excepcionalment poden arribar a quasi 1,5 m. No es conserva en cap tram més d'una filera de l'alçat dels murs i no hi ha indicis d'un enderroc que faci pensar en un parament més alt col·lapsat. En definitiva, aquest recinte sembla haver estat definit per un sòcol de pedra i, probablement, un tancament aeri d'un material perible.



Plànol SO-007O1

Conjunt:	SO-007E
Codi estructura:	SO-007C1

Tancant l'extrem Sud-est de l'Orri 1 hi ha un petit recinte de planta rectangular. La seva orientació segueix més o menys l'eix longitudinal de l'orri (NW-SE) i per la seva cara Nord-est adossa al gran bloc que defineix el centre d'aquest sector del jaciment. La construcció mesura 4,3 m. de llarg i 3,1 d'ample. Els murs presenten un espessor mitjà de 80 cm. L'espai interior del recinte, molt segurament d'habitació, mesura uns 2,75 m

de llarg i 2,3 m. d'ample, amb una planta d'uns 5,3 m². Les parets presenten, allà on estan netes de sediment, dues filades en planta de carreus sense escairar d'uns 40 a 50 cm. d'eix màxim, amb tendència a estar disposats transversalment a l'eix del mur. L'interior de la cabana actualment té una vegetació abundant, entre la qual s'hi pot entreveure cert enderroc molt poc sedimentat. Aquest enrunament també és evident al 'exterior, sense que en cap cas s'hi apreciïn indicis d'un sostre de llosa. Malgrat l'enrunament, els murs presenten paraments molt clars amb alçats que arriben els 80-90 cm.

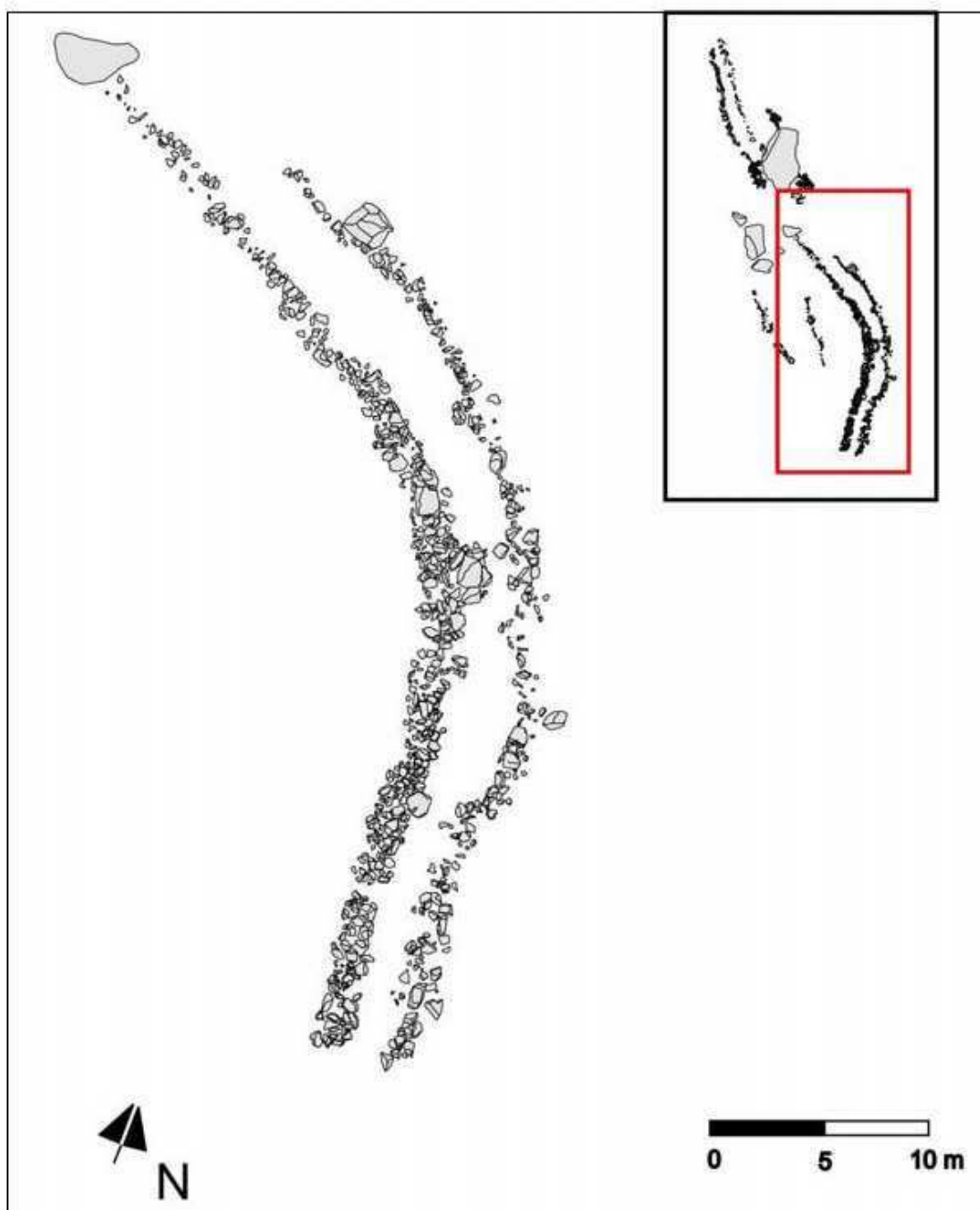
En el marc de les campanyes de prospecció citades anteriorment, durant el setembre de 2007, es va dur a terme una cala estratigràfica a l'interior d'aquesta cabana, amb la intenció de reconèixer el seu potencial arqueològic i de determinar la cronologia i seqüència de l'ocupació del lloc. Es va realitzar una excavació d'un quadre de 60 per 60 cm. en el sector interior Sud de la cabana, que va permetre distingir quatre fases d'ocupació successives de l'estructura, determinades per àrees de combustió recurrents. A 67 cm. de profunditat respecte al sòl actual, es va documentar un enllosat, que no va resultar alterat en la intervenció, sobre el qual es van trobar nombrosos carbons i cendres procedents d'una antiga estructura de combustió que estan a actualment a l'espera d'una datació radiocarbònica, que permetrà datar l'antiguitat d'aquesta ocupació de la cabanya. Associat a aquest fogar es va trobar una esclat de sílex d'uns 30 mm sense retocar. S'ha pogut determinar que, almenys una part del combustible emprat en aquesta antiga llar, era fusta de noguera (*R. Piqué com. pers.*), espècie que no es troba en els ecosistemes de la vall. L'ús de combustible aportat de mitjana distància podria ser indicatiu d'una desforestació severa de la vall durant l'ocupació d'aquesta part del jaciment, potser similar a l'observable actualment.

Conjunt:	SO-007E
Codi estructura:	SO-007O2

L'Orri 2 designa la munyidora que es localitza al Sud-est del gran bloc que hi ha en aquesta banda del jaciment. A l'igual que l'altre orri, el conformen dos murs que discorren en paral·lel, seguint més o menys les corbes de nivell del tàlveg de la petita fondalada. Mesuren 44 m. i 37 m. de longitud, sent el més llarg el que es disposa a la cota inferior (a la banda Sud-oest del corredor). La separació entre ambdós murs és de 2,7 m. en la punta Nord de l'orri, 2,4 m. en el seu tram medial i 2,1 m. a l'extrem distal respecte el bloc. A diferència de l'anterior, la planta de l'Orri 2 és molt més curvilínia, de tal manera que l'orientació del corredor passa de ser Sud/Nord en el seu tram més meridional a girar vers a Sud-est/Nord-oest en l'extrem oposat. Aquesta corba segueix força acuradament el nivell del terreny. De forma similar a l'Orri 1, no s'aprecien tancaments transversals del recinte en cap dels seus extrems i queda obert tant a la banda Sud com a la Nord, d'on 7,5 m. de distància separen el seu extrem del gran bloc del centre d'aquest sector i de la Cabana 1. Únicament en la zona central del recinte hi ha un bloc de grans dimensions (1,4 m.), amb tota seguretat preexistent a la construcció, que sembla dividir l'espai intern en dues parts deixant un pas només de 0,65 m. d'ample. Aquest és un fet freqüent en estructures d'aquest tipus i es vincula amb tasques de gestió dels ramats. En total, l'espai intern resultant mesura 105,95 m².

Els dos murs es conformen en planta actualment, i a manca d'una neteja de l'enderroc i el sediment superficial, com alineacions de carreus d'esquist en les que no s'hi

defineixen filades clares. En alguns punts sembla haver-n'hi només una, formada per carreus d'uns 45 x 25 cm. disposats transversalment mentre que en altres sectors el mur és molt més ample (1,5 m.) i es presenta com un amuntegament desordenat de clastes. En principi, dels dos murs l'inferior és el més visible, mentre que l'altre en alguns punts presenta una densitat baixa de carreus i de mesures sensiblement menors. En tots dos casos és evident l'existència de cert enrunament, aparentment de més magnitud recolzant en el parament exterior del mur inferior. Aquest enderroc indica que els murs, l'alçat dels quals actualment pot arribar a uns 0,4 m., originàriament tenien una altura edificada en pedra superior a l'actual i a la de l'Orri 1. A més de la planta, aquest és un element que diferencia ambdós recintes i que precisament l'assimila als vestigis que, com la Cabana 1, semblen menys antics del jaciment.

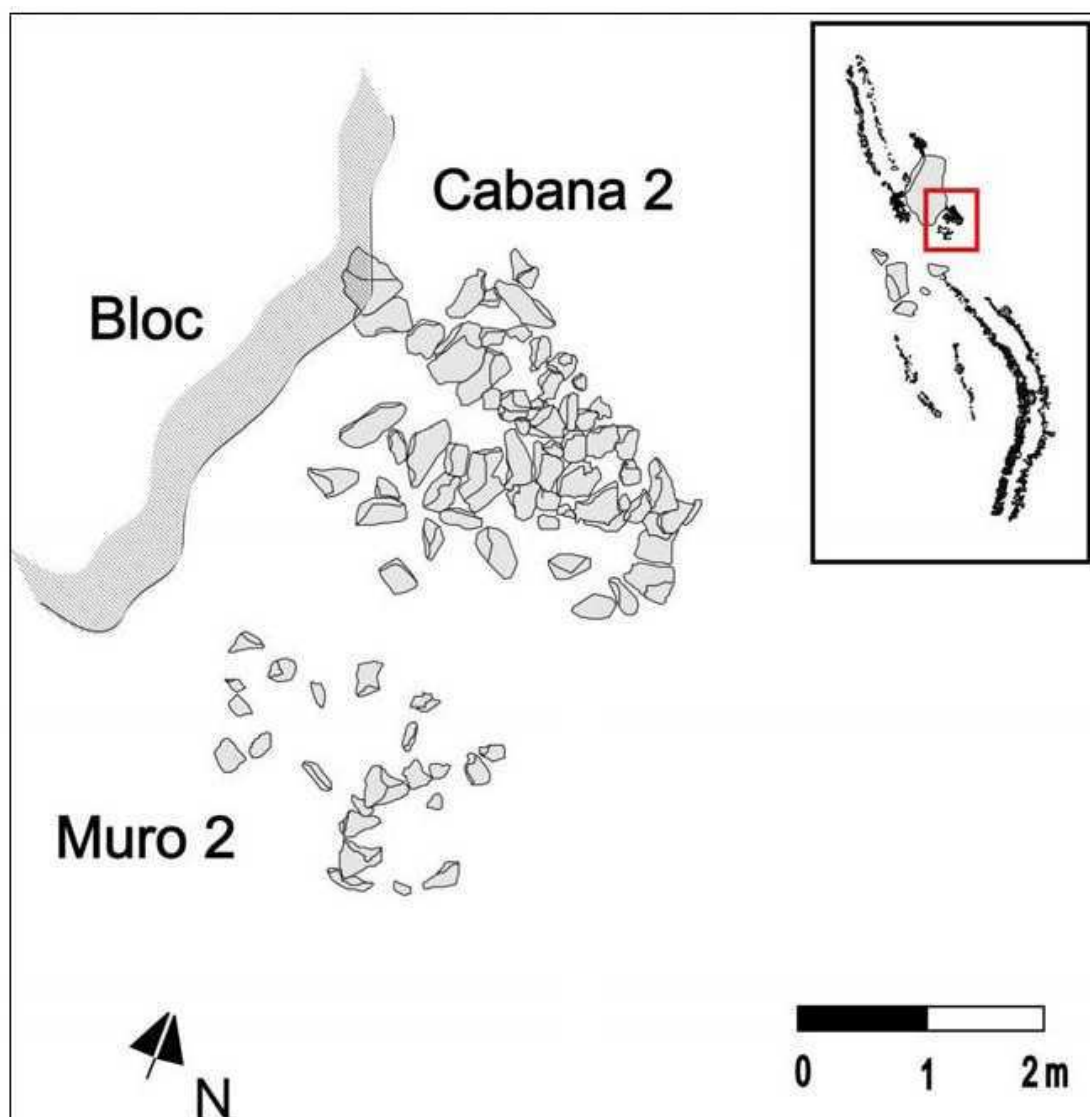


Plànol SO-00702 i situació d'aquest dintre el jaciment

Conjunt:	SO-007E
Codi estructura:	SO-007C2

La Cabana 2 identifica les restes d'un petit recinte que adossa a la cara Sud-est del bloc que hi ha al centre del conjunt superior del jaciment. Es localitza uns 6 m. al Nord de l'extrem nord-occidental de l'Orri 2. Tot i que la seva visió actual es troba limitada pel seu alt nivell d'enrunament, l'estructura presenta una planta gairebé quadrada, amb costats d'uns 3 m. de llarg. Aquestes mesures fan pensar que es tracta d'un recinte d'habitació. L'element més visible és el mur que conforma el costat Nord-est. Consisteix en una paret de carreus d'esquist d'uns 50/45 cm. de llarg i entorn 25 cm. d'ample disposats de forma transversal a l'eix longitudinal del mur. Allà on no hi ha enderroc cobrint la planta de la paret, s'intueix que el mur es conforma a partir de dues filades d'aquests carreus. L'ample del mur, que aquí presenta dos paraments ben definits, volta els 75 cm. Actualment la paret és coberta per cert enderroc que s'expandeix també cap el Sud-oest, seguint la inclinació del vessant. De la resta de murs els vestigis en superfície són molt poc evidents de resultes d'un major grau d'arrasament, probablement resultat del fet que el recinte es localitza en una zona de certa inclinació. L'element més evident és la cantonada Sud, que dóna certa mesura de les dimensions del recinte. Un altre tret evident en el microrelleu és cert terraplenament del terreny, especialment notori a l'interior del recinte original.

Sense una excavació és difícil precisar si aquest recinte d'habitació és anterior en el temps a la Cabana 1, sincrònic a aquesta o posterior. La seva conservació diferencial potser resultat del seu emplaçament i del fet que l'altra es troba al raser del bloc, especialment de fenòmens erosius.



Plànol SO-007C2 i situació dintre el jaciment

Codi Jaciment:	SO-008
----------------	---------------

Nom:	L'Orri Vell	
Altura: 2270-2255 m	Relleu: Fons de vall	Localització: Aire lliure
Tipus de Jaciment:	Varis recintes adossats i exempts	
Conjunts diferenciats:	SO-008E, SO-008O	

Tipologia de mur	Estructures
	1 SO-008T1, SO-008T2
	2 SO-008C1, SO-008C2
	3
	4
	5 SO-008O1, SO-008T3, SO-008T4, SO-008T5, SO-008T6

Model de poblament	Conjunts
Gran transhumància:	SO-008E
Agrupat:	SO-008O (probablement)
Petits ramaders indep.:	
Antic i protohistòric:	

Descripció general:

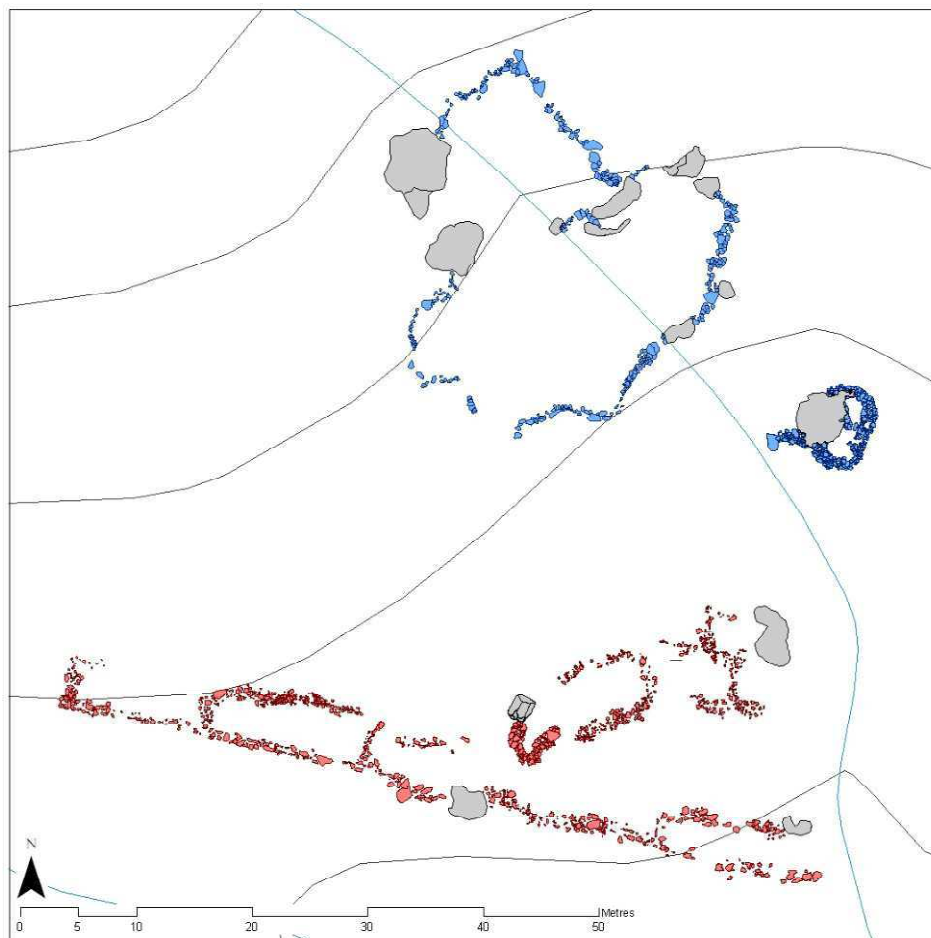
Els vestigis que conformen l'assentament designat com a Orri Vell (SO-008) es localitzen a 1035 m. seguint riu amunt el camí que passant pel Pletiu de Mainera remunta la vall cap al estanys (Figura 10). L'indret en el que hi ha aquest assentament és la següent àrea de pletiu (de fet, els ramats actualment aprofiten freqüentment el lloc per a pernoctar-hi) que hi ha ascendint el curs del riu pel seu marge oriental, just després de passar un tram bastant angost. Les restes arquitectòniques cobreixen una àrea de 2970 m². El lloc és una espai orientat al Sud on el pendent és relativament suau i queda enclotat, resguardat per l'Est, Nord i Sud pels vessants del pic de Picardes i al Sud pel turó que hi ha a l'altre marge del riu.

Tot i que en conjunt els vestigis estan força més propers que al Pletiu de Mainera (SO-007), és possible distingir dues concentracions de restes arquitectòniques, totes elles de pedra seca. Una de les concentracions es disposa molt propera a l'actual curs del riu, a uns 9 m. de distància mínima d'aquest. S'estructura al llarg d'un eix de 67 m. Seguint l'orientació Oest/Nord-oest cap a Est/Sud-est que té aquí el tàlveg de la vall i arriba a cobrir un ample transversal a aquest eix de 22 m. que, no obstant, en general és inferior als 6 m. La seva extensió en superfície arriba als 683 m². La segona concentració inicia a entre 15 i 20 m. vessant amunt en direcció Nord. S'estén sobre un eix Nord-oest a Sud-Est de 50 m. i un altre de quasi 30 m. perpendicular a aquest. L'àrea que cobreix aquest segon grup de restes ronda els 613 m².

Els tipus constructius i la visibilitat dels dos grups de restes arquitectòniques és, a l'igual que al Pletiu de Mainera (SO-007), diferent. En aquesta ocasió, les restes que es disposen a una cota superior presenten uns paraments molt millor conservats, situació

que les fa molt evidents a un primer cop d'ull. De fet, en alguns casos es conserven la pràctica totalitat dels alçats d'alguns paraments. Els recintes situats més al Sud, en canvi, presenten un major grau d'arrasament i, possiblement també per les característiques de les construccions originals, són menys visibles. Malgrat tot, la totalitat de les restes detectades en les inspeccions de 2007 i de 2008 s'han pogut definir el suficient per a que fos factible representar-les en planta amb un mínim de garanties de veracitat. En conseqüència, la planimetria obtinguda reflecteix la totalitat de les restes arquitectòniques actualment conegudes de l'assentament.

També a l'Orri Vell (SO-008) s'han pogut distingir dos tipus arquitectònics diferenciats que, a més, corresponen amb les dues concentracions de restes esmentades més amunt. La que aparentment és més recent agrupa les estructures amb murs amb paraments definits i força ben conservats de la banda superior de l'assentament: un tancat de grans dimensions (Tancat 1), una cabana (Cabana 1) i un petit recinte adossat a aquesta definit pel Mur 1. La resta d'estructures arquitectòniques es disposen entorn l'eix ja esmentat, que queda ben definit per un tram de mur continu que el delimita pel costat exterior respecte el centre de l'assentament (banda Sud). Sobre aquest eix hi ha indicis d'un mínim de 4 recintes. A poca distància hi ha les restes d'un possible recinte d'habitació (la Cabana 2) i fins a 4 tancats més.



SO-008: Planta de la totalitat d'estructures documentades, en vermell esta marcat el conjunt SO-008O i en blau el SO-008E

SO-0080

Les restes arquitectòniques assignades hipotèticament a l'ocupació visible més antiga del jaciment es localitzen en la banda inferior i més propera al riu de l'assentament. La conformen per una banda els vestigis d'un recinte de reduïdes dimensions (possiblement d'habitació) designat com a Cabana 2 i quatre de majors mesures identificats com a tancats 3 a 6. El primer d'ells és exempt i de majors dimensions que els tres restants, que adossen entre si. Aquests elements es disposen sobre un eix de quasi 23 m. Orientat Sud-oest a Nord-est. En la seva banda occidental, on s'emplaça la Cabana 2, pràcticament contacta amb l'Orri 1, l'element restant que completa els vestigis d'aquesta fase més antiga del jaciment. En canvi, els tancats que es disposen sobre la banda oriental d'aquest eix es distancien fins a quasi 9 m. dels paraments de l'orri en aquesta banda.

L'orri és potser la construcció que articula tots els vestigis d'aquest sector de l'assentament i, junt amb la Cabana 2, també la més evident, com a mínim en alguns dels seus trams. Amb tot, la percepció de la construcció, que s'intueix a sobre del terreny, es torna molt més clara un cop realitzada la planimetria. Les restes que el conformen es disposen seguint sobre un eix de 67,5 m. de longitud que, orientat Sud-est a Nord-oest, defineix la banda inferior del jaciment, més o menys en paral·lel al riu. Del possible orri en són visibles un dels murs longitudinals, diversos trams de l'altre i alguns murs transversals que en configuren compartiments interns. Segurament aquesta morfologia constructiva és l'origen de l'actual topònim de l'indret. El denominatiu "Orri vell", més enllà de la funcionalitat de la resta com a munyidora (de fet la seva designació com a "orri" pot ser el resultat únicament d'una assimilació morfològica), reforça la inferència de que aquestes restes representen una fase més antiga que d'altres d'ocupació del jaciment.

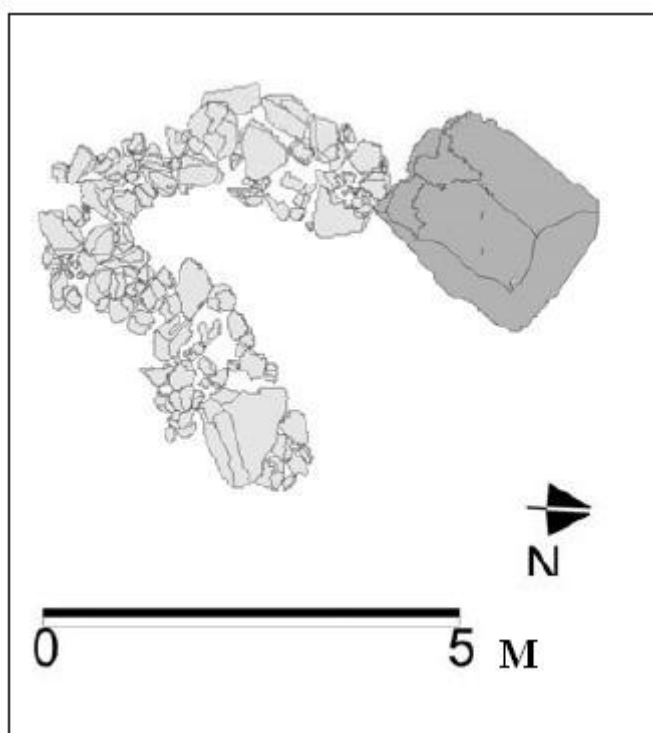
Conjunt:	SO-0080
Codi estructura:	SO-008C2

La Cabana 2 designa el recinte de menor extensió identificat en aquest sector de l'assentament i que, tant per les seves dimensions com per la seva morfologia, s'interpreta com un espai d'hàbitat. S'ubica a tocar la cara Nord del tram central de l'Orri 1 (tot i que aquí el seu tancament no és visible), en l'extrem Oest de l'eix definit per els diversos tancats presents en aquesta part del jaciment. Aquest recinte és la construcció de la fase antiga de l'assentament amb paraments més evidents.

D'ella se'n conserven tres murs que delimiten l'espai pels costats Est, Oest i Sud. En planta presenta una forma de ferradura, de 3,6 m. d'eix longitudinal i 3,8 m. d'ample. L'espai resultant interior ronda els 3,3 m² en planta, amb un llarg d'uns 2,5 x 1,3 m. Els murs, de carreus angulosos d'esquist d'entre 50 x 55 cm. i 20 x 25 cm. de mitjana, presenten entre dues i tres filades en planta i un ample d'uns 0,7 a 0,9 m. En alguns punts del seu recorregut integren alguns gran bloc del vessant. Amb paraments generalment ben definits, el seu alçat actual ronda els 0,6 m. de màxim. Tot i que els murs evidencien cert enrunament, tant a l'interior del recinte com a fora no s'aprecia un volum gran d'enderroc. Aquest fet planteja interrogants sobre com es completava el tancament de l'estructura aèria i la coberta de la construcció. L'any 2007 es va realitzar

una petita cala estratigràfica de 50 x 50 cm. a la zona de l'accés i que va resultar estèril pel que fa a materials arqueològics.

Tot i presentar un major grau de visibilitat que la resta de construccions de la fase antiga, la Cabana 2 s'ha assignat a aquesta en base a diversos arguments. Per una banda, el seu emplaçament la integra en la resta de recintes de la banda inferior del jaciment, tots ells amb unes característiques constructives diferenciades dels de la banda superior. En segon lloc, tot i que els seus paraments presenten un major nombre de fileres, la morfologia constructiva del recinte contrasta amb el de la Cabana 1, que conserva la pràctica totalitat de l'alçat del seu mur i part d'un sostre adintellat.

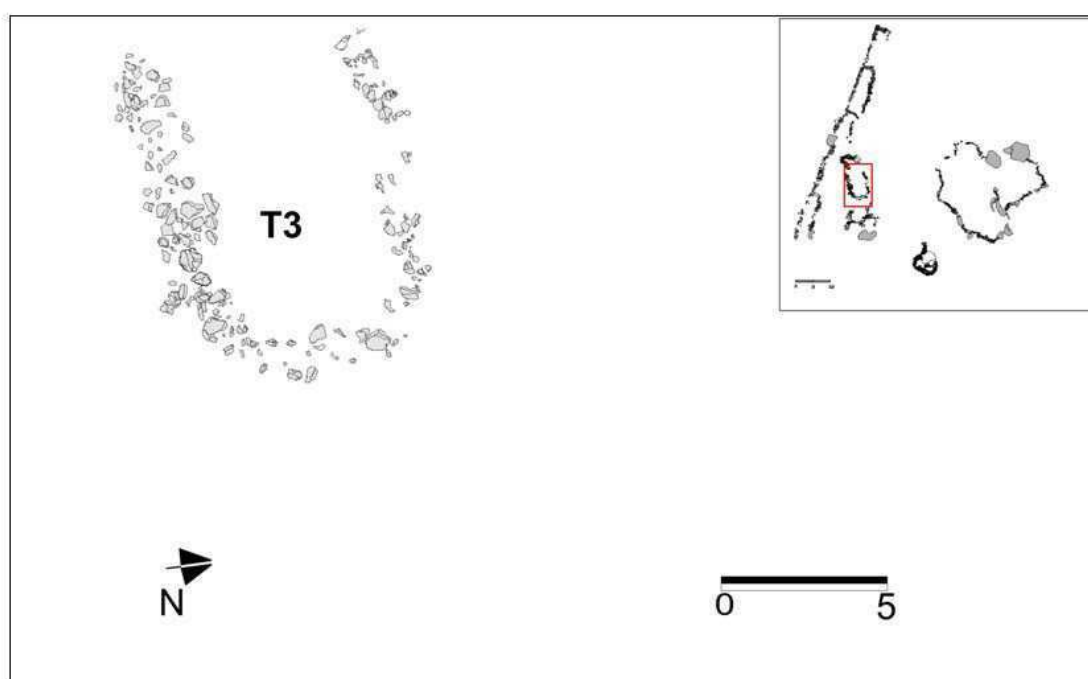


Conjunt:	SO-0080
Codi estructura:	SO-008T3

Designa el recinte que es localitza just al Nord-est de la Cabana 2. Se'n conserven restes dels tancaments en tres dels seus costats, quedant únicament obert en la banda en que connecta o s'aproxima a la Cabana (de fet, actualment entre els paraments d'ambdós hi ha una distància mínima de 1,6 m.). La planta d'aquest tancat tendeix a una forma rectangular, amb dos murs orientats més o menys paral·lelament en direcció Sud-oest a Nord-est i de 10,1 i 6,2 m. de longitud respectivament (sent el més llarg el de la banda Sud) i un de transversal amb planta lleugerament arquejada i 4,6 m. de traçat que uneix els extrems dels primers. L'espai interior que en resulta, d'un mínim de 28,5 m² és el major dels 4 tancats associats a la fase més antiga de l'assentament.

Els murs d'aquesta edificació, con els de la resta de tancats d'aquest sector de l'assentament, estan construïts a base de carreus d'esquist angulosos i de dimensions i

formes molt diverses. Malgrat que alguns blocs poden arribar a mesurar 55 x 50 cm., la majoria no superen els 40 x 25 cm. Actualment els murs únicament són visibles com alineacions desordenades de clastes, d'entre 1,2 m. d'ample de mitjana (el mur de la banda Sud) a 0,6 m. d'ample (el de la banda Nord). En ells no s'hi aprecien filades definides. A manca d'una neteja del sediment superficial emmascara en certa mesura les construccions, es presenten més aviat com un seguit de clastes separats entre ells per distàncies que oscil·len per norma entre els 10 i 50 cm., tot i que en alguns punts s'observen alguns carreus que arriben a contactar directament entre si. És en el mur transversal on l'espaiament entre clastes és major i, per tant la seva densitat, menor, encara que la seva existència s'aprecia de forma indubtable. En tots els casos, l'alçat conservat de les parets es limita a una única filera. Malgrat que la seva fisonomia actual fa pensar que han patit certa desfiguració per enrunament, el volum de clastes visible no permet plantejar de moment que els alçats inicials dels tancaments fossin gaire elevats.



Planta del SO-008T3 i ubicació d'aquest dintre el jaciment

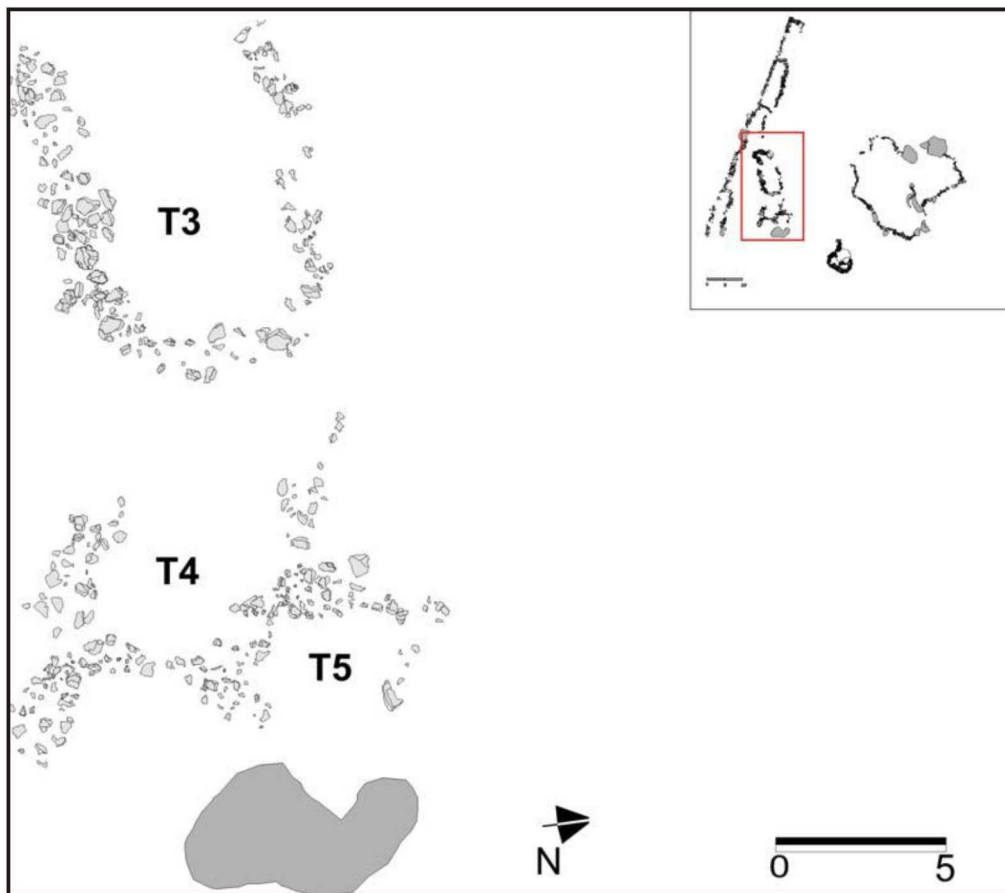
Conjunt:	SO-0080
Codi estructura:	SO-008T4 SO-008T5 SO-008T6

A l'extrem oriental de l'alineació de construccions que flanqueja l'orri del jaciment de L'Orri Vell (SO-008) hi ha diversos retalls de mur que semblen definir les restes de com a mínim 3 recintes. Aquests han estat designats com els tancats 4, 5 i 6. Es disposen adossats els uns als altres mitjançant murs compartits. El Tancat 4 és el que es situa a la banda occidental del conjunt i, tot i que la seva continuïtat cap a l'Oest està interrompuda per la desfiguració dels murs, és possible que arribés a enllaçar originalment amb el Tancat 3, localitzat a entre 1,6 i 3,4 m. de distància. El Tancat 6 s'ubica a l'Est del conjunt, sobre el mateix eix que l'anterior. A l'igual que aquell, part

de la seva delimitació ha desaparegut i, en aquesta ocasió, el recinte resta obert actualment pel seu arc oriental. Finalment, com a Tancat 5 s'ha identificat el recinte que es disposa al Nord dels anteriors. El seu perímetre es defineix al llarg de quasi tot el seu recorregut i, molt possiblement, el seu tancament per la banda Est el definia un gran bloc rodat pel vessant.

Els traçats dels murs que defineixen aquests diferents àmbits es troben força desfigurats i sedimentats, fenòmens que motiven que la seva visibilitat sigui complicada. En tots els casos els carreus que els conformen són d'esquist i tenen morfologies ben heterogènies. Les seves dimensions són menors que en altres construccions i es situen de forma molt general per sota els 40 cm. d'eix màxim. Els murs es configuren en tots els casos con alineacions desordenades de clastes, sense que aquests contactin actualment entre si. Con en els casos anteriors aquesta situació pot derivar-se tant d'una sedimentació acusada posterior al col·lapse com de les característiques inicials de la construcció. El seu alçat és, d'igual manera que en el Tancat 3, de tant sols una filera. No s'observa l'existència d'un volum d'enderroc que permeti inferir que original les parets s'alcessin molt més que en l'actualitat. L'estat de conservació i de visibilitat dels tres tancats limita el coneixement de llurs extensions i les morfologies de les diverses plantes. El Tancat 5, amb una planta relativament rectangular, devia mesurar uns 5 m. de llarg i uns 4 m. d'ample, cobrint una extensió de poc més de 12 m². La planta del Tancat 4 també sembla haver tingut una forma rectangular de possiblement uns 8 m. de llarg i 4,5 m. d'ample i hauria delimitat un espai d'uns 24 m². La morfologia del Tancat 6 és més insegura. Amb tot, la seva cantonada Sud-oest forma un angle molt recte i insinua una planta també rectangular o quadrada. Aquesta hauria tingut un ample interior, en sentit Nord-Sud, d'uns 3,5 m.

La funcionalitat d'aquests espais, sensiblement menors al Tancat 3, és incerta. No obstant tots ells són majors a l'únic recinte d'aquesta banda del jaciment que sembla tenir, de forma força probable, una funcionalitat habitacional, la Cabana 2. Paral·lelament, en tots els casos els paraments són actualment molt menys evidents i semblen haver tingut, ja originàriament, un alçat menor.



SO-008O: Planta de SO-008T3, SO-008T4, SO-008T5, SO-008T6

Conjunt:	SO-008O
Codi estructura:	SO-008O1

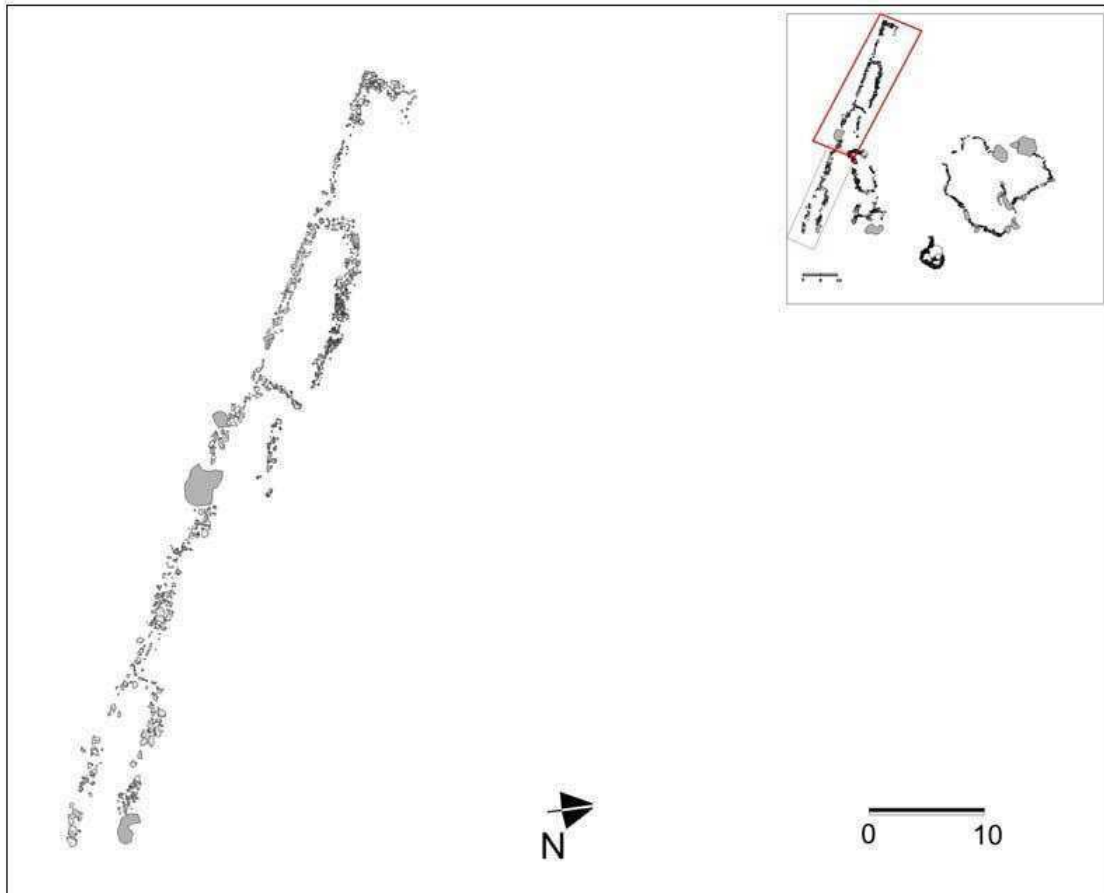
La construcció que s'articula entorn el llarg mur que delimita la banda Sud de l'assentament de L'Orri Vell (SO-008) és, junt amb la Cabana 2, l'edificació actualment més evident del conjunt de restes arquitectòniques que s'han assignat a la fase més antiga del jaciment. Un cop realitzada la planimetria es pot apreciar sense cap dubte com els diferents recintes que sobre el terreny s'observen a la part baixa d'aquest sector del jaciment segueixen un mateix eix i s'estructuren sobre la continuïtat d'un únic mur meridional. La morfologia allargada de la construcció resultant, definida per dos murs paral·lels (encara que un d'ells es troba parcialment desaparegut) motiva que hagi estat designada com a Orri, si bé en el seu interior conté un nombre de compartimentacions de l'espai superior al d'altres orris documentats en aquest sector dels Pirineus i a la mateixa vall.

Conformen el recinte el mur que defineix el seu costat Sud, i que cobreix tot el seu eix longitudinal, diversos trams (fins a quatre) del tancament de la banda Nord, un mur transversal que defineix el costat Oest de l'orri i tres murs transversals que generen divisions interior del recinte. El resultat és una edificació de planta rectangular de 67,7m. de llarg, 4,7 m. d'ample en la banda Oest, 5,6 m. d'ample en la seva zona medial

i 4,5 m. en l'extrem oriental. El recinte es disposa seguint el tàlveg de la vall, en direcció Est/Sud-est a Oest/Nord-oest, entre 8 i 10 m. del riu i delimitant per la banda Sud l'àrea plana del pletiu on s'assenta el jaciment. Les discontinuïtats en el mur Nord fan que els dos costats paral·lels de l'orri només s'apreciïn en alguns trams, principalment entre els dos murs que divideixen l'espai interior situats més a l'Oest i entre el situat més a l'Est i l'extrem oriental del recinte. Amb tot, la presència d'un petit tram de 4,5 m. de mur septentrional en la part central de l'orri i d'un altre de poc més de 3 m. definint la seva cantonada Nord-oest apunten a que les interrupcions en el tancament Nord responen més a problemes tafonòmics que a la configuració original de l'edificació.

La construcció dels murs emprà carreus d'esquist, la majoria de dimensions relativament grans (de mesures com ara 70 x 40 cm. o 50 x 50 cm.) tot i que en alguns trams dels murs, principalment en els transversals i el septentrional hi ha carreus més petits (uns 40 x 20 cm. de mitjana). En aquests segons casos els clastes tendeixen a estar més amuntegats i contacten entre si, mentre que en les parts dels murs amb carreus majors hi tendeix a haver-hi certa separació entre ells, de forma anàloga a altres construccions assignades a aquesta fase. En alguns punts alguns blocs grans del vessant queden integrats en el traçat de les parets. En tots els casos el mur presenta un alçat d'una única filera i no s'hi entreveu un enrunament d'entitat suficient com per poder pensar que hi havia un tancament vertical gaire més alt.

En definitiva, aquest recinte reproduïx la morfologia del tipus constructiu designat com a orri en aquesta banda dels Pirineus, tradicionalment associat al munyit de ramats ovicaprins. No obstant, algunes incògnites resten obertes. La primera concerneix al tipus de tancament originari. El volum de clastes visible actualment, tant en el mur com en el possible enrunament és molt reduït. Aquest fet planteja que la construcció en pedra original no devia ser gaire alta, reduint-se potser a un petit sòcol. La funció de tancament, si es va cercar, hauria d'haver estat completada per un altre tipus d'estructura aèria, potser de fusta o d'algun altre material perible que no ha deixat traces evidents a primer cop d'ull. Aquesta consideració pot aplicar-se a totes les construccions assignades a aquesta fase amb, en tot cas, un matís per la Cabana 2. Un segon interrogant remet a l'elevat nombre de divisions interiors que presenta l'Orri 1. Malgrat que l'estructura dels murs paral·lels causant d'un recinte molt allargat és pròpia dels orris documentats en zones properes i que aquests poden tenir alguna compartimentació interna associada a la gestió dels ramats, el nombre de segments visibles aquí és molt elevat en relació als referents coneguts. Resta, doncs, oberta la possibilitat de que la seva funció sigui una altra o que la construcció respongui a un model d'organització diferent dels ramats que es munyen.



Planta del SO-00801 i ubicació dins el jaciment

SO-008E

Les construccions de la part superior de l'assentament de L'Orri Vell (SO-008) reproduïxen el primer dels tipus constructius descrits a l'apartat 3.1. Tant la cabana amb un petit tancat adossat (designats com a Cabana 1 i Tancat 1) com el gran Tancat 2 contenen paraments que conserven, com a mínim en algunes zones, alçats de diverses fileres i, eventualment, un nivell d'enrunament associat de certa entitat. Paral·lelament el nivell de preservació de les estructures sembla considerablement millor que el dels edificis agrupats en la fase precedent i, per exemple, la Cabana 1 conserva la pràctica totalitat de l'alçat dels seus paraments i, parcialment, el sostre. Aquest fet facilita la seva visibilitat, fins i tot per un ull no expert.

Les restes arquitectòniques que defineixen aquesta fase més recent de l'assentament consisteixen en un gran tancat de planta irregular (el Tancat 2) i la cabana ja esmentada amb el petit recinte adossat. El primer es disposa en la banda Nord-oest del pletiu, en un vessant que es torna més inclinat, i representa la cota superior de l'assentament. La Cabana 1 s'emplaça a uns 13 m. al Sud-est d'aquest tancat i aprofita, per a definir un

dels seus tancaments, un gran bloc rodat pel pendent. Les distàncies d'aquests elements vers les construccions de la fase precedent oscil·len entre els 15 m. en direcció Nord-est de la Cabana 1 respecte el Tancat 5 i els 20 m. cap el Nord del Tancat 1 en relació amb el Tancat 3. En definitiva, això reverteix en que ja sobre el terreny puguin distingir-se els dos conjunts de construccions, tant per les seves morfologies arquitectòniques com, també, per la seva disposició segregada.

Conjunt:	SO-008E
Codi estructura:	SO-008C1

El conjunt conformat per la Cabana 1 i el Tancat 1 és la construcció més ben conservada del jaciment i manté alguns elements constitutius originals, com ara part del sostre, que sovint són difícils de trobar conservats en contextos similars. D'aquests, el tancat presenta un nivell d'enrunament considerablement major al de la cabana, que en gran mesura es troba al raser del bloc de granit esmentat (Figura 40). En tots dos casos la construcció és feta a base de pedra seca, emprant carreus d'esquist de dimensions que oscil·len entorn una mitjana de 40 x 30 cm. A la Cabana 1, on els murs es conserven millor i, per tant, la seva planta és més evident, s'observa com aquests carreus han estat disposats transversalment a l'eix del seu traçat. També a la Cabana s'aprecia com, a més d'una selecció de les mesures, alguns dels carreus han estat escairats.

El conjunt esmentat de petit tancat i cabana es disposa al voltant d'un gran bloc de pissarra. La cabana recolza sobre la cara Nord-est d'aquest bloc. Es defineix en primer lloc per un mur amb planta en corba que conforma els costats Nord i Est del recinte i, que, en direcció Sud, esdevé també el mur del Tancat 1. El segon dels murs de la Cabana 1 recolza directament en el bloc esmentat i d'ell tant sols n'és visible el parament intern. La part superior de la paret encara ara és coberta d'una capa de terra sobreposada (present també en el sector del bloc més proper) i vegetació herbàcia que segurament són romanents de l'antic sostre de la construcció. Segurament una de les seves funcions era regularitzar el tancament occidental del recinte d'habitació. D'altra banda, aquest mur conforma, en el seu extrem Sud, un dels llindars de la porta de la Cabana 1, que es localitza en aquesta banda, a dins de l'espai delimitat pel Tancat 1.

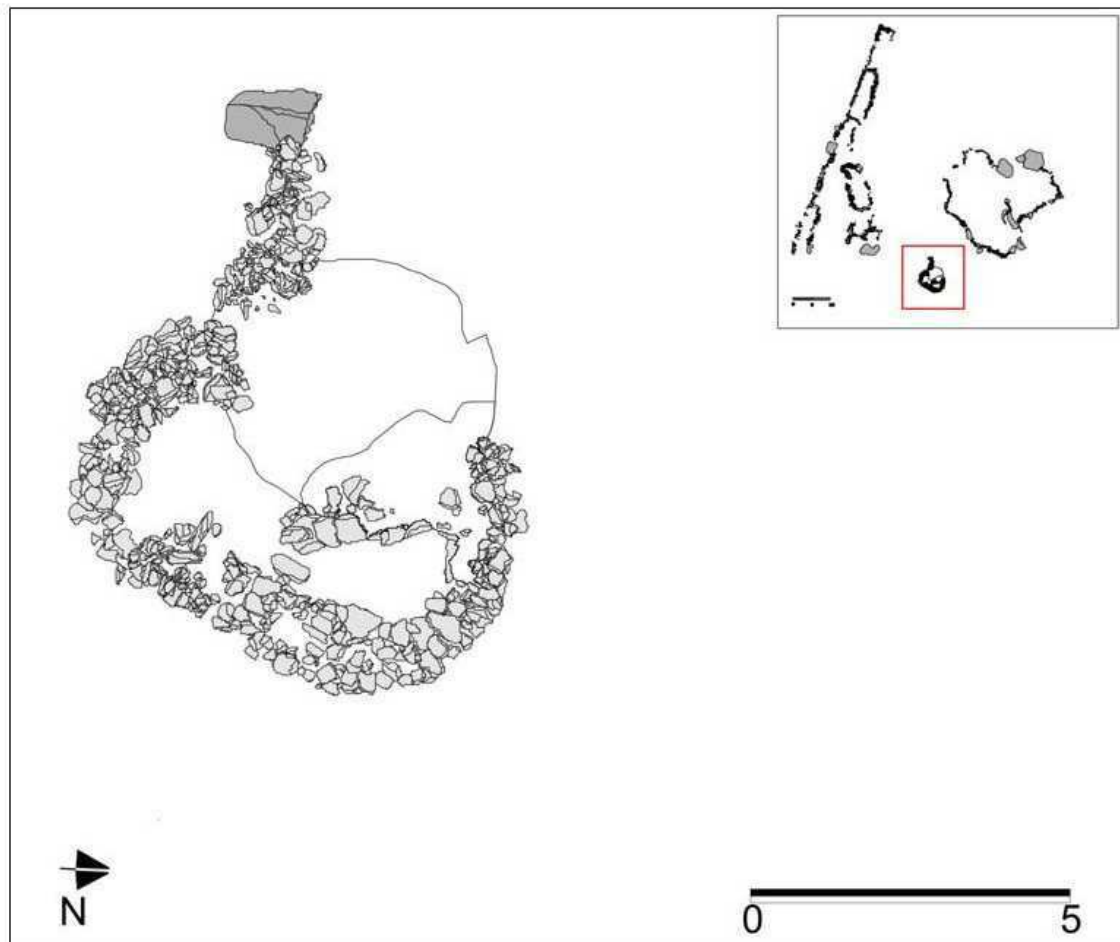
La planta resultant del recinte té una forma d'"U" invertida i una mica irregular, amb l'entrada orientada al Sud i ocupa una extensió de 11,9 m². Fruit de l'espessor dels murs, que oscil·la entre els 0,85 m. a la banda Nord i els 1,2 m. a l'Est, l'espai interior és sensiblement més reduït i cobreix una àrea de poc menys de 2,8 m² amb uns eixos de 2,6 i 1,4 m. de llarg. Els alçats dels murs oscil·len entre 1,4 m. (el mur occidental) i entre 0,8 i 1,1 m. de l'occidental. Aquesta diferència podria indicar la inclinació del sostre cap a aquesta banda. Actualment a l'interior de l'habitable hi ha una densa mata d'ortigues que emmascara les restes de sostre caigut.

Conjunt:	SO-008E
Codi estructura:	SO-008T1

El Tancat 1 consisteix en la dependència acotada que hi ha davant de l'accés de la Cabana 1; és a dir, a la seva banda Sud. El mur que el defineix arrenca del llindar Est de la porta de la cabana i, tot continuant la seva paret oriental, transcorre inicialment cap el

Sud-oest per a posteriorment virar cap a l'Oest i, finalment, vers el Nord-oest. El seu recorregut cobreix pràcticament 6,5 m. tot definint una planta més o menys semicircular adossada a la banda Sud-est del gran bloc. La superfície resultant de l'interior d'aquest tancat, pel qual s'hi ha de passar per a accedir a la Cabana 1, és de 5,7 m². El mur que el delimita, les característiques constructives del qual ja s'han descrit, té un ample de 0,7 m. En gran part del seu traçat presenta un considerable nivell d'enrunament. On millor es conserva, a tocar la porta de la Cabana 1, la cota de la seva cresta descendeix considerablement (uns 60 cm.). En aquest punt, l'alçat del mur, que sembla no haver patit massa enderroc aquí, ronda els 0,5 o 0,6 m. A la resta del seu recorregut. El mur presenta un enrunament força major, que modifica la seva alçada originària, malgrat que quasi sempre conserva diverses fileres. No s'aprecia bé on es disposava la porta, fruit de l'enderroc existent.

A l'extrem Oest del Tancat 1, recolzant en la cantonada oest del mateix bloc, hi ha un retall de mur (Mur 1), de característiques similars a les de la paret del Tancat 1. Cobreix seguint un eix recte d'Est a Oest l'espai de 2,6 m. que hi ha entre aquest i un altre bloc present en el vessant. Es desconeix la seva funcionalitat.



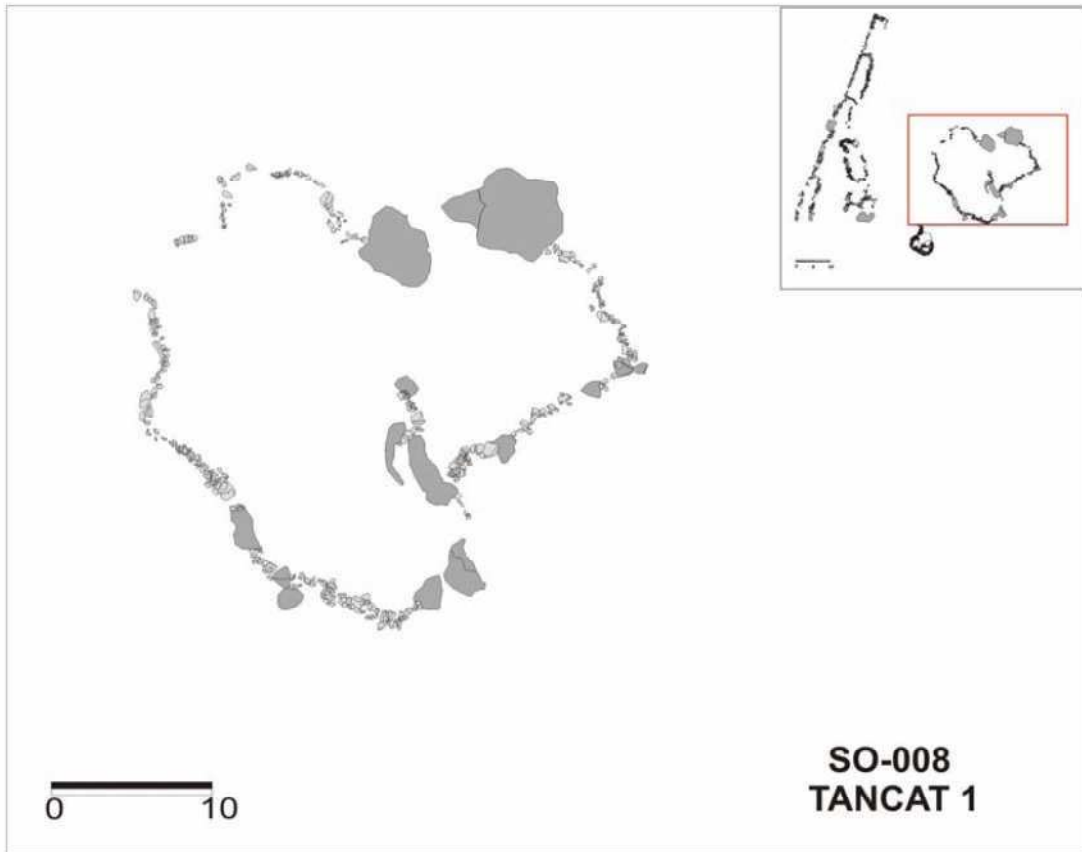
Planta de l'estructura SO-008C1 i SO-008T1

Conjunt:	SO-008E
Codi estructura:	SO-008T2

A l'extrem Nord-oest del jaciment de L'Orri Vell hi ha el recinte de majors dimensions en planta, el Tancat 2. La construcció, que es disposa a la part més alta i inclinada de l'assentament, és definida per diversos trams de mur que delimita una àrea de planta irregular de poc més de 520 m² i 27 m. d'eix Sud-est a Nord-oest i 28,6 m. d'eix Nord-est a Sud-est. En varis punts el tancament integra diversos grans blocs de pissarra presents en el vessant. A la part superior del tancat, el traçat de les parets presenta una forma més rectilínia, arribant a definir la cantonada superior (Nord) en angle pràcticament recte. En canvi, en la part de cota inferior, el recorregut dels murs és més irregular sense que això pugui imputar-se a la presència de grans blocs, pràcticament absents aquí. Just en la part mitjana del tancat, arrencant d'una cantonada que defineix l'adossat del mur del Nord-est del recinte a un bloc geològic, hi ha un tram de mur de 1,5 m. de longitud que, en sentit Nord-est a Sud-oest, conforma la única delimitació interna de l'espai. La seva presència coincideix amb el punt on els murs de tancament perden la seva morfologia rectilínia. En dos trams de la banda Oest i Sud del recinte els murs perimetrals semblen haver desaparegut, possiblement fruit del seu arrasament, i actualment no són visibles. L'accés, en canvi, s'observa ben bé a la banda Sud-est del Tancat 2, tot orientant vers la Cabana 1. En aquest punt, l'obertura en mur, de 65 cm., està delimitada per dos llistons ben visibles definits per petits ortostats verticals.

La construcció dels diferents murs és de pedra seca i empra carreus d'esquist. On els murs es conserven millor, en general a la meitat oriental del tancat, la seva construcció empra carreus de d'entre 50 x 50 i 40 x 20 cm., amb formes anguloses i, possiblement, alguns d'ells mínimament escairats. En aquesta banda els paraments presenten fileres ben definides i un alçat que pot arribar als 0,6 m. i els murs tenen un ample que ronda els 0,8 m. A la part superior del perímetre i especialment en el sector Nord-occidental, els murs presenten un major nivell d'arrasament, coincidint amb un gradient més gran del pendent, i en certa mesura es confonen amb l'avenç natural de la mica de tartera existent.

En el Tancat 2 s'ha recollit l'únic artefacte documentat en la present intervenció. Consisteix en una fulla de navalla de ferro que es trobava a sobre un dels blocs del vessant al qual adossen trams del mur, concretament el situat més a l'Est (a uns 7 m. Al Nord-est de l'accés). La peça es localitzava en una petita fondalada en la superfície del bloc, a uns 10 cm. d'un claste aportat intencionalment també a sobre del mateix roc. Apart d'aquest element, no hi havia cap altra resta associada. Del ganivet, el mànec no s'ha conservat.



Planta de l'estructura SO-008T2.

Codi Jaciment:	TC-013
----------------	---------------

Nom:	Pletiu de Subenuix I	
Altura: 2230 m	Relleu: Zona alta de vessant	Localització: Aire lliure
Tipus de Jaciment:	Varis recintes exempts. Jaciment megalític	
Conjunts diferenciats:	Cap	

Tipologia de mur	Estructures
1	TC-013TE1, TC-013TE2, TC-013TE3, TC-013TE4
2	
3	
4	
5	

Model de poblament	Conjunts
Gran transhumància:	
Agrupat:	
Petits ramaders indep.:	
Antic i protohistòric:	

Descripció general:

Uns 195 m. al Sud-oest de la presa més meridional de l'Estany Tort, hi ha un espai pla a la part alta del vessant que baixa fins al Barranc de la Lara, uns 80 a 100 m. per sobre del tàlveg de la vall en aquest punt. En aquesta zona, coberta per afloraments de granit arrodonit i petites zones de pastures, hi ha diversos vestigis arquitectònics. Majoritàriament es localitzen al Sud/Sud-oest del petit torrent que travessa el petit planell. En total cobreixen una àrea de quasi 1200 m² al llarg d'un eix longitudinal de 75 m. i transversal de 33 m. El planell orienta vers el Sud-est i és delimitat per la banda Oest i Sud-oest per una vessant en forta baixada. Per la resta de bandes l'accés a la zona és fàcil.

El jaciment identificat integra un total de cinc murs que conformen petits bancals, les restes d'un recinte d'habitació i un cercle de pedres. Les sis primeres estructures són d'època recent, del s. XX l'habitació i de la mateixa cronologia o poc anteriors les altres (en totes elles el nivell d'enrunament és molt poc perceptible). En canvi, el cercle de pedres podria correspondre a una construcció funerària del Primer Mil·lenni a.n.e.

Els murs associats amb els aterrossaments han estat designats com estructures nº 1, 3 a 6. Es disposen al llarg de pràcticament tota l'àrea del jaciment, amb l'excepció dels seu extrem Sud-est, on es localitza el cercle de pedres (Estructura nº 7). Tot seguit es descriuen.

Conjunt:	TC-013A
Codi estructura:	TC-013TE1

L'Estructura nº 1 és una àrea aterassada definida per tres murs que adossen al pendent. És l'únic bancal que es localitza al marge esquerre del torrent que travessa l'àrea (uns 33 m. Sud de l'Estructura nº 3), fet que fa que la seva orientació vers el Nord-oest sigui diferent a la predominantment cap a la solana de la resta de bancals. El majors d'ells, el frontal, mesura 7,3 m. de llarg i té un alçat màxim de 0,88 m.. A cada extrem se li adossen dos petits trams de mur (de 3,2 i 4,35 m. respectivament) que conformen els laterals de l'àrea terraplenada. Tots els murs són de pedra seca amb carreus de granit sense escairar, de 0,3 x 0,4 m. i, ocasionalment, de 0,6 x 0,5 m. Sovint es disposen transversalment a l'eix del mur. En planta només és visible una filada en els diferents murs, que només mostren el seu parament exterior. Aquí la construcció ens mostra fileres ordenades i disposades acuradament. L'interior de l'espai aplanat és ple d'herba i no s'hi aprecien restes.

Conjunt:	TC-013A
Codi estructura:	TC-013TE2

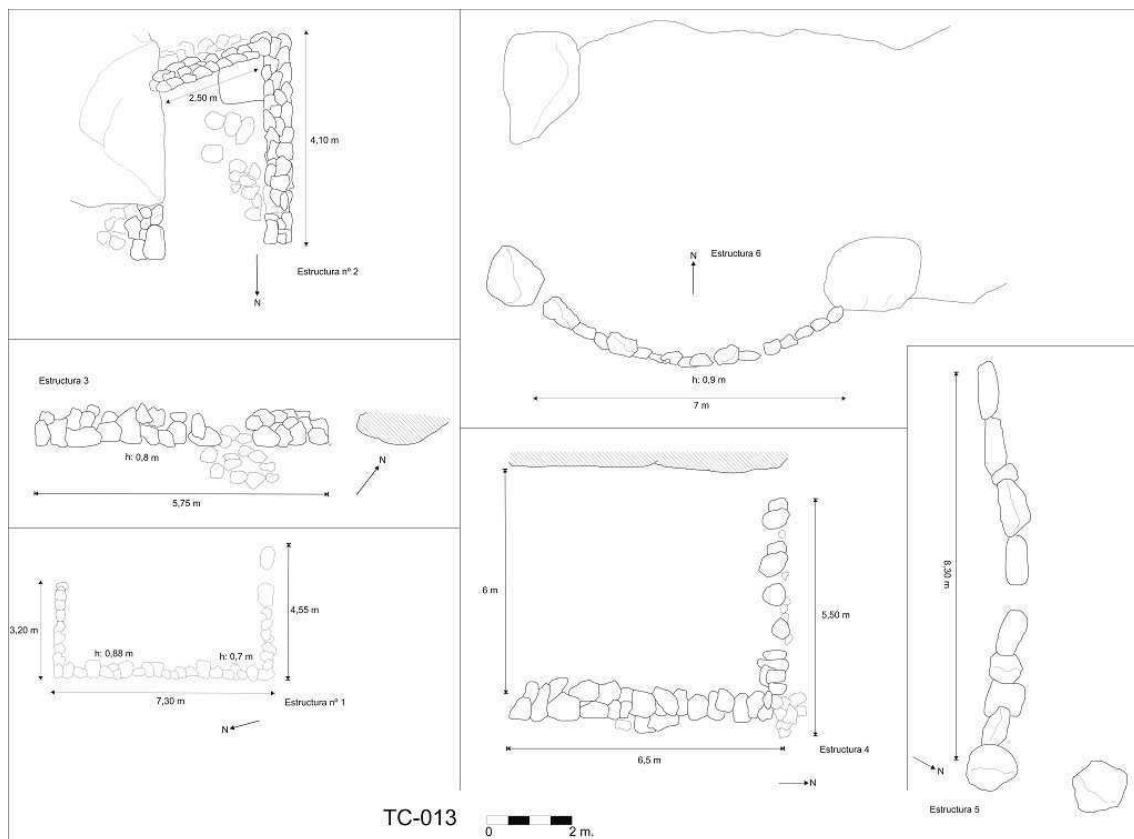
L'Estructura nº 3 és un segon mur de terrassament. Es localitza per sobre l'Estructura nº 2, uns 10 m. al Nord d'aquesta. Consisteix en un mur de planta rectilínia, de 6,75 m. de llarg. A la seva banda Nord-est el seu recorregut s'interromp puntualment per una esllavissada. Fora d'aquest punt, hi ha molt poc enrunament visible. En estar adossada al pendent, de la paret només n'és visible el parament exterior, que té un alçat màxim de 0,8 m. La construcció és de pedra seca, amb carreus de granit sense escairar d'entre 0,35 x 0,2 x 0,2 m. i 0,6 x 0,4 x 0,3 m. Els clastes es disposen transversalment a la direcció del mur, excepte els de majors dimensions. L'àrea aterassada és plena d'herba.

Conjunt:	TC-013A
Codi estructura:	TC-013TE3

L'Estructura nº 4 és una altra zona aterassada que se situa a 8,6 m. al NW de l'anterior. Aquí hi ha dos murs conservats, el frontal de la terrassa (orientat cap a l'Est) i el lateral dret. Un aflorament de roca mare tanca l'espai interior de la banda superior de la terrassa (a la cara Oest). El primer mur mesura 6,4 m. de llarg i el segon 4,4 m. Com en l'Estructura nº 3, dels murs només en són visibles els paraments externs. Del mur Est s'han desplaçat alguns carreus, principalment de la cresta. El grau d'enrunament és sensiblement major en el mur Nord (el lateral) i en la cantonada entre aquest i el parament frontal de la terrassa. Les característiques constructives són anàlogues a les de l'Estructura nº 3. Com en aquella, l'espai intern de la terrassa és buit.

Conjunt:	TC-013A
Codi estructura:	TC-013TE4

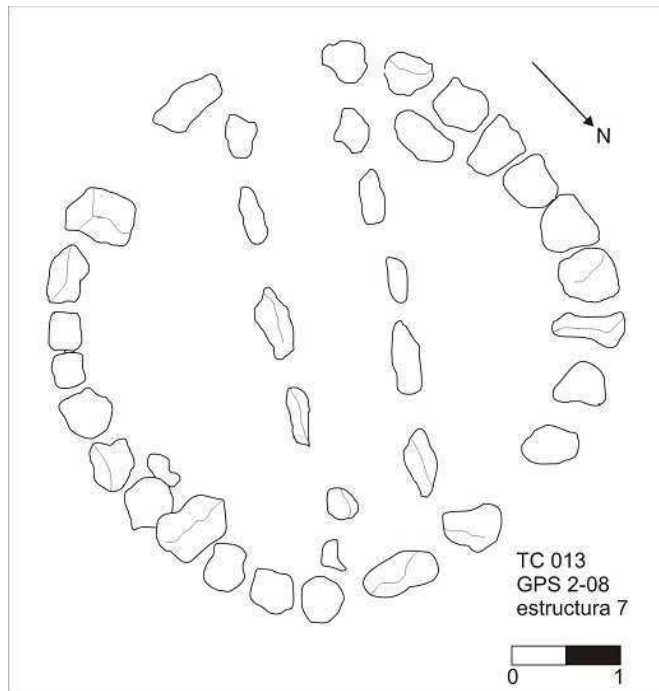
L'Estructura nº 5 consisteix en un altre mur que defineix un altre espai terraplenat adossat al pendent. Respecte els dos casos anteriors es diferencia en primer lloc perquè la seva planta és en forma d'arc, convex en relació el sentit descendent del pendent. En segon lloc, el sistema constructiu presenta algunes novetats, tot i ser també en pedra seca. Els 2/3 més occidentals del mur es conformen com un sòcol d'una única filera de carreus angulosos de grans dimensions (1 x 0,3 x 0,3 m.) clavats verticalment. La resta del mur té una construcció similar, amb la diferència de que per sota aquesta filera de solcs verticals n'hi ha una altra amb carreus de menors dimensions. L'alçat màxim del mur ronda els 0,5 m. En planta tot el mur té només una filada. Com en els altres casos, a l'interior només hi ha herba.



Croquis TC-013TE1, TC-013TE2, TC-013TE3 i TC-016TE4

Notes:

- L'estructura numero 2 designa una construcció de ciment vinculada a les hidroelèctriques que existien en el segle XX. No s'inclou la descripció ni s'ha tingut en compte a la base de dades.
- L'estructura numero 7 correspon a un cercle de pedres. Probablement es tracta d'un monument funerari del Primer Mil·lenni aC. No s'ha inclòs a la base de dades perquè les manifestacions funeràries queden fora de l'àmbit del present treball. Tot i això s'inclou el croquis i la descripció a tall informatiu.



Croquis estructura número 7

L'Estructura n° 7 consisteix en un cercle de pedres. Per les seves característiques és quasi segur que no hi ha una relació ni funcional ni cronològica amb la resta dels vestigis que conformen el jaciment. El seu emplaçament es localitza al Sud-est de la resta d'elements, al marge esquerre del petit torrent esmentat a uns 23 m. al SE de l'Estructura n° 2 i uns 20 m. al Sud de l'Estructura n° 1. El cercle de pedres identificat és escassament visible en superfície per l'estat de la vegetació. Tot i això, el seu traçat és clar i continu al llarg dels 360°. En els punts on la visibilitat del cercle s'interromp, la seva continuïtat es produeix per sota la vegetació (fet comprovat puntualment). Els diàmetres mesurats oscil·len entre 5,3 i 5,2 m. El perímetre es defineix a partir d'un sòcol d'una filada de carreus de granit d'uns 0,3 x 0,2 x 0,2 m. de mitjana. Excepcionalment presenten dimensions majors, de fins a 0,5 m. d'eix. La pràctica totalitat d'aquests clastes es disposen transversalment al sentit del mur.

Un fet destacable d'aquesta estructura és que en el seu interior hi ha dues filades de carreus de granit que discorren en paral·lel en sentit SW-NE, separades 1,35 m. i disposades simètricament respecte el diàmetre del cercle. Els blocs que conformen aquests sòcols són allargats (d'uns 0,4 x 0,15 m.) i estan disposats amb el seu eix seguint el de la filada. Aquestes dues alineacions són els únics elements existents a l'interior del cercle on, a més, no s'hi ha documentat materials mobles.

L'Estructura n°7 podria correspondre a un "Cercle pirinenc o Cromlech". Les seves dimensions entren dins les normatives per a aquest tipus de fenomen. Tot i que no és freqüent identificar a l'interior d'aquests cercles compartiments, en algunes ocasions s'hi documenten cambres o altres delimitacions de l'espai intern.

Codi Jaciment:	TC-016
----------------	---------------

Nom:	Font de la Portella	
Altura: 2472 m	Relleu: Zona baixa de vessant	Localització: Aire lliure i abric
Tipus de Jaciment:	Varis recintes exempts i abric amb mur	
Conjunts diferenciats:	Cap	

Tipologia de mur	Estructures
	1
	2
	3
	4 TC-016A1, TC-016T1, TC-016C1
	5

Model de poblament	Conjunts
Gran transhumància:	
Agrupat:	
Petits ramaders indep.:	TC-016 (probablement)
Antic i protohistòric:	

Descripció general:

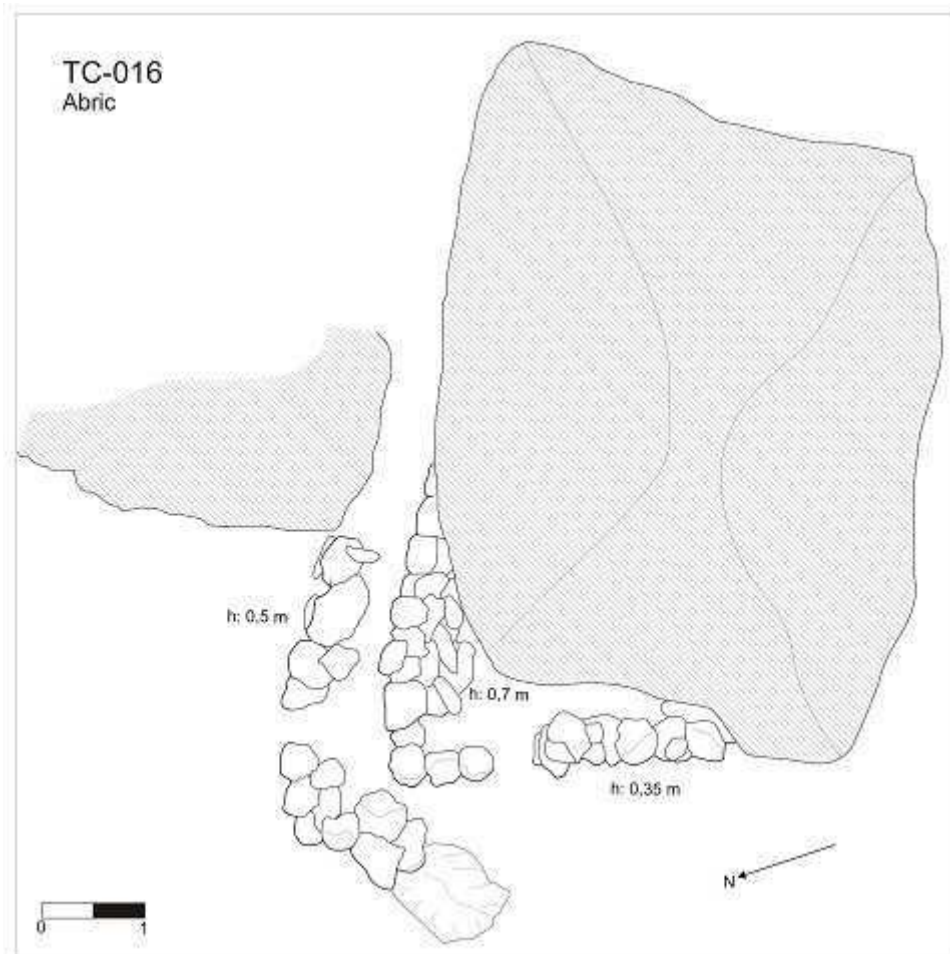
Conformen aquest jaciment tres elements diferenciats. El primer és un abric format per l'aprofitament, mitjançant diversos murs, de l'espai existent a sota un gran bloc de granit. El segon consisteix en diversos murs de pedra seca de granit (designat com a Conjunt nº 1) adossats al vessant que podrien definir com a mínim un tancat. A pocs metres de l'abric, aquests vestigis podrien estar associats. Finalment, a l'extrem Sud de l'àrea s'ha identificat un tram de mur aïllat, també de pedra seca, del qual és difícil intuir-ne la funcionalitat. Les restes es troben a la part Nord del cim i l'inici del vessant d'un petit promontori que hi ha a la part baixa de les Pales de Colomina, uns 55 m. per sobre l'Estany de Mar. Una de les variants del camí del Refugi de la Colomina cap el coll de Saburó passa per aquest punt. És una zona amb forces pastures i entre els afloraments de granit.

La cronologia de les restes és indeterminada i es desconeix si son sincròniques. A l'abric el material recuperat en la cala realitzada apunta cap a una cronologia baix medieval o moderna (restes lítiques i ceràmica vidriada). No obstant, en el mateix abric s'aprecien diverses fases constructives, indicatives de l'existència de diversos moments d'ocupació.

Conjunt:	TC-016
Codi estructura:	TC-016A1

L'abric es defineix a partir de l'aprofitament d'un bloc de granit d'uns 6 m. de llarg i 5 m. d'ample. En la cantonada Nord-oest aquest bloc ofereix una petita cornisa amb un espai buit a sota, d'uns 8,5 m² de superfície màxima. L'accés és una entrada molt exposada amb la cornisa a 1,07 m. d'alçada. No obstant, fruit de la inclinació de la base del bloc, l'alçada del sostre progressivament disminueix vers el Sud i l'Est fins arribar a terra. L'entrada està flanquejada per dos petits trams de mur de pedra seca, un tancant la cara Oest i l'altra la Nord, de 1,55 m. i 1,9 m. de llarg respectivament (i un màxim de 1 m. d'ample). La seva construcció és força desordenada i no defineix ni filades ni fileres clares. Els carreus emprats són de dimensions relativament grans (uns 0,4 x 0,4 x 0,2 m.) i predominantment angulosos. Mantenen alçats d'entre 0,7 m. i 0,35 m., segons el mur, i no arriben a tancar l'obertura. El grau d'enrumament d'aquests murs és baix, fet que fa pensar que no son construccions gaire antigues encara que els carreus de la base són força sedimentats (o que els murs han estat refets en una època posterior a la seva construcció). Per fora del perímetre delimitat per aquestes dues construccions, especialment a la cara Nord, s'aprecien traces d'un segon alineament de pedres amuntegades i de dimensions força grans (0,5 x 0,4 x 0,2 m. a 0,4 x 0,3 x 0,2 m.). No es defineix un parament clar, però aquest fet pot resultar de l'enrumament, apreciable per sota vessant avall. Aquesta estructura sembla correspondre a les restes d'un mur o sòcol de tancament d'una fase precedent.

A l'interior de l'abric el sòl és definit per una capa sorrenca granítica. No s'hi detecten altres restes estructurals. En la primera inspecció efectuada quan es localitza l'abric, es recull un esclat de sílex, fet que motiva la realització d'una cala estratigràfica de 50 x 40 cm. annexa a un bloc de granit. Únicament s'ha recollit material arqueològic (2 fragments de ceràmica i 5 de lítica) en els primers 10 cm. de fondària, en un sediment de llims argilosos de color gris fosc. No es va identificar cap nivell clar d'àrea de combustió o residus de fogar. Un dels fragments de ceràmica és vidriada de color verd clar. Aquesta troballa fa pensar que la cronologia de l'ocupació documentada no és anterior al s. XIV.



Croquis TC-016A1

Conjunt:	TC-016
Codi estructura:	TC-016T1

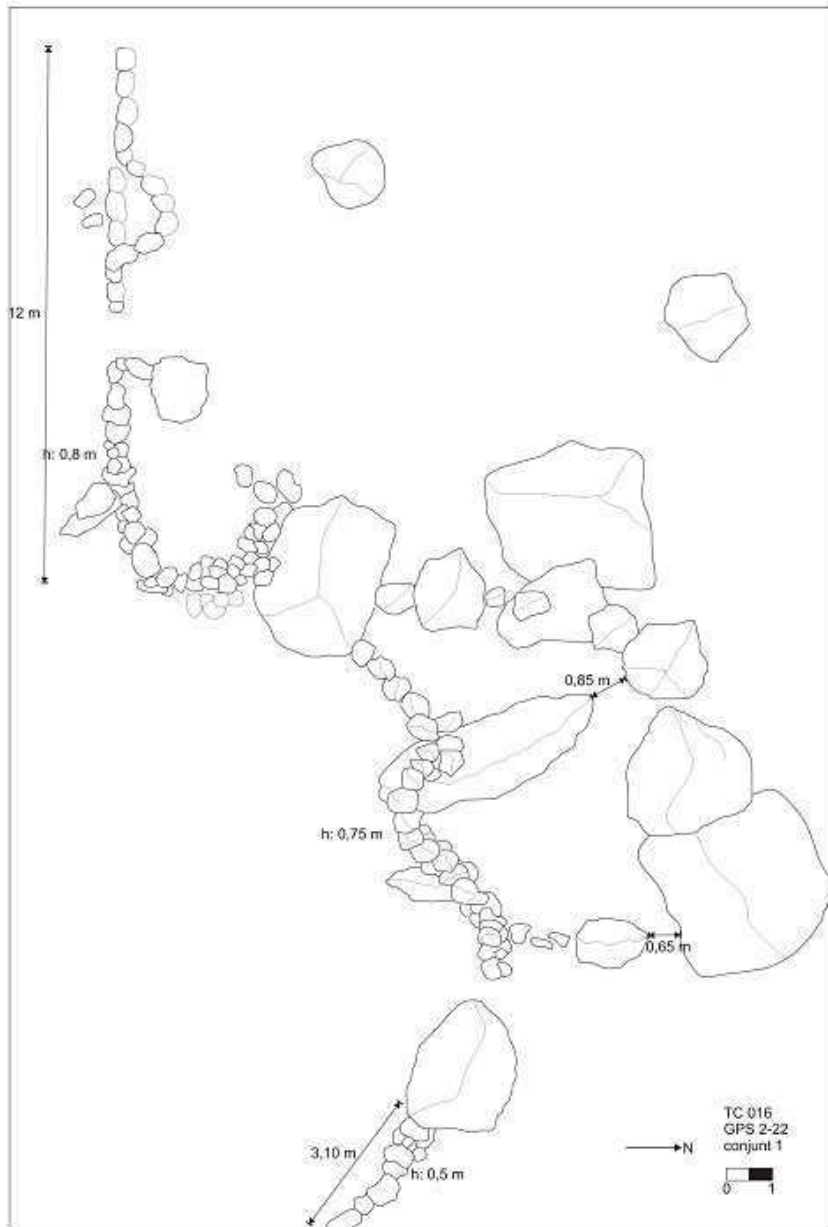
El Conjunt nº 1 es situa adossat al pendent, en una zona de caiguda de blocs de granit a la part baixa del vessant Sud-est de l'extrem Est de les pales de Colomina. El seu extrem septentrional es localitza a uns 15 m. al Sud-oest de l'abric i el meridional a uns 15 m. al Nord del mur aïllat. Aquest element es caracteritza per estar format per diversos trams de mur que en nombrosos punts integren en el seu recorregut blocs de granit rodats pel pendent. En tots els casos la construcció és de pedra seca de carreus de granit sense escairar i de dimensions variables (encara que, majoritàriament, d'entre 0,6 x 0,4 x 0,3 m. i 0,4 x 0,2 x 0,15 m.). Tot i que predomina la classe de blocs de majors dimensions, en alguns sectors els murs empen carreus notòriament més petits. Els alçats conservats dels murs oscil·len principalment entre 0,5 i 0,75 m. En els paraments en general s'hi aprecien fileres definides. Excepte en alguns punts on el planta els murs es presenten com a acumulacions de clastes desordenades, les construccions són d'una

única filada. En general l'enderroc visible procedent dels murs és reduït, tot i que especialment a la banda Oest sembla que en alguns trams els murs han patit cert enrunament.

La funcionalitat concreta del Conjunt N° 1 no és del tot segura, tot i que probablement es vinculi a alguna tasca relacionada amb la ramaderia. El tram de mur llarg de la banda Oest defineix un terrassament clar del terreny. En el sector central, en canvi, els murs semblen conformar un tancat, potser amb una divisió interna, que per la seva banda Nord acabaria d'estar delimitat pels blocs del vessant. Les portes d'accés a aquests espais mesuren entre 0,85 i 0,65 m. d'ample, fet que sembla indicar que s'orientaven a l'establiment d'ovicaprins. La cronologia d'aquestes restes també es desconeix i no hi ha paregut material arqueològic associat. És possible que es vinculi a alguna de les ocupacions de l'abric, que hauria estat l'hàbitat d'aquests tancats.

Conjunt:	TC-016
Codi estructura:	TC-016C1

Observant el croquis i consultant el registre hem identificat una estructura possiblement d'hàbitat que no apareixia com a tal a la memòria. Li hem donat el codi TC-016C1. Encara que la seva morfologia recorda a una cabana de pastor aquesta assignació la hem de considerar provisional ja que no es possible establir-ho amb seguretat.



Croquis TC-016T1 i TC-016C1

Codi Jaciment:	TC-019
----------------	---------------

Nom:	Parada de Jou	
Altura: 2302 m	Relleu: Zona baixa de vessant	Localització: Aire lliure
Tipus de Jaciment:	Varis recintes exempts	
Conjunts diferenciats:	Cap	

Tipologia de mur	Estructures
1	
2	
3	
4	TC-019T1, TC-019C1
5	

Model de poblament	Conjunts
Gran transhumància:	
Agrupat:	
Petits ramaders indep.:	
Antic i protohistòric:	

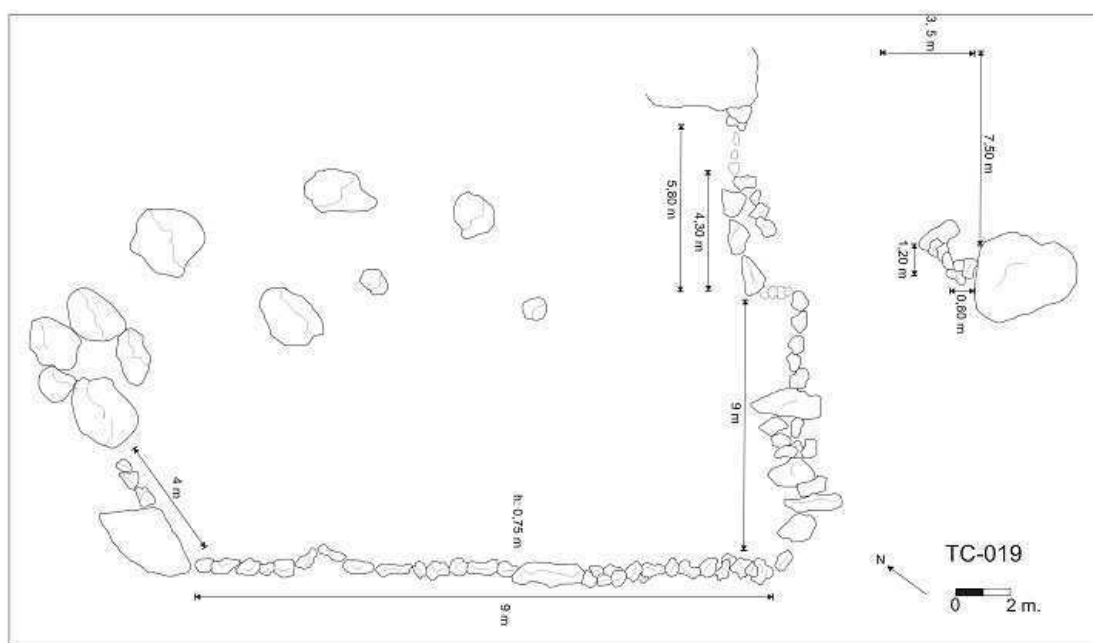
Descripció general:

El jaciment es designa després de la troballa d'un tancat de grans dimensions de planta rectangular i construït el paret seca de granit en el fons d'una petita vall a la capçalera de la Parada de Jou. A poc més de 8 m. d'aquest recinte n'hi ha un segon, de dimensions molt menors, definit per l'aprofitament amb dos trams de mur d'estructures geològiques. La funcionalitat d'aquest darrer és desconeguda. La probabilitat de que ambdós estiguin associats, a més de per la proximitat espacial, incrementa per la relativa similitud en els sistemes constructius emprats. No es troba material moble en superfície. L'indret on es localitza el conjunt és una zona de pastures, amb aigua a prop situada e una zona de pendent sua i petites valls que per sota del sector del Refugi de la Coromina es va definint per drenar cap a l'Estany Gento.

Conjunt:	TC-019
Codi estructura:	TC-019T1

Els vestigis arquitectònics identificats al lloc són dos recintes, ambdós construïts en pedra seca de granit però de morfologies i dimensions en planta molt diferents. El primer, designat com a Tancat, és un recinte de planta rectangular de grans dimensions, d'uns 350 m². Adossant al vessant per la seva banda Nord-oest, es defineix per un gran mur frontal, en el seu costat Sud-est, i tancaments laterals perpendiculars a les corbes de

nivell del vessant. En total l'àrea delimitada per parets construïdes i estructures geològiques preexistents i aprofitades ronda els 22 m. de llarg (sentit SW-NE) i els 15 m. d'ample. Els principals elements edificats del Tancat són dos murs. El mur Sud és el frontal i mesura 20,2 m. de llarg, 0,4 m. d'ample i té un alçat d'uns 0,7 m. Els carreus emprats no han estat escairats i presenten dimensions variables, tot i que la majoria es situen entre els 0,6 x 0,3 m. i els 0,3 x 0,2 m. El traçat del mur, que no és del tot rectilini, és definit per una única filada de blocs. En alguns trams el seu alçat el forma una única filera i en d'altres n'hi ha dos o tres. La variabilitat en dimensions dels carreus i sistema constructiu s'organitza segons trams del mur. En alguns punts s'aprecia cert enrunament, tot i que aquest no sembla indicar que el tancament originàriament fos molt més alt. El tancament lateral Nord-est es conforma per dos trams de mur de 9 m. i 4,3 m. de llarg respectivament que mantenen la mateixa orientació però presenten un eix desplaçat l'un respecte l'altre. Aquí la construcció presenta una única filera de clastes de grans dimensions, sovint de més de 1 m. d'eix, disposats en alguns trams de forma relativament desordenada i en altres de manera transversal a la direcció del mur. El tancament lateral oposat (costat Sud-oest) es defineix principalment per l'aprofitament d'una llengua de grans blocs de granit esllavissats pel vessant en la que, en la seva part inferior (quan a cota) se li ha afegit algun tram de mur. La part altra de l'espai definit pel Tancat té nombrosos blocs de tarter, de grans mides.



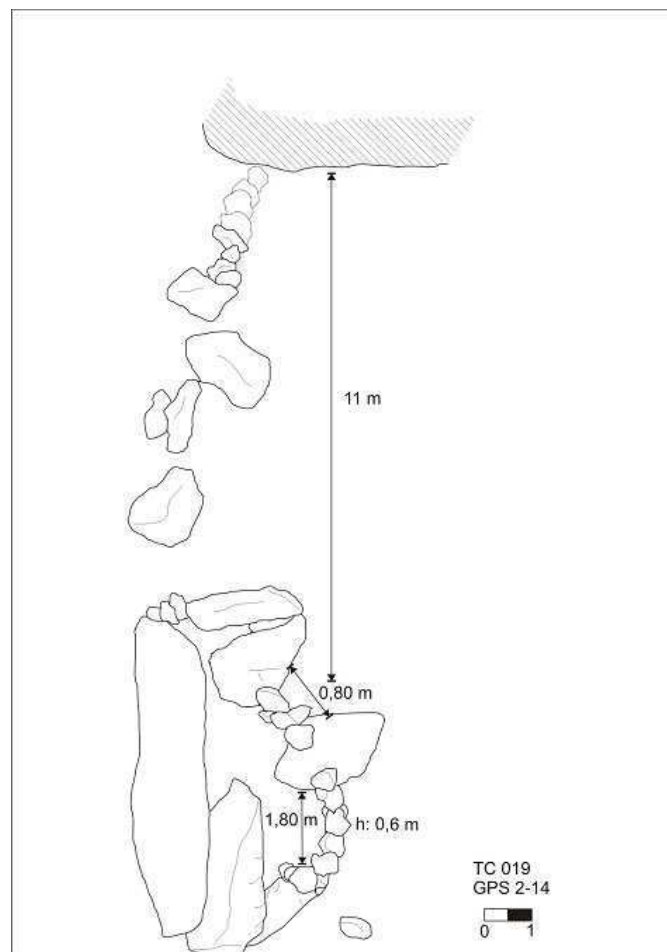
Croquis TC-019T1

Conjunt:	TC-019
Codi estructura:	TC-019C1

Aproximadament uns 8,5 m. en direcció Sud-est de la cantonada en aquest costat del Tancat, hi ha el segon element arquitectònic del jaciment. Consisteix en un petit recinte d'uns 1,8 x 0,8 m. definit per dos trams de mur que adossen a blocs naturals. Els murs són fets amb carreus sense escairar de dimensions força grans (mitjana entorn 0,6 x 0,4

m.) que en seus respectius extrems adossen a blocs geològics. Junts defineixen el costat Sud de l'espai acotat. En planta tenen una única filada i mantenen entre 3 i 4 fileres d'alçat. La funcionalitat del recinte és desconeguda i en el seu interior no s'hi observa cap indicatiu de coberta caiguda.

Nota: S'ha identificat com una cabana



Croquis TC-019C1

Codi Jaciment:	TC-022
----------------	---------------

Nom:	Coma d'Espós	
Altura: 2320 m	Relleu: Zona baixa de vessant	Localització: Aire lliure
Tipus de Jaciment:	Recinte aïllat	
Conjunts diferenciats:	Cap	

Tipologia de mur	Estructures
	1 TC-022T1, TC-022T2
	2 TC-022E11
	3 TC-025C2
	4 TC-022C1
	5 TC-022T3

Model de poblament	Conjunts
Gran transhumància:	
Agrupat:	
Petits ramaders indep.:	
Antic i protohistòric:	TC-025 (probablement)

Descripció general:

El conjunt es localitza a la Vall de la Coma d'Espós en el peu de vessant entre el serrat del Bony de Comera i la Pala Pedregosa. En aquest vessant trobem una zona més pedregosa amb afloraments i blocs erràtics però al sud i a l'est del jaciment s'estén una zona amb un pendent més suau amb abundants pastures encara utilitzades actualment. A pocs metres hi ha un rierol torrentera que baixa de la Coma d'Espós cap al pantà de Sallente. L'indret disposa de molt bona visibilitat sobre la capçalera de la Vall Fosca.

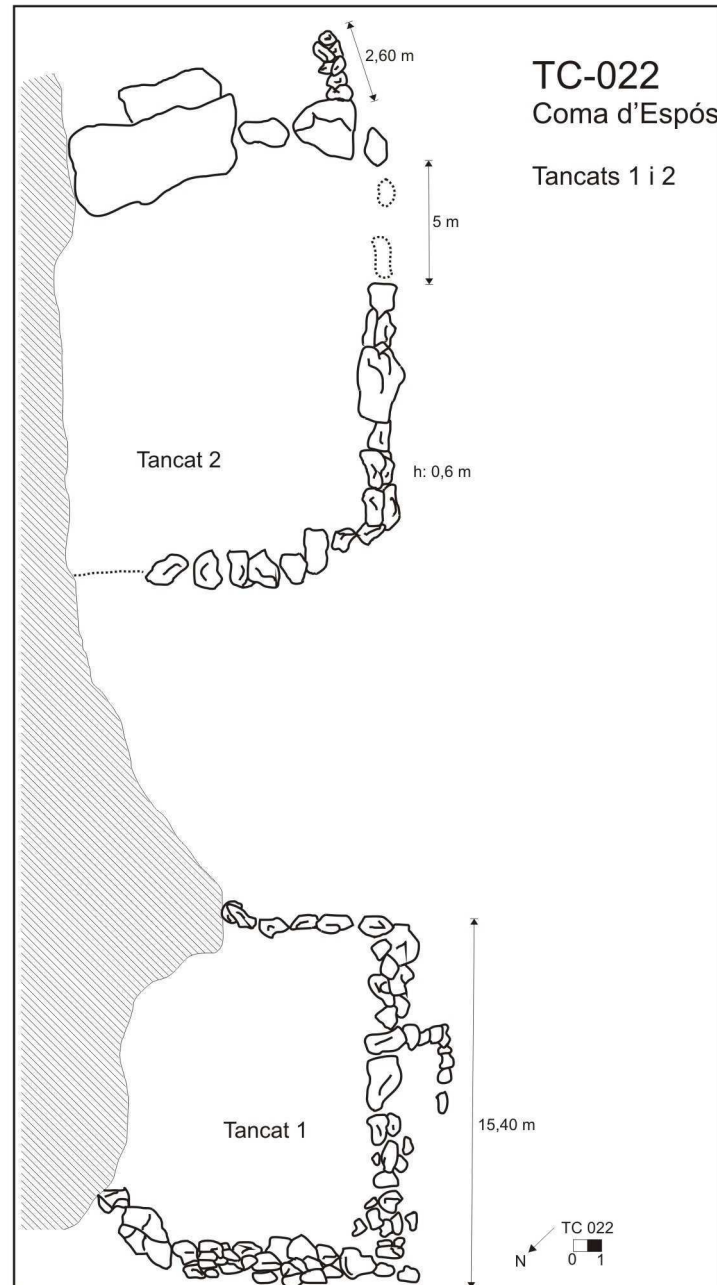
Es tracta d'un conjunt d'estructures exemptes que s'estenen per una àrea de 200 metres de llarg de est a oest. Tots els recintes estan construïts en pedra seca, cap a la part més pedregosa podria haver més estructures actualment difícils de distingir dels blocs de caiguda natural. Un dels blocs de granit té una forma de banquetta que podria tenir alguna funcionalitat.

Conjunt:	TC-022
Codi estructura:	TC-022T1

S'adossa a un aflorament de roca natural pel seu costat nord-est. Es tracta d'una estructura de 15,5 metres de llarg per 6,3 d'amplada. Els seus murs mantenen una filada i tres fileres i es troben força ben conservats i ben definits

Conjunt:	TC-022
Codi estructura:	TC-022T2

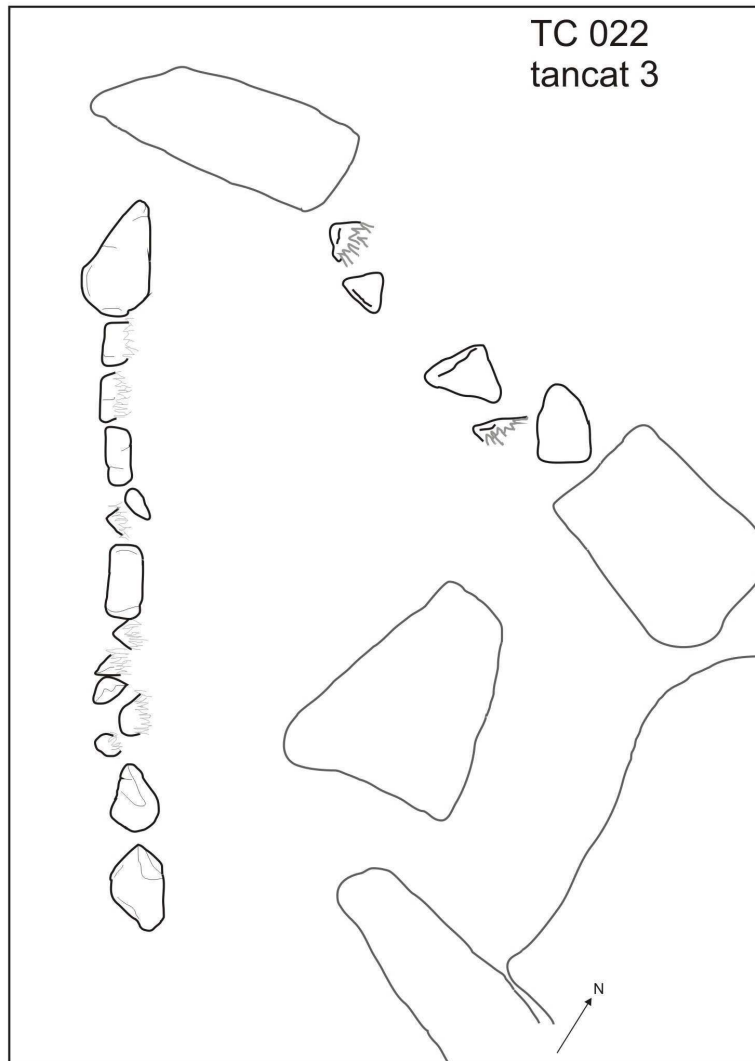
Semblant al Tancat 1 però més gran. Esta situat a 17 metres d'aquest i també s'adossa a un aflorament de roca natural. Manté en alguns trams una filada i tres fileres però en general es troba amb un estat de conservació pitjor amb discontinuïtats en alguns trams de mur.



Croquis TC-022T1 i TC-022T2

Conjunt:	TC-022
Codi estructura:	TC-022T3

Més petit que els altres dos. Mesura 9x5 metres i el seu sistema constructiu es diferent. Els tancaments laterals estan formats per grans blocs de caiguda natural tancats per el mur sud. Els carreus d'aquest mur mesuren entre 0,5x0,4m i 0,3x0,2m i no formen filades ni fileres clares. Es troba molt sedimentat

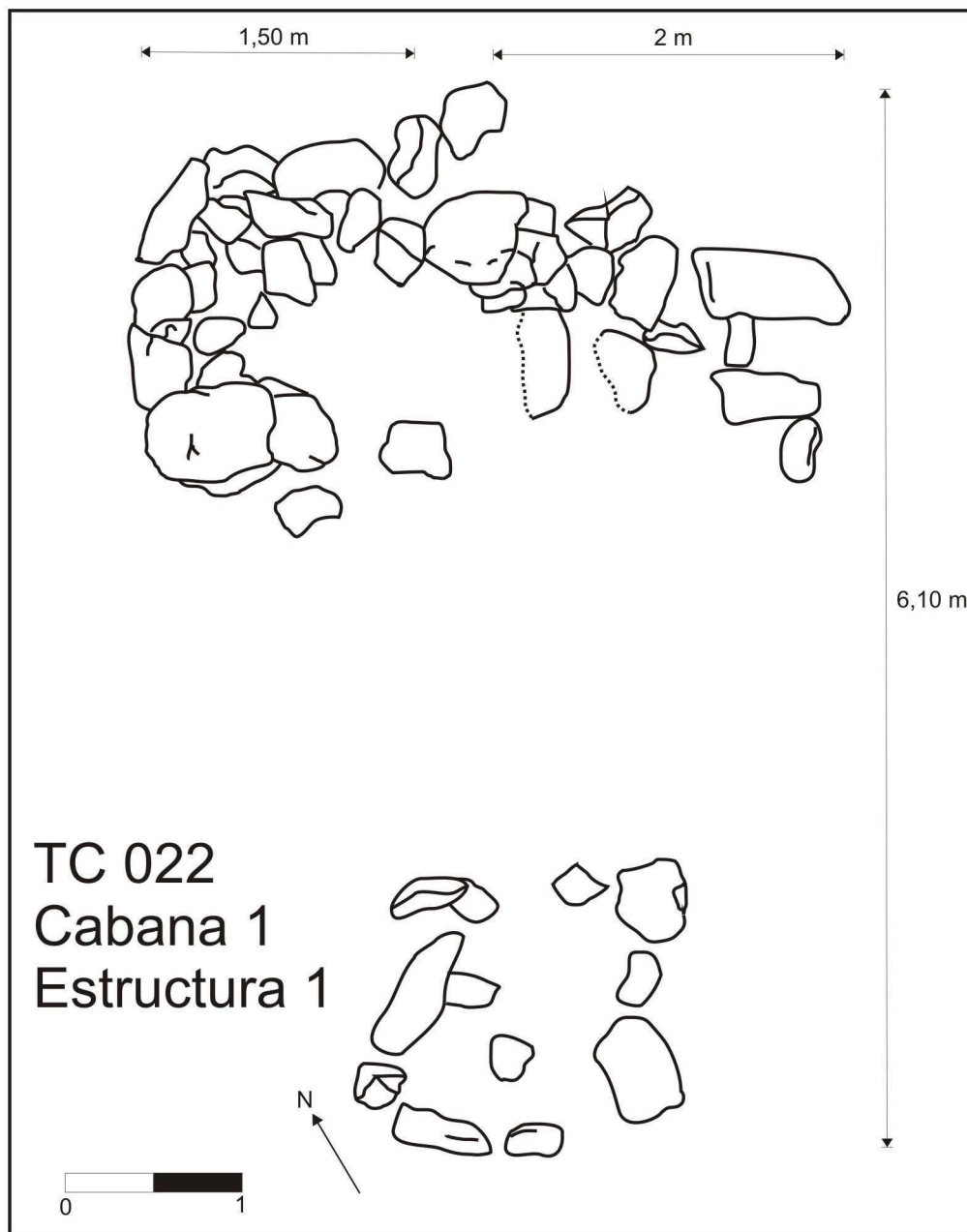


Croquis TC-022T3

Conjunt:	TC-022
Codi estructura:	TC-022C1

Es tracta d'un espai d'hàbitat de planta circular amb un espai interior no superior a 2x2m. Manté un alçat de 0,4m i no s'aprecien filades ni fileres clares, la mida dels seus carreus es molt variable. A l'interior de la cabana hi trobem cert enderroc però no el

suficient com per establir que el seu tancament aeri era de pedra. Existeix certa sedimentació. El tancament sud-oest no acaba de ser visible.



Croquis TC-022C1 i TC-022E1

Conjunt:	TC-022
Codi estructura:	TC-022E1

Situada a 1,5 metres al sud de la cabana 1 es tracta d'una estructura quadrada massa petita com per ser un espai d'hàbitat. Potser es tracta d'un espai de magatzem o rebost

Conjunt:	TC-022
Codi estructura:	TC-022C2

Es localitza sobre un petit turó al sud-oest del Tancat 3. Aquesta estructura esta conformada en la banda sud-oest per un basament semicircular gairebé simètric amb el basament nord-est. Ambdós basaments tanquen el que seria l'espai interior. Mantenen un alçat de dues fileres. El basament nord-est te una continuació de tram de mur molt difós que intuïm que te doble parament i esta format per blocs més petits de 0,3x0,2m. Intuïm que el recinte pot tenir una funció habitacional per les seves dimensions i la morfologia circular de la seva planta però aquesta afirmació no la podem establir amb certesa. L'estat de conservació de l'estructura es força deficient i l'elevada sedimentació present impedeix veure alguns dels tancaments de l'estructura.



Croquis TC-022C2

Codi Jaciment:	TC-025
----------------	---------------

Nom:	Cabana d'Espòs	
Altura: 2268 m	Relleu: Cim	Localització: Aire lliure
Tipus de Jaciment:	Recinte aïllat	
Conjunts diferenciats:	Cap	

Tipologia de mur	Estructures
	1
	2
	3 TC-025C1
	4
	5

Model de poblament	Conjunts
Gran transhumància:	
Agrupat:	
Petits ramaders indep.:	
Antic i protohistòric:	TC-025 (probablement)

Descripció general:

En el turó que hi ha just a l'Oest del petit estanyol o bassa canalitzat que hi ha a la part baixa de la vall del Barranc de la Coma d'Espòs, al tram final del Serrat del Bony de Cornera, hi ha dos vestigis arquitectònics diferents. El primer es localitza en el pendent relativament suau de la banda oriental del turó, uns 6-7 m. per sota del seu punt més alt i consisteix en les restes d'una edificació de planta rectangular, designada com a Cabana. El seu emplaçament és en una zona de pastures, just a la base d'un petit aflorament rocós, amb una extensa visibilitat sobre la vall d'Espòs i l'Estany Gento. El segon, l'Estructura nº 2, és un amuntegament de clastes ordenat, possiblement amb finalitats de senyalització, que es localitza en el cim de l'esmentat turó, uns 50 m. a l'Oest de la Cabana. El punt té un ampli control visual de la vall d'Espòs, l'Estany Gento i la capçalera de la Vall Fosca.

La cronologia dels dos vestigis és desconeguda. La morfologia de la cabana o recinte d'habitació recorda la de l'Edifici 1 de ESP-024, datat entre el s. III i V calNE.

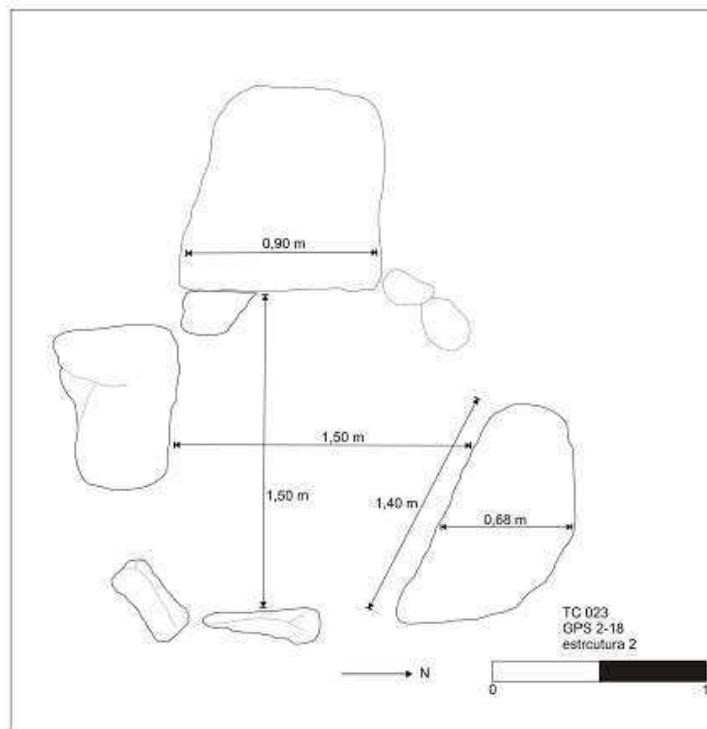
Conjunt:	TC-025
Codi estructura:	TC-025C1

La cabana té una planta quadrangular. Els seus murs són molt rectilinis i de 0,7 m. d'ample. Tot i que la seva visibilitat és condicionada per la presència d'enderroc

abundant tant dins com per fora de la construcció, semblen estar fets a partir d'un parament doble amb rebre intern. De fet, en els trams on el parament del mur és visible, s'aprecia que aquest està conformat per carreus força prismàtics i allargats, d'uns 0,6/0,5 x 0,25 m., prèviament seleccionats o escairats. De la Cabana n'és ben visible el costat Sud, que mesura 2,8 m. de llarg i defineix l'ample de la seva planta. Dels costats Est i Oest només es veu la part més meridional de llurs murs, en el cas del primer a llarg d'un traçat de 3,5 m. L'enderroc (que no presenta traces d'un llosat col·lapsat) i la sedimentació posterior limiten la percepció de la resta de la planta, si bé a 4,75 m. al Nord del parament extern del mur Sud sembla definir-se la cresta del mur septentrional, fet que dóna una idea de les dimensions de la construcció.

En general destaca de la Cabana el fet que la construcció dels murs és considerablement més acurada que la de la majoria de construccions ramaderes identificades. Igualment, el grau de sedimentació tant de l'edificació com del seu enrunament és també major que la norma. Tot i que la cronologia és incerta, els elements apuntats l'assimilen a l'Edifici 1 del jaciment ESP-024, de cronologia romana baix-imperial.

Nota: L'estructura 1 no s'ha tingut en compte



Croquis TC-025C1

Codi Jaciment:	TC-026
----------------	---------------

Nom:	Coma d'Espòs	
Altura: 2303 m	Relleu: Fons de Vall	Localització: Aire lliure
Tipus de Jaciment:	Varis recintes exempts	
Conjunts diferenciats:	TC-026A, TC-026B, TC-026C, TC-026D	

Tipologia de mur	Estructures
	1 TC-026C2, TC-026T1
	2
	3 TC-026C3
	4
	5 TC-026O1, TC-026T2

Model de poblament	Conjunts
Gran transhumància:	TC-026C
Agrupat:	
Petits ramaders indep.:	
Antic i protohistòric:	TC-026D

Descripció general:

El jaciment es defineix per la troballa de diverses estructures arquitectòniques en el marge Sud del petit estany que hi ha a la terrassa que separa la conca de l'Estany Gento i la part baixa de la vall de la Coma d'Espòs. Entre les restes identificades hi ha els vestigis d'un tancat amb una estructura adossada, una altra construcció en un petit monticle, un orri i dos murs entre aquesta i una segona elevació del terreny, una altra cabana possiblement més moderna i un tercer mur, en aquesta ocasió aïllat. Totes les construccions són fetes a base de pedra seca de granit. L'indret consisteix en una zona de pastures molt plana, situada en una petita terrassa però que, alhora, allotja un petit estany i un rierol. S'hi accedeix pel camí que s'enfila pel vessant Sud-est de l'Estany Gento.

La cronologia del conjunt és, segurament, diversa. L'estat de conservació i sedimentació de les construccions és variable, tot i que algunes d'elles es troben molt sedimentades. La datació d'un carbó obtingut en la cala efectuada en una d'elles, la Cabana nº 2, ha facilitat un resultat prehistòric, d'entre 2890 i 2660 calANE.

Seguint el corriol que mena del carrilet i puja, per darrera la casa de la hidroelèctrica, pel vessant que tanca pel Sud-est el circ de l'Estany Gento s'arriba a un terreny pla que marca la depressió de la vall de la Coma d'Espòs. Al sud del petit estany que hi ha en aquest punt es localitza el conjunt de restes arquitectòniques que dóna lloc a la documentació d'aquest jaciment. Aquí, en una zona molt plana però lleugerament inclinada vers el Sud, i a la dreta d'un petit rierol que mena cap aquesta direcció, s'emplacen els vestigis arquitectònics, cobrint una extensió d'uns 1600 m². Entre les restes s'han identificat els vestigis de dues possibles cabanes o recintes d'habitació, tres murs, un tancat amb una estructura annexa i les traces d'un orri. Tot i que totes elles han estat elaborades amb parets seques de granit, les seves característiques constructives divergeixen així com el seu gran de sedimentació. Per aquesta raó, algunes de les

construccions presenten una menor visibilitat que les restants. Amb tota seguretat, aquesta diversitat respon també a l'existència de varies fases constructives, una de les quals sembla ser prehistòrica.

El Mur nº 3 designa una paret de pedra seca de granit i alguns clastes d'esquist de 19 m. de llarg i uns 0,6 m. d'ample de mitjana. Es localitza a l'extrem Nord-est del jaciment i relativament allunyat de la resta de construccions (uns 30 m. de distància). El seu traçat és lleugerament corb, format d'un primer tram rectilini de 6,2 m. i un de segon de 12,50 m. de llarg (veure croquis). En planta la paret presenta entre dues i tres filades a la major part del seu recorregut, excepte a la banda Nord on és conformada per una única filada de blocs grans. Els carreus, sense escairar, tenen dimensions força grans, amb una mitjana d'uns 0,4 m. d'eix màxim. Del mur es conserva un alçat d'uns 0,4 m. i dues fileres, tot i que en alguns punts la superior ha caigut. Tret d'aquest, no hi ha major enderroc. Malgrat trobar-se força sedimentada aquesta estructura, la seva visibilitat és clara i sembla correspondre al grup de construccions més modernes de l'assentament.

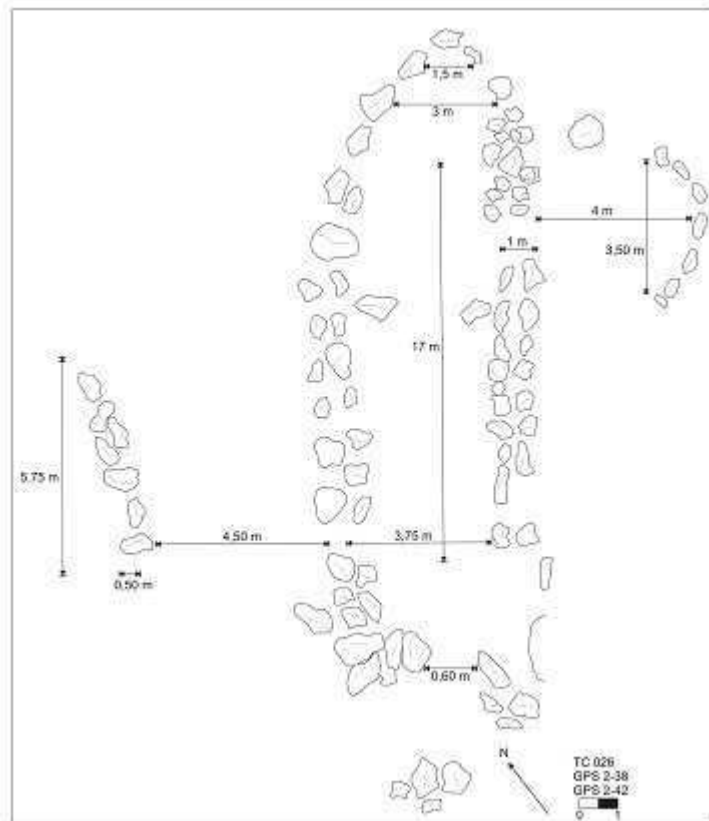
TC-026A

Conjunt:	TC-026A
Codi estructura:	TC-026O1

Uns 40 m. al Sud-oest del Mur Nº 3 hi ha els vestigis d'un possible orri. Es localitza en una fondalada del terreny entre dues petites elevacions o monticles. Associats a l'Orri hi ha dos trams de mur, el Mur Nº 1, a uns 5 m. al Nord-oest, i el Mur Nº 2, a uns 4,5 m. al Nord. El recinte té uns 17 m. de llarg i discorre en direcció Nord-est a Sud-oest. El seu ample màxim és d'uns 3,75 m. i, en el seu extrem nord-oriental, d'1 m. La construcció és a base de carreus de granit principalment, de dimensions força grans (uns 0,5 x 0,3 m.) i aparentment només formada per una filada (excepte el costat Sud, que sembla tenir-ne dues) i una filera. Els clastes que formen les alineacions dels tancaments del recinte generalment no contacten entre si. No s'observen vestigis de gaire enderroc, fet que apunta a que el tancament original no devia tenir un alçat gaire superior al d'un sòcol. Tot el recinte està molt amagat per una forta sedimentació. Per tipologia, aquest recinte no deu ser anterior a època medieval i potser s'associa cronològicament al Mur Nº 3.

El Mur Nº 3 designa una paret de pedra seca de granit i alguns clastes d'esquist de 19 m. de llarg i uns 0,6 m. d'ample de mitjana. Es localitza a l'extrem Nord-est del jaciment i relativament allunyat de la resta de construccions (uns 30 m. de distància). El seu traçat és lleugerament corb, format d'un primer tram rectilini de 6,2 m. i un de segon de 12,50 m. de llarg (veure croquis). En planta la paret presenta entre dues i tres filades a la major part del seu recorregut, excepte a la banda Nord on és conformada per una única filada de blocs grans. Els carreus, sense escairar, tenen dimensions força grans, amb una mitjana d'uns 0,4 m. d'eix màxim. Del mur es conserva un alçat d'uns 0,4 m. i dues fileres, tot i que en alguns punts la superior ha caigut. Tret d'aquest, no hi ha major enderroc. Malgrat trobar-se força sedimentada aquesta estructura, la seva

visibilitat és clara i sembla correspondre al grup de construccions més modernes de l'assentament.



TC-02601

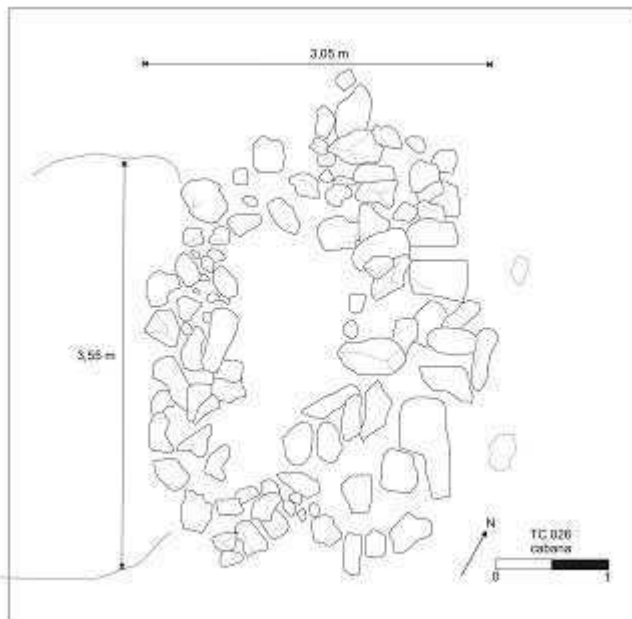
Conjunt:	TC-026A
Codi estructura:	TC-026E1

El Mur Nº 2 es localitza al Nord de l'Orri, en la mateixa fondalada del terreny que aquest. El retall de mur, que apareix aïllat, té uns 5,75 m. de llarg i transcorre en direcció paral·lela a l'Orri. Es conforma com una alineació d'una única filada de clastes de granit d'uns 0,3 x 0,2 m., que en ocasions deixen petits espais buits entre si. El seu alçat es redueix a la única filera visible. Tota l'estructura es troba fortament sedimentada, fet que en limita la visibilitat. La funcionalitat i cronologia de la construcció són desconegudes.

TC-026B

Conjunt:	TC-026B
Codi estructura:	TC-026C1

La Cabana N° 1 es localitza a l'extrem occidental del jaciment, a uns 18 m. a l'Oest dels dos murs i l'orri d'escrits. Es disposa al costat Sud-est d'una elevació del terreny i adossa al costat Nord-est d'un aflorament de pissarra. La construcció defineix un petit recinte de planta més o menys circular, amb un eix longitudinal paral·lel a la cara de l'aflorament (SE a NW) d'uns 3,55 m. i un de transversal de 3,05 m. El major volum d'enrunament es localitza a la banda Est. La construcció actualment es troba desdibuixada per aquest enrunament així com per l'elevada sedimentació. S'hi distingeixen dues fases edificatives. La més antiga cronològicament defineix un recinte de majors dimensions. La més recent dona peu al recinte més petit que en part adossa directament a l'aflorament d'esquist. És el més visible i el que defineix l'enrunament poc sedimentat de clastes principalment de granit. En general els carreus són de dimensions considerables (uns 0,4 x 0,3 m.) i sense escairar. La cronologia dels recintes és desconeguda. El més antic es troba molt sedimentat. Per contra, en el més recent la sedimentació és molt baixa i en el seu interior hi ha alguna resta de llauna oxidada. Aquesta segona cabana pot ser l'element més modern del jaciment o, com a mínim, el reaprofitat en una data més tardana. Potser es vincula amb el mur 3.



Croquis TC-026C1

TC-026C

Conjunt:	TC-026
Codi estructura:	TC-026T1 TC-026C2

A uns 27 m. al Sud de l'Orri, a l'extrem meridional del jaciment, hi ha les restes d'un tancat designat com Estructura N° 1. Es conforma com un recinte de planta més o menys rectangular d'uns 20 m. de llarg i 16,7 m. d'ample. Tota la construcció és de pedra seca. El mur oriental està construït amb blocs de granit de grans dimensions (de prop de 1-1,5 m. de llarg i 0,5/0,6 m. d'ample). La seva part millor conservada és el tram central, on s'ha obtingut el punt GPS07_2-39. D'aquesta paret, a uns 10,5 m. de la seva cantonada Sud, hi ha adossat al seu parament extern un petit recinte de planta semicircular. El diàmetre en el punt de contacte amb el mur és de 2 m., i el seu radi de 0,75 m. La seva paret és definida per una filada de carreus clarament més petits, d'uns 0,5 x 0,2 m. que es troben molt clavats en el terra. Només manté una única filera i no hi ha indicis que hagués tingut un alçat molt més gran. Aquest recinte podria ser una petita cabana o aixopluc associat al tancat, tot i que les seves dimensions són molt petites i caldria veure com era la resta del seu tancament. També podria ser una petita dependència del tancat. El Mur Nord enfila pel pendent i està dividit en una part de 8 m. de llarg, que va perpendicular al Mur Est, i formada per blocs de 1,5 x 1 m. A partir d'aquí comença a virar el seu recorregut cap a l'Oest, tot integrant en el tancament un aflorament de roca mare i diversos blocs granítics. La visibilitat del Mur Oest, en la zona de major pendent del Tancat, és molt reduïda. En part del seu recorregut integra diversos afloraments naturals. La sedimentació sembla molt elevada. En canvi, el Mur Sud és el més visible i millor conservat. La seva construcció també aprofita el pendent. Les 6,4 m. més orientals del seu recorregut presenten dues filades de carreus d'uns 0,5/0,6 m. d'ample, amb només una filera d'alçat. A la resta del recorregut la sedimentació és major i no s'aprecia gaire bé el mur. Aquest tancat, molt sedimentat, podria correspondre a una fase relativament antiga del jaciment. No obstant, aquesta inferència totalment hipotètica haurà de ser corroborada.

Nota: S'ha considerat que la petita estructura annexa al tancat es una cabana.

El Mur N° 3 designa una paret de pedra seca de granit i algunes clastes d'esquist de 19 m. de llarg i uns 0,6 m. d'ample de mitjana. Es localitza a l'extrem Nord-est del jaciment i relativament allunyat de la resta de construccions (uns 30 m. de distància). El seu traçat és lleugerament corb, format d'un primer tram rectilini de 6,2 m. i un de segon de 12,50 m. de llarg (veure croquis). En planta la paret presenta entre dues i tres filades a la major part del seu recorregut, excepte a la banda Nord on és conformada per una única filada de blocs grans. Els carreus, sense escairar, tenen dimensions força grans, amb una mitjana d'uns 0,4 m. d'eix màxim. Del mur es conserva un alçat d'uns 0,4 m. i dues fileres, tot i que en alguns punts la superior ha caigut. Tret d'aquest, no hi ha major enderroc. Malgrat trobar-se força sedimentada aquesta estructura, la seva visibilitat és clara i sembla correspondre al grup de construccions més modernes de l'assentament.

TC-026D

Conjunt:	TC-026D
Codi estructura:	TC-026C3

La construcció designada com Estructura N° 2 es situa a la banda septentrional de l'assentament, a uns 23 m. al Nord de l'Estructura N° 1, que en defineix el seu límit Sud, i a uns 48 m. a l'Oest/Sud-oest del Mur N° 3. Consisteix en les restes d'un recinte de planta relativament rectangular, que podria respondre a un habitacle (en aquest cas, més gran a les cabanes habituals). El seu eix longitudinal mesura entre 7 i 8 m., i s'orienta en direcció Nord-est a Sud-oest. L'ample ronda els 4,5 m. L'espai interior resultant té uns 3 m. d'ample i probablement uns 5 o 6 m. de llarg. La construcció es troba molt sedimentada però la seva visió és clara, tant per l'enfonsament del seu interior com per l'elevació dels tancaments que l'envolten, on hi afloren a més nombrosos clastes. La inspecció superficial efectuada permet intuir l'existència de murs de poc més d'un metre d'ample, format per un doble parament d'una filada de carreus de granit d'uns 0,5 x 0,25 m. i un rebliment de clastes de menors dimensions. Els murs més evidents són els de les bandes Nord i Oest, mentre els altres es presenten molt més sedimentats amagats. En alguns punts, com a la cantonada Sud-oest la construcció podria integrar alguns blocs preexistents en el terreny. A la banda exterior del Mur Nord hi podria haver cert nivell d'enrunament. En superfície no s'observen ni divisions internes, ni l'accés ni vestigis mobles.

A fi d'obtenir dades sobre la cronologia de la construcció així com de la seva arquitectura, es realitza una cala de 80 x 80 cm. adossada al parament interior del mur Nord de l'Estructura N° 2. L'actuació ha resseguit la cara interior del mur hi ha evidenciat que es conforma d'una única filera de carreus d'uns 0,3 m. d'alçada. La seva morfologia és relativament regulat. A l'interior de la construcció s'ha observat un dipòsit de clastes que marcava una certa inclinació Nord-Sud i que s'ha interpretat com un nivell d'enrunament del mur. La base d'alguns d'aquests clastes, que recolzaven en el parament de la paret, es trobava per sota la dels carreus del mur, fet que pot respondre a un nivell de pis semi-excavat. Just d'aquesta base dels carreus i fins uns 20 cm. per sota d'aquests ha aparegut un nivell de troncs cremats que recolzaven sobre un nivell estèril de llims. Podrien correspondre a part d'una estructura aèria associada al mur (opció defensada inicialment) o d'una fase precedent (hipòtesi alternativa). En aquest estrat s'ha recollit un fragment informe de ceràmica modelada a ma. La cronologia d'un fragment d'un dels troncs cremats ha facilitat una datació del neolític final de 2890 a 2660 calANE. Caldrà definir si aquesta remet a la construcció en pedra o a una edificació anterior a aquesta.

SONDEIG

Es realitza una cala estratigràfica a l'interior de l'Estructura N° 2. La cala es disposa emplaçada a tocar el parament interior del Mur Nord, molt a prop del que sembla ser la cantonada Nord-est interior de l'edifici.

Els objectius inicials de la cala són:

1. Obtenir material que permeti datar l'Estructura N° 2, que a priori sembla estar associada a una part de les construccions del jaciment (les més sedimentades).
2. Definir la base del mur i obtenir una visió del seu parament interior a fi de poder definir tant la seva tipologia constructiva com el grau de sedimentació posterior a l'abandonament.
3. S'incorpora com a objectiu durant la realització de la intervenció resseguir un nivell de troncs cremats aparegut.

Metodologia de l'excavació.

L'excavació es duu a terme seguint l'estratigrafia existent, orientada en gran mesura per la dinàmica constructiva, l'abandonament i el col·lapse de l'estructura.

Inicialment la cala es planifica de 80 x 40 cm., resseguint el mur. L'aparició d'un nivell d'enrunament amb clastes relativament grans porta a ampliar-la a les dimensions finals a fi de fer-ne factible la realització.

El sediment es garbella en una malla de 1 mm.

Descripció de la seqüència.

- Nivell 1.
Designa la capa de llims orgànics superficials. Integra la coberta vegetal, les seves arrels i un paquet de terra marró fosc. En els primers 10 cm. del sediment, les arrels són molt tupides. A partir d'aquí la matriu comença a tenir més graves d'esquist i algun petit claste de pissarra. Per sota dels 12 a 15 cm. de fondària apareixen alguns petits carbons que seran més grossos i nombrosos a la base de la capa. La base de la capa la conforma un nivell de clastes de granit i, ocasionalment, d'esquist que sembla provenir de l'enrunament del mur. En aquest punt es canvia el nivell. La capa recolza, en la seva banda Nord, en el parament interior del mur. Té una potència variable, d'uns 14 cm. de mitjana.
 - *Materials:* alguns carbons, principalment a la base, i un possible fragment lític tallat.
 - *Elements estructurals:* no se'n detecten.
 - *Explicació:* l'estrat és resultat de la formació d'un nivell edàfic posterior al col·lapse del mur.
- Nivell 2.
Constitueix l'estrat de llims orgànics de color marró fosc amb una gran quantitat de clastes de granit que han aparegut i definit la base del nivell 1. Aquests clastes cobreixen tota l'extensió de la cala. Aquest dipòsit presenta una marcada inclinació

descendent cap el Sud-oest: en la seva part superficial recolza en el mur i s'enfonsa en direcció oposada, tornant-se progressivament menys potent. Els clastes d'aquest nivell tenen unes mesures variades, que oscil·len d'uns 15x10x10 cm. a 30x20x20 cm. Ressalta també la presència, en una proporció elevada (c. 50%) de clastes força plans, que poden arribar a mesurar uns 30 x 30 cm. i 6-8 cm. de gruix. A la base d'aquesta capa, sense canviar el tipus de llims, apareix un estrat amb una gran quantitat de clastes angulosos de pissarra. L'espessor de l'estrat és d'uns 16 cm. a tocar el mur i d'entre 2 i 5 cm. en el costat oposat.

- *Materials*: tot i que la seva densitat encara és baixa, continua incrementant el nombre de carbons recollits. Són de dimensions reduïdes i més freqüents a la base de l'estrat.
- *Elements estructurals*: no se'n detecten.
- *Explicació*: el dipòsit és fruit del col·lapse de part del mur de pedra que tanca (o que suposa la base del tancament) el recinte.

■ **Nivell 3.**

Per sota del Nivell 2 apareix un dipòsit de llims de color marró fosc i una gran quantitat de clastes molt angulosos d'esquist i és present en tota l'àrea de l'excavació. Barrejats amb aquest sediment, tant per sobre com per sota dels esquistos, hi ha un elevat nombre de carbons que amb l'inici del dipòsit incrementen la seva densitat de forma notòria (excavats inicialment com a Nivell 2-base). La potència d'aquest estrat és reduïda en contacte amb el mur, al qual recolza el seu sostre. En canvi, la seva base es situa per sota una part dels clastes que conformen el mur. A la base del dipòsit els clastes disminueixen molt en número i hi ha una gran densitat de carbons, sovint estructurats encara en branques o troncs. La capa té una potència d'uns 6-7 cm. en la banda Nord, junt al mur, i de prop de 14 cm. en el costat Sud de l'excavació.

- *Materials*: a l'extrem Nord-oest de la capa, a 32 cm. de fondària respecte l'inici de l'excavació es recull un petit fragment informe de ceràmica a mà, d'aspecte prehistòric. Hi ha bastants carbons.
- *Elements estructurals*: no se'n detecten.
- *Explicació*: l'extensió de la cala dificulta tenir una visió clara del context. En el camp s'interpreta com part del mateix nivell d'enderroc, per exemple d'una part superior del mur. Aquest hauria pogut tenir una base de pedra (que genera l'enderroc del Nivell 2) i un alçat superior de fang amb fragments de pissarra (tipus tapial) i guies de fusta que, en col·lapsar en un context d'incendi haurien donat lloc als carbons recollits.

■ **Nivell 4.**

Identifica l'estrat subjacent al Nivell 3, format per llims de color marró però pràcticament sense les clastes d'esquist que caracteritzaven el nivell precedent. En aquest nivell incrementen de forma molt acusada els carbons, que sovint tenen grans dimensions. En ell s'hi ha distingit tres troncs o branques grans que marquen el pis: T1 i T2 (inicialment considerats com 2 de diferents), T3 i T4. De llarg mesuren

entre 40 i 20 cm. i el més ample té 15 cm. La seva orientació tendeix a ser perpendicular a la del mur. Tots els troncs es localitzen a major fondària que la base del mur de granit i la ceràmica. No obstant, sembla que no continuen per sota dels carreus del parament. Alhora, la fondària dels troncs tendeix a incrementar-se en direcció Sud, cap on marquen una inclinació descendent.

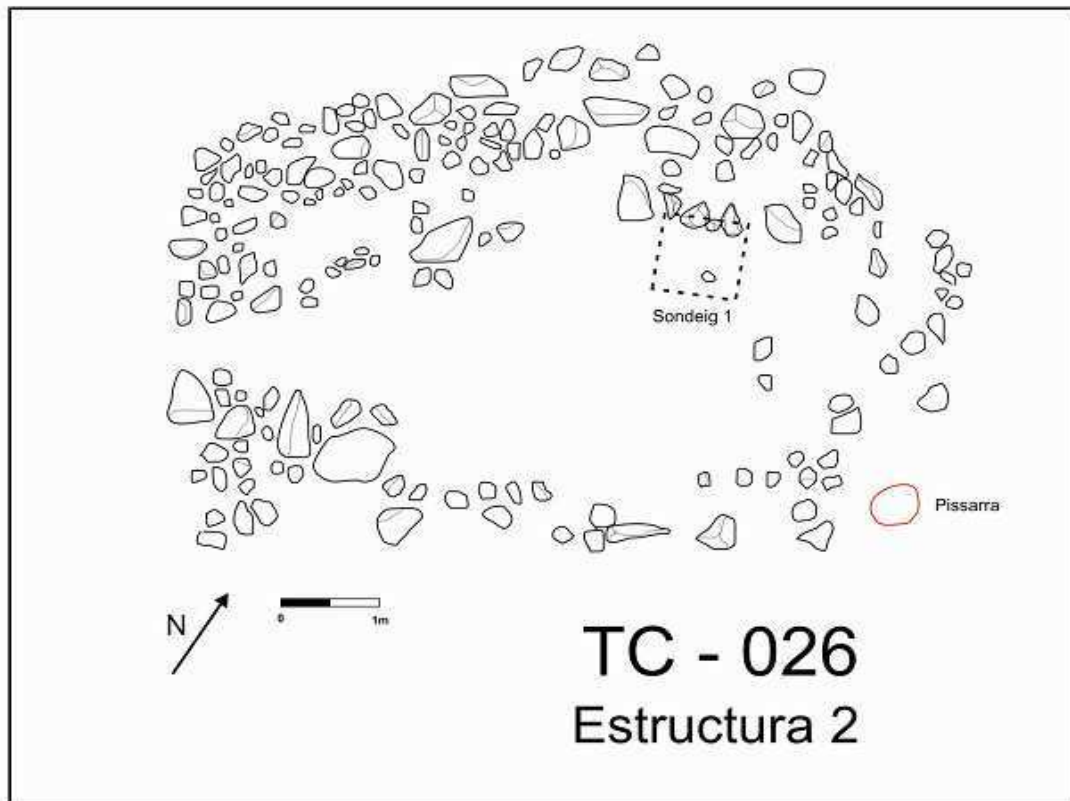
- *Materials*: carbons de grans dimensions, alguns articulats en troncs o branques.
- *Elements estructurals*: no se'n detecten.
- *Explicació*: sembla correspondre al col·lapse d'una estructura aèria de fusta. Podria tractar-se del sostre de l'edificació. Aquest fet seria coherent amb l'orientació predominantment transversal al mur dels troncs i branques identificats. El fet que no entrin en el perfil per sota del mur podria indicar l'existència d'un fons de cabana semi-excavat. Aquest aspecte haurà de ser confirmat. Una altra opció és que respongui a una fase anterior.

▪ Nivell 5.

Identifica per una banda una llengua de sediment de grau fi, color negre i textura cendrosa que apareix a la banda Sud de la cala, i que podria estar omplint una possible cubeta que, en la seva banda Oest recolza sobre un bloc de granit molt desfet. El sediment conté molts carbons de dimensions molt reduïdes. En cas d'existir, aquesta cubeta tindria uns 39 cm. de diàmetre i uns 5 cm. de fondària en la part que ha quedat al descobert. A la banda Nord del quadre hi ha el sediment en el que aquesta possible cubeta ha estat excavada i on recolza el nivell de troncs cremats precedent, format per un dipòsit de llims amb sorres i petites graves granítiques de color marró.

- *Materials*: carbons de petites dimensions en la possible cubeta.
- *Elements estructurals*: un possible fogar en una cubeta excavada en el pis. Aquesta cubeta aprofitaria alguns blocs de granit.
- *Explicació*: el nivell integra diferents estrats que poden correspondre a la base en la que es dona l'ocupació de l'Estructura N° 2 (o de la fase precedent a la seva construcció). En ell recolza el col·lapse dels troncs del Nivell 4 i s'hi ha excavat possiblement una cubeta de planta indefinida que hauria allotjat un fogar.

* La datació d'un fragment del tronc T2 ha facilitat una datació prehistòrica, de principis del Tercer Mil·lenni (KIA-36936: 4180+/-30 BP, 2890-2660 calANE). El tronc amb tota seguretat no correspon a fusta residual; no obstant caldrà assegurar la seva relació amb la construcció de pedra, tot i que la possibilitat aparentment més veraç és que estiguin associats.



Croquis TC-026C3

Conjunt:	TC-026D
Codi estructura:	TC-026T2

A uns 5 m. vers el Nord-oest de l'extrem occidental de l'Orri hi ha el Mur N° 1. Amb aquesta denominació s'ha designat una construcció formada per dos trams de paret que, en planta, defineixen una espècie de "T". L'ala central és un petit retall de mur de 3,5 m. que adossa pel mig del costat Sud-est de forma quasi perpendicular a un altra tram de mur de 6,2 m. de llarg i que discorre en sentit Sud-oest a Nord-est. La construcció està feta de clastes de granit que, en alguns casos, poden arribar a mesurar 0,5 x 0,3 m. La única filera visible es troba molt amagada per la sedimentació, especialment la del tram sedimentat. No s'observa enderroc que faci pensar en un alçat original molt gran. La funcionalitat dels murs és desconeguda, així com la seva cronologia. Devien formar part d'una construcció en part arrasada o amagada pel desenvolupament posterior del sòl edàfic.

Nota: Encara que a la memòria no aparegui com a tal, a jutjar per les descripcions del mur 1, aquest formen un recinte prop de TC-026C3 de morfologia semblant a un tancat. Tanmateix la seva associació amb l'espai d'hàbitat no es gens segura.

Codi Jaciment:	VB-026
----------------	---------------

Nom:	Pletiu de Travesani I	
Altura: 2240 m	Relleu: Fons de Vall	Localització: Aire lliure
Tipus de Jaciment:	Varis recintes exempts i adossats	
Conjunts diferenciats:	VB-026E, VB-026O	

Tipologia de mur	Estructures
	1 VB-026C1, VB-026T3
	2
	3
	4 VB-026O1, VB-026T1, VB-026T2
	5 VB-026C2

Model de poblament	Conjunts
Gran transhumància:	
Agrupat:	
Petits ramaders indep.:	
Antic i protohistòric:	

Descripció general:

El jaciment consisteix en un conjunt d'arquitectura ramadera situat al Pletiu de Travessani, en una zona plana de petits estanys i pastures al SW de l'Estany de Travesani. El jaciment es conforma de dos sectors arquitectònicament, i presumiblement també cronològicament, diferenciats. Ambdós contenen vestigis d'estructures d'estabulació i cabanes. En base el grau d'enrunament dels murs i del seu sistema constructiu, malgrat que en tots els casos s'usa la pedra seca, es poden diferenciar dos sectors separats entre ells uns 12 m. La visibilitat dels murs laterals no és del tot continua degut al seu enderrocament o pel tipus de construcció.

El jaciment es localitza a la dreta del camí que mena des del Refugi de Ventosa i Calvell cap al coll d'Oelhacrestada, a uns 250 metres al SW de la boca S de l'Estany de Travesani.

No es pot determinar una cronologia clara. No obstant, sí que s'aprecien dues fases arquitectòniques diferenciades. El sector oriental presenta un estat d'enrunament major d'unes estructures més batuseres i podria ser el més antic. Seguint el criteri de la conservació, el sector occidental podria ser més recent. Pel grau de col·lapse i sedimentació dels murs dels diferents sectors sembla que la cronologia del conjunt és anterior a època contemporània, presumiblement moderna i potser medieval.

VB-026E

Conjunt:	VB-026O
Codi estructura:	VB-026O1

En el sector més oriental l'enderrocament de les estructures és major. El conformen un orri de planta rectangular i prop de 20 m. de llarg per 3,5 m. d'ample en els respectius extrems i 4,5 m. en el centre. A la part meridional l'orri s'estreny en un punt fins a només tenir 2 m. d'ample. En l'extrem oposat hi ha un espai o compartiment diferenciat, que podria correspondre a una cabana. Els murs es conformen d'una filada de blocs de dimensions mitjanes i grans (c. 0,4 m.), sovint separats entre ells

Conjunt:	VB-026O
Codi estructura:	VB-026C1

La segona estructura d'aquest sector és un recinte que podria haver estat un tancat o (menys probable) una cabana. Presenta una planta de sector circular formada per un mur semi esfèric que es disposa al sud d'un roc natural de dimensions considerables. El seu estat de conservació fa difícil la definició clara de l'espai habilitat, que mesura 4'3 m. de radi. No es pot dir res del model constructiu del mur ja que només es té visió de certs blocs aïllats que remetent a la seva planta semicircular. Adossat al bloc de granit hi ha una petita estructura de cronologia moderna que emmarca un espai de petites dimensions (1'7 x 0'5 m.) i que podria ser una cabana (re)construïda més recentment.

Nota: Per la poca definició visual del registre únicament hem tingut en compte la cabana

VB-026O

Conjunt:	VB-026E
Codi estructura:	VB-026T2

El sector més occidental adossa al Sud del tarter esmentat i integra les restes de diversos recintes construïts també amb pedra seca. Un primer és el Tancat 2, format per diversos trams de mur que adossen a varis grans blocs de granit acotant un espai de planta irregular d'uns 4,0 m. per 4,2 m. Els murs tenen un ample que oscil·la entre els 1,4 m. de la seva banda Sud i 1 m. al Nord, amb un alçat similar que conserva fins a 4 fileres.

Conjunt:	VB-026E
Codi estructura:	VB-026T1

El Tancat 1 designa un altre recinte de planta reticular més o menys rectangular de fins a 9,8 m. de llarg i fins a 3 m. d'ample, tot i que aquesta mesura és variable i clarament menor en el seu extrem Nord. En alguns trams les parets, de les que se'n conserva només una filera de carreus sense escairar de dimensions mitjanes (0,2/0,3 m.), presenten un doble parament mentre en d'altres només evidencien una única filada. A l'interior s'aprecien les restes de diverses parets transversals a l'eix longitudinal del recinte que conformen fins a 4 divisions internes.

Conjunt:	VB-026E
Codi estructura:	VB-026T3

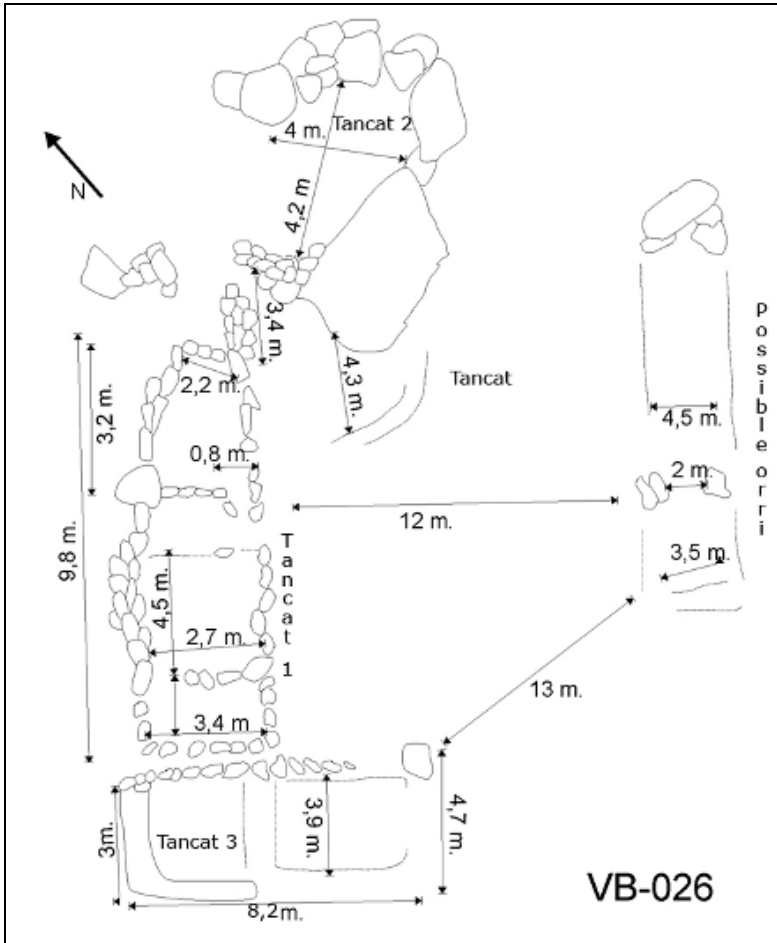
Uns dos metres al Sud d'aquesta estructura hi ha un altre recinte (Tancat 3), un petit tancat o cabana molt gran de planta trapezoïdal, d'uns 7,2 i 8,2 m. de llarg i 4,7 m. (a la banda Est) i 3 m. (a l'Est) d'ample.

Conjunt:	VB-026E
Codi estructura:	VB-026T4

Seguint una orientació similar E-W hi ha, uns 4 m. més al Sud un altre recinte rectangular (Tancat 4) que podria ser novament un petit tancat o una cabana. De llarg mesura entre 4 i 3,4 m. i d'ample entre 3 i 2,5 m. Els murs tenen un ample de 0,8 m., el doble que en el cas anterior. En tots dos casos els traçats dels murs són força clars i mantenen un alçat d'una filera.

Conjunt:	VB-026E
Codi estructura:	VB-026C2

En el parament interior del mur Est hi ha adossat un petit compartiment de planta semiovoïdal, de 0,8 i 1,2 m. d'eixos. Podria ser una llar associada al recinte que, alhora, presenta una divisió interna mitjanera.



Croquis complet de VB-026

Codi Jaciment:	VB-034
----------------	---------------

Nom:	Pletiu de Travesani I	
Altura: 2383 m	Relleu: Zona baixa de vessant	Localització: Aire lliure i abric
Tipus de Jaciment:	Varis recintes exempts, adossats i un abric	
Conjunts diferenciats:	Cap	

Tipologia de mur	Estructures
	1
	2
	3
	4
	5 VB-034C1, VB-034T1, VB-034T2, VB-034T3, VB-034T4, VB-034A1

Model de poblament	Conjunts
Gran transhumància:	
Agrupat:	
Petits ramaders indep.:	
Antic i protohistòric:	VB-034 (probablement)

Descripció general:

El jaciment aquí documentat es situa en un petit planell, d'entorn 0,5 Ha, que es localitza en la part baixa del curs d'un rierol que, discorrent cap el Sud, rega l'Estany de Tumeneia de Dalt procedent de la serra de Tumeneia. L'indret es troba entre 60 i 65 m. per sobre de l'estany, sobre el tram central de la seva vora nord.

En el lloc hi ha les restes de diverses estructures arquitectòniques en pedra seca. Aquests vestigis es disposen al llarg de la franja oriental del planell, sobre un eix d'uns 80 m. de llarg més o menys paral·lel al pendent del vessant que el limita pel Nord-est. L'àrea que cobreixen aquests vestigis ronda els 1750 m², si bé la seva distribució no és continua. De fet, a més de les restes aïllades d'un mur d'aspecte recent situat al marge dret del rierol, es poden definir tres sectors en el jaciment. El Sector Sud agrupa els tancats 1 i 2, el Sector Est conté una possible cabana i entre dos i quatre tancats adossats i en el Sector Nord s'hi localitza un abric que aprofita, amb un mur, la morfologia d'un gran bloc de granit. El sistema constructiu dels dos primers sectors és quasi la mateixa i recorda la observada en jaciments com ESP-015 i ESP-024, datats en època romana imperial. L'abric sembla més recent, però la sedimentació que presenta podria indicar un ús durant l'Edat Mitjana.

Nota: Seguint la descripció s'ha optat per situar els dos sectors dintre un mateix conjunt donat les semblances en el seu sistema constructiu. Tanmateix aquesta associació no es segura.

Conjunt:	VB-034
Codi estructura:	VB-034T1 VB-034T2

És la zona més propera a la línia de ruptura del relleu que defineix la fi del planell i la caiguda ràpida del vessant cap a l'Estany. En aquest punt hi ha les restes de dos recintes, designats com a Tancat 1 i Tancat 2. Tots dos es situen en un enfonsament del terreny que, en certa mesura, en conforma els límits. Els tancaments dels recintes aprofiten bastants dels grans blocs de granit que hi ha, i es defineixen a partir de filades de clastes de granit també de gran volum (amb mesures variables, superiors sempre als 0,5 x 0,5 m. i podent arribar a més de 1 m. d'eix màxim) que sovint, especialment en el Tancat 2, semblen correspondre al buidat de l'espai intern més que a un mur definit com a tal. En aquest cas els carreus estan una mica separats els uns dels altres. Aquest fet fa que la visibilitat del Tancat 1, de 8,4 x 9,1m. i planta de forma indeterminada, sigui major que la del Tancat 2, de planta també irregular i 7,2 x 6,4 m. En cap dels dos casos s'aprecien més d'una filera en els tancaments.

Conjunt:	VB-034
Codi estructura:	VB-034C1

Les estructures que el conformen es localitzen just a la base del pendent, més rocós que l'àrea plana de sota, formant una espècie d'alineament espais adossats. En l'extrem Sud d'aquest, a uns 14 m. al Nord del Tancat 2, hi ha les restes de l'àmbit més reduït en extensió del sector i que ha estat interpretat com una antiga Cabana. La seva planta és rectangular i l'espai intern que defineix mesura 2,6 m. de llarg i 1,6 m. d'ample. El recinte adossa a un gran bloc de granit que en conforma el costat Sud-est. A la resta els murs són fets a base clastes grans i mitjans de granit, de formes i mesures irregulars (d'entre 1 m. x 0,5 m. i 0,4 m. x 0,3 m.). En alguns llocs el traçat del mur evidencia clarament una única filada i en d'altres es conforma com una alineació desordenada de clastes. Només s'observa més d'una filera en punts concrets del seu traçat i no és evident un nivell potent d'enderrocament ni traces d'una coberta enfonsada. Aquests fets obren la possibilitat que més que una estructura d'hàbitat el recinte correspongui a un petit tancat.

Conjunt:	VB-034
Codi estructura:	VB-034T3 Vb-034T4

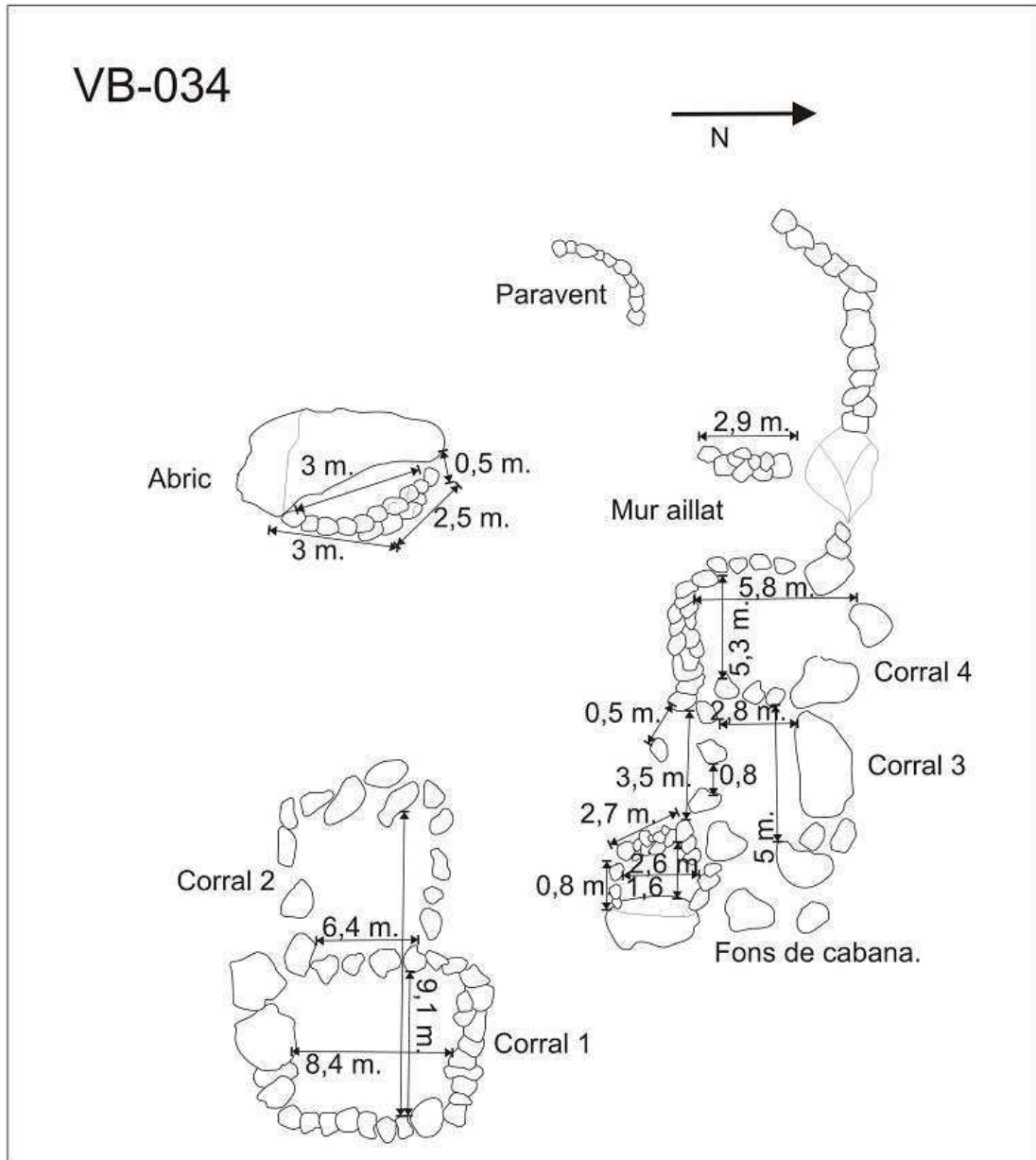
Aquesta possible cabana s'adossa a la cantonada Sud-est del Tancat 3 que, alhora, comparteix el tancat Oest amb el Tancat 4 i, aquest al seu temps, també adossa per la seva banda Oest amb el possible Tancat 5 i novament, aquest darrer, amb el també possible Tancat 6. En total es defineix una espècie de construcció de planta rectangular de prop de 30 m. de llarg. El seu ample oscil·la, en funció de la morfologia del vessant que el limita per la banda Nord-est, entre uns 3 i 5,6 m. La morfologia constructiva per aquests recintes és similar a la descrita pels Tancats 1 i 2. Per una banda en gran mesura

es limiten amb els blocs del vessant i per les altres els tancaments combinen l'agrupament de grans clastes fruit del buidat de l'espai interior amb la construcció de trams de mur molt matussers fets a base d'alineaments de clastes sense escairar i dimensions i morfologies molt irregulars. Això dificulta la visibilitat dels recintes, especialment dels Tancats 5 i 6, més evidents en la fotografia aèria que sobre el terreny, on solament s'hi aprecien murs aïllats.

Nota: No he tingut en compte els tancats 5 i 6 degut a la seva poca definició.

Conjunt:	VB-034
Codi estructura:	VB-034A1

A uns 11 m. a l'Oest de l'extrem Nord de les estructures del sector anterior hi ha un abric construït mitjançant l'aprofitament mitjançant un mur de tancament de la petita cornisa que defineix un gran bloc erràtic de granit. Aquest mur és fet de pedra seca amb carreus sensiblement més petits que els de les altres estructures (uns 0,25 x 0,2 m.). En planta la paret té forma d'arc i s'estén al llarg d'uns 5,5 m. En el seu interior defineix un espai de 3 m. de llarg i 2 m. d'ample. El mur manté un alçat de 1,1 m. en els seus 2,5 m. més septentrionals, mentre que la meitat Sud presenta només una filera d'alt. En aquest punt es situa l'accés a l'interior de l'àmbit. L'estat de conservació del mur és bó, tot i que s'observa que ha patit cert enrunament. A l'interior de l'abric s'ha dut a terme una petita cala estratigràfica a la part interior de l'abric. Aquesta actuació ha permès documentar un nivell de terra amb carbons a 0,1 m. de fondària que cobreix un nivell de lloses planes, un possible paviment, a 0,2 m. de profunditat. No obstant no apareixen materials mobles ni es pot establir la funcionalitat dels contextes descrits. La sedimentació sobre el nivell d'ocupació de l'abric indica que aquesta estructura, que sembla la més recent de les que conformen el jaciment, és el suficientment antiga com per permetre una sedimentació de més de 10 cm. en el seu interior.



Croquis complet de VB-034

Codi Jaciment:	VB-043
----------------	---------------

Nom:	Estanyets de Dellui	
Altura: 2260 m	Relleu: Fons de vall	Localització: Aire lliure
Tipus de Jaciment:	Varis recintes exempts i adossats.	
Conjunts diferenciats:	VB-034N i VB-034S	

Tipologia de mur	Estructures
1	VB-043C1, VB-043C2, VB-043EI1
2	
3	
4	
5	VB-043T1, VB-043T2, VB-043T3

Model de poblament	Conjunts
Gran transhumància:	VB-043N, VB-043S
Agrupat:	
Petits ramaders indep.:	
Antic i protohistòric:	

Descripció general:

Aquest jaciment es caracteritza per la troballa d'un conjunt de tancats i petits recintes, i dos trams de mur aïllats. Les primeres estructures s'agrupen en el Sector Nord del jaciment i les dues restants, tot i que una mica distants entre si, conformen el Sector Sud. Els extrems més distants del jaciment cobreixen un eix de més de 110 m. de distància en sentit N-S, transversal a la vall. L'indret es localitza en l'arrencada del vessant Sud-est de les Agulles de Dellui, a l'inici de la vall homònima just superada la pujada forta des de la Vall de Sant Nicolau, i s'estén fins el tàlveg, tot creuant el rierol dels Estanyets de Dellui. Actualment la zona és una àrea oberta per sota del tarter del vessant, amb pastures i alguns pins negres dispersos.

No és clar que tot el jaciment conservi una unitat cronològica ni funcional, tot i que tampoc és descartable. En Sector Nord sembla correspondre a un conjunt de dos o tres tancats, junt amb espai per a desar-hi algun tipus de producte (llet, formatges?). En el sector Sud és remarcable que els murs en un dels seus dos trams (el Sud) tendeixen a terrassar una mica el terreny, a part del fet que un podria ser un pas comptador de ramats. L'emplaçament del jaciment, en una de les vies de trànsit de la Vall Fosca vers la de Boí reforça aquesta possibilitat.

VB-043N

Conjunt:	VB-043N
Codi estructura:	VB-043C1 VB-043C2

A l'extrem Nord-oest d'aquest darrer mur hi ha l'Estructura 1, adossada novament a un bloc de granit. Aquest element aprofita la morfologia del bloc per, amb un petit muret en planta amb arc, definit un espai de planta semicircular de 1,3 m x 1,5 m. L'alçat d'aquest muret, fet amb tres fileres visibles de carreus amb facetes planes té un alçat proper a un metre en algun punt. L'espai interior és buit de clastes. Les dimensions d'aquest petit recinte, que no té obertura, fan difícil pensar que pugui ser una cabana i, a l'igual que l'Estructura 2 s'interpreta com un espai per a desar-hi algun tipus d'objecte o producte.

Nota: Contràriament a la descripció de la memòria he interpretat aquest recinte com una cabana ja que existeixen cabanes amb aquesta mida. A més els estudis etnogràfics situen en 1m² l'espai mínim per al descans d'un pastor (Rendu, 2003).

Conjunt:	VB-043N
Codi estructura:	VB-043T1

El Sector Nord agrupa la majoria de les construccions identificades al jaciment. El conformen diversos trams de murs que sovint adossen a blocs de granit procedents del tarter en algun dels seus extrems. Aquests murs, tots ells fet a base de pedra seca, com en la resta de les estructures del jaciment, semblen intuir tres espais delimitats o tancats, si bé en els tres casos mantenen alguns espais oberts (que podrien ser el resultat de la destrucció dels paraments originaris). En l'extrem Sud del sector, el Mur 1, amb una planta en angle recte, delimita per dos bandes el que podria haver estat el Tancat 1, el de majors dimensions del jaciment. El primer tram del mur, en sentit Oest/Est mesura 13,2 m. de longitud. El segon, que arrenca de l'extrem del primer per discórrer en direcció Nord/Nord-oest té un traçat de 22,5 m. i acaba adossant a un bloc de granit. En tot el seu traçat el parament exterior recolza en gran mesura sobre el vessant, que té una cota més elevada a la part externa al possible recinte. El segon tram del mur presenta un nivell més elevat d'enrunament i és construït amb blocs d'uns 0,4 x 0,6 m. de dimensions màximes. El primer, en canvi, es presenta com una alineació discontinua de carreus de grans dimensions. Finalment, un segon mur d'uns 3,6 m. de llarg que arrenca del bloc on adossa el Mur 1 sembla designar el tercer costat del possible Tancat 1, orientat en direcció Est/Sud-est a Oest/Nord-oest. Aquí els carreus són més petits (0,4 x 0,2 m.) i presenta únicament una filera d'alçat i una filada en planta.

Conjunt:	VB-043N
Codi estructura:	VB-043T2

El Tancat 2 és novament definit per un mur que té una planta en arc i que arranca de l'altra banda del bloc on adossa l'Estructura 1 per a discórrer inicialment 4,1 m. cap l'Oest/Nord-oest i, posteriorment, 5,5 m. cap el Nord-est. Aquí els murs són poc

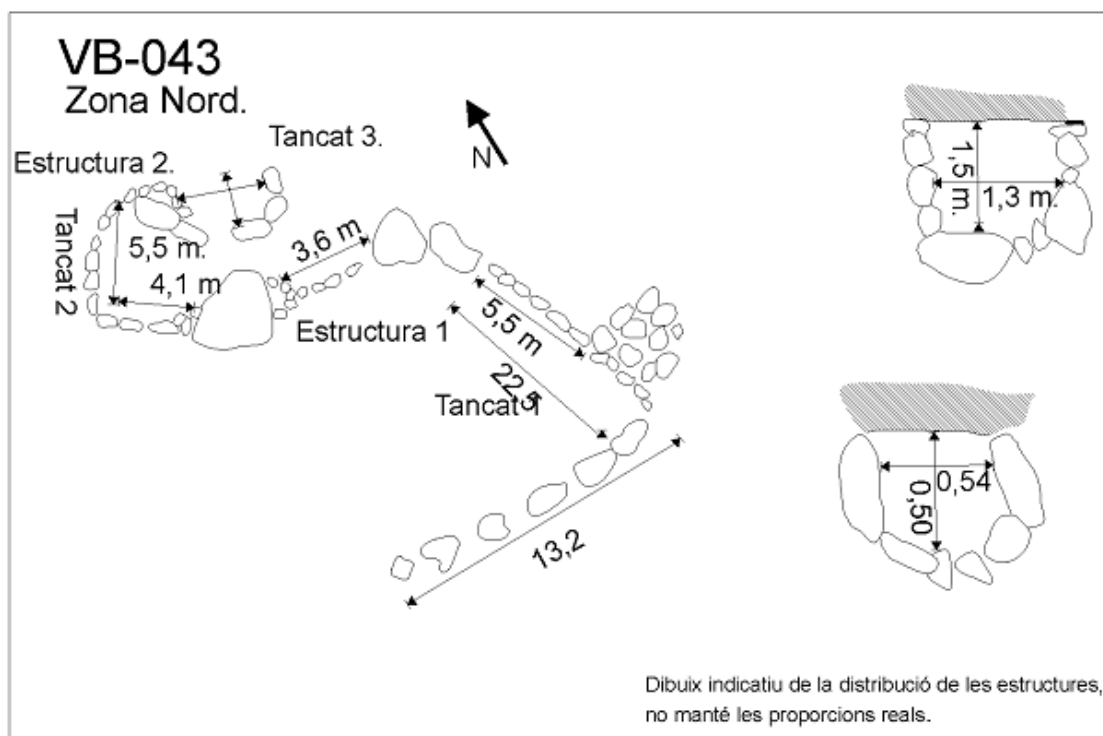
evidents i estan definits per una alineació molt desordenada de blocs de morfologies i dimensions heterogènies.

Conjunt:	VB-043N
Codi estructura:	VB-043T3

El Tancat 3 es situa en el punt més alt del jaciment, ja a la base del tarter. Els seus murs són poc evidents i el recinte sembla ser el resultat d'una neteja del propi tarter a fi de conformar-hi un espai artificial acotat.

Conjunt:	VB-043N
Codi estructura:	VB-043EI

Observant el croquis s'ha identificat una estructura de funció indefinida que hem anomenat.VB-043EI1



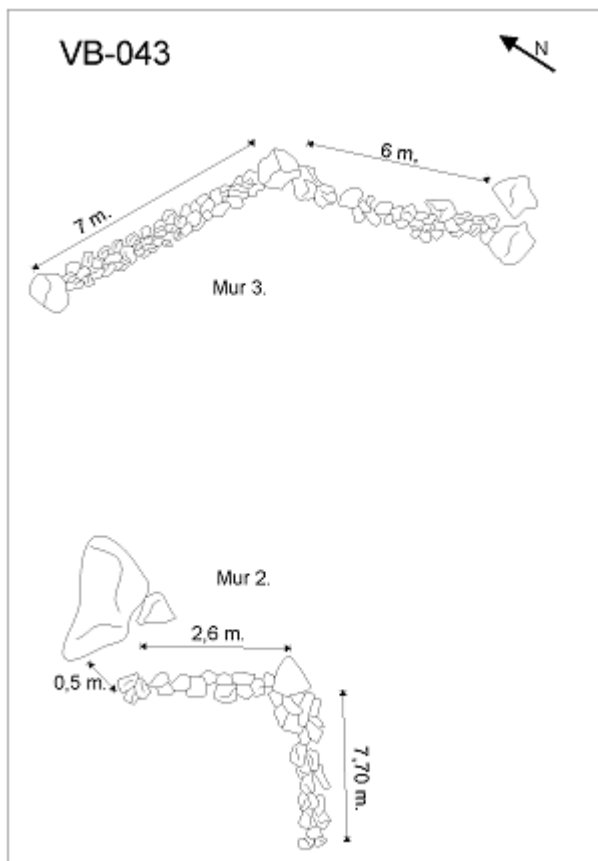
Croquis de les estructures del sector nord del VB-043

VB-043S

Conjunt:	VB-043N
Codi estructura:	VB-043P1

El Sector Sud del jaciment es conforma de dos murs aïllats que es disposen en el fons de la vall. En ambdós casos el traçat de les construccions segueix les corbes de nivell i, en planta, presenten dos trams (orientats Sud-oest a Nord-est el primer i Sud-est a Nord-oest el segon) que enllacen definint una cantonada. En el cas del Mur 3, el més meridional dels dos, el primer tram mesura 6 m. de llarg i el segon 7 m. En el Mur 2 les mesures són de 7,7 m. i 2,6 m., respectivament. En tots dos murs la construcció és molt expeditiva de paret seca, sense que s'hi defineixin bé ni fileres ni filades. Els respectius trams Sud de cada mur adossen al vessant pel seu parament extern. Les dimensions dels carreus són variables en tots dos casos, si bé en el tram Sud del Mur tres la mesura modal ronda els 0,35 x 0,2 x 0,2 m. i en el Mur 2 aquestes són molt més variables per bé que aprofita blocs grans (0,8 x 0,6 x 0,5 m.) junt amb carreus més petits.

Tot i que en general els dos murs s'assemblen força, el Mur 2 presenta un element diferenciador. En el seu extrem Nord deixa una obertura de 0,5 m. molt ben definida respecte un gran bloc de granit. Aquest fet i per analogia amb altres estructures similars fa que es pugui interpretar, a mode d'hipòtesi, com un pas comptador d'ovicaprins.



Croquis sector sud VB-043

Codi Jaciment:	VB-044
----------------	---------------

Nom:	Estany Gran de Collieto I	
Altura: 2202 m	Relleu: Fons de vall	Localització: Aire lliure
Tipus de Jaciment:	Varis recintes exempts	
Conjunts diferenciats:	Cap	

Tipologia de mur	Estructures
	1
	2 VB-044C1
	3
	4
	5 VB-044T1, VB-044O1

Model de poblament	Conjunts
Gran transhumància:	
Agrupat:	
Petits ramaders indep.:	VB-044
Antic i protohistòric:	

Descripció general:

Prop de l'inici de les aigüestortes de l'Estany Gran de Coliето es localitzen les restes d'una cabana, un tancat i, possiblement també, d'un orri. D'aquest darrer només es conserva el mur transversal allunyat de la cabana i l'arrencada dels dos longitudinals. La cabana es situa en un petit monticle que l'aïlla de les humitats de les molles que hi ha per tota la zona.

A l'interior de la possible cabana s'ha realitzat una petita cala, que permet identificar diversos dipòsits amb carbons fins a uns 35 cm. de fondària, que sembla mostrar una utilització recurrent de la construcció al llarg del temps.

Conjunt:	VB-044
Codi estructura:	VB-044C1

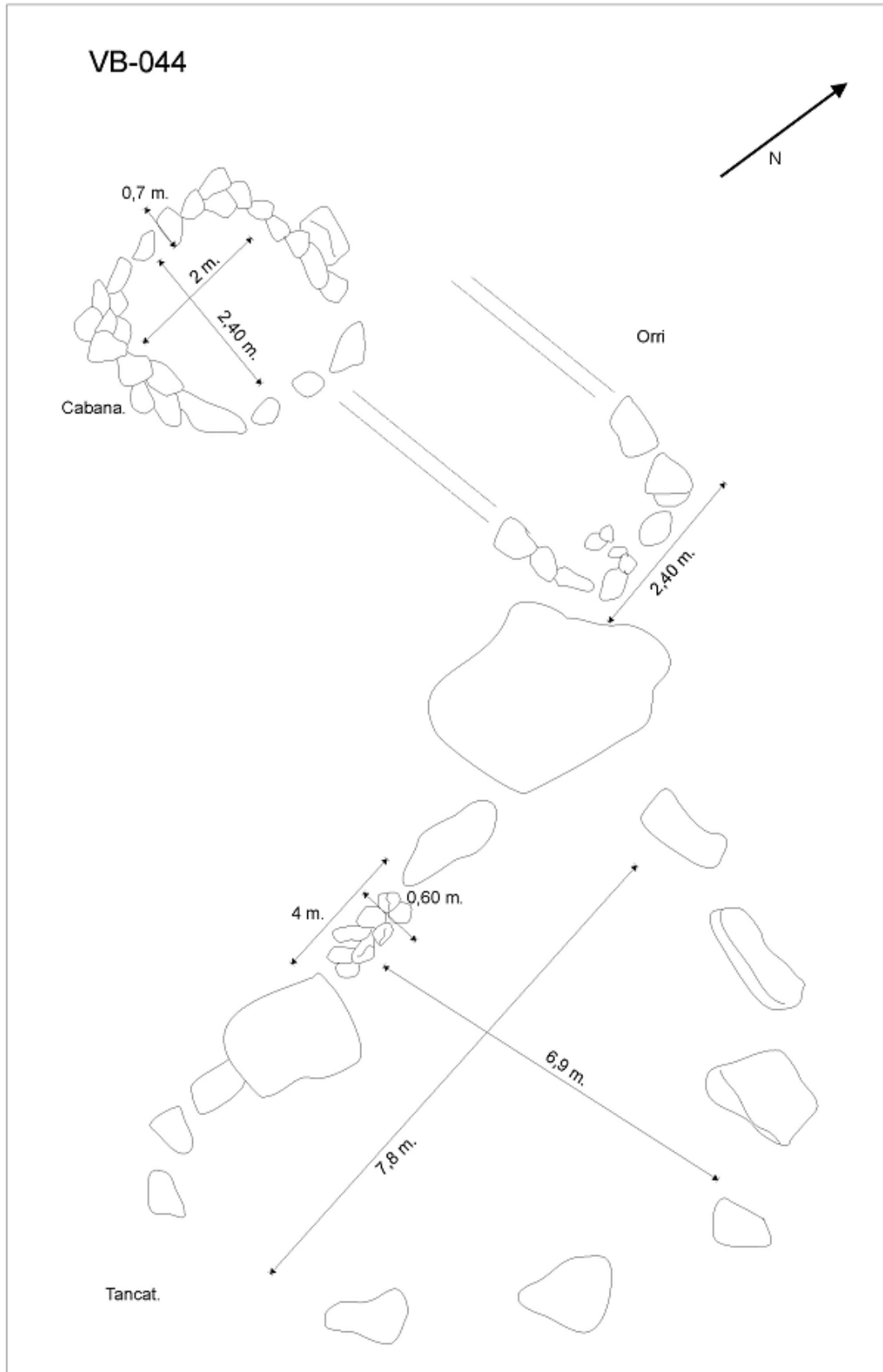
La cabana té una aparença circular, imatge que podria ser resultat de l'enrunament dels murs de pedra seca d'una edificació de planta quadrangular, o fins i tot d'una reconstrucció més recent. Es situa en un petit monticle. Com a mínim a la seva base visible els murs de la banda Est són de doble parament, fets amb carreus de dimensions molt irregulars, d'uns 0,4 m. per 0,3 m. de mitjana. En el punt més conservat es conserven 4 fileres (prop de 0,8 m. d'alt). Per contra, a la banda Oest el tancament només manté una filera i filada de carreus d'uns 0,3/0,4 m. x 0,3/0,4 m. i no s'hi aprecia un enderrocament evident. Tampoc són visibles restes de la coberta. Les seves dimensions són de 2,4 m. (N-S) per 2,0 m. (E-W).

Conjunt:	VB-044
Codi estructura:	VB-044T1

El tancat es localitza uns 30 m. a l'Est de la cabana, a una cota lleugerament superior a aquesta. Té una planta irregular que mesura 7,8 m. de llarg (en direcció N-S) i 6,9 m. d'ample (E-W). D'aquesta construcció n'és molt evident un mur de pedra seca situat a la seva banda Est i que adossa a dos grans blocs de granit. Mesura uns 4 m. de longitud i 0,6 m. d'ample. A la seva base és format per clastes més grans, tot i que de dimensions irregulars, i a la segona filera són menors (uns 0,4 m. x 0,4 m.). Les fileres, però, són molt desordenades i semblen més aviat fruit d'un amuntegament de pedres. La resta del perímetre del tancat aprofita diversos blocs de grans dimensions, entre els quals s'hi intueix l'aportació de carreus també força grans (entre 0,5 m. i 1 m. d'eix màxim) que, a part de buidar l'espai central, contribueixen a tancar-lo. Més enllà d'unes alineacions someres, no s'aprecien, no obstant, paraments definits.

Conjunt:	VB-044
Codi estructura:	VB-044O1

A l'Est de la Cabana sembla haver-hi existit un orri, que potser se li arribava a adossar. Aquest tercer recinte actualment és molt poc visible. D'ell se n'aprecia el mur transversal distal a la Cabana, que mesura un llarg de 2,4 m., i l'arrencada des d'aquest dels dos tancaments longitudinals. En tots els casos la construcció és feta a base d'una única filera i filada de clastes de granit d'uns 0,5 x 0,4 m. Con en d'altres orris similars, no s'observa un nivell d'enrunament que permeti suposar que els murs tenien un alçat gaire major.



Croquis VB-044

Codi Jaciment:	VB-045
----------------	---------------

Nom:	Pletiu Damunt Morrano	
Altura: 2122 m	Relleu: Zona baixa de vessant	Localització: Aire lliure
Tipus de Jaciment:	Varis recintes exempts	
Conjunts diferenciats:	Cap	

Tipologia de mur	Estructures
	1
	2 VB-045C1?
	3
	4 VB-045C1?
	5 VB-045C2

Model de poblament	Conjunts
Gran transhumància:	
Agrupat:	
Petits ramaders indep.:	VB-045
Antic i protohistòric:	

Descripció general:

Aquest jaciment es localitza en el marge dret de la vall de Morrano, just en el seu inici i a la base de les tarteres de les Pales de Morrano. L'indret és planell que domina la forta baixada del Barranc de Morrano cap a la vall de Sant Nicolau, i apareix a la cartografia amb el topònim de Pletiuet de Morrano Damunt. Aquest fet és indicatiu del seu aprofitament com a indret ramader. Actualment la zona on es localitza el jaciment presenta una obertura al bosc de pi negre on hi ha prats de pastura.

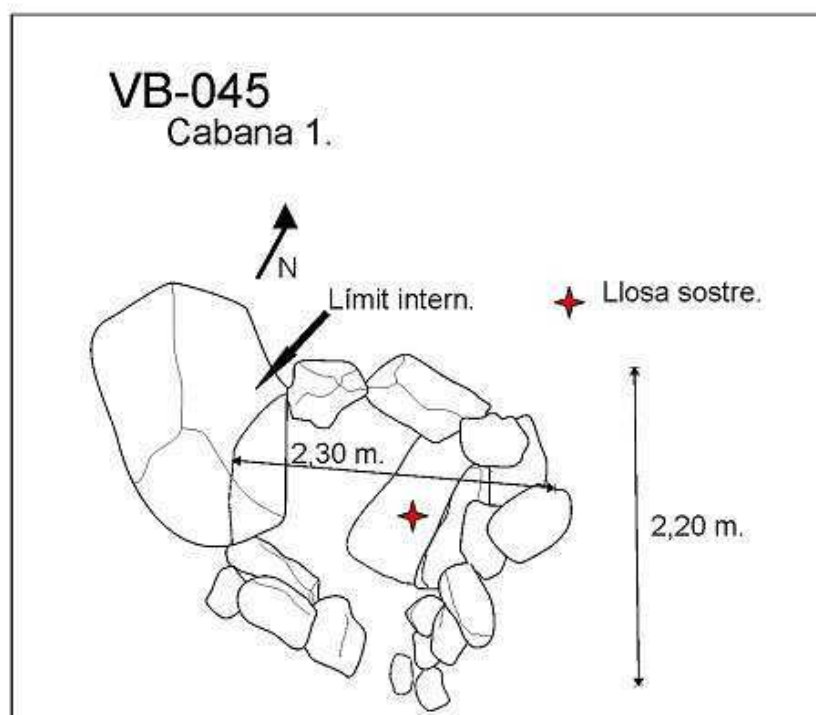
El jaciment és conformat per les restes de dos recintes que podrien ser antigues cabanes (més clarament la Cabana 1, mentre que la designada com a Cabana 2 en realitat podria ser també un receptacle per a emmagatzemar), els vestigis d'un recinte tipus tancat, definits pel Mur 1 i una segona paret, i tres estructures (designades de l'1 al 3), de les quals una ofereix un receptacle i les dues restants són amuntegaments de pedres artificials però de funcionalitat desconeguda. El conjunt de les estructures es disposa al llarg d'un eix d'uns 45 m. paral·lel a l'orientació del vessant de tarter.

Conjunt:	VB-045
Codi estructura:	VB-045C1

La Cabana 1 és una construcció de planta irregular) que adossa, en el seu costat Oest a un bloc del tarter. Mesura uns 2,2 m. de llarg (seguint un eix S-N, paral·lel a la cara del bloc al qual adossa) i fins 2,3 m. d'ample, contant la part del perímetre interior que es situa per sota la base del bloc. La morfologia constructiva de la cabana és força diferent de les habituals de la zona. En primer lloc, els carreus emprats en la construcció de pedra seca de granit són de dimensions grans (0,5 x 0,4 x 0,3 m., un fet poc habitual en cabanes petites). En segon lloc, alguns trams del seu tancament es defineixen per lloses de granit d'uns 0,7 x 0,4 x 0,25 m. clavades verticalment (un segon tret diferencial). D'altra banda, l'interior és ple de pedres, de les quals com a mínim una part sembla procedir de l'enrunament del sostre / coberta.

A l'interior d'aquesta cabana es realitza una petita cala estratigràfica de 0,3 x 0,3 m. en planta. Aquesta actuació permet documentar, per sota les pedres que cobreixen el seu interior, un primer nivell de llims amb carbons. Sota una segona capa de clastes plans, apareix un segon nivell de llims amb carbons i, aquest cop, algunes diàfisis de fauna cremada. En aquesta segona capa hi ha una gran llosa inclinada que es fica per sota dels carreus que conformen el parament de la banda Est visible en superfície. Aquest claste pla pot tractar-se d'un enderroc de sostre/mur d'una fase constructiva precedent, que cobriria la segona capa de residus de combustió. En total aquesta petita cala profunditza uns 0,2 m. entre les pedres de l'interior de la cabana. Tot i que la cronologia de la cabana és incerta, superposicions similars s'han documentat al Parc Nacional a principis d'època moderna (s. XVI).

Nota: La tipologia de la cabana resulta força singular. Les cabanes de tipologia antiga (3,4 i 5) empen carreus grans en el seu sistema constructiu però no acostumen a presentar tant enderroc ni traces de sostre caigut ja que no estaven fetes completament de pedra. Per això la classifiquem entre la tipologia 4 i la 2.



VB-045C1

Conjunt:	VB-045
Codi estructura:	VB-045C2

La Cabana 2 es localitza molt a prop de la Cabana 1, concretament uns 5 m. a l'Oest. Aquesta construcció és un petit habitacle que aprofita una acumulació de blocs de grans dimensions del tarter. Com a elements constructius conté el tancament d'una obertura posterior (respecte l'accés, situat al Sud-oest) existent entre els blocs de granit mitjançant dues fileres de clastes de granit disposats de forma poc acurada. L'espai interior d'aquesta "cabana" és delimitat, a més de per l'acumulació esmentada, per un primer parament en planta d'arc que aprofita dos blocs existents. És format per carreus irregulars de dimensions mitjanes i petites. L'espai resultant, en planta de sector circular, mesura 1,2 m. de radi i uns 0,9 m. de secant. Per fora, hi ha una segona corona de blocs de majors dimensions que defineix un segon habitat, amb una planta de segment de corona circular, de 1,7 m. d'ample i fins a 1,9 m. de secant.

Conjunt:	VB-045
Codi estructura:	VB-045T1

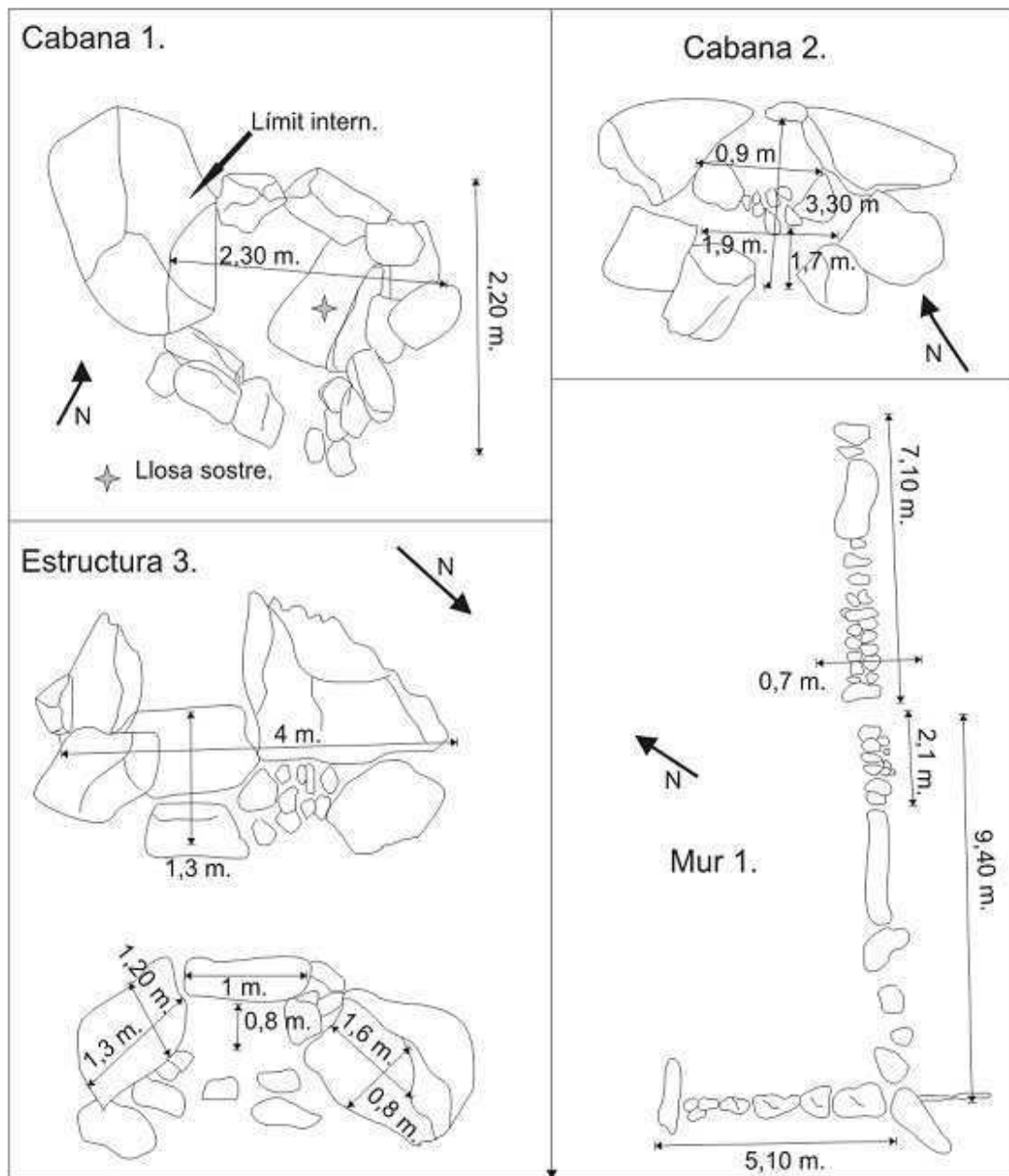
A 26,5 m. al Sud-oest de la cabana 1 es localitza el Mur 1, que en realitat té en el seu extrem meridional un segon mur que li és perpendicular, i que sembla correspondre a un tancat del qual no en són actualment visibles dos dels costats. L'estructura es localitza en una fondalada natural del terreny. El Mur 1 té una longitud total de 16,7 m. i discorre en direcció Nord-est a Sud-oest. Està dividit en dos sectors per la presència d'una obertura estreta, de poc més de 0,2 m. d'ample, que podria ser l'accés al recinte original. El tram més septentrional del mur mesura 7,1 m. de llarg i 0,7 m. d'ample. L'altre tram té 9,4 m. de llargària. El primer segment i els primers 2,1 m. del segon estan fets a base de carreus d'uns 0,4 x 0,3 x 0,2 m. de mitjana, sense escairar i apilonats de manera poc ordenada seguint dues filades. Entorn l'accés hi ha l'alçat màxim, que arriba a 0,6 m. La part meridional del segon segment del Mur 1 és definida per una alineació en alguns punts discontinua de grans blocs. El mur transversal que enllaça amb el seu extrem Sud, i que li és perpendicular en direcció Nord-oest, mesura 5,1 m. i manté el sistema constructiu d'aquest segon segment. En general s'aprecia poc enderroc en superfície i no es detecten vestigis de la resta dels tancaments d'aquest possible tancat.

Conjunt:	VB-045
Codi estructura:	VB-045EI3

L'Estructura 3 es localitza a 5 m. a l'Oest de l'extrem Nord-est del Mur 1. Consisteix en un petit receptacle format per una llosa disposada a sobre dos blocs de granit del tarter, a mode de dintell. La part posterior d'aquest petit recinte és tancada per un amuntegament desordenat de pedres de la tartera, aparentment intencional. Com a resultat s'obté un petit espai obert cap el Sud-oest, de 1,3 m. de fondària i 0,7 m. d'ample a l'accés. La coberta es troba a 0,8 m. d'alçada respecte el sòl.

Conjunt:	VB-045
Codi estructura:	VB-045EI1 VB-045EI2

Les estructures 1 i 2 són els darrers elements constitutius del jaciment. Ambdues consisteixen en dos amuntegaments de clastes de granit que adossen a blocs de majors dimensions. Tot i que la seva morfologia indica una acció antròpica, la seva funcionalitat és desconeguda.



Croquis de les estructures del VB-045

Codi Jaciment:	VB-049
----------------	---------------

Nom:	Estany Xic	
Altura: 2446 m	Relleu: Zona alta de vessant	Localització: Aire lliure
Tipus de Jaciment:	Varis recintes exempts i adossats	
Conjunts diferenciats:	Cap	

Tipologia de mur	Estructures
1	
2	VB-049C1
3	
4	VB-049T1, VB-049T2
5	

Model de poblament	Conjunts
Gran transhumància:	
Agrupat:	
Petits ramaders indep.:	VB-049
Antic i protohistòric:	

Descripció general:

Uns 40 m. de desnivell per sota de la carena que tanca pel Sud l'Estany de la Collada hi ha un petit circ on neix un torrent que drena cap a Murrano. En aquesta àrea resguarda del vent i plana es localitza un petit assentament conformat per diverses estructures d'ús ramader: una cabana amb un tancat adossat (Tancat 1), un segon recinte de reduïdes dimensions (designat com a Tancat 2) i tres retalls de mur sense una connexió de dos d'ells amb el tercer o de tots tres amb els altres elements constitutius del jaciment (murs 1 a 3). En tots els casos els murs de les construccions són pedra seca i empen carreus de granit sense treballar. La zona actualment és una àrea de prats, relativament poc pedregosa en comparació els espais veïns i es situa uns 50 m. per sobre de l'actual límit altitudinal del bosc de pi negre. La superfície sobre la qual es disposen les estructures identificades cobreix una extensió que ronda els 950 m².

Conjunt:	VB-049
Codi estructura:	VB-049C1

La Cabana i el Tancat 1 es localitzen al Sud-oest del circ, a tocar l'inici del vessant cap a la vall de Murrano. La cabana té traces d'enrunament dels seus murs o d'una coberta (tot i que sense traces d'un sostre de llosa), tant cap al seu interior com cap a l'exterior, i presenta un alçat màxim de 0,7 m. Els seus murs són de 0,5 m. de gruix de mitjana i, tot

i que les filades que els constitueixen són força desordenades, tendeixen a presentar un doble parament. Alguns dels carreus estan disposats transversalment a l'eix del mur. La seva planta és rectangular, de 3,8 m. d'ample i 2,8 m. de llarg. Per la seva banda Sud-est adossa a un bloc de granit i l'accés es localitza a l'extrem Nord del costat Nord-oest.

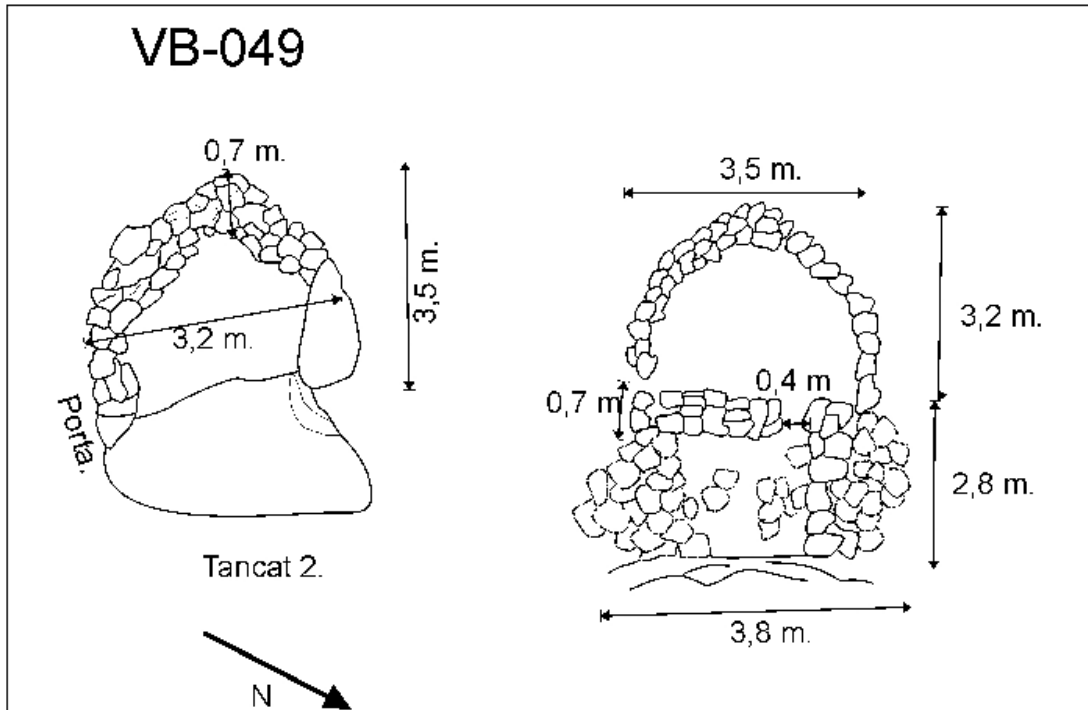
Conjunt:	VB-049
Codi estructura:	VB-049T1

El tancat té una planta irregular i adossa al costat Nord-oest de la cabana, de tal manera que la porta d'aquesta última comunica directament amb aquest recinte. Els murs són de 1 i 2 filades segons el tram. On només hi ha una filada, els carreus es disposen transversalment a la direcció del mur, que té un ample d'entre 0,3 i 0,4 m. Només té una filera d'alt, i tret d'alguns clastes que es poden haver desplaçat de la cresta del mur, no s'observa un enderroc potent que faci pensar amb un alçat molt superior.

Conjunt:	VB-049
Codi estructura:	VB-049T2

L'estructura designada com a Tancat 2 es localitza a l'interior del circ, en una zona on es reté molt la humitat del sòl i presenta un creixement diferencial de l'herba (entre elles gramínies silvestres), a uns 39 m. al Nord-est del Tancat 1. La seva planta és novament irregular i adossa a dos blocs de granit rodats pel vessant que en defineixen els costats Nord i Est. Les seves dimensions són reduïdes (3,2 m. en l'eix N-S i 3,5 m. en l'E-W). Els murs, que no tenen fileres ni filades definides, mesuren 0,7 m. d'ample. En la banda Nord-oest del recinte el mur arriba a un alçat de 0,5 m., mentre que a la resta només presenta una filera d'alçada. No hi ha un enderroc associable a l'estructura, fet que fa difícil explicar aquesta diferència d'alçada com a resultat del seu enrunament. A la banda Sud, en el punt en que el mur contacta amb un dels blocs, hi ha una possible obertura de 0,5 m. d'ample, que sembla ser un accés franquejat per una llosa que fa de llindar. Les dimensions de la porta fan pensar que l'estructura hauria servit per a estabular bestiar petit, com ovelles o cabres.

Tant en el Tancat 1, la Cabana com en el Tancat 2 els carreus mesuren entre 0,7 x 0,2 x 0,2 m. i 0,2 x 0,2 x 0,15 m.



Croquis de les estructures del jaciment VB-049

Codi Jaciment:	VB-050
----------------	---------------

Nom:	Pletiu de Travesani III	
Altura: 2140 m	Relleu: Zona baixa de vessant	Localització: Aire lliure i abric
Tipus de Jaciment:	Un recinte i un abric	
Conjunts diferenciats:	Cap	

Tipologia de mur	Estructures
	1 VB-050A1, VB-050E1
	2
	3
	4
	5

Model de poblament	Conjunts
Gran transhumància:	
Agrupat:	
Petits ramaders indep.:	
Antic i protohistòric:	

Descripció general:

Aquest jaciment es conforma per un recinte (petit tancat?) de construcció aparentment moderna i un petit abric rocós que presenta evidències d'haver estat arranjat amb un petit mur i ocupat com a hàbitat. L'emplaçament es localitza al costat Sud d'una bassa/mollera que hi ha a la terrassa inferior de la zona denominada Pletiu de Travessani, per l'altra banda de la qual passa el camí que mena del refugi Ventosa i Calvell a Cavallers.

La cronologia del recinte és indubtablement d'època contemporània. L'abric pot tenir una datació considerablement més antiga, com succeeix en d'altres de la zona. En no trobar-se material en superfície no es pot afinar més.

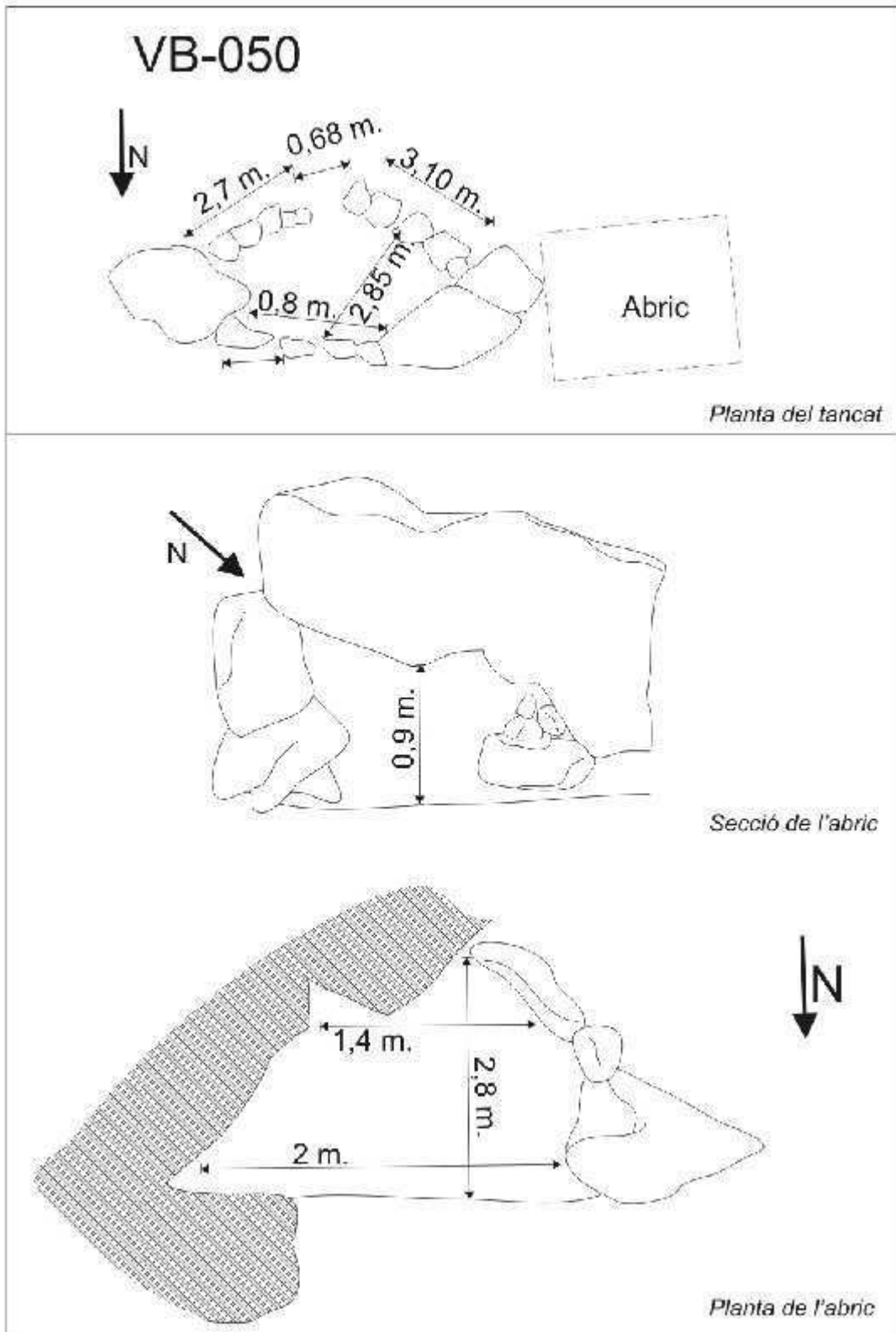
Conjunt:	VB-050
Codi estructura:	VB-050A1

En un bloc que hi ha a escàs 0,8 m. del mur Sud-est es localitza el segon element del jaciment, l'abric. Aquest aprofita l'espai que ha generat una acumulació de grans blocs erràtics de granit, que és obert per la seva banda Nord. Traces d'acondicionament del lloc són presents en dos punts. Vorejant l'accés per la seva banda Est, mitja dotzena de clastes de granit d'uns 0,3 m. de llarg i 0,15 d'ample, han estat disposats a sobre un bloc més gran de forma desordenada a fi de tancar un espai obert en aquest punt. La segona

estructura és un petit parament de clastes (mur sud-oest) que tanca una obertura situada en la cantonada Sud-oest. El petit mur té únicament una filada i conserva tres fileres de clastes irregulars i sense escairar de reduïdes dimensions (0,1 m. d'eix màxim en la majoria). Part del parament original sembla haver col·lapsat i és present en forma d'enderroc en aquest punt de l'interior de l'abric. L'espai interior de l'abric és molt reduït, de poc més d'un metre de llarg i ample màxims. L'alçada del sostre, també d'entorn 1 m. en la seva banda oriental, disminueix progressivament i de forma ràpida vers l'Oest. El sediment interior és de color molt fosc i cendrós, fet que fa pensar l'existència de nivells amb residus de combustió de fogars. No hi ha artefactes en superfície que permetin inferir una cronologia d'aquests usos. Atesa les reduïdes dimensions del lloc, no es fa cap cala.

Conjunt:	VB-050
Codi estructura:	VB-050E1

El recinte té una planta quadrangular adossada per la seva banda Nord-est, a un gran bloc de granit, tot definint un espai d'uns 2,5 m. x 2,05 m. Els murs Sud-est i Sud-oest, en la cantonada dels quals es situa una entrada de 0,4 m., es conserven força intactes. El primer mesura 3,1 m. de llarg i el segon 2,7 m. Si bé mostren algun carreu caigut principalment cap a l'interior, aquest enderroc no és gaire abundant. El seu alçat ronda 1 m. Per contra, el de la banda Nord-oest s'ha enrunat en gran part i només conserva les fileres basals. Els dos murs conservats estan fet a base de pedra seca, emprant carreus de dimensions molt variables però amb evidències d'haver estat escairats. Aquest fet contrasta amb la majoria de restes arquitectòniques identificades a la zona. Igualment, ambdós són coronats per clastes de granit més petits (d'entre 0,3 i 0,1 m. d'eix màxim) i disposats de forma molt menys ordenada. A l'interior del recinte no hi ha indicis ni de la coberta caiguda ni d'un enrunament que permeti pensar que la construcció tenia una alçada molt superior a l'actual. Aquests dos indicis permeten plantejar que, malgrat les seves reduïdes dimensions, es pugui tractar d'un tancat. L'escassa sedimentació de l'enderroc i de la base de les parets fa pensar que la seva cronologia és recent. Llaunes oxidades mostren que, com a mínim, s'ha emprat en època contemporània l'espai.



Croquis del jaciment VB-050

Codi Jaciment:	VB-052
----------------	---------------

Nom:	Pletiu de Travesani IV	
Altura: 2203 m	Relleu: Zona baixa de vessant	Localització: Aire lliure i abric
Tipus de Jaciment:	Un recinte i un abric	
Conjunts diferenciats:	Cap	

Tipologia de mur	Estructures
	1
	2
	3
	4 VB-052A1, VB-052T1
	5

Model de poblament	Conjunts
Gran transhumància:	
Agrupat:	
Petits ramaders indep.:	VB-052
Antic i protohistòric:	

Descripció general:

Aquest jaciment identifica diversos vestigis arquitectònics situats al marge Oest del riu que mena de l'Estany de Travessani a l'Estany Negre, en una zona de forta pendent, amb aigua i, actualment, amb abundants pastures. Les restes identificades són, per una banda, un abric que aprofita l'espai a sota d'un gran bloc erràtic amb l'addició de diversos murs. Per davant de la seva entrada i just al seu costat Nord s'hi observen dues alineacions de grans carreus de granit, la segona de les quals defineix un espai tancat. Finalment, uns 10 m. al Nord de l'abric hi ha les restes d'un tancat que podria tenir una fase de reconstrucció d'un dels seus murs.

La cronologia del conjunt és incerta. Per una banda l'abric sembla haver estat usat fins a l'actualitat i és possible que també recentment en l'àrea del tancat de més al Nord s'hi hagin fet activitats recentment. Per l'altra, l'estat de colmatació d'algunes estructures i la seva tipologia constructiva suggereixen cronologies més antigues, que podrien situar-se en l'alta edat mitjana a partir de les datacions d'ús d'abricos similars amb parament del mateix tipus.

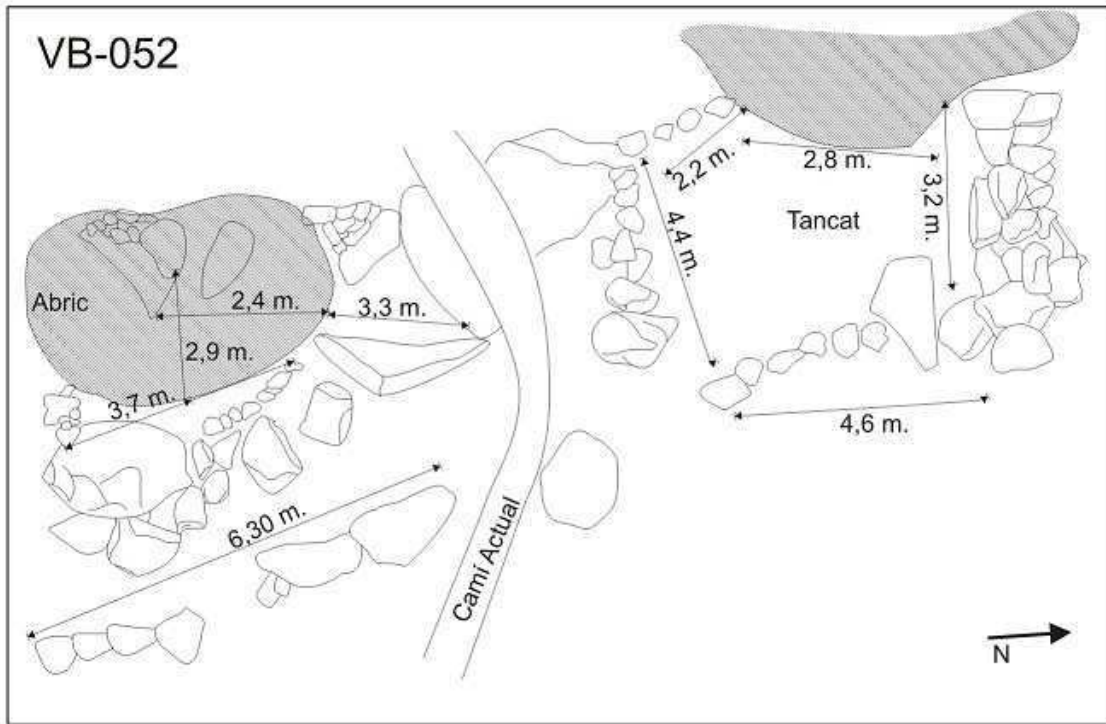
Conjunt:	VB-052
Codi estructura:	VB-052A1

En el bloc que hi ha uns 12 m. al Sud s'hi localitza l'abric. Aquest aprofita l'espai que genera la seva base sobreelevada en la banda Est i Sud-est. Actualment s'hi conserven

dos murs de pedra seca que tanquen gran part dels seu costat Sud i de la meitat Nord del costat Est. Ambdós murs adossen a un bloc d'uns 1,3 m. que es localitza a la cantonada de l'entrada. Ambdós tenen una morfologia constructiva similar, a base d'una filada de carreus sense escairar que predominantment ronden els 0,2 x 0,2 m. No s'aprecia gaire enderroc i els murs, amb alçats de prop de 0,7 m. arriben a tancar amb el sostre de la cavitat. La seva aparença, com en d'altres abrics similars, és moderna i vinculada a l'ús recent d'aquest tipus d'estructures. Una mica a l'exterior d'aquest primer tancament s'observa una alineació d'una filada i filera de blocs de majors dimensions (c. 0,5 m. x 0,4 m.) i més sedimentada, que discorre també en paral·lel al costat Est del bloc que origina l'abric, i que podria correspondre a un tancament o delimitació anterior. Igualment, a 0,9 m. més a l'Est i ha una segona alineació de característiques similars però amb blocs de mesures més grans i variades (en ocasions de més de 0,8 m. x 0,4 m.) que discorre en direcció N-S durant uns 6 m. de llarg. Sembla conformar un recinte o aterrament relacionat amb l'abric. L'espai interior de la cavitat mesura uns 2,9 m. de llarg (E-W) i uns 3,7 m. d'ample (N-S), amb una alçada del sostre d'uns 0,7 m. El sòl és cobert per herba en la part més externa i a la més interior s'hi observa un sediment de llims marró fosc. Quan es visita hi ha, a més, guardats sacs de sal pel bestiar. Just al Nord del bloc que defineix l'abric i ha una acumulació geològica de blocs de granit de grans dimensions. També a la banda Est d'aquesta hi ha un petit espai delimitat per la banda oriental per una alineació desordenada de carreus de granit de dimensions mitjanes i petites que potser respon a un petit tancat.

Conjunt:	VB-052
Codi estructura:	VB-052T1

Adossat al bloc que hi ha més al Nord, i a una altitud superior, hi ha les restes d'un tancat ramader. El recinte adossa a la banda Est d'aquest bloc que en conforma una bona part del seu tancament occidental. La seva planta té una forma tendint a rectangular i mesura una mica més de 4,6 m. de llarg (direcció N-S) i 3,2 m. d'ample a la banda Nord i 4,4 m. a la Sud. L'accés es localitza a la cantonada Sud-est. En si, el tancat és definit per quatre murs que definits per l'alineament de carreus de granit sense escairar, de dimensions força grans (de més de 0,3 m. d'eix i fins 1,3 m.). Tots ells només presenten una filada i un alçat d'una filera. Com en altres murs similars, no s'observa enderroc associat que permeti inferir un major alçat per als paraments. Únicament el costat Nord trenca aquesta norma. Just en paral·lel al que devia haver estat el mur original en aquesta banda hi ha un segon mur fet a base de blocs de dimensions molt variades (d'entre 0,7 m. x 0,7 m. i 0,2 m. x 0,15 m.), alguns dels quals semblen haver estat retallats. Té un alçat d'1 m. i s'allarga fins a 2 m. A la seva banda Nord se li recolza un amuntegament desordenat de pedres. Aquest segon mur sembla considerablement més recent que els que originàriament definien el tancat. Es desconeix quina relació té amb el negatiu d'un forat circular que té el gran bloc al qual adossen aquestes estructures. Aquest forat podria ser el negatiu d'una barrina i, indubtablement, és recent.



Croquis VB-052

Codi Jaciment:	VB-053
----------------	---------------

Nom:	Llacs-Barranc del Montanyó	
Altura: 2342 m	Relleu: Fons de vall	Localització: Aire lliure
Tipus de Jaciment:	Varis recintes adossats	
Conjunts diferenciats:	Cap	

Tipologia de mur	Estructures
1	
2	
3	VB-053C1, VB-053T1, VB-053T2
4	
5	

Model de poblament	Conjunts
Gran transhumància:	
Agrupat:	
Petits ramaders indep.:	
Antic i protohistòric:	VB-053

Descripció General

Aquest jaciment consisteix en un conjunt de dos tancats ramaders adossats entre si i com a mínim una petita cabana (i potser una segona). Les construccions són fetes de pedra seca emprant carreus d'esquist. En general els murs evidencien un alt grau d'enrunament i la cabana no té traces de llosat. Es realitza una petita cala estratigràfica a l'interior de la presumible cabana, sense cap resultat remarcable.

El conjunt, que va passar desapercebut en les prospeccions de l'any 2004, es localitza des de la carena dels Crestells del Montanyó. Es localitza molt a prop de la base del tarter que baixa per aquest vessant, en l'extens fons de la part alta de la vall de Llacs. La zona actualment és una extensa superfície coberta de pastures amb un pendent relativament suau.

No es troben material mobles en superfície ni en la cala.

La cronologia és indeterminada, per bé que l'estat de conservació de les estructures és pitjor que d'altres assentaments de la zona (per exemple, VB-004).

Conjunt:	VB-053
Codi estructura:	VB-053C1

A l'interior del Tancat Oest hi ha un petit recinte de planta quadrangular que adossa a la seva cantonada occidental. Mesura 2,7 m. de llarg i 2 m. d'ample. Els dos murs que el defineixen, a part dels del tancat, són fetes mitjançant una filada de blocs mitjans-grans d'esquist (0,4 x 0,4 x 0,3/0,4 m.). El seu alçat es limita a una filera. El seu aspecte és

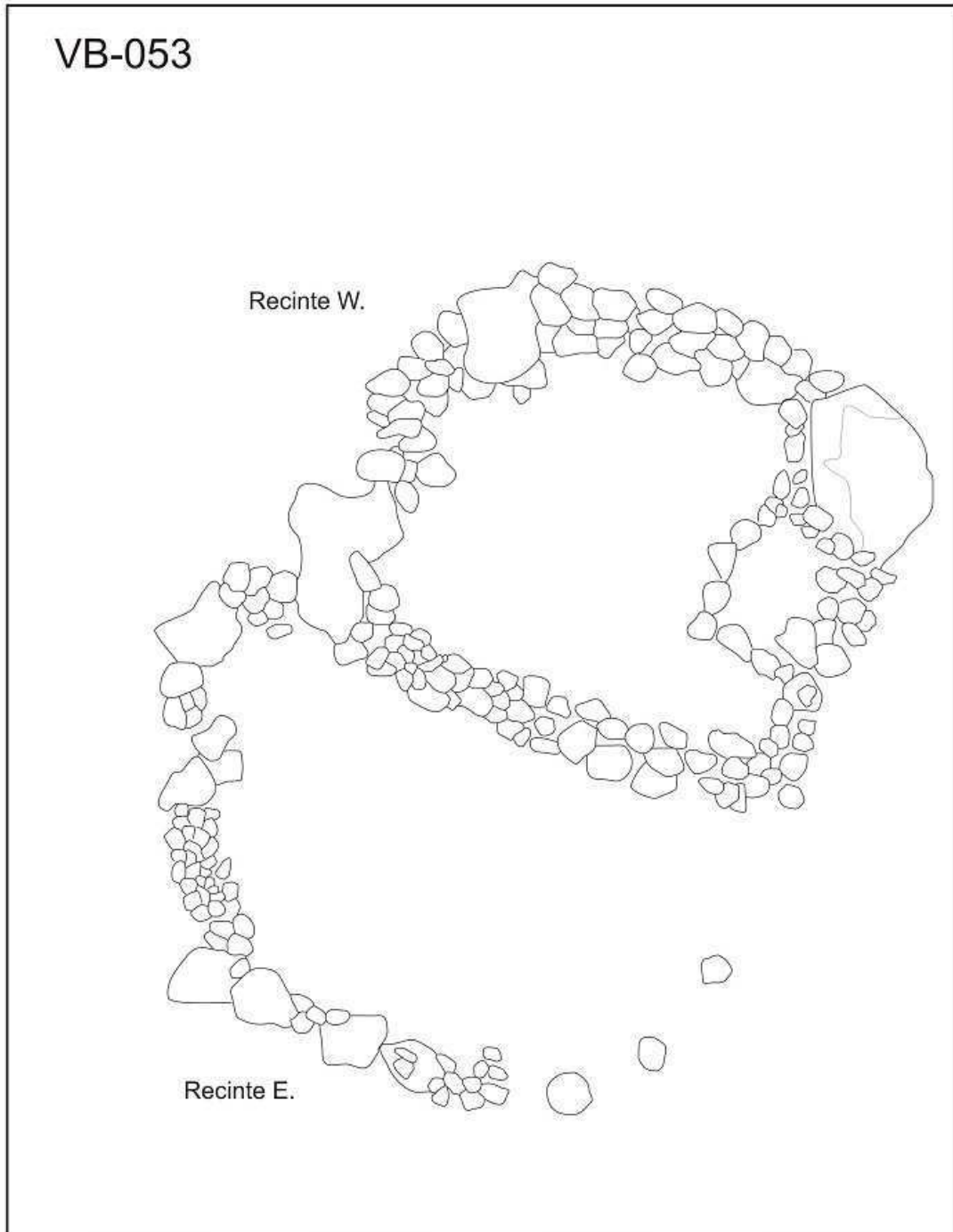
notòriament diferent als del tancat. A l'interior de l'espai definit no hi ha traces d'enrunament visibles, tret potser de l'extrem Sud, que facin pensar en una coberta de pedra ni que aquestes parets tinguessin un alçat molt superior a l'actual. En el seu interior s'hi realitza una petita cala estratigràfica de 20 x 20 cm., amb la finalitat de detectar un possible nivell d'ocupació que permeti inferir la funcionalitat de l'espai com a hàbitat. S'excava fins a 25 cm. de fondària i tota l'estona apareix un sediment orgànic de llims, sense que s'hi trobin materials arqueològics de cap mena (ni carbons).

Finalment, l'espai buit que hi ha entre el mur nord-oriental d'aquest petit recinte i la cantonada Nord del tancat Oest podria conformar un segon espai delimitat d'uns 2,7 m. de llarg i 1,9 m. d'ample. No obstant, no se'n conservaria el mur que el tancaria per la banda Sud-est, que sí és present en l'anterior. El primer d'aquests recintes, o fins i tot els dos, podrien ser cabanes o dependències internes d'un tancat ramader.

El grau d'enrunament de les estructures planteja la possibilitat de certa antiguitat, si bé aquest aspecte ha de ser contrastat.

Conjunt:	VB-053
Codi estructura:	VB-053T1 VB-053T2

El conjunt es conforma per dos tancats adossats entre si, els perímetres dels quals estan definits per murs aparentment molt deteriorats. Totes les parets han estat edificades mitjançant pedra seca, emprant carreus d'esquist, el material litològic que defineix aquí el substrat. Les dimensions dels clastes emprats són molt irregulars (d'entre 0,15 x 0,1 x 0,1 m. a 0,5 x 0,3 x 0,3 m.) i no semblen haver estat escairats. La pràctica totalitat dels traçats dels murs visibles es defineixen com a amuntegaments de clastes formant una alineació en la qual no s'aprecien ni fileres ni filades clares. L'ample d'aquestes alineacions ronda 1 m. El seu alçat pràcticament no supera els 0,3 m. i generalment es cenneix a la superposició de 2 "fileres". En diferents punts els murs aprofiten grans blocs de pissarra rodats pel vessant, als quals adossen o incorporen al seu traçat. La planta d'aquests dos recintes és irregular. El Tancat W mesura 7,5 m. d'ample i 11,6 m. de llarg. És el més ben definit ja que conserva murs visibles en tots els seus límits. El Tancat Est mesura 11,2 m. d'ample i 13,5 m. de llarg. Aquí el tancament Nord-oest és poc evident i potser només se'n conserven alguns carreus dispersos.



Croquis VB-053

Codi Jaciment:	VB-054
----------------	---------------

Nom:	Barranc de les Llastres	
Altura: 2105 m	Relleu: Fons de vall	Localització: Aire lliure
Tipus de Jaciment:	Recinte aïllat	
Conjunts diferenciats:	Cap	

Tipologia de mur	Estructures
	1 VB-054E11
	2
	3
	4
	5

Model de poblament	Conjunts
Gran transhumància:	
Agrupat:	
Petits ramaders indep.:	
Antic i protohistòric:	

Descripció General:

El jaciment designa la troballa de les restes d'un recinte arquitectònic de funcionalitat incerta (Cabana, petita borda, tancat?) i d'un petit forat el el tarter amb traces d'acondicionament, que podria ser una fresquera o un petit lloc d'emmagatzament. El recinte evidencia com a mínim dues fases constructives, per bé que sembla ser una construcció relativament recent (s. XVIII- XIX?). Les restes es localitzen en el marge Nord del petit planell que hi ha en la confluència del Barranc de les Llastres i un rierol sense nom, a prop del camí que puja de Cavallers cap el refugi Ventosa i Calvell. Cronologia: indeterminada, però possiblement no anterior al s. XIX.

Conjunt:	VB-054
Codi estructura:	VB-054E11

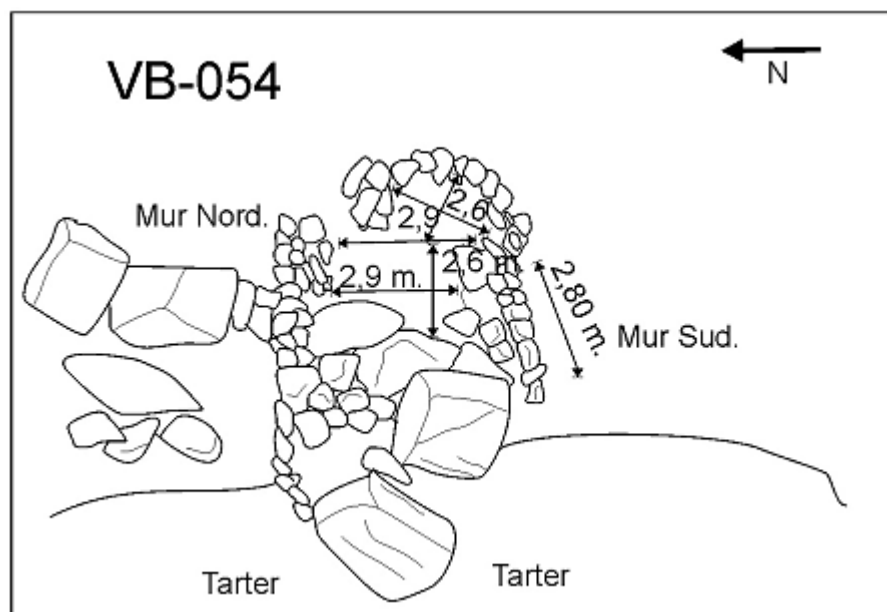
L'element més visible del conjunt són les restes d'un edifici de planta originalment quadrangular però que, en algun moment, patí una remodelació amb l'adició d'un mur en planta d'arc en un dels seus costats. El recinte es localitza a la base de la tartera que delimita el costat Nord-oest del planell. Els murs, fets de pedra seca, conserven alçats que arriben a 1,6 m. en algun punt i l'aspecte general és que la construcció és relativament recent, tant per l'estat de conservació com per la fisonomia de l'edifici, que recorda l'arquitectura rural pirinenca dels s. XVIII i XIX.

La primera de les fases constructives va donar lloc a un edifici de planta rectangular, amb uns murs transversals (Nord-est i Sud-oest) que recolzen en la tartera que delimita

per l'oest l'espai. Ambdues parets mesuren uns 2,8 m. de llarg i estan separades uns 2,9 m. Arriben a conservar fins a 8 fileres de clastes de granit escairats d'uns 0,6 m. x 0,4 m. Presenten una única filada i un ample d'uns 0,3 m. Del mur frontal només en queden restes de l'arrencada de la cantonada Est. El mur Sud-oest també ha patit un enderrocament i mostra una reparació associada a la segona fase constructiva de l'edifici. A la base del mur Nord-est hi ha un gran tronc parcialment cobert de clastes del que podria ser un afegit durant la segona fase de l'edifici. Aquest tronc podria correspondre a una biga de la construcció original, tot i que aquest aspecte caldrà contrastar-lo. A la base del mur Sud hi ha una possible banqueta.

La segona fase sembla respondre a un col·lapse de l'estructura original. En ella s'edifica el mur en planta d'arc que arranca de la cantonada Sud i defineix la cara frontal actual de l'edifici, on hi ha l'accés a la cantonada Est. El seu aparell constructiu és a base de carreus de dimensions més reduïdes (0,3 m. x 0,2 m.) i dimensions més irregulars (sense escairar) i la seva disposició és més desordenada. En algun tram recolza sobre un gran tronc (biga prèvia?) amb traces de cremat en algun dels seus extrems. El mur Sud-oest també ha estat parcialment reconstruït de la mateixa manera, i possiblement en aquest moment es falcà el tronc de fusta en relació el mur Nord-est. També sembla que en la segona fase de remodelació de l'edifici es va construir un tram de mur que tanca un tram de la banda Nord-oest de l'espai, enllaçant la tartera amb el mur Nord i reduint una mica la planta del recinte (el mur Nord-est sobrepassa una mica el punt on aquest darrer se li adossa). Actualment a l'interior del recinte hi ha deixalles modernes. D'altra banda, no són evidents un potent nivell d'enderroc ni vestigis de la teulada.

Una segona estructura identificada és un forat en la tartera, a sota d'un bloc relativament gran, que està parcialment tancat per un petit parament de clastes irregulars de dimensions reduïdes. El seu interior és buit d'objectes i de sediment.



Croquis VB-054

Codi Jaciment:	VB-058
----------------	---------------

Nom:	Estany Sarradé	
Altura: 2133 m	Relleu: Fons de vall	Localització: Aire lliure
Tipus de Jaciment:	Varis recintes adossats i exempts	
Conjunts diferenciats:	VB-058N, VB-058S	

Tipologia de mur	Estructures
	1
	2 VB-058C2
	3 VB-058C1
	4 VB-058T2
	5 VB-058T1

Model de poblament	Conjunts
Gran transhumància:	
Agrupat:	
Petits ramaders indep.:	
Antic i protohistòric:	VB-058N (Probablement)

Descripció general:

El jaciment designa diverses estructures arquitectòniques localitzades al turó que delimita el marge esquerre del desaigüe de la vall de Sarradé. Les construccions, totes elles de pedra seca de granit, es disposen en un sector situat més al Nord, concretament en el cim del turó esmentat, i un altre més meridional. En el primer hi ha les restes d'una cabana i dos tancats. En el segon s'hi ha identificat un tancat i una segona cabana. L'indret actualment és una zona de pastures vorejant l'Estany i el Barranc de Sarradé, que garanteixen aigua durant tot l'estiu.

La cronologia del conjunt és indeterminada d'època moderna o baixmedieval. És molt plausible que cada sector correspongui, de fet, a un conjunt independent d'estructures d'hàbitat i d'establació d'animals. Les diferències en tipologies constructives poden validar aquest fet que, a més, deu tenir un correlat cronològic. La Cabana N° 2 del Sector Sud s'assembla a les datades en el s. XVI a VB-033 i TC-014.

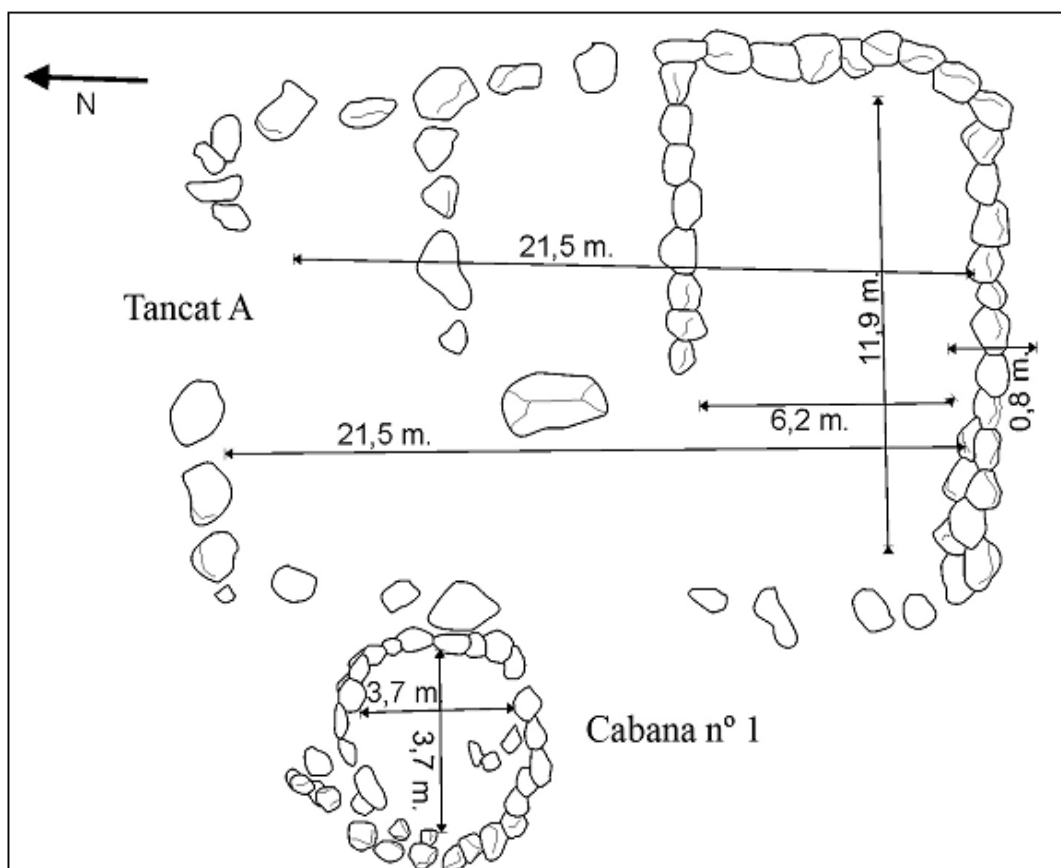
VB-058N

Conjunt:	VB-058N
Codi estructura:	VB-058C1

La possible Cabana nº 1 és l'estructura situada més a l'Oest. La seva planta sembla circular, amb diàmetres que oscil·len entre 3,2 i 3,7 m. La seva delimitació es fa amb un sòcol d'una filada de clastes de granit arrodonits i de dimensions variables ram Nord del mur és el que presenta carreus de mesures més homogènies, d'entre 0,6 i 0,4 m. d'eix. Ni a l'interior ni a l'exterior del recinte s'observa un enrunament potent, fet que indica que el mur de pedra no devia aixecar-se gaire més que el sòcol visible actualment. Es desconeix com devia ser el tancament aeri del recinte, fet recurrent en altres jaciments amb diverses fases arquitectòniques – i normalment vinculat a la que s'interpreta com a més antiga.

Conjunt:	VB-058N
Codi estructura:	VB-058T1

El Tancat A es disposa a l'Est de la Cabana N° 1, amb la qual s'entrellaça a prop de la seva cantonada Nord-oest. Té una planta més o menys rectangular orientada Nord-Sud i de grans dimensions (21,5 x 11,9 m.) tot aprofitant una fondalada del terreny. De tots, el mur actualment més visible és el del costat Sud, que es presenta com una alineació de carreus sense escairar de dimensions entre mitjanes i grans i que conserva un alçat d'un parell de fileres i cert enrunament associat. El costat Est del recinte sembla venir definit per la tartera que s'estén pel vessant annex i el costat Oest es conforma per un alineament discontinu de blocs de grans dimensions, de només una filera d'alt. De la banda Nord únicament se n'intueix actualment la cantonada Nord-Oest, de característiques similars al mur occidental. A l'interior, arrencant del costat Est i en paral·lel a 6,2 m. al Nord del Mur Sud arranca un tram de mur que, tot i que no arriba fins el costat Oest, marca una divisió interna del recinte. Aquest mur és un sòcol d'una filada de clastes grans i relativament arrodonits de granit.

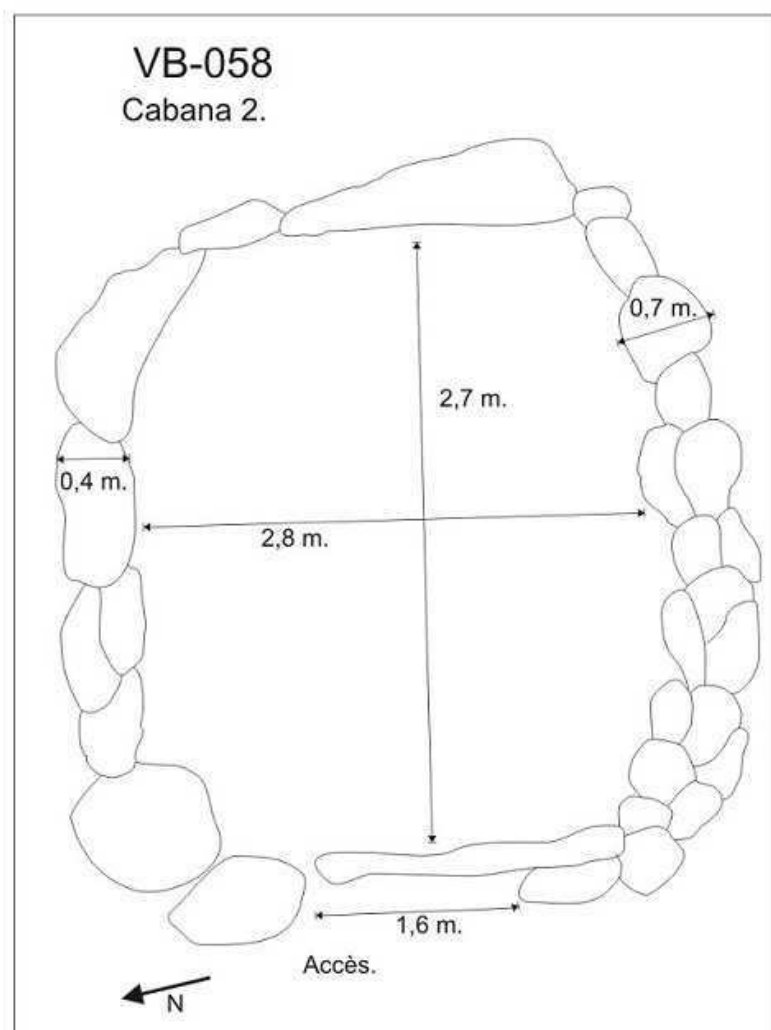


Croquis VB-058 Sector Nord

VB-058S

Conjunt:	VB-058S
Codi estructura:	VB-058C2

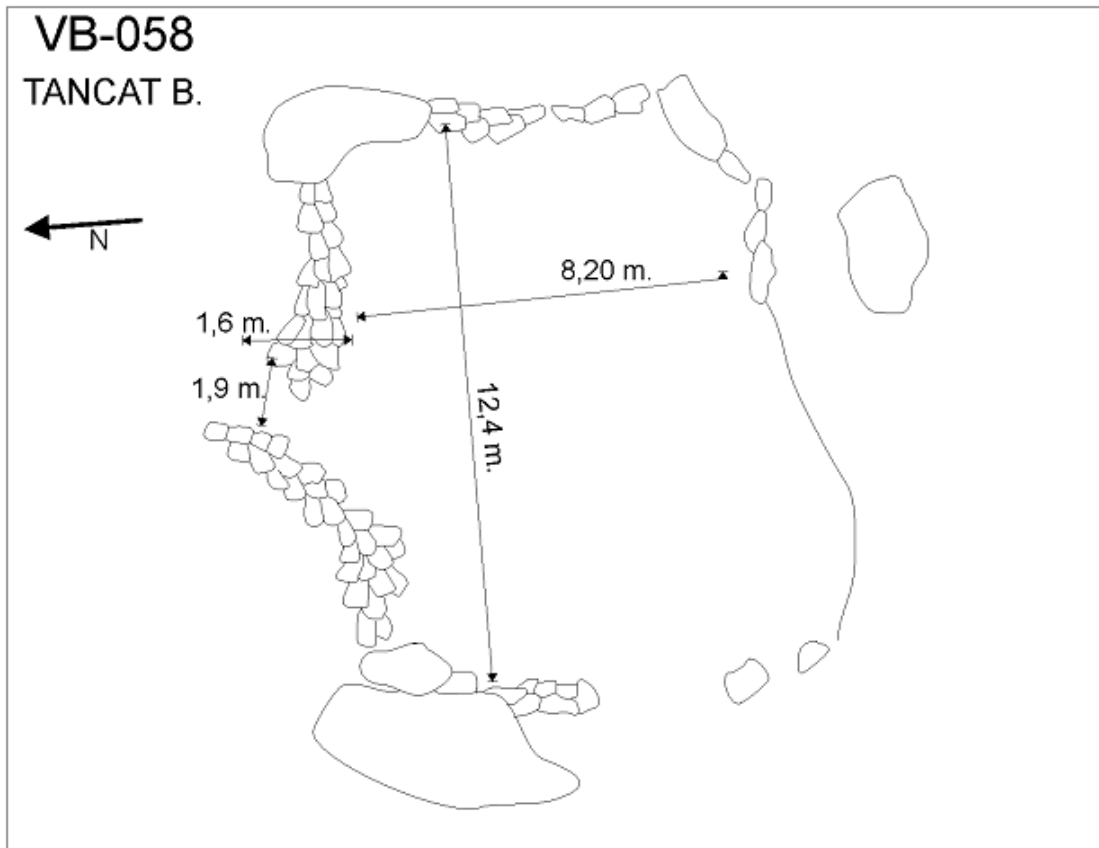
La Cabana Nº 2 es disposa molt a prop de la cantonada SE del tancat B. La seva planta sembla ser més o menys circular, tot aprofitant alguns blocs de granit preexistents en el terreny. Els seus diàmetres oscil·len entre 2,7 i 2,8 m. El tram de mur de la banda Sud presenta un estat de conservació força bo i manté un mínim de 5 fileres amb un alçat de quasi 0,8 m. La paret és feta a base de carreus de granit més aviat angulosos d'uns 0,4/0,3 x 0,3 x 0,2/0,15 m. En les fileres superiors s'aprecia el que pot ser l'inici d'un tancament en forma de volta. De la meitat Nord del tancament del recinte es conserva un sòcol de clastes més arrodonits i grans, en gran part coberts per sediment i molt vegetació. L'interior de la cabana també és cobert per herba, fet que dificulta discernir-hi la presència d'enderroc. La porta de la cabana sembla situar-se al costat occidental, on hi ha un llindar, i té un ample de 1,6 m. La morfologia d'aquesta estructura s'assembla a la de la Cabana nº 1 de VB-033 i la cabana de TC-014, ambdues del s. XVI.



Croquis VB-058C2

Conjunt:	VB-058S
Codi estructura:	VB-058T2

El Tancat B sembla haver estat originàriament un recinte de grans dimensions (12,4 x 8,4 m.) que es disposava en una zona de força gradient del terreny. L'evidència actualment més visible d'aquesta estructura és el mur que configurava el seu costat meridional i que mesura 12,4 m. Aquest mur Nord, que té una zona d'accés en la seva part central (aquesta porta té un ample de 1,9 m.) té un traçat relativament sinuós tot i que a grans trets segueix una orientació E-W i la corba de nivell del vessant. La paret, que per la seva banda Nord adossa al vessant, té únicament un parament i és formada per una filada en planta de carreus d'uns 0,3 x 0,3 x 0,15 m. que en alguns punts integra en el seu recorregut alguns blocs grans del terreny. L'alçat màxim del mur, que evidencia poc enrunament, és de 1,6 m. La orientació del recinte originari s'aprecia per l'existència de dos trams de mur que arranquen de les dues cantonades de l'anterior i recorren en direcció Sud-est (el de l'extrem Oest) i Sud-oest (el de l'extrem Est). No obstant, el tancament meridional del recinte no és, en superfície, clar en no conservar-se aparentment.



Croquis VB-058T2

Codi Jaciment:	VB-060
----------------	---------------

Nom:	Estanyets de Dellui II	
Altura: 2330 m	Relleu: Zona baixa de vessant	Localització: Aire lliure
Tipus de Jaciment:	Varis recintes adossats	
Conjunts diferenciats:	Cap	

Tipologia de mur	Estructures
	1 VB-060O1
	2
	3
	4 VB-060C1
	5 VB-060T1, VB-060T2

Model de poblament	Conjunts
Gran transhumància:	
Agrupat:	
Petits ramaders indep.:	VB-060
Antic i protohistòric:	

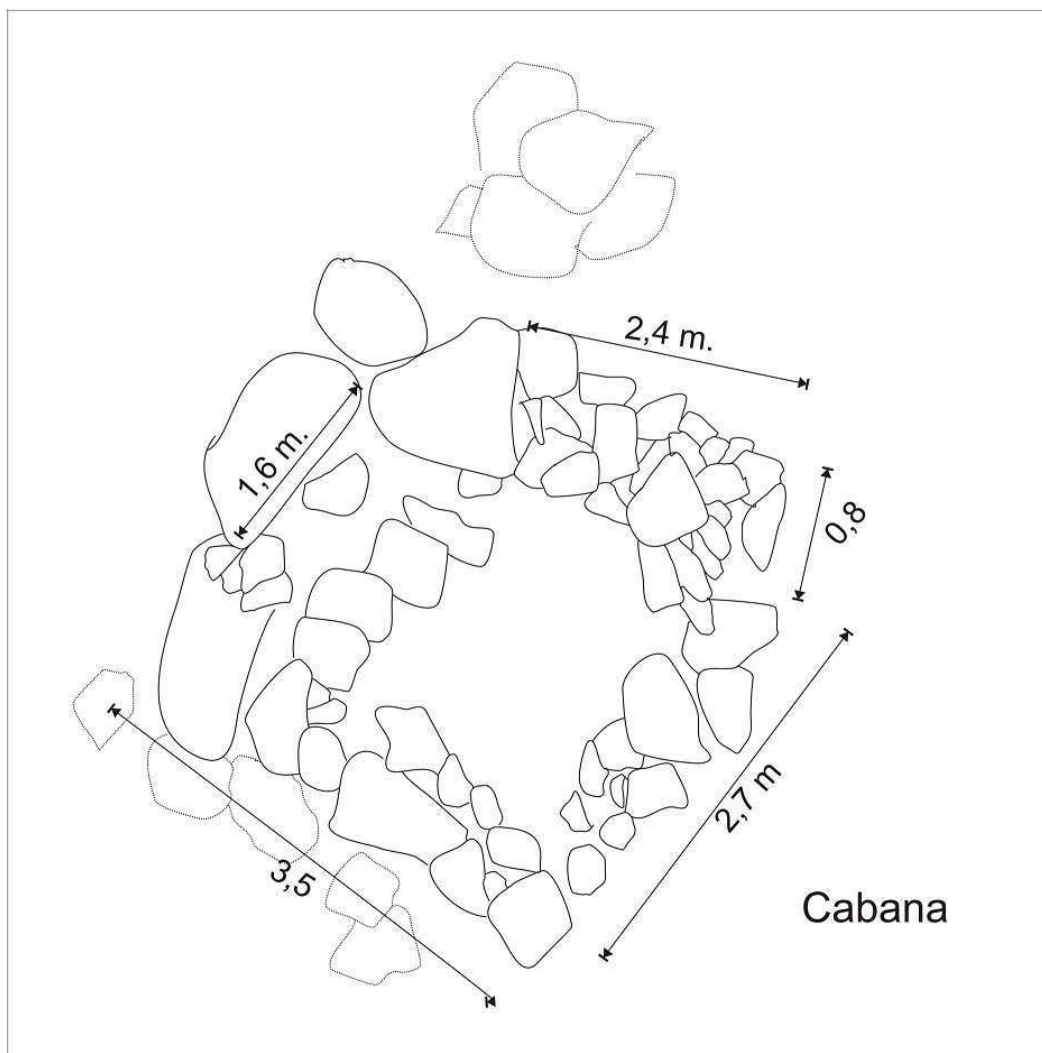
Descripció General:

A la vora oriental del major dels Estanyets de Dellui, just al Sud del rierol que hi desemboca procedent de les Agulles de Dellui, hi ha el conjunt arquitectònic que motiva l'enregistrament d'aquest jaciment. El lloc és un indret de pastures amb alguns pins negres molt dispersos i amb un gradient força suau orientat principalment cap a l'Oest. La part alta de la zona on hi ha les construccions és limitada per una llengua de tartera, que aporta alguns blocs al conjunt del tram inferior del vessant. Actualment, el camí que porta del coll de Dellui fins el refugi de l'Estany Llonch esquivant la part baixa de la vall passa a uns 33 m. de distància seguint el vessant per sobre.

Globalment, el jaciment es conforma com un conjunt d'elements arquitectònics relacionats amb l'explotació ramadera (tancats, un orri) i l'habitació (una cabana). Aquestes estructures es disposen cobrint una extensió que en planta té forma d'angle recte, esquivant la llengua de tartera que arriba més avall del vessant seguint el torrent esmentat, cobrint en horitzontal una planta d'uns 300 m². Totes les estructures arquitectòniques presenten el comú denominador de ser construïdes en pedra seca, emprant carreus de granit sense escairar i, en la majoria de casos, de dimensions entre mitjanes i grans. En síntesi, els elements clarament identificats són un gran orri, dos tancats i una cabana.

Conjunt:	VB-060
Codi estructura:	VB-060C1

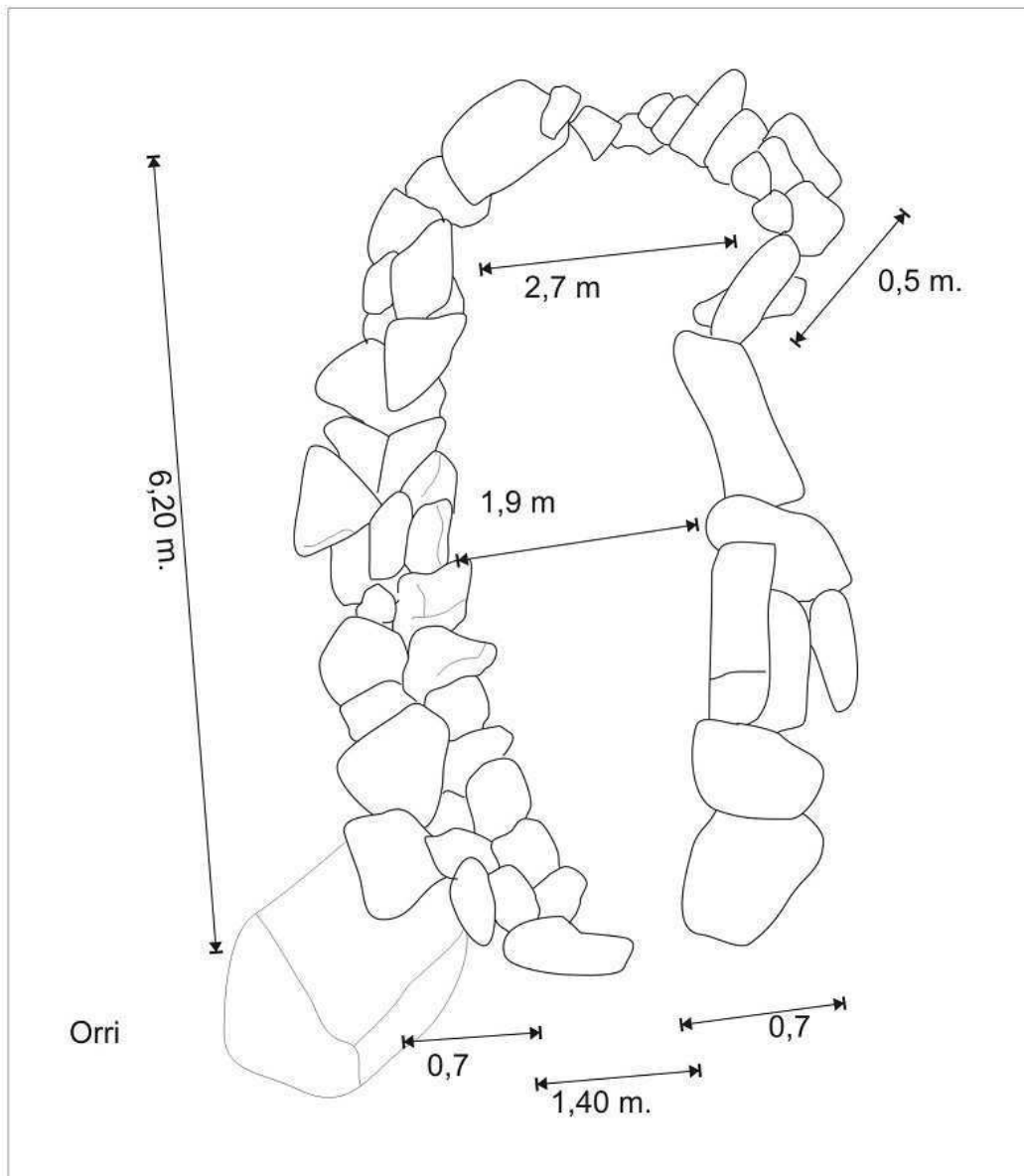
Es localitza a l'extrem Oest/Nord-oest del jaciment. Té una planta quadrangular de 3,7 m. de llarg (SW-NE) i 3,5 m. d'ample (SE-NW). El seu costat Oest és format per tres grans blocs de la tartera realçats per un mur expeditiu de carreus desordenats. La resta de tancaments han estat construïts amb carreus de diferents dimensions (d'entre 0,4 i 0,1 m. d'eix) definint dues filades en planta i conformant uns murs d'uns 0,7 m. d'ample i 0,6 m. d'alçat. L'interior del recinte és cobert de vegetació que no permet esbrinar el volum de l'enrunament, si és que n'hi ha. L'accés no és del tot evident, tot i que sembla estar per la seva banda Nord-est.



Croquis VB-060C1

Conjunt:	VB-060
Codi estructura:	VB-060O1

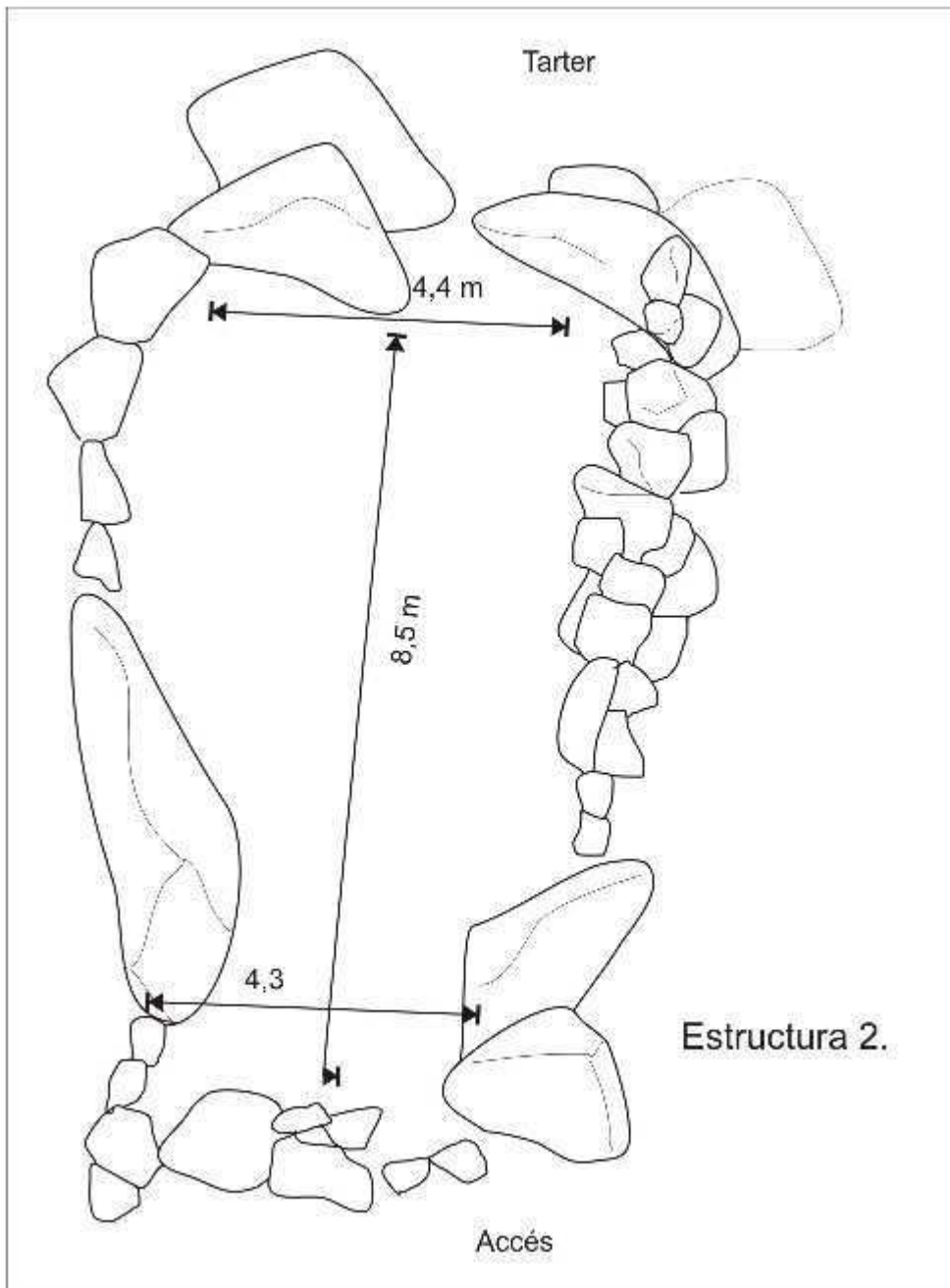
És potser l'estructura actualment més evident del jaciment i sembla que, junt amb la Cabana localitzada a l'extrem oriental, sigui sobre la que s'articuli el patró constructiu de l'assentament. Es disposa a la banda Est i Sud-est de la llengua de tartera, en la part oriental de l'assentament. En planta, presenta un primer tram amb la forma típica de corredor seguint una orientació NE-SW i de 6,2 m. de llarg. L'ample intern del recinte varia entre els 2,4 m. de l'extrem Nord, els 1,9 m. del seu sector central i, finalment, 1,4 m. del punt més meridional. En aquest punt, el Mur Sud-est de l'Orri gira cap el Nord-oest, formant un angle recte en planta per a continuar al llarg de 25 m. fins arribar a la Cabana. En alguns trams, superat el Tancat 2, sembla que hi hagi un mur paral·lel a aquest per sobre, just limitant la base de la tartera. Si aquest fet es confirma, l'Orri tindria una planta en forma de "L" que en gran part vorejaria el Tancat 2. Els diferents murs són d'una única filada i han estat alçats amb carreus de formes i dimensions variables, amb predomini de les grans (> 0,3 m. d'eix màxim).



Croquis VB-06001

Conjunt:	VB-060
Codi estructura:	VB-060T1

Consisteix amb un recinte que s'insinua al Nord-est del mur interior del segon tram de l'Orri, i disposat de forma paral·lela al Tancat 2. Els tancaments Oest i Nord es defineixen pels blocs de la tartera, reforçats a la cantonada SW per un petit tram de mur fet a partir d'una acumulació desordenada de clastes. En planta mesura 3 m. de llarg i 2,2 m. d'ample.

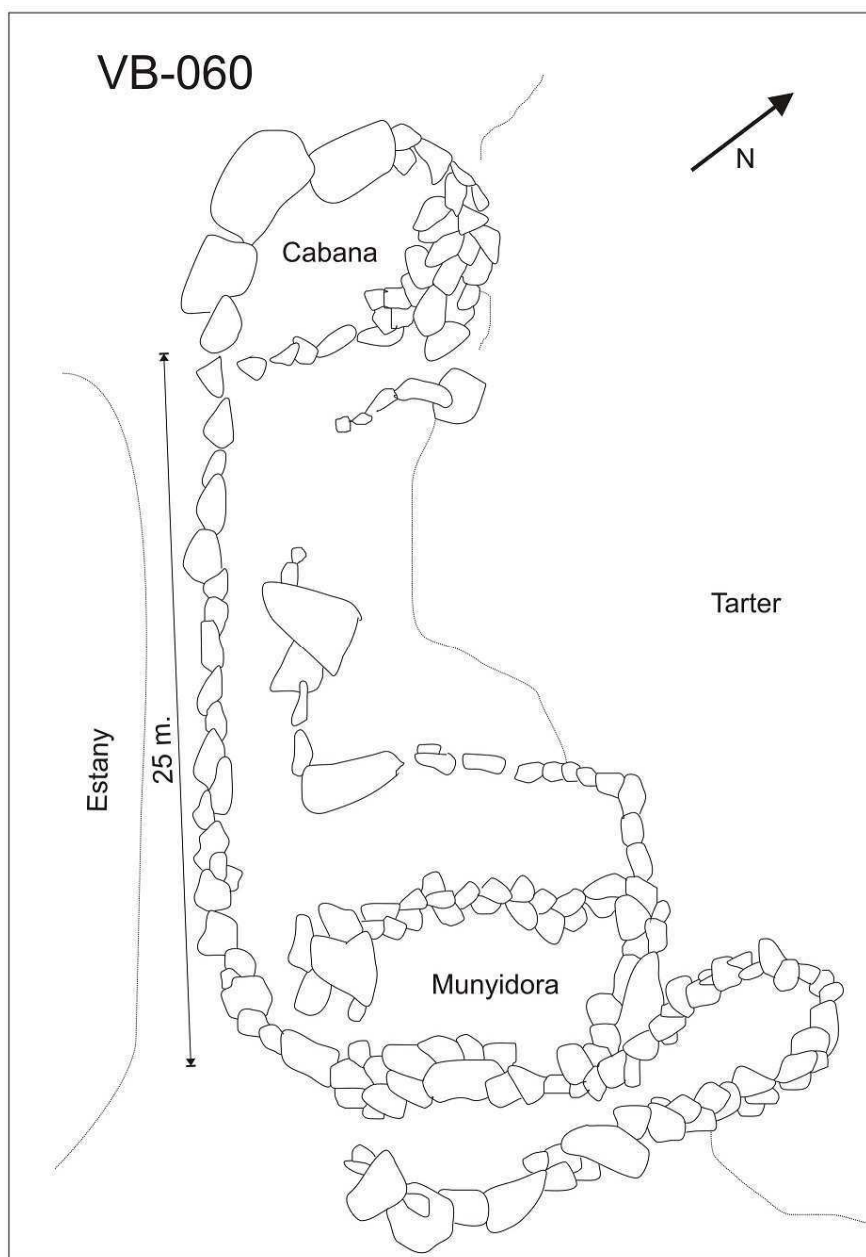


Croquis VB-060T1

Conjunt:	VB-060
Codi estructura:	VB-060T2

És un petit recinte de planta allargada orientada seguint el pendent (8,5 m. de llarg i entre 4,4 m. i 3 m. d'ample) que adossa per la banda Nord-oest al primer tram de l'Orri. El seu límit Nord-est el conforma la tartera, que en el seu final forma una petita terrassa.

El mur Oest és una acumulació de blocs de grans dimensions disposats a sobre de la llengua de tartera.



Croquis general VB-060

Codi Jaciment:	VB-064
----------------	---------------

Nom:	Estany de Dellui	
Altura: 2349 m	Relleu: Fons de Vall	Localització: Aire lliure
Tipus de Jaciment:	Varis recintes exempts i adosats	
Conjunts diferenciats:	VB-064N, VB-064S	

Tipologia de mur	Estructures
1	
2	
3	
4	VB-064C1, VB-064C2, VB-064P1, VB-064T1, VB-064E11
5	

Model de poblament	Conjunts
Gran transhumància:	VB-064N
Agrupat:	
Petits ramaders indep.:	
Antic i protohistòric:	

Descripció general:

Aquest jaciment conté diverses restes arquitectòniques construïdes en pedra seca de granit vinculades amb l'activitat ramadera, dividides en dos sectors (Nord i Sud). En el primer s'hi identifiquen les restes d'un mur, possible pas comptador, i un petit recinte. En el segon hi ha un segon recinte, probablement una cabana, un mur que podria correspondre a les restes d'un tancat i un recinte de molt reduïdes dimensions. El conjunt es localitza al costat Est dels turons que fan el tancament frontal de l'Estany de Dellui, en una zona plana de pastures on hi conflueixen dos petits rierols, a tocar del tarter que baixa pel vessant.

La cronologia del conjunt és indeterminada, tot i que no evidencia traces d'una ocupació recent (s. XX).

VB-064N

Conjunt:	VB-064N
Codi estructura:	VB-064C1

El tram més meridional de l'anterior mur també fa de costat d'un petit recinte de planta rectangular, l'Estructura nº 1, que podria ser una cabana. Aquesta construcció, de planta rectangular, es defineix per aquest tram de mur, un mur perpendicular que adossa a aquest a l'alçada del llindar Sud de l'accés i que discorre cap el SE i per un gran bloc de

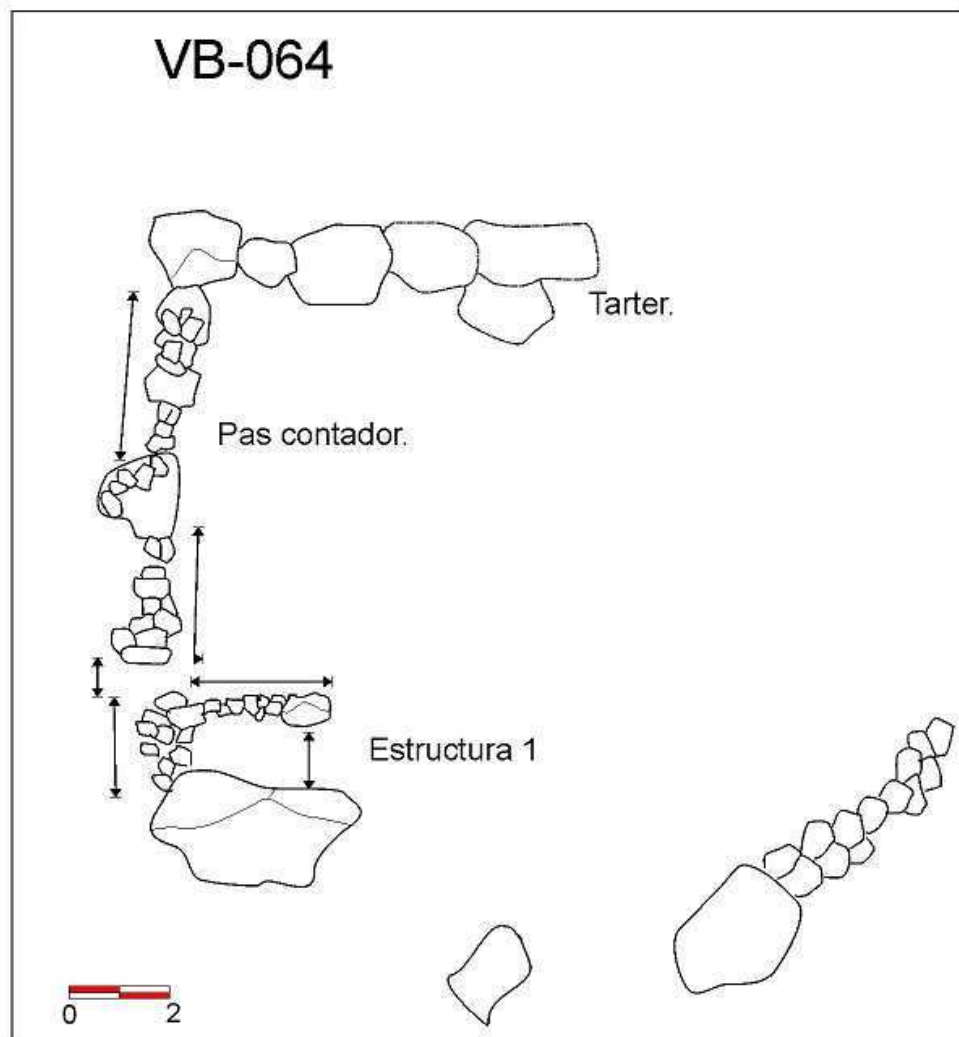
granit (on finalitza també el mur anterior) que conforma el costat SW del recinte. Amb tot, es defineix un espai interior de 2,4 m. de llarg i 1,2 m. d'ample. Els murs són fets d'una filada i mantenen uns alçats de dues fileres, equivalents a 0,3-0,4 m. La construcció dels murs és molt desordenada i els carreus emprats, sense desbastar, són de dimensions molt variables. Hi ha cert enderroc.

Conjunt:	VB-064N
Codi estructura:	VB-064P1

El mur aïllat en el Sector Nord que pot ser un antic pas comptador de ramats es conforma de diversos trams de paret construïda que adossen a varis blocs grans de granit presents en el terreny. En total defineix un tancament artificial d'uns 8,5 m. orientat en sentit SW-NE, seguint l'orientació del vessant. En l'extrem Sud, després d'un primer tram de paret de 1,3 m. hi ha un espai buit de 0,5 m. franquejat per dos llistons que defineix un accés. A partir d'aquí, i en direcció Nord-est, el mur es conforma en tres trams, adossant successivament en blocs preexistents que, en un dels casos, és realçat per la inclusió a sobre dues fileres de carreus. Els clastes emprats en la construcció tenen morfologies irregulars i no han estat desbastats. Predominen els de dimensions relativament grans (0,4 x 0,3 x 0,2 m.). L'alçat màxim és de 0,6 m. i en general no es defineixen fileres ordenades. L'ample del mur, d'una única filada, ronda els 0,4 m. No hi ha gaire enderroc associat. El mur podria ser un pas comptador. Aquesta funció es podria vincular amb l'emplaçament del jaciment, a l'inici de la vall venint des del Sud. Alternativament, el mur també podria ser una part d'un hipotètic tancat, definit també per la cabana (Estructura nº 1) adjunta i per les possibles restes de construcció localitzades més al Sud (veure croquis).

Conjunt:	VB-064N
Codi estructura:	VB-064T1

Nota: L'espai que delimita el mur del pas comptador he considerat que podria tractar-se d'un tancat. Aquesta funcionalitat no es segura i s'ha d'entendre com una afirmació provisional.



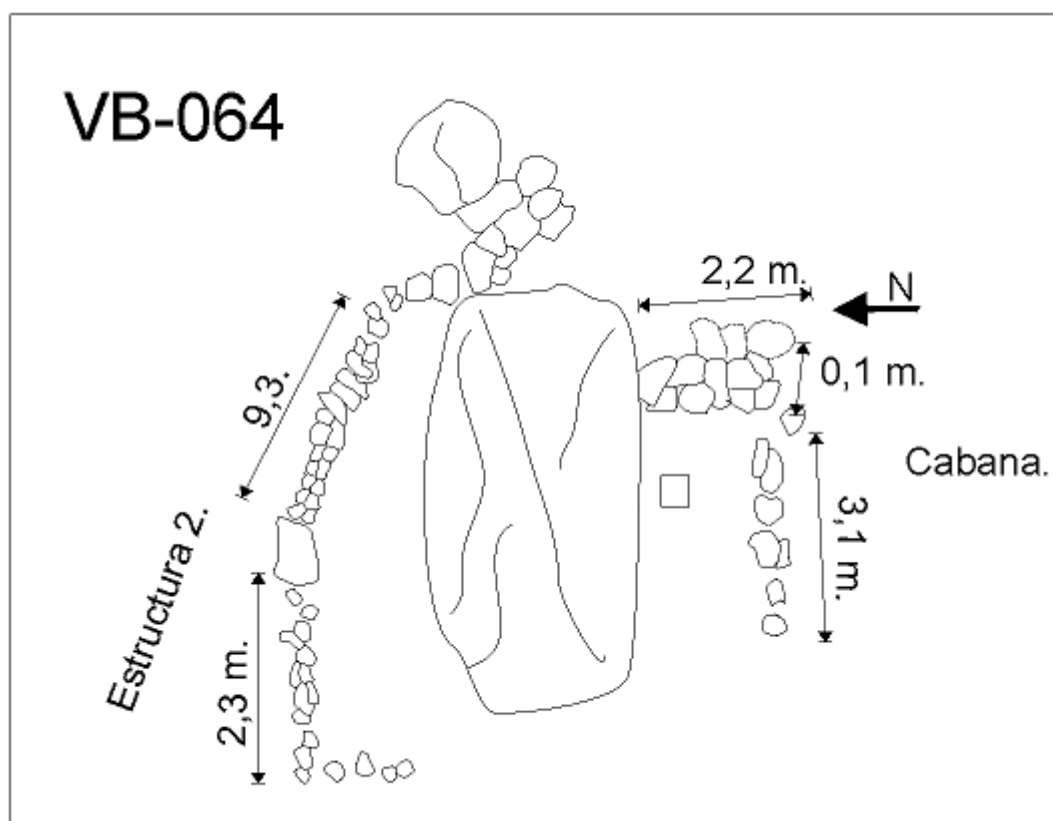
Croquis VB-064 Conjunt Nord

Conjunt:	VB-064S
Codi estructura:	VB-064C2

A l'altre banda del bloc de grans dimensions al•ludit hi ha un altre recinte, designat com a Cabana 1, format per dos mur en angle recte que adossen a la seva cara meridional tot definint un recinte de 3,1 m. de llarg (en sentit E-W) i 2,2 m. (sentit N-S). L'espai queda obert per la seva cara occidental, on possiblement n'ha desaparegut el tancament originari. El mur transversal es defineix com una alineació desordenada i el longitudinal té només una filada en planta al llarg de tot el seu recorregut. A ambdós casos presenten únicament una filera d'alçat i pràcticament sense enrunament associat. Això fa pensar que el tancament originari era constituït només per un sòcol de pedra. A l'interior del recinte s'hi ha fet una petita cala de 20 x 20 cm. a uns 5 cm. de profunditat apareix un nivell amb carbons, presumiblement fruit de l'ús habitacional de l'espai.

Conjunt:	VB-064S
Codi estructura:	VB-064EI1

En el Sector Sud del jaciment es localitza l'Estructura nº 2, l'element més clar de la qual és una paret seca de carreus de granit de dos trams que adossen a un bloc gran central (l'Est mesura 9 m. i l'oest 7 m.). Discorre separada però més o menys en paral·lel a un bloc molt gran de granit, uns 3,5 m. separat d'aquest. En els seus extrems s'intueixen les restes del què podrien ser dos trams de mur que, en direcció Sud, haurien tancat l'espai resultant. La paret més visible es defineix com un sòcol de només una filera de carreus de dimensions mitjanes (0,3 x 0,25 m.) sense desbaster i que no estructura filades definides. No s'hi entreveu enderroc associat.



Croquis VB-064 Conjunt Sud

Codi Jaciment:	VB-068
----------------	---------------

Nom:	Estany de la Rivera	
Altura: 2230 m	Relleu: Fons de Vall	Localització: Aire lliure
Tipus de Jaciment:	Varis recintes exempts i adosats	
Conjunts diferenciats:	Cap	

Tipologia de mur	Estructures
	1
	2
	3
	4 VB-068C1, VB-068T1
	5

Model de poblament	Conjunts
Gran transhumància:	
Agrupat:	
Petits ramaders indep.:	VB-068 (Probable)
Antic i protohistòric:	

Descripció general:

Aquest jaciment consisteix en un conjunt arquitectònic format per les restes d'una Cabana, d'un recinte de grans dimensions (un Tancat) i dos murs aïllats, un adossat a la Cabana i l'altre potser relacionat amb un petit recinte molt poc perceptible actualment. Totes les construccions són fetes amb pedra seca de granit i aparentment tenen una funcionalitat ramadera. Aquests vestigis es localitzen en un planell just a sota d'un cingle que marca l'inici del fons de la vall de Morrano un cop superat el pendent del vessant de la vall de Sant Nicolau. La zona actualment té molt pocs pins negres i, principalment, és un espai de prats amb blocs de tartera dispersos. L'accés a l'aigua és fàcil i ràpid.

Conformen el conjunt un recinte petit, designat com a Cabana, un altre de majors dimensions, denominat com a Tancat i dos murs identificats com a Mur aïllat N° 1 i n°2. Les construccions són fetes totes de pedra seca de granit. No obstant, presenten un estat de conservació diferent, sent els murs aïllats els que mantenen un major alçat, així com diferents pautes constructives. Aquest fenomen podria respondre a l'existència de dues fases arquitectòniques diferenciades en el temps en el jaciment. Aquest aspecte sembla confirmar-se per la superposició estratigràfica del Mur aïllat N° 1 respecte la Cabana. La més antiga integraria els dos recintes i la més moderna els dos murs. Sembla reproduir-se el fet observat en altres assentaments on hi ha un grup de construccions de les quals només se n'evidencia un sòcol, sovint de carreus que no arriben a contactar entre si, i un altre amb murs amb diverses fileres.

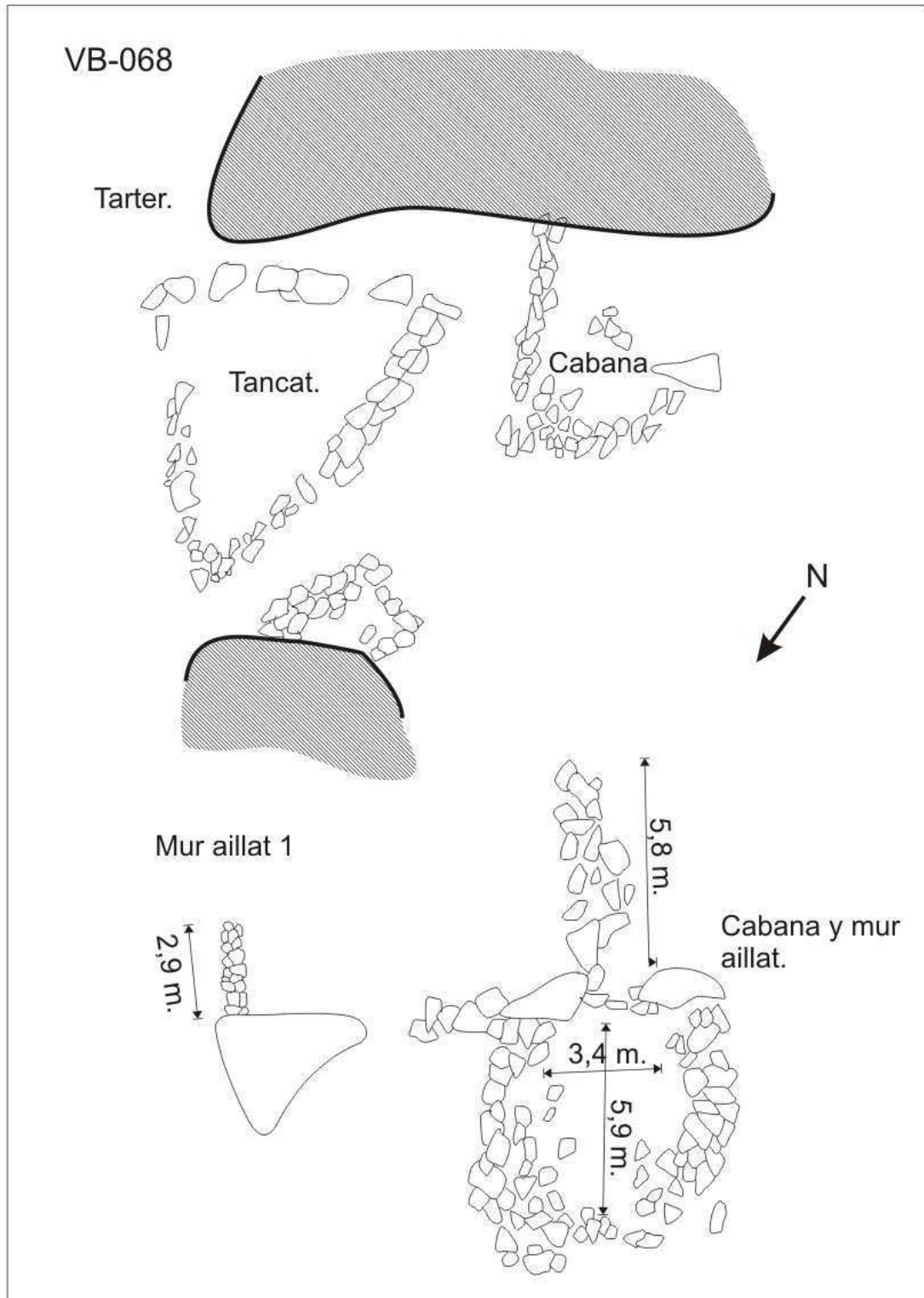
Nota: S'han tingut en compte únicament les dues estructures que semblen pertànyer a la fase antiga. La cronologia del conjunt és indeterminada. En el jaciment s'observen dues fases arquitectòniques diferenciades, una de les quals podria ser medieval o anterior.

Conjunt:	VB-068
Codi estructura:	VB-068C1

La possible Cabana (que, alternativament, també podria ser un petit tancat) es localitza a la banda més occidental de l'assentament. Té una planta ovalada, amb un diàmetre longitudinal de 5,9 m. en sentit NW-SE i un de transversal de 3,4 m. La construcció originària es presenta com un mur desordenat de carreus de granit de dimensions i formes força variables que només aixeca la filera visible per sobre l'herba del prat. El seu ample oscil·la entre 0,8 i 1,2 m., probablement en funció de l'enderrocament patit. La vegetació de l'interior emmascara, si és que n'hi ha, l'existència d'enrunament. En tot cas, el seu volum indica que els tancaments del recinte no devien ser gaire més alts que els actuals. A la banda Est, per sobre el traçat de la paret en aquest punt. S'hi superposa la continuació del Mur aïllat nº 1, fet que sembla validar la seva menor antiguitat.

Conjunt:	VB-068
Codi estructura:	VB-068T1

El Tancat es localitza a uns 6 m. de la Cabana en direcció Nord. La seva planta és, aparentment, triangular amb costats de 15,7 m., 12,7 m. i 11,1 m. de llarg. El seu element més visible és el mur que tanca el costat Sud, que a més és el més llarg. La seva construcció es presenta com un alineament desordenat de carreus, que arriba a mesurar uns 0,8 a 0,9 m. d'ample. En general aquests clastes són relativament petits (uns 0,2 m. d'eix), tot i que n'hi ha alguns sensiblement més grans. En el seu tram oriental el mur presenta un major alçat (en la resta es presenta només amb una filera) i aquí els carreus de les fileres superiors són majors, de fins a 0,5/0,6 m. Aquí l'alçat del mur arriba a uns 0,4 m. El tancament Nord del recinte també s'aprecia clarament en planta, i és format per un sòcol ample i desordenat similar al del tram occidental del mur anterior. El costat restant és menys evident i podria aprofitar com a tancament estructures geològiques preexistents.



Croquis VB-068

Codi Jaciment:	VB-014
----------------	---------------

Nom:	Cova del Sardo	
Altura: 2240 m	Relleu: Zona baixa de vessant	Localització: Abric
Tipus de Jaciment:	Abric i varis recintes exempts i adosats.	
Conjunts diferenciats:	VB-014 Conjunt 3, VB-014 Conjunt 6, VB-014 Conjunt 8	

Tipologia de mur	Estructures
	1 VB-014A1
	2
	3
	4 VB-014T1
	5 VB-014T2, VB-014EI1

Model de poblament	Conjunts
Gran transhumància:	
Agrupat:	
Petits ramaders indep.:	VB-014 Conjunt 3
Antic i protohistòric:	

Nota: De tots els jaciments descrits en el treball es l'únic que ha rebut una excavació en extensió completa. Es per això que s'ha cregut interessant incloure'l en el treball. Els conjunts mencionats no corresponen com en la resta de jaciments a conjunts d'estructures separats de la resta per algun motiu en la morfologia constructiva. En aquest cas els conjunts corresponen a fases d'ocupació dins la seqüència estratigràfica. Dins d'aquestes fases s'han seleccionat les que oferien evidències d'algun tipus d'estructura. Únicament el Conjunt 3 presentava estructures arquitectòniques equiparables a la resta d'estructures analitzades en el treball (concretament tancats ramaders. El Conjunt 6 presentava una cabana construïda en material perible en la seva totalitat de la que es van documentar les restes del sostre cremat i el Conjunt 8 presentava un fogar construït en pedra. Corresponen a un model de poblament prehistòric que no ha sigut analitzat en aquest treball degut a la falta d'evidències d'estructures a l'aire lliure. A continuació presentem la interpretació general de cadascun d'aquests conjunts així com les datacions absolutes. El text, les datacions així com les representacions gràfiques de cadascun dels nivells estan extretes íntegrament de la memòria final d'intervenció sobre el jaciment (Gassiot, 2009b).

Descripció general:

Amb una altitud de 1790 m., es localitza en la part baixa del vessant de solana de la vall, a uns 650 m. a l'oest de la caseta d'informació del PNAESM al planell del sant esperit i a poc més de 1100 m. riu amunt de la capçalera de l'estany llebreta. la petita balma que dóna nom al jaciment es situa a una distància real d'uns 130 m. del tálveg, salvant un desnivell de 61 m. en aquest sector el vessant és definit per un terreny pedregós, format per aportacions detrítiques de finals del plistocè i holocèniques, que es disposen per sota de les línies de cingleres que marquen les

franges superiors de l'erosió glacial de la vall. la vegetació arbòria actualment és força dispersa, amb pins, avellaners, freixes i, puntualment algun avet.

L'indret orienta directament cap al Sud i és un dels punts d'aquest sector de la vall té més hores d'insolació, fins i tot a l'hivern. Aquest fet reverteix en què la neu hi aguanti relativament poc temps, tenint present l'altitud del lloc.

Els vestigis que motivaren la documentació de la Cova del Sardo com a jaciment arqueològic consisteixen, a part de les restes identificades a la pròpia cavitat, en diversos trams de mur dispersos per una àrea de prop de 400 m² pel vessant de sota la balma que marca la toponímia del lloc. Aquestes restes de construccions permeten intuir l'existència de dos tancats en la terrassa frontal adjacent a la balma, un tercer tancat amb una possible cabana o espai d'hàbitat uns 25 m. lineals per sota de la part occidental de la balma, un petit terrassament disposat uns 15 m. a l'Oest dels primers tancats i, finalment, diversos trams de mur que semblen marcar l'existència d'un antic camí que de l'àrea de la balma s'enfila seguint la part superior de la llengua de tarter de grans blocs de granit que hi ha a l'oest de la balma, resseguint la base de la cinglera. En la majoria d'aquestes estructures arquitectòniques no s'hi ha realitzat cap actuació arqueològica de neteja i excavació i es troben actualment cobertes de bardisses i cert nivell d'enrunament que en dificulten la seva visibilitat. Aquest fet pot fer variar sensiblement aquestes apreciacions si en el futur s'hi emprèn alguna actuació en aquest sentit.

Nota 2: Aquestes estructures no les hem tingut en compte al no existir suficient documentació arqueològica, tanmateix es molt possible que es relacionin amb el Conjunt 3.

La Cova del Sardo pròpiament consisteix en una petita balma de sobreexcavació glacial que es disposa a la base d'una petita cinglera granítica. L'aportació d'elements rocosos i altres detritus amb la retirada progressiva de les geleres no ha arribat a tapar-ne la seva entrada, com podria ser en altres casos en altres punts propers de la vall. No obstant, la seva morfologia ha estat condicionada per processos d'aportació sedimentària relacionada amb dos torrents situats a l'Oest i Est de la balma. De l'activitat del primer d'ells només en romanen vestigis fòssils, com ara la petita tartera que delimita l'espai del jaciment per aquesta banda tot formant un con de dejecció i que condiciona un relleu descendent en sentit descendent Sud-oest a Nord-est que, abans de l'excavació, definia la topografia de la superfície de la part més occidental de la balma. El segon, en canvi, resulta en un con de dejecció de dimensions considerablement majors, amb una sedimentació molt poc consolidada que evidencia que encara manté la seva activitat que, puntualment, sembla que arriba en forma d'aportació detrítica també fins els seus laterals.

Conjunt 3

Nota 3: Es presenta únicament la fase antiga del conjunt 3, la que correspon al moment de construcció de les terrasses.

En definitiva, integren aquesta fase les següents estructures arquitectòniques: el mur frontal i el rebre de la terrassa inferior, els diferents murs que delimitaven la terrassa superior, el mur que delimita tot l'espai frontal de la balma per la seva banda oriental, un petit tram de mur que tancava l'extrem oriental de la boca de la cavitat i, finalment, un gran fogar contingut per un cercle de pedres (figura 32). Paral·lelament es documentaren les ocupacions tant de les dues terrasses frontals com de l'interior d'una bona part de la cavitat i es recuperen artefactes arqueològics de característiques similars als que havia proporcionat l'excavació de la fase més recent. Associades a aquest ús, a la terrassa superior s'identificaren a més dues àrees amb concentració de residus de combustió, que complementaven el fogar de l'interior de la balma.

Conjunt:	VB-014-3
Codi estructura:	VB-014T1

Terrassa inferior VB-014T1

Una de les principals estructures arquitectòniques documentades en aquesta fase és el subconjunt AE-3B6, que designa el mur frontal de la terrassa inferior (figures 33, 34 i 35). Aquesta és una de les construccions de més envergadura dels voltants de la cavitat, doncs associat a la paret hi ha també el rebre de la terrassa que facilita l'obtenció d'una superfície plana a l'alçada de la cresta del mur. Tot i que no es pot descartar que amb posterioritat el mur hagi estat objecte d'alguna reparació, l'excavació efectuada permet assegurar que la seva edificació data de l'inici de la fase antiga del Conjunt 3. El nivell de rebre original d'aquesta terrassa, subconjunt A-3B9, recolzava en el parament interior de l'estructura, contenia algun fragment de ceràmica anàloga a la de la resta del Conjunt 3 i, en la seva superfície, mantenia una capa fina de sediment de llims de color marró que, a l'hora, era la base del segon paviment d'aquesta terrassa (AE-3B8), corresponent ja a la fase recent del Conjunt 3.

El mur AE-3B6 presenta una planta irregular. Partint d'una orientació més o menys E-W, en la seva banda oriental progressivament gira cap el Nord per, a poc més de 1 m. abans d'arribar al que serà la cantonada, girar bruscament vers el SE i enllaçar amb la plataforma que es configura en l'extrem Sud del mur AE-3B9, el que delimita les terrasses pel costat Est. En el tram en què ha estat netejat, que més o menys correspon també amb el que originàriament mostrava de forma més clara el seu parament exterior. Mesura amb tot uns 8,3 m. de llarg. Al llarg de la majoria del seu recorregut el mur manté un ample relativament homogeni, d'entorn 1,45 m., que disminueix abruptament en el seu tram oriental per situar-se en uns 0.5 m. Val a dir que en aquesta darrera zona el mur flanqueja alguns blocs de granit per la banda del vessant, fet que explica la seva morfologia sinuosa. En planta la construcció presenta carreus angulosos sense escairar de granit de dimensions força variables, tot i que la filada que corona els paraments intern i extern tendeix a contenir blocs de prop de 50 x 35 cm. I formes més aviat rectangulars. El rebre entre aquestes és completat amb clastes molt més petits i disposats desordenadament. Les pedres no van ser relligades amb sediment. El parament exterior es presenta vertical amb un alçat que supera els 1,3 m. En ell no s'hi defineixen fileres clares i la disposició dels clastes és molt desordenada. En parament intern és encapçalat per la filada de carreus relativament grans ja esmentada. Per sota es conforma un rebre de clastes relativament petits i alguns de més grans i sense a penes

sedimentació entre ells. Amb una certa inclinació cap endins de la terrassa, és a dir, definint un cert tal·lus, recolza sobre una filada basal de clastes novament d'uns 50 x 50 cm., que conforma el sediment del mur en la seva cara interna i que va ser clavada en el sediment existent en l'època de la seva construcció.

El nivell de rebre interior de la terrassa inferior, AE-3B9, va ser excavat al llarg d'una extensió d'uns 3,5 m² compresos entre els blocs que delimitaven el tal·lus oriental i un eix cap a l'Oest de 2 m. En planta arribava a tenir un ample de quasi 2 m. en direcció Nord. Aquesta amplada no obstant, va anar disminuint a mesura que l'excavació profunditzava com a resultat del fet que el dipòsit recolzava directament a sobre les ocupacions prehistòriques presents en aquest tram de vessant (concretament el subconjunt A-7A11) i de la pròpia disposició del parament interior del mur AE-3B6.

Aquest nivell d'ompliment es conformava com un dipòsit de clastes de morfologies entre petites i mitjanes (escassament de més de 50 cm. d'eix) disposades de manera desordenada complementats per llims de color marró. La seva potència màxima rondava els 50 cm. La seva superfície es definia per una fina capa de sediment llimós (4-5 cm.), de color marró, que correspon al nivell d'ús de la terrassa en aquesta fase. Donada la pràctica absència de materials arqueològics en ella, es va associar al propi rebre inferior que, en canvi, sí que va proporcionar alguns pocs objectes arqueològics. Aquests per una banda eren fragments de ceràmica alt medieval, força rodats, que es localitzaven principalment arraconats contra el parament interior del mur. La seva introducció en el dipòsit segurament va ser fruit de la seva percolació. Una altra opció explicativa podria ser que haguessin format part de la terra amb pedres aportada per a definir la terrassa, fet que suposaria assumir que aquesta infraestructura s'hauria alçat quan ja havia iniciat l'assentament a les immediacions. No obstant, la manca d'artefactes de cronologies més antigues que també haurien format part del substrat desvirtua aquesta possibilitat. En el moment de documentar el jaciment, no es va apreciar cap tancament de la terrassa inferior per la banda Oest. En excavar-se aquest àmbit de manera parcial, les actuacions realitzades no van permetre apreciar si per aquest costat havia existit algun tipus de delimitació de l'espai. Per contra, el límit Est de la terrassa inferior encara es mantenia ben visible, formada per diversos blocs del tal·lus del con de dejecció i el mur AE-3B2, que en direcció Nord-Sud tanca tot l'espai frontal a la cavitat per aquesta banda. La paret AE-3B3 tanca l'espai que va des de l'extrem oriental del parament frontal de la terrassa inferior (AE-3B6) fins a la paret de la petita cinglera que alberga la Cova del Sardo. En total, s'estén al llarg de 8,3 m. seguint una planta lleugerament sinuosa i es troba desplaçat uns 3,2 m. a l'Est de l'inici de la balma. Excepte en el seu tram més meridional, on enllaça amb el mur AE-3B6, la construcció s'enfila guanyant cota progressivament pel tal·lus del con de dejecció, de tal manera que la seva base a l'extrem Nord es localitza a aproximadament 1,5m. per sobre de la superfície de l'interior de la balma i de la terrassa superior a l'inici de l'excavació i entorn 1,8 m. per sobre de les ocupacions de l'època de la seva construcció en els mateixos espais.

Conjunt:	VB-014-3
Codi estructura:	VB-014T2

Terrassa superior

La construcció d'AE-3B3 es va fer mitjançant la tècnica de la pedra seca, tot emprant carreus de granit de mides ben diverses i aparentment sense escairar per bé que molts d'ells presenten diverses de les seves cares força planes. Amb tot, comparant aquests amb els clastes del substrat (que aquí correspon al material arrossegat pel torrent proper) les morfologies són similars i més aviat fa la sensació de que es van aprofitar alguns dels blocs que ja hi havia en tarter i en el tal·lus. Dins del seu traçat, es poden distingir tres trams que presenten certes diferències. El primer és el situat més al Nord, i que cobreix els primers 2,5 m. de la seva longitud, amb una orientació lleugerament inclinada vers el NW-SE. Aquí la paret es defineix com una única filada de carreus d'entre 50 cm. i 20 cm. d'eix màxim que recolza, de forma bastant desordenada, a sobre una altra alineació de clastes de major talla (uns 50/35 cm. d'eix) actualment ben clavats en el sediment del con de dejecció. En el moment de la intervenció, aquest tram de mur es trobava sepultat per successives aportacions del tal·lus i, de fet, quan va ser netejat el sediment que el cobria es va poder apreciar que havia patit cert enrunament en alguns punts, amb successives reparacions. El segon tram té una llargària de 3,2 m. i una planta lleugerament arquejada, amb una orientació global N-S. Continua mantenint un alçat de dues fileres, encara que aquí de manera molt més ordenada i clara, d'uns aproximadament 40 cm. d'alt. En planta presenta dues filades de carreus d'un 50 a 30 cm. d'eix màxim. La paret aquí fa uns 0,8 m. d'ample. En l'extrem Sud d'aquest segment la doble filada queda una mica desdibuixada en fer-se més petits els clastes que formen la més interior. Tot aquest tram no va arribar a ser cobert pel desplaçament del tal·lus, i es trobava exposat en el moment de l'inici de les excavacions. Finalment, el tercer segment conforma en planta un triangle de 2,3 m. per 2,6 m. i 2,1 m. que defineix la cantonada del mur i el seu enllaç amb la paret frontal de la plataforma inferior (AE-3B3). Tot i conservar els respectius paraments (l'extern de com a mínim una filera i l'interior de dues), en planta es configura com un amuntegament de clastes d'uns 25 x 20 cm. sense una estructuració molt clara. En el seu extrem Sud aquests clastes pràcticament recolzen a sobre un gran bloc de granit del substrat geològic.

Una bona part de les altres construccions que integren aquesta fase antiga del Conjunt 3 són les delimitacions de la terrassa superior. Aquestes consistien, per una banda, en les alineacions de grans blocs de granit que la tanquen pels costats Oest (AE-3B5) i Sud (AE-3B1). Per l'altre, dues alineacions paral·leles delimitaven la part plana de la terrassa amb l'arrencada del tal·lus del con de dejecció oriental. Van rebre les designacions d'AE-3B11 i AE-3B10 respectivament. Finalment, a la cantonada Nord-est de la terrassa i ja desplaçat respecte la superfície terraplenada, un petit tram de mur (AE-3B4) acotava l'entrada de la balma frenant l'entrada de sediment del tal·lus.

Per les seves dimensions, les més visibles d'aquestes estructures eren els murs AE-3B1 i AE-3B5. El primer tancava la terrassa superior pel seu costat Sud, al llarg d'uns 9,7 m. La longitud d'aquesta alineació, no obstant, superava l'ample de la terrassa superior en aquesta fase, que rondava els 4,6 m. En aquest sentit, a part de delimitar aquest espai, l'alineament AE-3B1 tenia la funció de contenir el desplaçament del sediment del tal·lus oriental vers l'extrem Est de la terrassa inferior. La seva orientació era d'Est a Oest en el seu tram més oriental i girava cap a Est/Sud-est a Oest/Nord-oest en els seus dos terços més occidentals, on el parament era més visible. Precisament aquest tram més evident era format per l'alineació de dos blocs de granit de grans dimensions, de 2,26 m. i 2,8m. de llarg i 0,9 i 1,1 m. d'ample, respectivament. El segon d'aquests blocs, el situat més al centre del mur, tenia per la seva banda interna un claste de menors

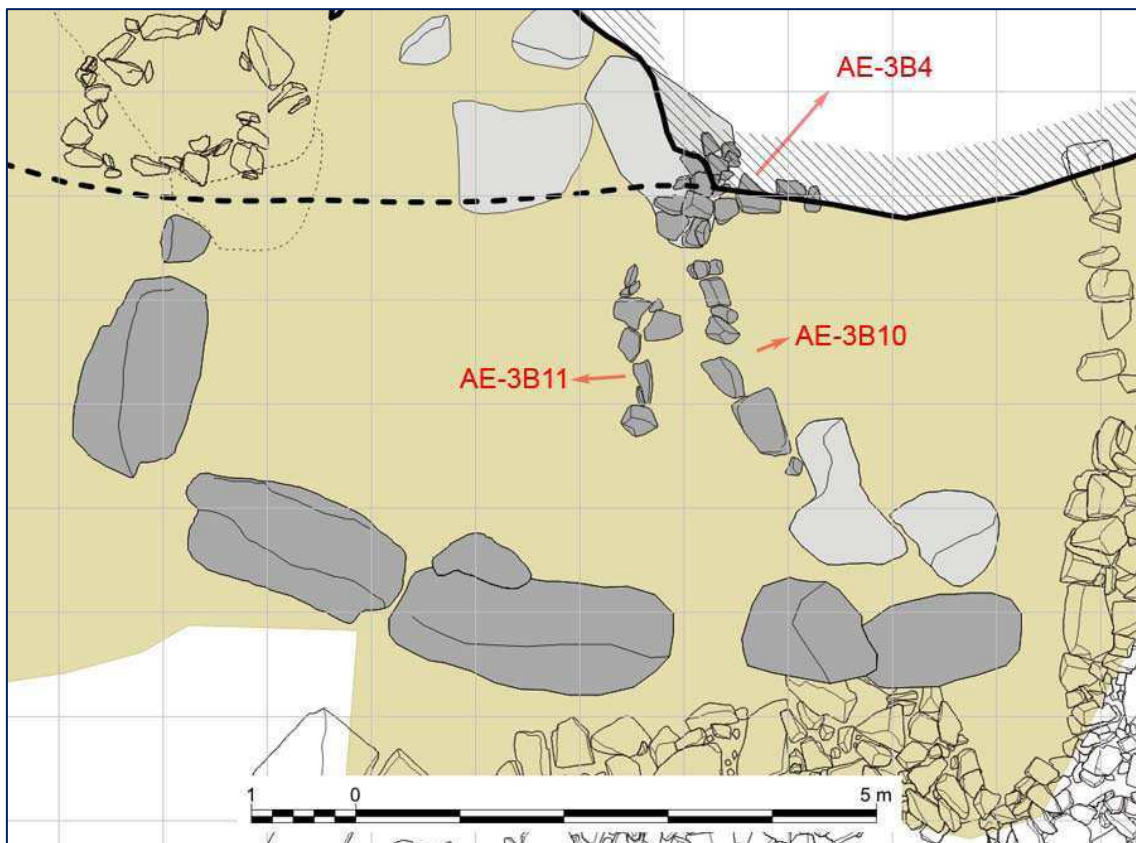
dimensions (0,9 x 0,4 m.) que se li recolzava. Completaven el traçat de l'alineació dos clastes més, també de grans dimensions, encaixats en el tal·lus oriental. Entre aquests i els anteriors hi havia un espai obert de 0,65 m. d'ample que facilitava l'accés de la terrassa inferior a la superior i a la balma.

L'espai definit pels dos murs al·ludits i l'inici del tal·lus mesurava prop de 15,7 m². El pis d'aquest espai el conformava un nivell de llims de color marró amb clastes de dimensions variades i disposició desordenada que es va excavar com a AE-3B7 i que servia de base de l'ocupació de l'espai, principalment identificada com a AE-3A6. A diferència del paviment de la fase recent del Conjunt 3 a la terrassa superior, en aquesta ocasió AE-3B7 no definia un nivell de clastes relativament homogeni, si no més aviat es presentava com un dipòsit geològic amb blocs de diferents mides relacionat amb el con de dejecció oriental a la balma. El tret que donava un cert caire d'espai construït a AE-3B7 era la seva superfície horitzontal, que en definitiva introduïa un marcat canvi d'inclinació respecte el tal·lus al qual s'associava. Aquest fet mostra una activitat d'acondicionament de l'espai tot terraplenant-lo. D'aquesta manera, la terrassa superior altera la inclinació pròpia del vessant, per una banda vers el Sud i, amb l'entrada en activitat del barranc de la banda Est, vers l'Oest. A dos elements més culminaven l'arranjament de l'espai que havia de definir la terrassa superior en la fase antiga del Conjunt 3. Ambdós consistien en rengles de clastes que en sentit bàsicament Nord-Sud (lleugerament virat vers l'Est en el cas del més exterior) delimitaven un tram significatiu de la banda oriental de l'espai de la terrassa superior. El que es situava més proper a la base de la terrassa, pràcticament formant part del mateix nivell que AE-3B7 fou designat amb el nom d'AE-3B11. El més exterior, localitzat ja en el vessant inclinat del tal·lus uns 30 cm. per sobre d'aquest nivell, va ser denominat AE-3B10. El primer rengle, AE-3B11, mesurava 1,67 m. de llarg i estava format per una única filada de clastes de 30 x 30 cm. els majors i de 20 x 10 cm. els menors. L'alçat de l'estructura era el que proporcionava la seva única filera, d'entre 10 i 15 cm. La visibilitat de l'alineació era molt difícil tenint present el context sedimentari amb molts clastes en el que recolzava.

Més evident era, en canvi, el rengle exterior, AE-3B10. Situat 0,65 m. A l'Est de l'anterior, aquesta estructura cobria una longitud de 2,7 m. Tot connectant en el seu extrem septentrional amb el mur AE-3B4 i en el meridional amb un seguit de grans blocs de granit existents en el tal·lus. La construcció va ser feta a base d'una única filada de carreus de granit de formes cúbiques (potser lleugerament escairats o, com a mínim, amb una selecció de la seva morfologia), que oscil·laven entre els 50 x 20 cm. i els 20 x 20 cm., amb els blocs majors al Sud i els menors principalment al Nord. Com a alçat només presentava una filera, que només tenia visible el seu parament occidental, doncs l'oposat es trobava clavat al substrat geològic. En un punt central del rengle, la pressió del tal·lus semblava haver desplaçat lleugerament un dels carreus del seu emplaçament original. La funció que semblava tenir aquesta estructura era la de delimitar i protegir l'espai de la terrassa superior de possibles esllavissades i arribades de clastes del vessant. La caiguda del tal·lus a la fi de la fase va depassar-la.

L'ocupació de la terrassa superior es va distingir en el dipòsit AE-3A6, consistent en un dipòsit d'uns 10 cm. d'espessor de llims sorrencs de color marró i poc compactat que cobria l'estrat AE-3B7 i es trobava per sota el paviment posterior AE-3B2. L'exhumació d'aquest estrat va permetre identificar dues àrees amb residus de combustió (AE-3A5a i AE-3A5b). La primera es situa entre els dos rengles AE-3B10 i

AE-3B11 i és una llengua minúscula de planta el·líptica de 14 x 8 cm. La segona té dimensions considerablement majors, i una planta en forma de “8” tombat. De llarg (en sentit E-W) mesura 1,6 m. i d'amplé 0,8 m., i arriba a cobrir una extensió de poc més d'1 m². Ambdós subconjunts identifiquen taques de carbons i cendres aparegudes a dins d'AE-3A6 i associades a l'ocupació d'AE-3B7. En el primer cas la densitat de residus és major que en el segon, que es presenta com una llengua més difusa. Cap de les dues llengües, no obstant, es vincula a un sòl rubefectat ni a cap estructura preparada i s'interpreten, més aviat, com abocament de residus del fogar central de la fase, A-3B12. L'exhumació d'AE-3A6 també va permetre recuperar certa quantitat de materials arqueològics: algun fragment de fauna vertebrada, algun esclat de sílex tallat, restes ceràmiques i còdols de granit i fragments llescats de còdols de granit. Els còdols sencers o fracturats van ser la resta dominant, i configurava un clar element identificador de la fase, sent encara més present que en els nivells més recents del Conjunt 3. Les restes ceràmiques mantien les morfologies i tipus de pastes presents a la fase recent del mateix conjunt. Sense conformar concentracions clares d'objectes, la disposició d'aquests materials presentava dos trets rellevants. El primer era l'absència destacada de restes en la meitat oriental de la terrassa. El segon radicava en la continuïtat que presentava amb l'emplaçament dels objectes a dins de la cavitat, apartats de les àrees amb restes de combustió i definint una certa alineació Nord-oest a Sud-est al llarg de l'interior i l'exterior de la balma.



Planta de la terrassa superior (VB-014T2)

Conjunt:	VB-014-3
Codi estructura:	VB-014A1

El subconjunt AE-3A3 integra l'ocupació de l'interior de la balma. Inicialment aquest nivell només es va poder resseguir a l'Est del bloc caigut i únicament l'any 2007 (figura 45), un cop aquest havia estat en gran part fragmentat i remogut, va poder resseguir-se per la seva base, al voltant de l'espai ocupat per l'estructura A-3B12. En termes litològics, el sediment que el conformava era molt similar al del subconjunt AE-3A1/N, que representava la següent fase d'ocupació també al sector de la zona AE de dins de la cavitat. La matriu era formada per llims de color marró molt fosc, complementada per alguna grava angulosa de granit i alguns clastes, que eren més freqüents a la banda central de la balma. En general el sediment mantenia molta humitat, especialment a l'extrem oriental de la cavitat, on es va detectar una percolació d'aigua. En aquesta banda la terra era més fosca.

La fase antiga del Conjunt 3 és present, també a l'interior de la balma, en la construcció d'algunes estructures arquitectòniques que comporten una adequació d'aquest espai de cara al seu ús, igualment documentat. L'excavació va permetre localitzar i enregistrar una estructura de combustió situada en el tram central de la balma (A-3B12), a sota del bloc que posteriorment va caure del sostre, i un retall de mur a l'extrem oriental de la boca de la balma (AE-3B4). La primera de les estructures consistia en un cercle de clastes de granit d'entre 1,7 m. i 1,3 m. de diàmetre, amb el seu eix longitudinal oriental en direcció SW-NE (figura 43). Situada en el sector central de la balma, recolzava sobre un pla inclinat fruit de la orientació del substrat geològic de la balma, influenciat en totes les fases arqueològiques documentades anteriors al col·lapse del sostre per l'aportació del con de dejecció de la banda Oest. Els blocs que definien el cercle estaven col·locats de forma vertical, clavats en el sediment. Tenien mesures lleugerament variables, tot i que la majoria rondaven els 30 cm. de llarg i els 15-20 cm. d'ample. D'alt tenien uns 20 cm. per sobre el nivell del sòl, tot i que excepcionalment alguns superaven amb escreix aquest alçat. L'interior del cercle, format per una única renglera de clastes, es trobava pràcticament buit de pedres (tret d'alguna possiblement desplaçada de la corona) i cobria una àrea de 1,6 m². El nivell de l'espai interior corresponia a la continuació del sòl exterior de llims de color marró molt fosc i no evidenciava cap sobreexcavació ni cubeta. Dins del cercle hi havia algun fragment de ceràmica, lítica i fauna cremada i restes de carbons, entre ells d'una branca cremada que ha facilitat la datació absoluta disponible. El sediment, no obstant, no presentava traces de termoalteració evidents.

En tot el nivell corresponent a aquesta ocupació a l'interior de la balma la única estructura documentada fou el fogar A-3B12. Tampoc es va constatar la presència de cap variació del sediment associada a una activitat específica. D'altra banda, després d'una breu disminució de la densitat d'objectes arqueològics a l'inici de la capa, la seva exhumació va proporcionar un nombre relativament elevat de materials (tot i que notòriament menor al dels subconjunts AE-3A1/N i AE-3A3). Els tipus d'objectes recuperats eren igualment molt similars: fragments de ceràmica, principalment modelada a ma i corresponents a petites olles globulars amb bores sortints, algun esclat de sílex, còdols i llesques de còdols, fragments de fauna i algun objecte de ferro, junt a una gran quantitat de carbons, el material predominant a tot l'estrat. No obstant, més enllà de les similituds entre els tipus d'artefactes, els conjunts presentaven certes diferències. A part d'un menor nombre d'objectes, a AE-3A3 destacava una major

proporció de còdols i fragments de còdols de granit en detriment dels fragments de ceràmica. Aquesta variació també es constata a la terrassa superior. D'altra banda, la distribució dels objectes també varia sensiblement. La majoria dels artefactes recuperats provenen del tram central del la zona AE a l'interior la cavitat, molt propers o arraconats a un dels blocs de granit que van començar a aflorar en excavar AE-3A3 a la banda Est de la balma. En aquest sentit, sembla que l'espai de major freqüentació de la cavitat es situava entorn el fogar, que en aquesta fase ocupava una posició més central, es mantenia relativament net i els residus van acumular-se a la seva perifèria. Finalment destaca també una certa acumulació d'artefactes a l'extrem oriental de la balma, en una àrea coincident amb la de la dispersió del coordinat 150 i d'altres associats. Entre aquests darrers i els materials d'AE-3A3 hi mediava, no obstant, una diferència de cota de prop de 10 cm. i, sobretot, la llengua termoalterada AE-3A4. La presència d'aquesta darrera palesava la diferència de nivells estratigràfics que hi havia entre els dos conjunts d'artefactes.

Cronologia:

La datació de la fase antiga del Conjunt 3 es va realitzar sobre un fragment d'una branca cremada recuperada a l'interior del cercle de pedres A-3B12, en un context de fogar, i coordinada amb el número 528.

Material datat: un fragment carbó d'una branca (*Abies alba*).

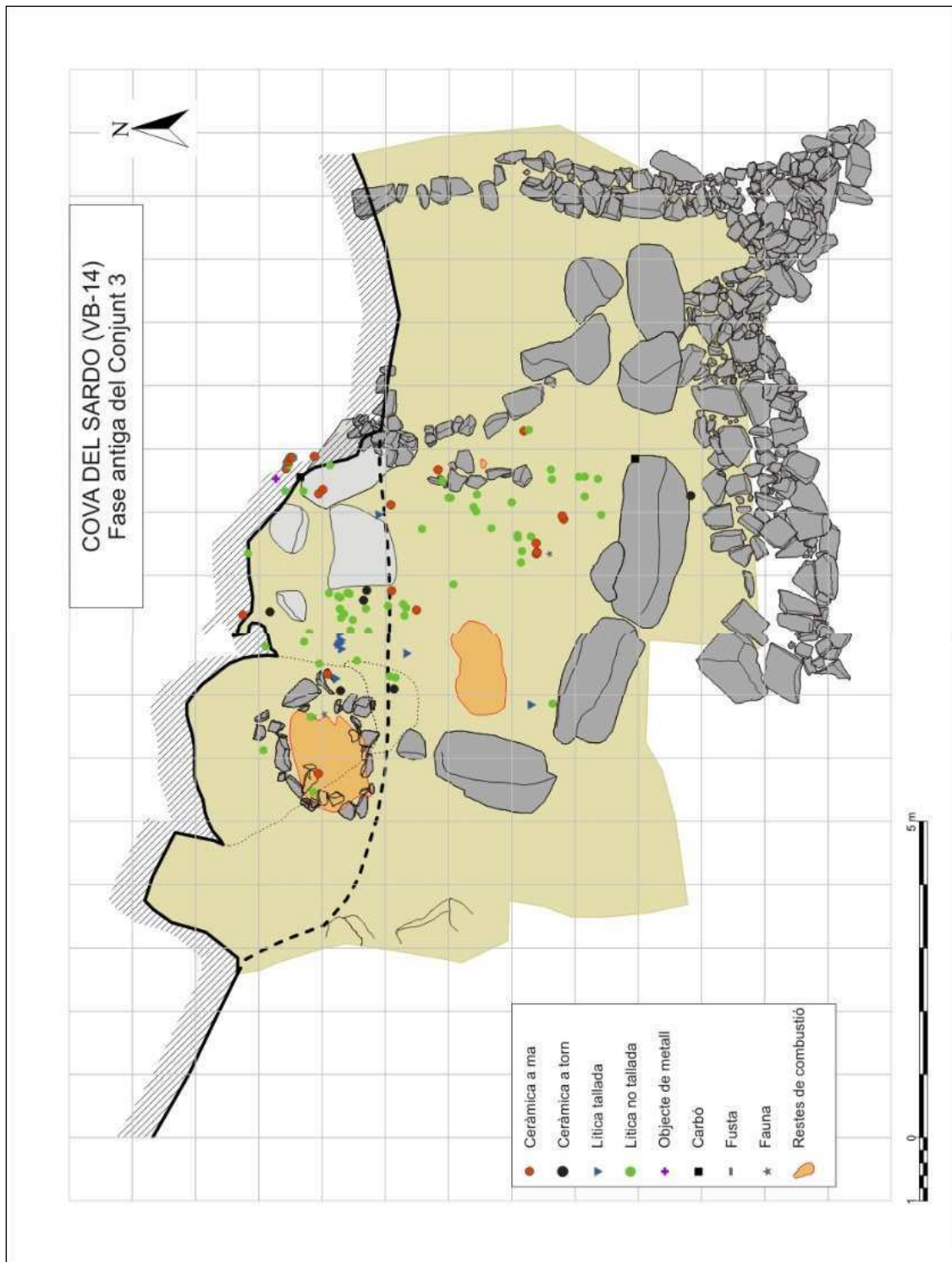
Pes: 2,17 gr.

Codi laboratori: KIA-37688

Resultat sense calibrar: 1105±30bp

Datació (1 sigma): 895-925 calNE (27,1%), 935-985 calNE (41,1%)

Datació (2 sigmes): 880-1020 calNE(95,4%)



Planta del Conjunt 3 fase antiga

Conjunt 6:

Conjunt:	VB-014-6
Codi estructura:	VB-014C1

El Conjunt 6 constitueix la penúltima de les fases d'ocupació prehistòrica documentades a la Cova del Sardo, compresa entre el 3400/3350 i el 3100/3050 calANE. En extensió es van excavar, per a aquest període, les restes d'una construcció de fusta cremada a l'exterior de la balma i que es va poder documentar a través de diversos segments de troncs i branques gruixudes de pi disposades a la part superior de la terrassa frontal. La majoria d'ells seguien una orientació similar en direcció SW-NE. Tant l'orientació recurrent, com l'estat de conservació dels carbons, l'extensió que cobria la seva dispersió i el fet que cobrien un nivell amb artefactes arqueològics justifiquen explicar aquest context com el resultant del col·lapse d'una construcció aèria. Aquesta construcció podria haver consistit en diverses guies o bigues de fusta que recolzaven per una banda directament al terra del vessant, cal recordar que no es van trobar indicis de forats de pal, i per l'altra extrem a la cornisa de la balma. Es va aixecar en el tram menys inclinat d'aquest vessant superior de fora la balma, deixat a l'Oest la superfície inclinada del tal·lus occidental. Un incendi coincident o just posterior a l'abandonament d'aquesta cabana explica l'estat de conservació del sostre i ha permès documentar-lo arqueològicament.

A l'interior d'aquest possible espai d'hàbitat no s'hi va trobar cap estructura arqueològica, com ara, per exemple, una llar construïda. Si hi va haver en el seu interior un fogar, aquest es va formar directament a sobre el terra i no va poder ser identificat durant l'excavació. En relació aquest punt cal recordar que les matrius pedregoses i desordenades dels sediments tant que cobrien com els que sostenien l'ocupació feia difícil resseguir els nivells i que les cendres procedents del col·lapse del sostre podrien haver-se solapat directament a les d'una possible àrea de combustió, generant un palimpsest molt difícil de destriar.

Tot i que no en una gran quantitat, en canvi si que es van recuperar artefactes arqueològics, tant a sota del sostre caigut com en les àrees adjacents a aquest per les bandes Est i Sud principalment. En aquest punt si que es va observar una certa estructuració de la dispersió dels objectes, amb un net predomini de restes lítiques tallades a l'interior de l'hàbitat i un conjunt de lítica tallada i fragments de ceràmica modelada a mà a l'exterior. Les anàlisis traceològiques en curs hauran d'avaluar si aquesta dualitat es correlaciona també amb usos diferents dels materials lítics de dins i fora de la construcció. El conjunt ceràmic obtingut és format per restes molt fragmentades i no ha presentat pràcticament remuntatges, fet que indica que no es van abandonar recipients sencers i que, més aviat, correspon a l'abocament de parts de recipients ja fragmentats. Tota la ceràmica fou modelada a mà i s'observa, en el conjunt recuperat, una proporció elevada de pastes molt toves amb desgreixants gruixuts i un mal estat de conservació. Continuen havent-hi fragments de parets relativament gruixudes, formes globulars i cordó aplicat. De manera paral·lela o molt poc posterior en el temps a l'ocupació del vessant exterior a la balma principal, es va ocupar també un segon espai en el jaciment, concretament el situat a sota una cornisa lleugerament sortint

designada coma segona balma de la Cova del Sardo. Es tracta d'un espai poc resguardat i, en aquest aspecte, guarda certes similituds amb l'establiment documentat en el Conjunt 6 de la balma principal. Amb tot, la identificació d'aquest nivell arqueològic es va produir en una cala estratigràfica de dimensions reduïdes i és necessària una excavació en extensió d'aquest espai per a poder disposar de dades més conclusives sobre les característiques d'aquesta ocupació.

Cronologia:

La cronologia del Conjunt 6 prové de la datació (KIA-32351) d'un fragment de carbó d'un dels troncs documentats en el subconjunt A-6A1. Addicionalment, la datació de d'un carbó procedent de la cala a la segona balma del jaciment (KIA-40850) ha facilitat un resultat que es situa en la mateixa franja cronològica.

Material datat: un fragment de carbó d'un tronc (*Pinus sylvestris/uncinata*).

Pes: 0,95 gr.

Codi laboratori: KIA-32351

Resultat sense calibrar: 4555±30bp

Datació (1 sigma): 3365-3331 calANE (29,9%), 3215-3186 calANE (20,1%), 3157-3127 calANE (18,3%)

Datació (2 sigmes): 3484-3476 calANE(0,8%), 3371-3309 calANE(35,6%), 3296-3284 calANE(1,5%), 3276-3265 calANE (1,6%), 3240-3104 calANE (56,0%)

Material datat: un fragment de carbó (*Pinus sylvestris nigra*).

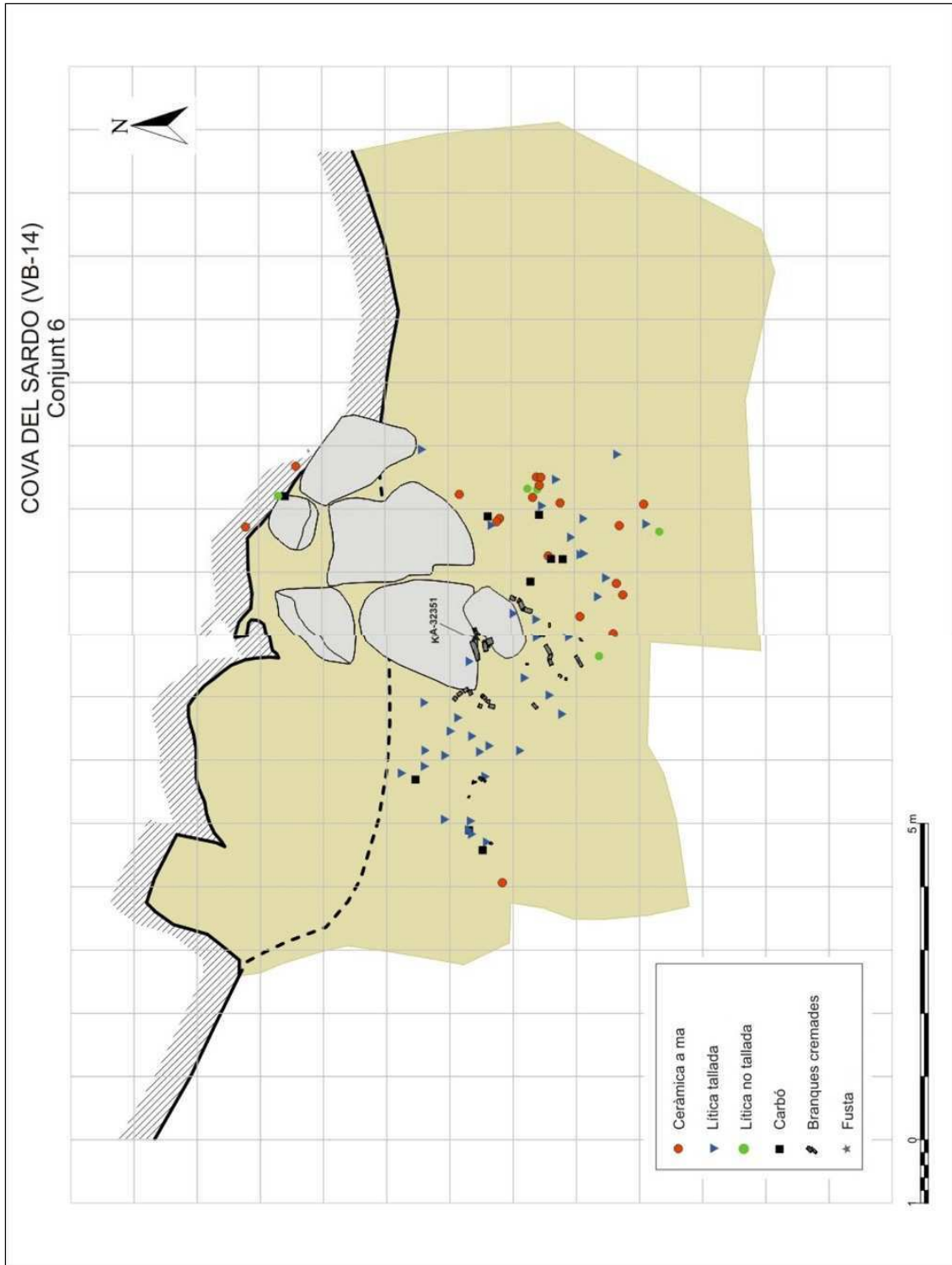
Pes: 0,34 gr.

Codi laboratori: KIA-40850

Resultat sense calibrar: 4465±30bp

Datació (1 sigma): 3327-3230 calANE (42,5%), 3225-3219 calANE (2,3%), 3175-3160 calANE (5,7%), 3120-3090 calANE (12,7%), 3048-3033 calANE (5,0%)

Datació (2 sigmes): 3338-3208 calANE(50,8%), 3194-3149 calANE(12,2%), 3141-3078 calANE(19,3%), 3072-3024 calANE (13,1%)



Planta del Conjunt 6

Conjunt 8

Conjunt:	VB-014-8
Codi estructura:	VB-014A2

La identificació del Conjunt 8 es va realitzar, en certa mesura, a partir de la documentació d'un seguit d'estructures arquitectòniques que a l'interior de la balma van aparèixer a la base del sediment fosc del Conjunt 7 i a l'exterior a sota del dipòsit de llims amb clastes sobre el que recolzava l'ocupació del Conjunt 6. Aquestes estructures consistien, a l'interior de la balma, en dos fogars delimitats per cercles de pedra i identificats pels subconjunts A-8B1 i A-8B2. Ambdós es localitzaven a l'espai central de la balma, el primer molt proper a la paret interior i el segon a prop de la vertical de la cornisa. El pis d'ocupació associat a aquestes llars consistia en una fina capa de sediment marró clar tacat amb petites llengües de llims sorrencs de color gris fosc i s'estenia per gran part de la balma. A fora de la cavitat, dos trams de mur, els subconjunts A-8B3 i A-8B4 respectivament, delimitaven una àrea lleugerament terraplenada que contenia un extens i potent dipòsit de carbons (subconjunt A-8A4). En definitiva, el Conjunt 8, és el segon moment de major intensitat constructiva en l'àrea estudiada després de les ocupacions alt medievals.

La llar A-8B1 es localitzava a l'interior de la balma, per sota d'un entrant que definia la paret de la cavitat en aquest sector. El lloc era recollit, i la mateixa morfologia de la paret de la balma generava un petit tram de sostre uns 60 cm. per sobre del nivell del fogar. En aquesta banda l'excavació de la base d'A-7A15 va deixar al descobert una llengua de sediment de llims amb algun petit clastes angulós de granit, una textura molt cendrosa i una gran quantitat de carbons, tant de reduïdes dimensions com de grans. Inicialment el dipòsit va ser individualitzat com a base d'A-7A15, però un cop exhumat es va poder apreciar que el paquet rebria un espai de planta ovalada relativament net de pedres i delimitat per clastes de granit disposats sobre un terra de llims sorrencs, de color marró vermellós quan estaven humits i evolucionant cap a marró clar groguenc quan s'assecaven (figura 87). L'estructura de clastes pròpiament va rebre el nom de A-8B1 i el sediment associat de A-8B1/a. El cercle de pedres mesurava 1,05 m. de diàmetre major (W-E) i 0,72 m. de diàmetre menor (N-S). Els clastes que el conformaven mesuraven entre 30 i 20 cm. de llarg a la meitat oriental de l'estructura, amb amplades lleugerament menors, i eren una mica més petits (entre 20 i 15 cm.) a la banda occidental. En aquest segon tram l'alineació, no obstant, era més compacta. En l'espai acotat per l'encerclament hi havia un clastes allargat, de 36 x 16 cm i tres més de més de 10 cm. d'eix màxim. Tots ells no provenien del substrat, com d'altres visibles en la imatge, i probablement es vinculen amb el funcionament de la llar. Cobrint aquest espai buit i en alguns punts superant l'alineació de clastes hi havia A-8B2/a, amb un espessor que rondava els 5-7 cm. En la seva excavació no es va documentar l'existència d'una estratificació interna del dipòsit.

La segona llar d'aquesta fase d'ocupació es va localitzar durant la campanya de 2008 a 1,2 m. al Sud de l'anterior, en el mateix sector central de la balma però, en aquesta ocasió, sota la perpendicular del límit de la cornisa.

Per sobre, cobrint-la, hi havia l'estrat A-7A8 bis. Aquest segon fogar va ser identificar com a A-8B2, per a referir-se a l'estructura de clastes, i A-8B2/a per a designar el

sediment contingut en ella. A-8B2 consistia en una sèrie de tres cercles concèntrics que delimitaven una petita cubeta circular excavada en el sediment de llims anàlogues als de la base de A-8B1, procedents tots ells del con de dejecció occidental (figures 88 i 89). La cubeta estava tota ella revestida per clastes de granit, principalment de vores i arestes arrodonides, tant a les parets com a la seva base, definida aquesta per un únic carreu que en conformava el paviment. La cubeta, considerada amb el seu revestiment, tenia una fondària d'uns 15 cm. De mitjana respecte el relleu del sediment en el qual havia estat excavada (A-10A1). Els seus diàmetres oscil·laven en funció de la morfologia, i potser petits desplaçaments, dels clastes que la tancaven. Els superiors oscil·laven entre 23 cm. (SW-NE) i 25 cm. (NW-SE) i els basals entre els 19 (SW-NE) i 9 cm. (NW-SE). Vista des de les diferents direccions, la secció de la cubeta era d'un tronc de conus invertit, amb la base plana.

Material datat: un fragment de carbó (*Pinus Sylvestris Nigra*).

Pes: 0,48 gr.

Codi laboratori: KIA-40817

Resultat sense calibrar: 5685±35bp

Datació (1 sigma): 4546-4463 calANE (68,2%)

Datació (2 sigmes): 4651-4642 calANE (0,6%), 4617-4449 calANE (94,8%)

Conjunt:	VB-014-8
Codi estructura:	VB-014EI1

El Conjunt 8 a l'exterior de la balma es presenta com una àrea plana, amb un mur frontal i un de posterior, que conté un gran dipòsit de cendres i carbons. El mur frontal, A-8B4, es conforma com un petit parament del qual se'n va deixar al descobert un tram 1,4 m. de longitud, doncs a la seva banda Est sembla entrar en el perfil de l'excavació (. D'ample mesura aproximadament 45 cm. L'estructura es definia com una alineació de carreus de granit sense escairar disposats transversalment respecte l'eix longitudinal del mur. Els clastes emprats eren de dimensions variables, estrets i allargats (uns 45 x 20 cm.) a la meitat Oest excepte a l'extrem, i d'uns 20 x 15 cm. a la part oriental del mur. El límit Oest de l'alineació adossa a un bloc major, d'uns 40 x 40 cm. Aquesta petita paret es localitza just on el vessant inicia la seva inclinació descendent cap el Sud, de tal manera que presenta l'aspecte de ser un mur frontal de l'àrea plana que conté al Nord. Per aquesta banda meridional, el seu parament es presenta força desordenat, amb dues fileres o, fins i tot, tres en alguns punt i en d'altres amb un únic bloc allargat recolzant inclinat vers el Sud sobre tota la secció del mur. Aquesta situació sembla fruit de la descomposició de part de l'estructura, amb el desplaçament i pèrdua d'alguns dels seus carreus pel vessant.

Els carreus que conformen les fileres basalts del parament exterior semblen haver estat clavats en el sediment geològic subjacent. En canvi, els de la filera superior recolzen directament sobre els clastes inferiors del parament exterior i, per la seva cara interna, en el mateix sediment geològic. Per aquesta raó, tot i l'aparença, el mur no efectua una funció real de contenció d'una terrassa construïda, si no que delimita per la banda Sud l'espai pla que hi ha al Nord, entre aquest subconjunt i A-8B3. Amb tot, el fet que el

mur A-8B4 es localitzi just en una línia de ruptura del relleu, motiva que la seva base es disposi per sota del pla d'aquest espai interior que delimita i, per tant, del seu contingut de restes de combustió de vegetals (A-8A4). En canvi, les cotes superiors de la cara interna del mur es troben uns 10/15 cm. (l'alçat corresponent dels carreus que conformen la seva filera) per sobre les de l'espai interior. En aquest espai generat, la sedimentació d'A-8A4 recolzava en aquesta filera i, en el seu tram superior, arribava a sobrepassar-la estenent-se per sobre part dels blocs que formaven A-8B4. A la banda Sud del mur el sediment perdia sobre el que recolzava perdia cota ràpidament per passar per sota la paret (AE-3B6) de la terrassa medieval. Sobre aquest nivell no es van enregistrar vestigis associats al Conjunt 8.

El mur posterior de l'àrea plana, A-8B3, es disposava en el seu extrem Nord, a una distància mitjana de 1,6 m. de A-8B4 i a pocs centímetres de la cara meridional dels blocs de l'interior de la meitat Est de la balma. Com l'anterior, A-8B3 connectava amb el perfil Est de l'excavació en aquest fase, i és possible que tingui igualment continuïtat per sota del sediment procedent del con de dejecció oriental. Aquest alineament de clastes de granit es distingeix, morfològicament, de l'anterior. Per començar, la seva longitud és superior, amb un total de 6,4 m. En segon lloc, tot i mantenir en planta la mateixa orientació general NE-SW, en un primer tram de quasi 1,2 m. es disposa d'E/SE a W/SW per a després virar, en el que queda del seu recorregut, vers el SW. A més, la construcció es defineix en planta com una única filada de blocs de granit sense escairar de dimensions força grans, d'entre 1,1 m. i 0,7 m. de llarg i 1 m. i 0,7 m. d'ample, amb l'eix longitudinal del carreu tendent a seguir la direcció de l'alineació. Entre aquests blocs grans queden també espais buits d'uns 20 a 30 cm., en els que en alguns casos hi ha clastes de menors dimensions que els tanquen parcialment. L'aspecte general de la construcció és força desordenada, amb els blocs disposats directament sobre el nivell geològic de llims sorrencs amb clastes procedent del con de dejecció occidental.

Tot i aquest cert desordre en la disposició dels blocs, dos elements indiquen que es tracta d'una construcció intencional. El primer és la pròpia alineació que s'estén al llarg de més de 6 m. En l'exhumació dels dipòsits detrítics procedents del tal·lus Est en aquesta zona del vessant frontal a la balma, no s'hi va documentar cap alineament d'aquesta mena i, els clastes que contenien, eren generalment de dimensions molt menors. D'altra banda, i aquest és l'argument més determinant, la majoria dels grans blocs presenten clastes plans de granit a la seva base, principalment en la seva cara Sud, amb una inclinació descendent vers el centre de l'alineació i definint sovint dues fileres. La funcionalitat d'aquests blocs és la de falcar els carreus de grans dimensions, tot anivellant la seva base que es troba sobreelavada respecte el pla de l'espai que delimiten al Sud, i evitant que es desplacin per aquest pendent. Més enllà d'una funció de marcar un límit, aquest frena l'entrada de sediment procedent de la balma i de les escletxes exterior entre els blocs que hi ha en la seva part oriental tot preservant l'espai acotat.

Entre els dos murs A-8B3 i A-8B4 es va exhumar un estrat de llims amb graves de color negre, amb molts carbons i cendres, així com alguns clastes de granit no majors de 15 cm. d'eix. La capa va aparèixer a sota el dipòsit pedregós sobre el qual recolzava el Conjunt 6. En planta s'estenia des del límit Sud del mur A-8A3, del qual n'arribava a tapar algunes de les falques basals, fins a passar per sobre del mur A-8B4. Fins i tot, a la banda Nord de A-8B3, recolzant en el seu parament, també es va documentar un dipòsit de llims amb una quantitat força elevada de carbons (A-8A6) que semblava ser el

resultat de la infiltració de A-8A4, a mesura que es va anar sedimentant, a l'altra banda del parament. En sentit NE-SW cobria una distància de 3,1m. arrencant del perfil de l'excavació en aquesta fase i la seva extensió era de poc més de 4,9 m². La seva exhumació va mostrar que la llengua de sediment fosc amb carbons continuava per sota del perfil oriental, on la cobria un potent paquet de detritus de la torrentera Est.

Una de les principals característiques de l'estrat A-8A4 (i la seva continuïtat A-8A4/S) era la seva coloració molt fosca, que oscil·lava del gris al negre, fruit de contenir una gran quantitat de restes de combustió vegetal. Hi havia una gran densitat de carbons, que sovint eren de grans dimensions i en alguns casos amb varis fragments articulats mostrant parts de troncs i branques. A diferència del que succeïa en el Conjunt 6, però, les seves orientacions eren canviant i no se n'apreciava cap de dominant. No obstant, tant en extensió com en secció la matriu sedimentària presentava certes variacions. En secció, durant la seva excavació es van observar fines llengües de sediment marró, d'entre 1 i 2 mm., que alternaven amb el negre. Aquest fet marcava que, considerat en la seva globalitat, el subconjunt A-8A4 era fruit d'un procés de formació dilatada amb períodes d'interrupció de la seva sedimentació. En planta, es va constatar que en un inici la major densitat de carbons es localitzava a la franja Est de l'estrat si bé, a mesura que la seva excavació va avançar, es va constatar que hi havia altres llengües amb quantitats igual d'elevades.

El dipòsit format pels subconjunts A-8A4 i A-8A4/S, així com A-8A6, pràcticament no contenien objectes arqueològics tret de les restes antracològiques. No s'hi van documentar fragments de fauna cremada, com succeïa a l'interior de la balma en el Conjunt 7 i els pocs fragments lítics i ceràmics recollits provenien, quasi en tots els casos, de la superfície de l'estrat. Per tant, van introduir-se en el context en un moment proper al seu abandonament.

Material datat: un fragment de carbó (*Pinus Sylvestris Nigra*).

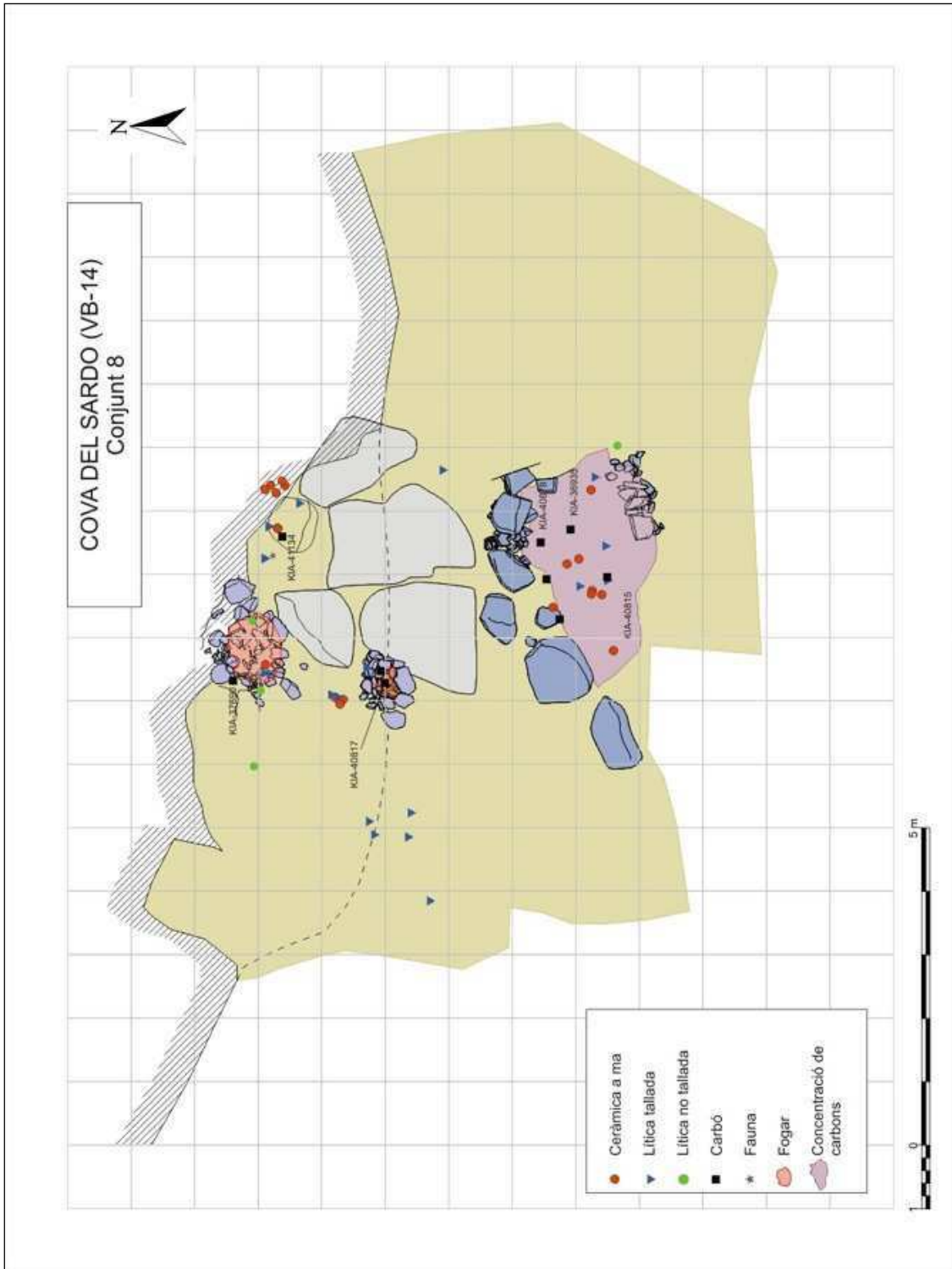
Pes: 0,48 gr.

Codi laboratori: KIA-40878

Resultat sense calibrar: 5715±35bp

Datació (1 sigma): 4601-4498 calANE (68,2%)

Datació (2 sigmes): 4681-4636 calANE (10,5%), 4620-4462 calANE (84,9%)



Planta VB-014 Conjunt 8